MINISTERUL EDUCAȚIEI
ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

TATIANA CARTALEANU
MIRCEA CIOBANU
OLGA COSOVAN

VIII

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a VIII-a

ȘTIINȚA

MINISTERUL EDUCAŢIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

TATIANA CARTALEANU
MIRCEA CIOBANU
OLGA COSOVAN

VIII

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a VIII-a

Ştiinţa, 2024

CZU 811.135.1(075.3)
C 27

Acest manual este proprietate publică, editat din bugetul de stat, sursa: Ministerul Educaţiei și Cercetării, și transmis cu titlu gratuit.

Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin Ordinul ministrului educaţiei și cercetării nr. 906, din 17 iulie 2019.

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului educaţiei și cercetării nr. 284, din 4 martie 2024, ca urmare a evaluării calităţii metodico-ştiinţifice.

_____

(Denumirea instituţiei de învăţământ)

EVIDENŢA UTILIZĂRII MANUALULUI:

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			La primire	La returnare

Dirigintele clasei verifică dacă numele, prenumele elevului sunt scrise corect.
Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.
Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia de diriginte cu unul dintre calificativele: nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.

ÎNTREPRINDEREA
EDITORIAL-POLIGRAFICĂ
ȘTIINȚA
str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chişinău, Republica Moldova
tel.: (+373 22) 73-96-16 (anticamera); (+373 22) 73-99-94 (marketing)
(+373 22) 73-99-83 (depozit); fax: (+373 22) 73-96-27
e-mail: prini_stiinta@yahoo.com
www.editurastiinta.md

Responsabile de ediție: Larisa Dohotaru, Natalia Ciobanu
Corectori: Mariana Belenciuc, Maria Cornesco
Redactor tehnic: Nina Duduciuc
Machetare computerizată și copertă: Vitalie Ichim
Imagine pe copertă: Henri Matisse, *La Blouse roumaine/le românească* (1940)

Credit foto: © wikipedia.org, ro.wikipedia.org, commons.wikimedia.org, upload.wikimedia.org, pl.wikisource.org, wikiart.org, wiki.dexonline.ro, freepik.com, pexels.com, pinterest.com, lenagold.ru, dragusanul.ro, ziarullumina.ro, retetesivedete.ro, dinulipatti.com, tripadvisor.in, centrepompidou.fr, romania-insider.com, zdg.md, diez.md, stiri.md, i2.kknews.cc, reorientmag.com, impact.ro, harpgallery.com, printrecarti.ro, anticariat.net, britannica.com, timpolis.ro, booknation.ro, gazetadechisinau.md, ziarulnational.md, noi.md, muzeuldeartacraiova.ro, picclick.fr, aniidrumetiei.ro, marypop.com, expedia.com.au, stuttgarter-zeitung.de, regasite.files.wordpress.com, news.yahoo.com, ew.com, meisterdrucke.ie, imdb.com, pattayamail.com, moldova.org, undp.org, mecc.gov.md.

Î.E.P. *Ştiinţa* se obligă să achite deţinătorilor de copyright, care încă nu au fost contactaţi, costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice *Ştiinţa*.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cartaleanu, Tatiana.
Limba și literatura română: Manual pentru clasa a 8-a / Tatiana Cartaleanu, Mircea Ciobanu, Olga Cosovan; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – [Chişinău]: *Ştiinţa*, 2024 (Combinatul Poligrafic). – 208 p.
Editat din bugetul de stat.

ISBN 978-9975-85-444-3.

Imprimare la **COMBINATUL POLIGRAFIC**
str. Petru Movilă, 35, MD-2004, Chişinău, Republica Moldova, Comanda nr.

© *Tatiana Cartaleanu, Mircea Ciobanu, Olga Cosovan.* 2024
© Întreprinderea Editorial-Poligrafică *Ştiinţa.* 2024

Cuprins

1. Limba română azi 5
Patria, de Ștefan Baciu 7
***Doina*,** de George Coșbuc 9
Noi, de Octavian Goga 12
Comunitatea vorbitorilor de limba română de pretutindeni 14
Valori naționale și europene. Contacte culturale 17
Ar fi o rușine, de Liviu Damian 18
Strategii de ascultare activă: negocierea informaţiei 19
Ortografia. Modificări în ortografia limbii române: DOOM3 (2021) 20

2. Patria şi limba română 22
***Scrisoarea III*,** de Mihai Eminescu 22
Daniil Sihastru, de Dimitrie Bolintineanu 30
O samă de cuvinte (Legenda IV), de Ion Neculce 31
Lexicul. Monosemia și polisemia 33
Sensul cuvântului: propriu și figurat, fundamental și secundar, lexical și gramatical 37
Dicționarele enciclopedice 38
Seriile sinonimice 40
Îmbinările libere de cuvinte. Unităţile frazeologice: locuțiuni şi expresii 42
Dicţionarul de locuţiuni şi expresii 44

3. Prietenia 47
***Prietenul meu*,** de Ioana Pârvulescu 47
Romanță în alb, de Liviu Damian 51
Mijloace de îmbogăţire a vocabularului. Mijloacele expresive ale limbii. Abatere de la normă: tautologia 53
Prietenul care nu vine, de Liviu Damian 53
Scrisori, de Aureliu Busuioc 56
Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului: conversiunea, abrevierea 57
Invitația 60
Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului: împrumuturi lexicale 62

4. Sacru şi profan 64
***Făptura mamei*,** de Grigore Vieru 64
Pilda semănătorului (Evanghelia după Luca) . . . 68
Morfologia (I). Substantivul și articolul substantival (actualizare) 70
Pronumele și adjectivele pronominale (actualizare) 72
Când poeții se duc, de Leonida Lari 72
Numeralul. Tipuri de numeral. Ortografia numeralului 73
Numeralul colectiv. Numeralul adverbial (actualizare) 74
Textul descriptiv 76
Peisaj, de Ștefan Augustin Doinaș 79

5. Dragostea 80
***Romanţă pentru tine*,** de Vasile Romanciuc 80
Morfologia (II). Verbul (actualizare) 83
Cresc amintirile, de Lucian Blaga 83
Verbe tranzitive și intranzitive 85
Diatezele verbului: activă, pasivă, reflexivă 88
Complementul de agent 90
Construcții cu pronume reflexive 92
Construcții impersonale 94
Doină oltenească (culeasă de Vasile Alecsandri) 95
Ortografia formelor inversate ale verbului 96
Adverbul (actualizare). Ortografia adverbului 97
Locuțiunea adverbială 99

6. Aventură, călătorie 101
***Balta Albă*,** de Vasile Alecsandri 101
Cronica unui periplu literar, de Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu 108

Sintaxa (I) (actualizare) 113
Relaţiile sintactice în propoziţie şi frază: coordonarea, subordonarea 113
Fraza. Propoziţia principală/secundară/regentă. Elementele de relaţie în frază 117
Situația de comunicare. Argumentarea în comunicarea orală 120
Atelier de elaborare a discursului: argumentarea unui punct de vedere 122

7. Eu şi societatea 124
Lupul moralist, de Grigore Alexandrescu 124
Frunzele și rădăcina, de Alexandru Donici 127
Înființarea fabulei, de Alexandru Donici 129
Sintaxa (II). Subiectul simplu şi multiplu 130
Subiectul exprimat şi neexprimat 133
Acordul predicatului cu subiectul 134
Casa lui Socrate, de Jean de La Fontaine 135
Discursul 139
Rostirea textului, adaptat la context. Tehnici de respirație și controlul emoțiilor . . . 140
Dicţia. Coordonarea dicţiei cu mişcarea 141

8. Adevărul. Realitatea şi visul 144
Stăpânul inelelor, de J.R.R. Tolkien 144
O poveste, de Constantin Noica 151
Pentru un album, de Dumitru Țepeneag 152
Sintaxa (III) 154
Complementele circumstanțiale (actualizare) . . 155
Complementul circumstanţial condițional 156
Complementul circumstanțial concesiv 158
Strategii de concepere și de comprehensiune a textului oral 160
Construcții eliptice 161
Apoziția. Norme de punctuație la apoziție 163

9. Cartea, obiect cultural. Biblioteca virtuală/electronică. Cărţile audio 166
Monologul interior al unui e-book, de Umberto Eco 166
Sintaxa (IV) 172
Vorbirea directă și vorbirea indirectă. Textul cu dialog. Utilizarea citatelor 173
Adresarea. Norme de punctuație la adresare. Forumul de discuţie 176
Poveste, de Vasile Romanciuc 178
Cuvinte/construcții/propoziții incidente. Norme de punctuație 179
Reflecția. Scrierea reflexivă 181
Prezentarea orală multimodală. Utilizarea citatelor 184
Discursul scris. Etica redactării: originalitatea . . . 186

10. Fereastra spre lume 187
Obiectivul, ca un ochi de ciclop, de Lorina Bălteanu 187
Lectura imaginii (temă interdisciplinară) 191
Istoria unei vieți (triptic), de Mihai Grecu 191
Ortografia părților de vorbire (sinteză) 195
Ortografia substantivului 195
Ortografia adjectivului 199
Ortografia numeralului 200
Ortografia pronumelui 200
Ortografia verbului 201
Ortografia adverbului 202
Test-grilă de vocabular 202
Test de ortografie 204
Teme transdisciplinare. Literatura și geografia 205
Evenimente culturale 207

1

UNITATEA

Limba română azi

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:

- relata despre sine ca reprezentant al etniei;
- raporta starea emoţional-afectivă la mesajul textului lecturat;
- manifesta atitudine pozitivă şi interes pentru valorile lecturii.

1 **Pre-text** Citiţi catrenul poetului Aureliu Busuioc. Notaţi în caiete prima reacţie la aceste versuri.

Limba română

Îi sunt şi-i voi rămâne fiu,
Cântarea ei mi-i casă.
Frumoasă-i limba care-o ştiu.
E tragic de frumoasă...

☞ Comentaţi figurile de stil pe care se edifică imaginea artistică centrală.

2 **Lucru în grup.** Împărtăşiţi-vă cunoştinţele şi impresiile cu privire la sărbătoarea „Ziua Limbii Române".

a. Explicaţi de ce anume data de 31 august a fost desemnată pentru această sărbătoare.
b. Ce evenimente se înscriu în programul sărbătorii „Ziua Limbii Române"?
c. Treceţi în revistă cântecele care se interpretează, tradiţional, în această zi.
d. Examinaţi simbolica sărbătorii. Ce reprezintă ea?
e. De ce este importantă o asemenea sărbătoare?

☞ Prezentaţi-vă ideile într-un discurs din partea grupului.

3 Reformulați opinia lingvistei Rodica Zafiu. Aduceți exemple de schimbări recente în limbă, pe care le-ați observat. Comentați exemplele.

În chestiunile schimbării limbii, factorii sunt atât de mulți încât putem da explicații, poate chiar tot mai avizate sau mai complexe, dar nu putem face previziuni, sunt prea multe și prea diferite elemente în joc încât să putem ști dacă o schimbare până la urmă se va produce sau nu, se va răspândi sau nu.

Rodica Zafiu

4 Reprezentaţi printr-o metaforă grafică cum vă percepeţi, ca individualitate, în lumea de vorbitori ai limbii române. Prezentaţi imaginea şi comentaţi oral sugestivitatea ei.

5 Parcurgeţi citatele. Alegeţi unul dintre ele şi comentaţi-l în scris, în text coerent. Discutaţi cu alţi elevi care au ales acelaşi citat, reperând asemănările şi deosebirile de interpretare.

☞ Cine au fost şi ce rol au avut, în istoria culturii şi literaturii române, autorii acestor afirmaţii?

„Limba românească este cel mai sfânt şi mai preţios tezaur al naţiunii române, pentru că e sufletul ei; până când se va vorbi limba românească, până atunci supraviaţă naţiunea română, iar apunând limba, apune şi naţiunea însăşi.”

Aron Pumnul

„Şi de n-aş fi român, încă aş iubi limba română pentru dragostea frăţească ce o caracterizează. În vălmăşagul războaielor, în picioarele barbarilor, aruncată prin poziţia geografică între naţii străine începutului şi firii ei, româna nu-şi uită mama şi surorile; se ţine lipită de latină prin gramatică, de italiană şi spaniolă prin ziceri, de portugheză prin pronunţare.”

Costache Negruzzi

„Cine ştie limba română are calea deschisă la tezaurul intelectual al limbilor romanice moderne, are în fine cheia la limba latină, la civilizaţiunea antică.”

Mihai Eminescu

„Din toate facultăţile omului, [limba este] acea care fără îndoială i-a servit mai mult decât oricare alta ca instrument de civilizaţiune.”

Ion Ghica

Informaţie:
Româna este o limbă romanică vorbită în România, Republica Moldova, Serbia, Grecia, Albania, Croaţia, Bulgaria, Ungaria, Ucraina şi în alte ţări de pe globul pământesc de circa 28 de milioane de oameni.

6 Arătaţi pe o hartă a lumii locurile în care există comunităţi ale vorbitorilor de limba română. Alegeţi un teritoriu populat compact de vorbitori ai limbii române şi documentaţi-vă: de când aici se vorbeşte româneşte? Există un specific al limbii române vorbite pe acest teritoriu: fonetic, lexical, gramatical?

7 Relataţi despre experienţa de a comunica în limba română cu cineva de peste hotare.

a. Cine sunt aceste persoane?
b. Comunicaţi oral sau în scris?
c. Cu ce probleme de înţelegere vă confruntaţi?
d. Cum depăşiţi dificultăţile de comunicare?
e. Cum vă ajută aceste situaţii să cunoaşteţi mai bine limba română?
f. Cum se infiltrează în limbajul unor persoane cuvinte din alte limbi?

1 Pre-text Citiți poezia lui Ștefan Baciu *Patria*, scrisă de un român nevoit să emigreze în America.

Patria

de Ștefan Baciu

Patria e un măr
Într-o vitrină de băcănie japoneză
pe strada Liliha
în Honolulu, arhipelagul Sandwich
sau o placă de patefon
ascultată în tăcere în Mexico
– Maria Tănase lângă vulcanul
Popocatepetl –
patria e atelierul lui Brâncuși la Paris
patria e peisajul lui Grigorescu
într-o după-amiază de toamnă
la Barbizon
sau Rapsodia Română auzită
într-o dimineață
în Port-au-Prince în Haiti
și patria e mormântul
lui Aron Cotruș
în California
patria e o ciocârlie
care se înalță oriunde
fără frontiere și fără intenții
patria e un concert de Dinu Lipatti
la Lucerna, Elveția,
într-o seară ploioasă
patria e această adunare de fețe
de întâmplări și de sunete
împrăștiate pe tot globul
dar patria e mai ales o clipă de tăcere.
Asta e patria.

Cu patria poți vorbi la telefon
s-o porți ca firmituri, în buzunare
poți s-o asculți în al distanței zvon
și s-o găsești decapitată-n ziare
nu-i numai cer sau piatră sau pământ
ci e un zvon ce vine de oriunde
un miros, un obraz, un dans în vânt
un glas ce bezna nopții o pătrunde

căci patria nu e un imn prescris
împodobit cu ilustrații în chenare
ea-i pânză care-o țesi adânc în vis
și se destramă-n zori c-o încântare

nu-i patria făcută din urale
ci din tăceri, din doruri și distanțe:
o strâng din praf, la tropic în sandale
și-o-mprăștii-n lume în speranțe.

Turla bisericii Sfântului Nicolae din Șchei
ecoul trenului lovindu-se, noaptea, de Tampa
„Kefir Lukianoff” în Cișmigiu
„Tempo, Facla și Credință”
„fierbinte porumbielu', fierbinte!”
domnu' Mișu de la „Cartea Românească”
fularul ca un curcubeu al lui Emil Botta
Maria Tănase cântând la „Neptun”
în Piața Buzești
Tata comentând „Război și pace”
sau o pagină de poezie din Nietzsche
(răsfoia cartea cu degetul arătător)
un caputiner la „Coroană”
și bancnota aceasta de 500 lei
aflată într-un fund de plic îngălbenit
adus nici eu nu știu cum
din Brașov în Brazilia
și apoi în Honolulu-Hawaii
Insula Oahu
Arhipelagul Sandwich.

- Găsiți în acest text imagini care i se asociază poetului cu Patria.

Ștefan BACIU

(n. 1918, Brașov, România – m. 1993, Honolulu, SUA)

Poet, eseist, critic de artă, profesor universitar, diplomat. Autor al volumelor de poezie *Cetatea lui Bucur*, *Poemele poetului pribeag*, *Radiografia cuvântului „dor”* ș.a.

2 Am putea vorbi de o comunitate a vorbitorilor de limba română din lumea întreagă?

- Cum s-a constituit această comunitate?
- Care este rolul limbii române în constituirea comunității conaționalilor noștri de peste hotare?
- Ce țări de pe mapamond în care locuiesc conaționali de ai noștri cunoașteți?
- Ce îi face să simtă legătura cu baștina?

3 Redactați un eseu structurat argumentativ, intitulat „Ai noștri în lume", urmând algoritmul:

a. Istorii cunoscute ale exodului conaționalilor noștri.
b. Istorii particulare, cunoscute personal sau din mass-media.
c. Meditații asupra avantajelor și dezavantajelor exodului și contactului cu alte civilizații.

4 Recunoașteți în imaginile de mai jos personaje și motive din poezia lui Ștefan Baciu. Informați-vă și povestiți colegilor ce știți despre acești artiști și opere.

Informație:
Ca specie literară, **eseul** (din fr. *essai* = „încercare") e un text de frontieră (între știință și ficțiune), care conține reflecții ale autorului cu subiecte diverse: literare/estetice, etice, politice, istorice.
Ca produs didactic, eseul e o formă de compunere școlară, redactată conform unor cerințe concrete.
Sunt cunoscute **eseurile nestructurate** (expunerea într-o formulă liberă a propriilor reflecții vizând o temă anume) și **eseurile structurate**, care presupun un algoritm precis de abordare a subiectului.
Apelând la potențialul divers al unui gen de frontieră, eseul școlar poate fi *descriptiv* (descriind locuri sau oameni); *narativ* (povestind evenimente în succesiunea logică a temei abordate); *argumentativ* (expunând idei, meditații și reflecții proprii, puncte de vedere).

Maria Tănase

Dinu Lipatti, concert în Besançon

Atelierul lui Constantin Brâncuși la Paris

Nicolae Grigorescu, *Apus de soare la Barbizon*

Doina

de George Coşbuc

Copilo, tu ești gata
De-a pururea să plângi!
Și când ești tristă, Doino,
Tu inima ne-o frângi.
Dar nu știu cum, e bine
Când plângi, că-n urma ta
Noi plângem toți, și-amarul
Mai dulce ni-e așa.
Și toate plâng cu tine
Și toate te-nțeleg,
Că-n versul tău cel jalnic
Vorbește-un neam întreg.

Pe fete-n faptul serii
Le-ntâmpini la izvor,
Tu singură stăpână
Pe sufletele lor.
Le-nveți ce e iubirea
Și râzi cu ochi șireți,
Deodat-apoi te-ntuneci
Și cântece le-nveți:
Să cânte ziua-n luncă
Și seara când se-ntorc,
Când triste-n pragul tinzii
Stau singure și torc.

Când merg flăcăi la oaste
Cu lacrimi tu-i petreci
Și stai cu ei, ți-e milă
Să-i lași pustii, să pleci.
Cântând le-aduci aminte
De-o fată din vecini,
De mame și de-ogorul
Umplut acum de spini.
Și când i-omoară dorul
Și-n jurul tău se strâng,
Pui fluierul la gură
Și cânți, iar dânșii plâng.

E plin de oameni câmpul,
Tu, Doino, -n rând cu ei.
Moșnegi și oameni tineri
Și tinere femei
Adună fânu-n stoguri
Și snop din spice fac
Din scutece copilul
Când plânge-n săhăidac
Te duci și-l joci pe brațe
Și-l culci apoi pe sân,
Și-i cânți s-adoarmă-n umbra
Căpițelor de fân.

Din văi tu vezi amurgul
Spre culmi înaintând,
Pe coaste-auzi pâraie
Prin noapte zgomotând,
Și-asculți ce spune codrul
Când plânge ziua-ncet
Ah, toate, Doino, toate
Te fac să fii poet.
Și, singură cu turma,
Privind pierdută-n zări
Spui munților durerea
Prin jalnice cântări.

Pe deal românul ară
Slăbit de-amar și frânt.
Abia-și apasă fierul
În umedul pământ.
Tu-l vezi sărman, și tremuri
Să-l mângâi în nevoi.
Și mergi cu el alături
Cântând pe lângă boi.
Iar bieții boi se uită
Cu milă la stăpân
Pricep și ei durerea
Sărmanului român.

Eu te-am văzut odată
Frumoasă ca un sfânt,
În jur stăteau bătrânii
Cu frunțile-n pământ.
Cântai, ca-n vis, de-o lume
Trăită-ntr-alte vremi,
De oameni dragi, din groapă
Pe nume vrând să-i chemi.
Și-ncet, din vreme-n vreme,
Bătrânii-n jur clipeau
Și mânecile hainei
La ochi și le puneau.

Dar iată! Cu ochi tulburi
Tu stai între voinici,
Te văd cum juri și blestemi
Și pumnii ți-i rădici!
Pribegi de bir și clacă,
Copii fără noroc,
Tu-i strângi în codru noaptea
Sub brazi pe lângă foc.
Și cânți cu glas sălbatec,
Și-n jur ei cântă-n cor
Cântări întunecate
Ca sufletele lor.

Când știi haiduci în codru,
Te prinzi cu ei fărtat,
Li-arăți poteci ascunse,
Pe stânci le-aș terni tu pat.
Când pun picioru-n scară,
Ții roibul lor de frâu;
Grăbit, când prind ei pușca,
Scoți plumbii de la brâu:
Iar când ochesc, cu hohot
Tu râzi, căci plumbii moi
S-au dus în piept de-a dreptul
Spurcatului ciocoi.

Ai tăi suntem! Străinii
Te-ar pierde de-ar putea;
Dar când te-am pierde, Doino,
Ai cui am rămânea?
Să nu ne lași, iubito,
De dragul tău trăim:
Săraci suntem cu toții,
Săraci, dar te iubim!
Rămâi, că ne ești doamnă
Și lege-i al tău glas,
Învață-ne să plângem
C-atât ne-a mai rămas.

George COȘBUC

(n. 1866, Hordou, Bistrița-Năsăud – m. 1918, București)

Poet și traducător român, apreciat de contemporani ca un „cântăreț al Ardealului” și „al vieții poporului”, ca „poetul țărănimii”.

Poemele sale cu valoare etnoculturală se adună într-o veritabilă epopee națională. A tradus în română *Divina comedie* a lui Dante. Autor al volumelor de versuri *Balade și idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui pierde-vară*, *Cântece de vitejie* ș.a.

I. Lumea cuvântului

1. Ce înseamnă *tindă*, *scutec*, *potecă*, *haiduc*, *fărtat*, *ciocoi*? Care dintre ele fac parte din fondul comun şi care exprimă realităţi istorice depăşite?
2. Care este sensul locuțiunilor *de-a pururi*; *faptul serii*? Scrieţi câte un sinonim al acestora.
3. În ce relaţie semantică se află cuvintele *fân*, *stog*, *snop*, *căpiţă*?
4. Ştiţi ce este *săhăidacul*? Care ar fi echivalentele de azi ale lui?
5. Citiţi versurile: *„Pe deal românul ară/ Slăbit de-amar și frânt./ Abia-și apasă fierul/ În umedul pământ”*.
   - Ce obiect este sugerat prin cuvântul *fierul*?

Nicolae Grigorescu, *Țărancă torcând*

Aflaţi mai mult!

Metonimia este figură de stil prin care un termen este înlocuit cu altul, cu care se află într-o anume relație de sens. Prin metonimie pot fi înlocuite: cauza (d.e., durerea) cu efectul (lacrimile): *La noi sunt... lacrimi multe* (O. Goga), opera cu autorul, autorul cu opera („Luceafărul poeziei românești", în loc de: Eminescu), obiectul (d.e., plugul) cu materialul din care e confecţionat *Pâinea fierul o rodește* (C. Bolliac), conținutul cu cel care conține *Minciuna stă cu regele la masă* (A. Vlahuță) etc.

6 Ce figură de stil remarcaţi în versurile:
Tu inima ne-o frângi; Şi când i-omoară dorul?

- Cum s-a format imaginea?
  1. Definiţi şi explicaţi efectul figurii de stil din următoarele versuri:
     Noi plângem toți, și-amarul/ Mai dulce ni-e așa.
- În baza cărei relaţii lexicale se construieşte această figură de stil?
  2. Comentaţi, din punctul de vedere al expresiei, următoarele versuri:
     Că-n versul tău cel jalnic/ Vorbește-un neam întreg; Pe fete-n faptul serii/ Le-ntâmpini la izvor,/ Tu singură stăpână/ Pe sufletele lor.
  3. Ce figură de stil recunoaşteţi în secvenţa: *„Din văi tu vezi amurgul/ Spre culmi înaintând"* și în versul: *„Și-asculți ce spune codrul"?*
- Cum s-a format această figură?
  4. Recunoaşteţi figura retorică din secvenţa: *„Ah, toate, Doino, toate/ Te fac să fii poet".*

II. Lumea textului

1 Pe tot parcursul poemului, eul liric se adresează către Doina, ca personaj întrupat prin procedeul personificării. Cum explicați această necesitate interioară a poetului de a evoca și de a se adresa direct unei specii folclorice, convertită în imagine poetică? Consultați și experiența similară a lui Vasile Alecsandri (*„Doină, doină, cântec dulce/ Când te-aud nu m-aș mai duce"*).

2 Amintiţi-vă: Ce este doina populară?

Reţineţi!

Doina cultă, ca şi cea populară, este o specie a liricii româneşti (inexistentă la alte popoare), în care omul, într-o directă relație cu natura, își exprimă sentimentele de dor și jale – stări sufletești specifice românului și puternic înrădăcinate în structura lui spirituală. Spre deosebire de doina populară, doina cultă e de origine mai recentă şi e scrisă de autori cunoscuţi: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coşbuc, Octavian Goga sau de unii poeţii contemporani.

3 Poetul personifică doina, transformând-o într-un interlocutor. Identificați câteva exemple în care se produce această personificare.

- Cu ce ființă asociază poetul această specie a poeziei populare? De ce?

4. Cum înțelegeți și explicați îndemnul: „Învață-ne să plângem”?

5. Comentați opinia lui Vasile Alecsandri despre doină: „Doina este cea mai vie expresie a sufletului românesc. Ea cuprinde simţirile sale de durere, de iubire şi de dor. Melodia doinei, pentru cine o înţelege, este chiar plângerea duioasă a patriei noastre după gloria sa trecută. Ea este cântecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume”.

6. Cum explicați apariția și frecventa interpretare a doinei în creația populară orală și în poezia cultă?

7. Dacă tema poeziei ar putea fi definită foarte larg, ca reflecție (artistică) a vieții românului în creația populară, atunci detaliile acestei existențe se succed în formule particulare.
   - Observați și consemnați aspectele particulare ale existenței rurale, reflectate în poezia lui George Coșbuc.

Reţineţi!

Unitatea structurală minimală (dar conținând o situație cu caracter repetabil, de generalitate) dintr-o operă artistică (literară, muzicală ș.a.) se numește **motiv**. Motivul este o modalitate prin care se realizează tema unei opere literare. De exemplu, tema naturii în poezia lui Mihai Eminescu se realizează prin mijlocirea motivelor: al teiului, al izvorului, al codrului etc. Motivul poate fi un personaj (Meșterul Manole, Luceafărul, Prometeu, Îngerul, Demonul), un obiect sau fenomen (oglinda, ceasornicul, codrul, marea), un număr simbolic (trei, șapte, doisprezece) sau o expresie cu valoare de maximă (soarta schimbătoare, trăiește clipa ș.a.).

8. Deduceți din aspectele particulare ale vieții românului, fixate în poezia lui George Coșbuc, pe cele cu caracter de generalitate și repetabilitate, care constituie *motive literare*. De exemplu: motivul durerii convertite în cântec; motivul izvorului sau al fluierului; motivul torsului ca îndeletnicire milenară etc.

III. Lumea cărților

1. Organizați un recital de doine culte, scrise de Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Șt.O. Iosif ș.a.

2. Citiți poezia lui Octavian Goga *Noi* și identificați în ea elemente ale unei doine culte.

Noi

de Octavian Goga

La noi sunt codri verzi de brad
Şi câmpuri de mătasă;
La noi atâţia fluturi sunt,
Şi-atâta jale-n casă.

Privighetori din alte ţări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece şi flori
Şi lacrimi multe, multe...

Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrânul soare,
De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare...
La noi de jale povestesc
A codrilor desişuri,
Şi jale duce Murăşul,
Şi duc tustrele Crişuri.

La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul,
Şi-mbrăţişându-şi jalea plâng
Şi tata, şi feciorul.
Sub cerul nostru-nduioşat
E mai domoală hora,
Căci cântecele noastre plâng
În ochii tuturora.

Şi fluturii sunt mai sfioşi
Când zboară-n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce-nfrăţiţi cu noi
Îşi înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Şi Oltul, biet, bătrânul...

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinţii,
De jalea lui ne-au răposat
Şi moşii, şi părinţii...
Din vremi uitate, de demult,
Gemând de grele patimi,
Deşertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...

3 Care ar fi argumentele că și poezia lui Ștefan Baciu *Patria* este o doină cultă? Discutați cu colegii. Polemizați. Argumentați.

4 Informați-vă cu privire la doina populară și cultă considerate ca parte a patrimoniului național.

5 Prezentați dosarul despre doina (populară și cultă) ca parte a patrimoniului național în formă de proiect individual, ce ar cuprinde definițiile acestor specii, istoria, exemple concludente și impactul cultural.

Henri Matisse, *La Blouse roumaine/ le românească*

IV. Dincolo de cărți

1 Noi, ca popor, suntem prezenți pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural al Omenirii cu: ritualul călușului; colindatul de ceată bărbătească; doina; mărțișorul; cămașa cu altiță și ceramica de Horezu. Care dintre tradițiile noastre populare, în opinia voastră, ar mai merita să fie incluse pe lista patrimoniului universal?

Ceramică de Horezu

Regina Maria în cămașă cu altiță

Comunitatea vorbitorilor de limba română de pretutindeni

1 Raportaţi noţiunea de **comunitate**, definită în casetă, la adjectivele: *lingvistică*, *academică*, *economică*, *mondială*.

Dicționar cultural

Comunitate
Caracter comun. ~ **de limbă.** ~ **de interese.**
Totalitate de persoane care trăiesc în aceeași localitate.

Comuniune
Legătură trainică între oameni; coeziune internă durabilă.

2 Consultaţi resursele deschise şi precizaţi:

a. Cine face parte din comunitatea vorbitorilor de limba româna de pretutindeni?
b. Cum se manifestă relaţiile dintre membrii acestei comunităţi?
c. Ce canale de comunicare servesc comunităţii?
d. De ce resurse dispune comunitatea dată?
e. Care este dinamica observabilă a membrilor acestei comunităţi (migraţia, studiile, călătoriile, contactele culturale, traducerile etc.)?

3 Alcătuiţi o listă de resurse mass-media pe care le citiţi sau le urmăriţi în limba română.

a. Numiţi exact publicaţia, postul sau canalul.
b. Specificaţi arealul tematic al materialelor publicate.
c. Precizaţi grupul-ţintă căruia i se adresează emiţătorul.
d. Apreciați măsura în care aceste resurse le sunt accesibile tuturor vorbitorilor de limba română (indiferent de vârstă, loc de trai, nivel de studii).
e. Determinaţi cum se implică comunitatea vorbitorilor de limba română în realizarea unor emisiuni sau postări.

4 Citiţi textul. Extrageţi sintagmele care indică specificul românesc.

Ştefanei îi părea că-şi trădase ţara, îndepărtându-se de necazurile ei. Îşi petrecuse aproape toată viaţa printre străini, afară de anii primei copilării şi ai războiului. Şi acum se încălzise din nou la un foc românesc, ascultând flăcările care-i aminteau şi copilăria, şi războiul, şi casele de ţară; şi acum asculta suferinţa unui frate de-al ei, a unui român, a unui moldovean, în sufletul căruia vuiseră mereu tăcerile, vânturile iernilor româneşti, ploile şi neliniştile venite parcă toate din Siberia. Ea zâmbise prea mult, se bucurase prea

mult. Trecuse din an în an, din ţară în ţară, pe sub cele mai zâmbitoare ceruri ale Europei, pe când sufletul fratelui ei din România zăcuse greu, neclintit, pe pământul românesc, bătut de viscole şi ploi. Se simţea din ce în ce mai vinovată. Niciodată nu vorbise, niciodată nu ascultase sufletul unui român de vârsta ei. Prietenele ei din străinătate erau camarade întru tinereţe. Uitase treptat sunetul românesc al focului din sobă, al vorbei, al tăcerii, al amintirii, al văzduhului. Treptat, pentru ea toamna nu mai însemna cerul albastru în care se călătoresc rândunelele şi cocorii României, în ţări străine, fiindcă ea însăşi era cu cocorii şi rândunelele, în ţări mereu calde, unde se simţea la ea acasă, nu între străini. Fructele pentru ea nu mai însemnau vara, vacanţa cea mare, în care se coc obrajii copiilor la lumina aceluiaşi soare, care coace pe rând cireşile, caisele, merele, perele, gutuile – fiindcă trăise în ţări unde mereu erau aproape toate fructele.

Ionel Teodoreanu. *Bal mascat*

- Relevaţi expresivitatea enumeraţiilor din enunţurile subliniate.

5. Explicați de ce cuvântul grecesc *diaspora* = *împrăștiere* a ajuns să numească grupurile etnice, aflate în afara granițelor țării de origine. În ce țări ale lumii există diaspora românească? Cunoașteți persoane care fac parte din diaspora?

6. Ce activități comune ale reprezentanților diasporei devin cunoscute, prin mass-media, altor etnii?

7. Scrieţi o listă de nume şi prenume ale rudelor pe care le cunoaşteţi personal: de la cei mai în etate la cei mai mici. Observaţi gradul de stabilitate a numelor de familie şi remarcaţi variabilitatea prenumelor.
   - Ce factori determină schimbările de la o generaţie la alta?
   - Ce prenume sunt în vogă astăzi?
   - Din ce indicii se poate înțelege că persoana e de origine română, indiferent de locul de trai și cetățenie?

8. **Lucru în grup.** Ilustrați, în 5-7 exemple relevante, ideea de interculturalitate, referindu-vă la literatură, traduceri ale filmelor şi emisiunilor, festivaluri, concursuri internaționale.

Dicționar cultural

Interculturalitate

Capacitatea de a experimenta diferențele dintre culturi și de a folosi această experiență pentru a reflecta asupra aspectelor care sunt, de obicei, luate de bune în propria cultură și mediu.

Interculturalitatea implică deschidere, interes, curiozitate și empatie față de oameni din alte culturi și, folosind această conștientizare sporită a diversității, se evaluează propriile tipare cotidiene de percepție, gândire, sentimente și comportament pentru a dezvolta atât o cunoaștere de sine, cât și o înțelegere de sine mai mare.

Câmpul semantic al cuvântului *sentiment*

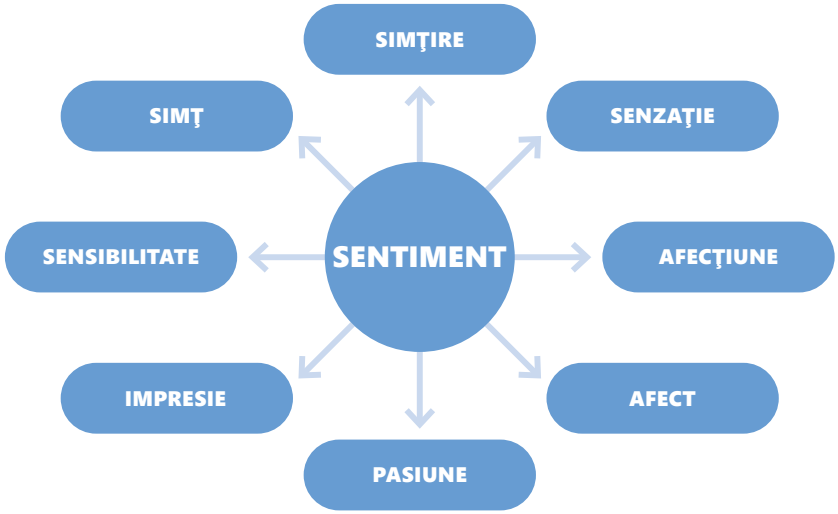

1. Examinaţi câmpul semantic al cuvântului *sentiment*. Arătaţi în contexte echivalenţa a trei sinonime cu substantivul din centru.

2. Încercaţi să plasaţi în enunţurile cu blancuri cuvintele propuse.

☞ Faceţi modificările de gen necesare.

Are un ... fin al umorului.
Trăiesc o ... de profundă decepţie.
Ele au dezvoltat o ... pentru sporturile extreme.
În acest mod ne exprimăm ... faţă de colegele noastre.
Am rămas cu o ... de neşters.

3. Explicaţi oral în ce constă sentimentul de *dragoste*, *gelozie*, *ură*, *invidie*, *bucurie*, *furie*, *frică*, *vină*, *nostalgie*, *tristeţe*, *recunoştinţă* şi cum se manifestă, făcând referinţe la propria experienţă sau la texte literare.

4. Cum înţelegeţi sintagma *sentimente nobile*? Care dintre sentimentele enumerate mai sus se înscriu la această categorie?

5. Citiţi poemul. Deduceţi sentimentele pe care le exprimă autorul şi formulaţi într-un enunţ mesajul textului.

Noros ori clar ca o amiază,
Eu sunt poetu-acestui neam
Şi-atunci când lira îmi vibrează,
Şi-atunci când cântece nu am.

Grigore Vieru

6. Alegeţi o poză proprie, care – atunci când o priviţi – vă provoacă un sentiment de duioşie. Explicaţi, în text coerent de 8-10 rânduri, de ce această poză declanşează asemenea trăiri.

Valori naționale și europene. Contacte culturale

1 Citiți secvența discursului rostit de Alexei Mateevici în 1917. Rescrieți cuvintele-cheie pe care se edifică expresia unor valori naționale. Comentați problemele pe care le abordează (cu referire la ziua de azi).

„Ei bine, dacă ați luat asupra D-voastră sarcina de a lumina poporul, apoi trebuie să dați poporului idei adevărate, căci altfel întreg învățământul e fără rost. Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului așezat prin România, Bucovina și Transilvania (*aplauze*). Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile în care trăiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi (*aplauze*)... Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că suntem români, strănepoți de-ai romanilor și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să le-o spunem și copiilor, și tuturor celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumină dreaptă..."

Alexei Mateevici

2 Amintiți-vă de la lecțiile de educație pentru societate noțiunea de ***valori***. Cum se manifestă o valoare a societății?

3 Aranjați valorile umane enumerate în ordinea importanței lor pentru un adolescent/o adolescentă și pentru voi personal. Descifrați în ce constă fiecare dintre ele.

Respectul față de sine
respectul față de alții
bunătatea
generozitatea
integritatea
înțelepciunea
încrederea în sine
încrederea în alții
prietenia
iubirea

4 Interpretați proverbele de mai jos prin prisma promovării unor valori umane:

- *Acolo unde-i putere multă este și minte multă.*
- *Pe vremea cea mai bună, ia mantaua cu tine.*
- *Dacă nu știi a înota, nu te băga la adânc.*
- *Lacătul nu se pune la ușă pentru hoți, ci pentru oameni cinstiți.*
- *Fericit e acela ce poate încălzi mai mulți la soba lui.*
- *Calul bun se cunoaște în mers, omul bun se cunoaște în prietenie.*
- *Ceea ce e curat n-are trebuință de spălat.*

5 Numiți 3-5 texte literare studiate sau citite independent și explicați ce valori promovează ele. Formulați mesajele pe care le transmit textele.

6 Citiţi poezia. Formulaţi în enunţuri valorile pe care le promovează acest părinte în raport cu copiii săi.

Ar fi o rușine

de Liviu Damian

Ar fi o ruşine pentru mine
părintele vostru
dacă în fiecare zi v-aş aminti copii
că litera „A” este litera „A”
că soarele nu la apus răsare
că cerul plânge
nu doar peste-o floare.

Ar fi o ruşine pentru mine
părintele vostru
dacă murind aş închide numai un ochi
spre a vedea
cum ştiţi
a vă mai ţine de cuvânt.

Uitat de-aş fi
ca un cuvânt uitat
copii ai mei
ruşine mare-ar fi
de mi-aş rescrie
în fiecare săptămână
testamentul.

Presupuneţi: în această ordine de idei, ce ar constitui prilej de **mândrie** pentru un părinte?

7 Cercetați harta alăturată și explicați în ce constă fiecare dintre valorile numite.

8 Ilustrați printr-un colaj valorile europene sau elaborați un colaj pentru o valoare aparte.

9 Enumerați sărbătorile oficiale ale Republicii Moldova. De ce în țara noastră acestea sunt declarate sărbători naționale?

Contactul cultural este contactul dintre popoare cu culturi diferite, care duce, de obicei, la schimbare în ambele sisteme.

10 Examinați cum se materializează contactele culturale la nivelul comunității (sat, oraș, raion, municipiu). Referiți-vă la unul dintre aspectele:

limbă, emisiuni TV, emisiuni radio, alimentație, vestimentație, agricultură, muzică, dans.

11 Exprimați-vă punctul de vedere argumentat asupra misiunii traducerii în contactele culturale. Discutați.

Relatați o experiență de traducere din limba română în oricare limbă pe care o cunoașteți (sau în limba română din oricare limbă pe care o cunoașteți).

12 Aduceți exemple de manifestare a contactelor culturale în diferite spații din țară: școală, primărie, oficiu poștal, stadion, centru comercial, sală de concerte, aeroport, gară, vamă.

> În lumea contemporană, contactele culturale duc la cunoașterea sau chiar preluarea unor sărbători specifice altor comunități etnice: Anul Nou chinezesc, Navruz, Ziua Recunoștinței, Ziua Națională a Franței etc.

13 Marcați pe un calendar sărbătorile naționale ale altor state, pe care le cunoașteți. Explicați în text coerent de 4-5 rânduri care sunt tradițiile legate de această sărbătoare.

14 Relatați într-o scrisoare unui prieten din afara țării despre sărbătoarea „Ziua Limbii Române".

Strategii de ascultare activă: negocierea informației

1 Prezentați strategia prin care v-ați dezvoltat, pe parcursul anului trecut de studii, capacitatea de a asculta activ. Ce obiective vă stabiliți pentru acest an?

2 **Lucru în perechi.** De ce este important să manifestați capacitatea de a asculta și a înțelege din prima? Modelați o situație, improvizând dialoguri:

a. ați solicitat o informație, vi s-a oferit un răspuns și vreți să clarificați anumite momente;
b. aveți o idee pe care vreți s-o promovați printre colegi;
c. faceți o invitație unui prieten la un film pe care l-ați vizionat deja.

☞ Dialogați public, solicitând informațiile care v-ar interesa.

3 Urmăriți sau ascultați (atent!) la radio, TV sau pe un canal web trei secvențe:

✓ o știre de ultimă oră;
✓ un reportaj sportiv;
✓ prognoza meteo.

☞ După o singură audiție, rezumați esența informației.

☞ Scrieți o listă de întrebări de precizare, pe care le-ați adresa autorului informației.

4 Împrospătați în memorie propria experiență de lucru în echipă, în procesul învățării sau al activităților extraşcolare.

Decideți:

a. Cum are loc schimbul de informații?
b. Cum puteți proceda dacă aveți o altă opinie decât colegii/colegele?
c. Cât de eficientă este activitatea în grup în scopul învățării unor lucruri noi?
d. Care sunt avantajele şi dezavantajele muncii în comun asupra unui produs?

5 **Lucru în grup.** Constituiți grupuri de câte 6 persoane, în vederea elaborării unei prezentări de grup despre calea spre succes, pornind de la afirmația lui Lucian Blaga: „Lupta reușește mai ales acelora care iubesc mai mult lupta decât succesul".

În cadrul grupului, distribuiţi rolurile şi sarcinile:

I. Alegeţi un lider care va facilita discuţia.
II. Notaţi individual câteva idei inspirate de acest citat.
III. Acumulaţi ideile tuturor membrilor grupului.
IV. Discutaţi ideile şi negociaţi cu autorii lor, în vederea adaptării, ilustrării, argumentării, redactării.
V. Organizaţi ideile acceptate într-o formă grafică uşor de vizualizat.
VI. Examinaţi diferite variante de succesiune a secvenţelor.
VII. Perfectaţi varianta finală a prezentării de grup.

Ortografia. Modificări în ortografia limbii române: DOOM3 (2021)

1 Enumerați 5-7 situații din practica personală când ați avut o problemă de scriere corectă în limba română.

De exemplu: *scrierea unei adrese, a denumirii unei localități, străzi, instituții.*

Cum ați soluționat problemele?

2 Citați regulile cunoscute de ortografie a părților de vorbire:

a. substantive (proprii; compuse);
b. adverbe;
c. pronume de politețe;
d. verbe;
e. numerale ordinale.

Exemplificați regulile. Înscrieți exemplele.

3 Delimitați în enunțuri ilustrative ortogramele:

Niciodată	nici o dată	Scrieți	scrie-ți
Iar	i-ar	Na-ți	n-ați
Nai	n-ai	Barbăneagră	barbă neagră

Pentru orice limbă care are scris se elaborează norma ortografică, stabilindu-se regulile generale și listele de cuvinte. Dicționarul ortografic este un produs al muncii instituțiilor academice și după editare devine obligatoriu. Pentru limba română, dicționarul în vigoare este DOOM3: Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, ediția a III-a revăzută și adăugită.

4 Examinați paralel articolele lexicografice din DEX și DOOM3. Ce informații oferă cele două dicționare? Completați diagrama Venn pentru fiecare cuvânt.

Dulce, despre, nimeni, a sta, dor.

5 Rescrieți o strofă din *Doina* lui G. Coșbuc. Subliniați toate ortogramele în care se utilizează cratima. Explicați oral de ce s-au pus cratimele.

Informațiile din DOOM3 pot fi găsite și pe site-ul dexonline.ro (dicționare morfologice) și pe site-ul https://doom.lingv.ro/.

Semnele convenționale ale DOOM3: (!) indică o modificare față de varianta precedentă a scrierii cuvântului respectiv; (+) arată că acest cuvânt sau această locuțiune a lipsit din edițiile anterioare.

6 În articolele DOOM3 puteți întâlni două forme acceptate, scrise prin bară oblică. Citiți cu voce articolul din DOOM3 și comentați informația.

tată̲ (părinte) s.m., art. *tata̲* / (+ atribut) *tată̲l*, g.-d. art. *tatei* / *lui tata̲* / (+ atribut) *tată̲lui*; pl. *tați*, art. *tați̲i*

învia̲ (**a ~**) (desp. *-vi-a*) vb., ind. prez. 1 sg. *învii̲/învie̲z* (desp. *-vi-ez*), 2 sg. *învii̲/învie̲zi*, 3 *învie̲/învia̲ză*, 1 pl. *învie̲m*; conj. prez. 1 sg. *să învii̲/să învie̲z*, 3 *să învie̲/să învie̲ze*; ger. *învii̲nd* (desp. *-vi-ind*)

!deșerta̲ (**a ~**) vb., ind. prez. 1 sg. *deșe̲rt*, 2 sg. *deșe̲rți*, 3 *deșa̲rtă/deșea̲rtă*; conj. prez. 1 sg. *să deșe̲rt*, 3 *să deșe̲rte*; imper. 2 sg. afirm. *deșa̲rtă/deșea̲rtă*

7 Conjugați în scris verbele date la modul și timpul indicat:

a fi, a lua, a țese, a mirosi, a usca

conjunctiv prezent:
imperativ afirmativ:
imperativ negativ:
condițional prezent:

Dacă aveți îndoieli, verificați în DOOM3.

8 Comparați articolele lexicografice din DOOM3 ale verbelor *a coase, a cosi*. Ce forme coincid?

9 Amintiți-vă regulile de scriere a substantivelor compuse-nume de localități. Înscrieți 5-7 exemple și comentați la ce regulă se referă acestea.

Scrieți corect!

Podul Lung
Halahora de Jos
Redi-Cereșnovăț
Grinăuți-Moldova
Miercurea-Ciuc
Târgu-Neamț
Rio de Janeiro
Ciudad de Mexico
Côte-d'Ivoire
Singapore
Yemen

10 **Lucru în perechi.** Acumulați o listă de 12-15 obiective geografice (mări, lanțuri de munți, câmpii, podișuri, insule, peninsule etc.). Afișați listele și explicați de ce se scriu așa aceste denumiri.

Model: Capul Bunei Speranțe – toate cuvintele semnificative se scriu cu literă inițială majusculă;
Cape Town – se scrie ca în limba în care a fost formată denumirea, aici engleză. Se rostește [keɪp taʊn].

11 Citiți secvența. Rezumați într-un enunț esența explicației.

Cuvintele aflate în uzul actual, oral și scris, incluse în DOOM3 în plus față de DOOM2, sunt în majoritate neologisme, inclusiv elemente din anumite terminologii (informatică, medicală etc.), care au dobândit în ultima vreme o circulație tot mai largă, chiar de ultimă oră, precum: **+comorbiditate**, **+digitaliza** (**a ~**), **+informatiza** (**a ~**). DOOM3 nu poate însă, evident, ilustra toată bogăția extraordinară a vocabularului limbii române de azi, care sporește continuu, astfel încât dicționarele nu pot ține pasul cu această dezvoltare.

Ce e nou în DOOM3?

2
UNITATEA

Patria şi limba română

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:
- valorifica achiziţiile lingvistice în realizarea actelor comunicative;
- comenta mijloacele expresive ale textului;
- raporta starea emoţional-afectivă la mesajul textului lecturat;
- utiliza autonom normele limbii literare în diverse situații de comunicare.

Pre-text Este bine cunoscută afirmația din eseul lui Nichita Stănescu: „Limba română e patria mea”.

- În ce cazuri putem identifica totalmente patria și limba vorbită?
- În ce cazuri limba maternă este firul de legătură cu Patria?

Scrisoarea III

(fragment)
de Mihai Eminescu

La un semn, un țărm de altul, legând vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri, întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.
Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârf de băț.
Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:
– Ce vrei tu?
– Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și se-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
– Tu ești Mircea?
– Da-mpărate!
– Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.

Mircea cel Bătrân
(pictură murală)

– Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți;
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila măriei tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.
– Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruință se mișcară râuri-râuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură nempăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag?
– De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești
Nu e om de rând, el este domnul Țării Românești.
Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri, mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă –
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ.
Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai valvârtej
Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?...

Oameni înarmați, turci pe jos și călare,
acuarelă (sec. al XVIII-lea)

Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
A credinții biruință căta orice cavaler.
Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!

Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții umplu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste,
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie,
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă,
Când săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă,
Cad, lovind în față, -n spate, ca și crivățul și gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...
Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți;
Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri,
Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată –
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Pe când oastea se așează, iată soarele apune,
Voind creștetele nalte ale țării să-ncunune
Cu un nimb de biruință; fulger lung încremenit
Mărginește munții negri în întregul asfințit,
Pân' ce izvorăsc din veacuri stele una câte una
Și din neguri, dintre codri, tremurând s-arată luna:

Baiazid-Fulgerul

Bătălia de la Keresztes (*Haçova*).
Muzeul Palatului Topkapî din Istanbul

Doamna mărilor ș-a nopții varsă liniște și somn.
Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului domn
Sta zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte,
S-o trimiță dragei sale, de la Argeș mai departe:

„De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne ești așa departe.
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mândru-n valea Ta:
Codrul cu poienele,
Ochii cu sprâncenele;
Că și eu trimite-voi
Ce-i mai mândru pe la noi:
Oastea mea cu flamurile,
Codrul și cu ramurile,
Coiful nalt cu penele,
Ochii cu sprâncenele.
Și să știi că-s sănătos,
Că, mulțămind lui Cristos,
Te sărut, Doamnă, frumos”.

Bătălia de la Nicopole,
miniatură (sec. al XIV-lea)

Mihai EMINESCU

(n. 1850, Ipotești, Botoșani – m. 1889, București)

Poet și publicist român, autor de poezii, poeme romantice (între care cele mai cunoscute sunt *Luceafărul*, *Memento mori*, *Călin* (file din poveste), ciclul de *Scrisori* ș.a.) și articole publicistice virulente. În timpul vieții a publicat un singur volum intitulat *Poezii* (1883).

I. Lumea cuvântului

1. Precizați și explicați sensul cuvintelor: *ienicer*(*i*), *spahiu/spahii*, *lance/lănci*, *pristol*, *toiag*, *pleavă*, *pâlc*(*uri*), *crivăț*, *nimb*.

2. Sensul cuvântului „bănat” (un regionalism folosit în Moldova, Bucovina și Banat) este de „stare de durere sufletească, de jale, de tristețe, de părere de rău”. Consecutiv, expresia (de politețe) „a nu fi cu bănat” înseamnă „a nu fi cu supărare.”
   - Alcătuiți o adresare în care să folosiți această expresie ca scuză pentru deranj.

3 Explicați:
a) cum s-a format și *b*) cum funcționează limbajul figurativ și imaginea artistică în această secvență:

„La un semn, un țărm de altul, legând vas de vas, se leagă”.

4 Comentați efectul produs, în mod diferit în diferite cazuri, de repetiții: „legând vas de vas”; „se mișcară râuri-râuri”; „Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,/ Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare”.

- Remarcați repetițiile care produc efect de hiperbolă.

5 Observați cum se modifică, într-o repetare specifică, sensul cuvintelor „pământ” și „apă” la începutul și la sfârșitul următoarei secvențe:

„Împărați pe care lumea nu putea
să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut
pământ și apă —
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ”.

Dicționar cultural

Bătălia de la Rovine a avut loc în anul 1395 între oastea românească a lui Mircea cel Bătrân și armata turcească a lui Baiazid I Fulgerul.

Rovină înseamnă „groapă, adâncitură, surpătură de teren, râpă (mocirloasă)” sau: „loc mlăștinos”. Adică locul bătăliei legendare („la Rovine”) nu indică o localitate (bătălia a avut loc lângă râul Argeș), ci un toponim local, o formă de relief.

Allah – În limba arabă termenul înseamnă „Dumnezeul (unic)”. Este divinitatea supremă unică și absolută a religiei islamice și a tuturor musulmanilor.

Aliotman (din „Ali Osman”, însemnând „dinastia lui Osman”) – termen generic pentru turci; turcime; comunitatea turcească; neamul turcesc.

Aflaţi mai mult!

Figură de stil (de nivel sintactic) care constă în repetarea încrucișată a segmentelor cu aceleași funcții sintactice sau opunerea a doi termeni, al doilea fiind inversul primului, se numește **chiasm**.

Mihai Eminescu, pe lângă exemplul de mai sus, folosește destul de des această figură de stil:

„Femeie între stele și stea între femei”; „Când prin această lume să trecem ne e scris/ Ca visul unei umbre și umbra unui vis”.

6 În *Scrisoarea III*, Mihai Eminescu apelează adesea la enumerații. Identificați-le în fragmentul studiat.

- Cum explicați frecvența lor?
- Care dintre ele vă impresionează mai mult?

7 În dialogul cu Mircea cel Bătrân, Baiazid pune o întrebare la care nu așteaptă răspuns:

Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?

- Reformulați ideea lui Baiazid într-un enunț în care, folosind aceleași argumente (și cuvinte), împăratul și-ar afirma voința, în loc să întrebe.

Reţineţi!

Această formă de întrebare, care nu presupune răspuns, deoarece răspunsul îl sugerează întrebarea însăși, e folosită într-o figură de stil numită **interogație retorică**, care constă în adresarea unor întrebări ce sugerează și răspunsul. Ea nu solicită o informație necunoscută, ci transmite opinia proprie, accentuată printr-un potențial răspuns absolut, ferm și univoc.

Mihai Eminescu apelează la această figură în mai multe poeme: „De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebi?/ De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?” (*Scrisoarea II*); „Unde eşti, copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?” (*O, rămâi!*)

8 Explicați sensul acestei formule folosite de poet în descrierea pregătirii pentru bătălie: „Ce mai freamăt, ce mai zbucium!”

- Ce rol are aici semnul exclamării?

Reţineţi!

Exclamația retorică este o figură de stil (și un procedeu artistic), constând în exprimarea unei impresii puternice, a unui sentiment, a unei emoții, prin intermediul unor exclamații și interjecții. Alte exemple din *Scrisoarea III* a lui Eminescu:

„O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!”
„N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!”

9 Fragmentul studiat poate fi împărțit în trei părți:

- dialogul suveranilor;
- lupta;
- peisajul și atmosfera de după luptă, incluzând și scrisoarea ostașului-fiu de domnitor. Observați care sunt modurile de expunere și mijloacele gramaticale folosite preponderent în fiecare secvență (descriere, narațiune, dialog; verbe de acțiune; epitete; adresări etc.).

10 Amintiți-vă din clasele anterioare și numiți figurile de stil folosite în următoarele secvențe:

sună codrul de stejari ◊ un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port ◊ bună pace ◊ a privi gândești că pot ◊ să se-mpiedice de-un ciot ◊ vin de-ntunecă pământul ◊ răspândindu-se în roiuri zale lucii ◊ turbarea-i furtunoasă ◊ se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii ◊ pentru-a crucii biruință ◊ tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii ◊ ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins ◊ când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă... ◊ cu o ură nempăcată ◊ oștile leite-n zale ◊ tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,/ mi-e prieten numai mie; coifuri lucitoare ◊ umbra-ntunecoasă ◊ și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni, ca și leul în turbare ◊ se clatină rărite șiruri lungi de bătălie ◊ vijelia-ngrozitoare ◊ soseau călării ca un zid înalt de suliți ◊ ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată ◊ peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată ◊ trimite-voi.

- Împărțiți-le în figuri lexicale (de sens): epitete, comparații, personificări; gramaticale (de structură): inversiune; logice (hiperbolă) și completați tabelul de mai jos:

Epitete, comparații, personificări	Inversiuni	Hiperbole

- Comentați efectul pe care îl produce limbajul figurativ în genere și aceste figuri de stil în particular, referindu-vă la secvențele concrete.

11 Citiți cu intonație adecvată următorul fragment și observați efectul sonor al versurilor:

Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.

- Remarcați repetiția unor sunete (*r* în versurile 1, 2 și 4; *v*, *j*, *l*, *p* în versul al treilea), care imită sunetele din natură sau de pe câmpul de bătălie.

II. Lumea textului

1 Comparați și comentați comportamentul și atitudinea reciprocă a celor doi conducători de oști: împăratul turc și domnitorul român.

- Ce diferență remarcați?
- Care este cauza acestor două atitudini diferite față de oameni și popoare vecine?

2 Caracterizați aceste două personaje prin limbaj, aducând și exemple de genul: *Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!; De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,/ Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.*

3 Faceți o listă de calități ale acestor două personaje, care derivă din caracterizarea lor directă, de către autor.

- Completați un tabel similar modelului de mai jos, în care să fixați calitățile personajelor și modurile de caracterizare a acestora, prin contrast:

Personajul	Mircea cel Bătrân	Baiazid Fulgerul
Calități deduse de cititor		
Caracterizare directă (numirea calității) de către autor. Exemple		
Caracterizare indirectă prin comportament. Exemple		
Caracterizare indirectă prin limbaj. Exemple		
Autocaracterizare. Exemple		

4 Descifrați sensul și comentați următoarele versuri, pornind de la semnificația unor simboluri religioase pentru creștini (asociați, generalizat, cu Occidentul) și pentru musulmani (asociați, de regulă, cu Orientul):

„O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună”.

Amintiți-vă!

Metafora este figura de stil care reprezintă o comparație subînțeleasă: obiectul de comparație este substituit cu un cuvânt – imagine poetică. Ea constă în folosirea unui termen impropriu, dar plastic, evocator, sugestiv, în locul termenului propriu, lipsit de expresivitate. Versiunea cea mai complexă a metaforei o reprezintă termenul-imaginea poetică în absența termenului de comparație, solicitând efort imaginativ și asociativ din partea cititorului. În exemplul de mai sus, metaforele pot să desemneze o elită socială, politică sau militară: „toată floarea cea vestită a întregului Apus”; reprezentanții unei sau ai altei religii: „tot ce stă în umbra crucii” (sau: „pentru-a crucii biruință”) vs.: „uraganul ridicat de semilună”; „izvorăsc din veacuri stele una câte una”; „fulgerele adunat-au contra fulgerului” (în ultimul caz, jocul de cuvinte se datorează poreclei-supranume, atribuite lui Baiazid I: Baiazid-Fulgerul).

5 Memorați și recitați (individual sau pe roluri), cu intonația potrivită fiecărui personaj, dialogul dintre cei doi conducători de oști, care începe cu „La un semn deschisă-i calea...” și se încheie cu: „Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!”

- Fiți atenți la detaliile retorice (exclamații, invocații și interogații retorice), la pauze-tăceri, la reluări (ca ecou) ale ideilor interlocutorului etc.

6 **Lucru în echipe.** Lucrați în echipe, alcătuiți câte o hartă a textului, în care, pe lângă elementele obișnuite (titlu, autor, genul textului, vocabularul expresiv, figuri de stil, personaje și caracterizări sau clasificări), să faceți concluzii și să exprimați opinii proprii, privind deducțiile morale, calitatea personajelor, opinia privind calitatea textului și impresiile de lectură.

- Prezentați aceste hărți ca proiecte de grup.

7 Exprimați-vă opinia!
Notați-vă în caiet o opinie personală, de maxim o pagină, în care să vă exprimați propria părere despre cum a reușit un domnitor și comandant al unei oști modeste a românilor să învingă o armată bine pregătită, precum era cea a Imperiului Otoman.

8 Construiți un plan desfășurat al bătăliei de la Rovine, pe faze (descrierea ambelor armate înainte de luptă; desfășurarea bătăliei; starea finală; detalii particulare), sub forma unui scenariu cinematografic pentru un clip. Nu uitați să fixați și indicații de regie (se filmează în cadru panoramic sau în prim-plan; camera e statică, fixată într-un loc, sau e dinamică, se mișcă împreună cu personajele; filmare din perspectiva personajelor sau de sus, cu drona etc.).

III. Lumea cărţilor

1. *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu face parte dintr-un ciclu epistolar din cinci texte, catalogate de istoricii și teoreticienii literari drept satire. În realitate, ele sunt texte complexe, diferite ca temă, abordare și structură. *Scrisoarea III*, folosind ca pretext istoria națională, e alcătuită din două părți: evocarea trecutului glorios (în baza unui moment precis al istoriei: Bătălia de la Rovine), în prima parte, și critica prezentului (a politicienilor contemporani cu autorul), în partea a doua. Strict literar, prima parte e un poem eroic. Căutați la bibliotecă opera lui Mihai Eminescu și citiți în întregime prima parte a poemului.

Reţineţi!

Poemul eroic (numit și poem epic) desemnează o specie a poeziei epice (sau: a genului epic în versuri), care narează fapte istorice și legendare, având în centru un erou excepțional. Exemple de poeme eroice ar fi: *Cântecul Nibelungilor* (Germania), *Cântecul lui Roland* (Franța) sau *Dumbrava Roșie*, de Vasile Alecsandri, din literatura română.

2. Citiți integral *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu și remarcați atitudinea critică vehementă a poetului față de contemporanii săi, în comparație cu admirația pentru eroii trecutului.

3. Comentați atitudinea necruțătoare și violentă a autorului, în finalul satirei sale, față de politicienii contemporani cu el, apelând la autoritatea unor eroi ai trecutului:

„Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei...”

Reţineţi!

Figura de stil care constă în invocarea unor zeități sau personaje mitice se numește **invocație poetică**. În Antichitate, poeții apelau la zeități pentru a le cere inspirație: „Cântă, Zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul...” (Homer, *Iliada*). În Epoca Modernă, poeții (precum Eminescu în cazul nostru) solicită adesea, în formule teatrale explicite, implicarea unor personaje cunoscute, legendare sau istorice.

4. Citiți poezia lui Dimitrie Bolintineanu *Daniil Sihastru*, inspirată de legenda a IV-a a culegerii „O samă de cuvinte”, de Ion Neculce, cronicarul român din secolul al XVIII-lea.

Daniil Sihastru

de Dimitrie Bolintineanu

Sub o râpă stearpă, pe un râu în spume,
Unde un sihastru a fugit de lume,
Cu vărsarea serii un străin sosi.
— „Ştefan al Moldovei vine a-ţi vorbi!”
— „Ştefan al Moldovei, Daniil îi spune,
Să aştepte-afară! Sunt în rugăciune.”
— „Bunule părinte! Sunt rănit şi-nvins;
Însăşi a mea mumă astăzi m-a respins!
Viu să-ţi cer povaţa dacă nu-i mai bine
Turcilor Moldova d-astăzi să se-nchine?”
Daniil Sihastru domnului a zis:
— „Mă înşeală-auzul ori eu am un vis?

Capul ce se pleacă paloşul nu-l taie,
Dar cu umilinţă lanţu-l încovoaie!
Ce e oare traiul, dacă e robit?
Sărbătoare-n care nimeni n-a zâmbit?
Viaţa şi robia nu pot sta-mpreună,
Nu e totd-odată pace şi furtună.
Doamne! tu ai dreptul a schimba-n mormânturi
Pentru neatârnare, oameni şi pământuri;
Dar nu ai p-acela ca să-i umileşti!
Poţi ca să îi sfarămi; dar nu să-i robeşti!
Dacă mâna-ţi slabă sceptrul ţi-o apasă,
Altuia mai harnic locul tău îl lasă!
Căci mai bine este supus lăudat,
Decât cu ruşine domn şi atârnat!"
După-aceste vorbe, Ştefan strânge-oştire
Şi-nvingând păgânii nalţă-o monastire.

Dicționar cultural

Istoria relatată de Ion Neculce și versificată de Dimitrie Bolintineanu, ca și cea evocată poetic de Mihai Eminescu în *Scrisoarea III*, este parțial autentică și conformă realității istorice, dovedită documentar. E cunoscut faptul că, în timp, datele istorice precise se atenuează, în schimb iese în evidență o trăsătură anume a eroului sau a evenimentului, uneori exagerat eroizate. În poemul lui Bolintineanu sfatul călugărului devine secundar, în schimb, iese în evidență demnitatea acestuia, care îl încurajează pe domnitor prin atitudinea fermă.

În cazul istoriei evocate de Mihai Eminescu, data și locul Bătăliei de la Rovine mai sunt și azi detalii discutabile, dar se cunoaște precis că la data evenimentului domnitorul nu era un bătrân (avea doar 40 de ani). Iar Bătălia de la Nicopole, invocată în dialogul dintre împăratul turc și domnitorul român, va avea loc mai târziu (nu înaintea bătăliei de la Rovine). Cu toate acestea, esența evenimentului se păstrează și eroismul oștenilor lui Mircea este exemplar. Astfel de evenimente, de importanță majoră, din istoria unui popor, obțin, pe parcursul timpului, o aură de mit fundamental, de legendă.

O samă de cuvinte

(Legenda IV)

de Ion Neculce

Iară Ștefan-Vodă, mergând de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mărsu pe la Voroneț, unde trăié un părinte sihastru, pre anume Daniil. Și bătând Ștefan-Vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte Ștefan-Vodă afară până ș-a istovi ruga. Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-Vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-Vodă la dânsul. Și-au întrebat Ștefan-Vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au și purces Ștefan-Vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Și au purces în gios. Iar turcii, înțălegând că va să vie Ștefan-Vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunăre. Iar Ștefan-Vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Și întorcându-se înapoi Ștefan-Vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul. Și au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghie.

5. Discutați despre prezența faptelor legendare, inventate sau exagerate, într-un text care povestește despre evenimente și personaje istorice. Cum se explică prezența acestora?

6. Care este importanța legendelor în cunoașterea istoriei naționale și care sunt lacunele, exagerările sau limitele care împiedică o cunoaștere științifică, obiectivă și exactă a trecutului istoric?

7 Comparați textele și găsiți similitudini și deosebiri (de fapte, de modul de expunere, de prezență sau absență a figurilor de stil), completând un tabel de felul:

Textul	*Daniil Sihastrul* (Bolintineanu)	*O samă de cuvinte* (Neculce)
Fapte, evenimente		
Portretul personajelor		
Modul de expunere		
Prezența figurilor de stil		

Reţineţi!

Legenda este o specie a genului epic, scrisă în versuri sau proză, care povestește adesea cum au apărut niște lucruri, ființe, denumiri sau cum s-au produs anumite evenimente istorice. În ultimul caz, vorbim de **legenda istorică**, în care faptele istorice sunt exagerate sau împletite cu detalii inventate.

IV. Dincolo de cărţi

1 *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu, din care am studiat un fragment, începe cu următoarele versuri:

„Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă,
Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie ș-o schimbă,
La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă”.

Metafora „ochiu-nchis afară, înăuntru se deșteaptă” sugerează ideea de vis, de deschidere spre lumea interioară. Dar ce semnificație are cuvântul „limbă” în primul vers: „Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă”?

- Explicați acest transfer de sens al noțiunii de popor spre vocabula „limbă”, având în vedere că epoca romantismului (curent literar și artistic în care se încadrează și opera lui Eminescu) în literatură coincide cu epoca istorică a formării statelor-națiuni din secolul al XIX-lea (dar și cu epoca formării limbii române literare).
- Dezvoltați ideea sugerată de poet în versul al doilea: „ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie și-o schimbă”, având în vedere modul de trai al unui popor nomad.

2 Realizați un proiect de grup în care să argumentați relația dintre noțiunile *limbă* și *popor*.

- Informați-vă asupra noțiunilor puse în discuție (explicații de dicționar și enciclopedie, proverbe, definiții poetice, secvențe din opere literare, opinii, aforisme).
- Construiți o hartă pe care să indicați locurile unde aceste noțiuni se apropie/se intersectează/se suprapun.
- Deduceți raportul logic dintre aceste noțiuni.
- Formulați opinii argumentate și prezentați proiectul în fața colegilor.

Lexicul

Monosemia şi polisemia

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului, alcătuită dintr-un complex sonor (forma) şi un sens sau un complex de sensuri (conţinutul), având o întrebuinţare gramaticală stabilită.

1 Citiţi lista de cuvinte. Selectaţi unul care denumeşte diferite obiecte. Desenaţi aceste obiecte (sau identificaţi imaginile lor în dispozitivele electronice accesibile).

Scară, disc, coş, floare, carte, casă, câmp, sticlă.

Arătaţi ce este comun pentru două obiecte care se numesc la fel.

2 Citiţi textul dat. Consultând dicţionarul explicativ, extrageţi pe două coloane cuvintele (*a*) care au un singur sens; (*b*) care au mai multe sensuri.

Visul său se-nfiripează și se-ntinde vulturește,
An cu an împărăția tot mai largă se sporește,
Iară flamura cea verde se înalță an cu an,
Neam cu neam urmându-i zborul și sultan după sultan.
Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

Monosemie

Monosemia este proprietatea unui cuvânt într-o limbă de a se referi la o singură noţiune.

Cuvântul monosemantic este acela care posedă un singur sens atestat de dicţionarele explicative ale limbii date.

Monosemia este caracteristică mai ales termenilor şi cuvintelor cu circulaţie redusă.

EXEMPLU:
Diftong – grup de două sunete, format dintr-o vocală şi o semivocală, care se pronunţă în aceeaşi silabă.

Polisemie

Polisemia este fenomenul atribuirii unui sistem de cel puţin două sensuri unui cuvânt într-o limbă.

Cuvântul polisemantic este acela care are un sistem de sensuri atestate de dicţionare şi legate între ele.

Polisemia este caracteristică mai ales cuvintelor vechi şi celor utilizate frecvent.

EXEMPLU:
Navetă
1. Instrument. 2. Drum parcurs într-o direcţie şi în cealaltă. 3. Vehicul de transport în comun. 4. Lădiţă specială pentru transportare.

3 Aduceţi exemple de 5-7 cuvinte monosemantice – termeni din ştiinţele pe care le studiaţi. Verificaţi în dicţionarul explicativ.

Substantivul polisemantic numeşte obiecte diferite ca esenţă; cele concrete pot fi reprezentate grafic prin diferite imagini.

4 Examinaţi sensurile cuvintelor *braţ*, *gură*, *limbă*, *mână*, *picior*, *deget*, *gheară*, *frunte*, *palmă*: ce mai poate numi cuvântul care desemnează o parte a corpului?

☞ Cum se explică apariţia unui sens nou: prin asemănarea de formă, funcţie sau capacitate (volum)?

5 Alcătuiţi enunţuri dezvoltate, ilustrând diferite sensuri ale adjectivului *sălbatic*.

Adjectivul devine polisemantic datorită schimbării substantivului pe care îl determină.

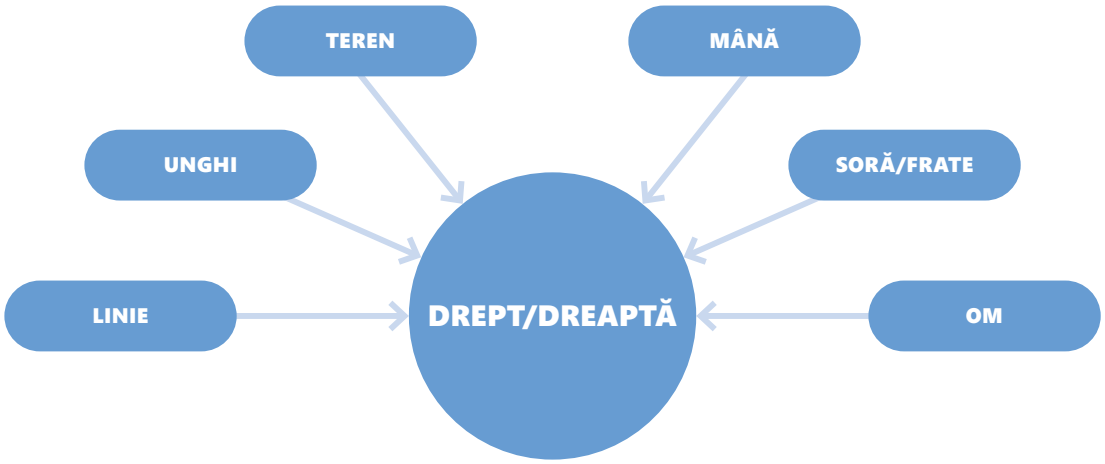

6 Examinaţi sinonimele adjectivului *sălbatic* şi propuneţi câte un substantiv pe care l-ar putea determina fiecare dintre adjectivele enumerate.

SĂLBÁTIC				
animalic	barbar	bestial	crud	cumplit
dur	feroce	focos	fricos	inuman
înfricoşător	natural	necivilizat	nedomesticit	neîmblânzit
nelocuit	nemilos	neomenos	nesociabil	pădureț
primitiv	pustiu	rău	singuratic	neadaptat

Verificaţi, în fiecare enunţ, dacă adjectivul utilizat rămâne sinonim cu *sălbatic* şi îl poate substitui.

7 Copiaţi textul. Subliniaţi toate cuvintele pe care le consideraţi polisemantice. Demonstraţi polisemia unui adjectiv subliniat, în trei enunţuri ilustrative.

Serile, la lumina lămpii de pe biroul părintelui său, tata ne citea mamei şi mie din poeţii lui preferaţi şi vocea lui caldă, acompaniată de gestul mâinii care dirija muzica versurilor, mi-a revelat armoniile sonore ale cuvintelor, puterea lor de a ne catifela traiul, îmbogăţindu-l. Adesea poemele lui Arghezi sau ale lui Emil Botta ori Lucian Blaga, din care îi plăcea să recite, ne însoţeau plimbările prin parcuri.

Monica Pillat. *Ceasuri de demult*

Explicaţi, în limita unui enunţ dezvoltat sau complex, cum înţelegeţi secvenţa „puterea cuvintelor de a ne catifela traiul”.

Formulaţi o definiţie pentru sensul contextual al verbului *a catifela*, reieşind din faptul că participiul *catifelat* are sinonimele *moale, fin, delicat, plăcut, cald, mângâietor, armonios*.

Verbul îşi îmbogăţeşte sensul prin schimbarea subiectului sau a complementelor.

8 Relataţi despre ceea ce este reprezentat în imagini, utilizând verbul *a conduce*.

9 Ilustraţi trei sensuri diferite ale verbului *a rupe* în enunţuri dezvoltate.

1) (*obiecte tari sau materiale*) A face să se rupă.
2) (*oase sau membre*) A supune unei leziuni prin acțiunea violentă a unei forțe.
3) (*stări de lucruri*) A opri brusc.
4) (*despre grupuri, colectivităţi*) A strica forțând.
5) (*despre animale*) A supune unei fărâmițări, smulgând bucăți.
6) (*flori, frunze etc.*) A desprinde de pe tulpină sau de pe creangă.
7) *fig.* (*bunuri materiale*) A lua aproape cu forța de la cineva.
8) (*limbi străine*) A vorbi slab.

10 **Lucru în grup.** Potriviţi diferite subiecte-substantive pentru formele verbale propuse: *seamănă, răsare, creşte, rodeşte, se culege, se cultivă, altoieşte.*

Comentaţi polisemia verbelor date.

11 Alegeţi un cuvânt polisemantic din dialogul lui Mircea cu Baiazid şi ilustraţi 3-4 sensuri diferite ale acestuia în enunţuri dezvoltate.

12 Examinaţi o pagină din dicţionarul explicativ tipărit şi relataţi:

a. câte cuvinte sunt în total;
b. câte dintre ele au un singur sens;
c. câte au mai multe sensuri;
d. care cuvânt are cele mai multe sensuri.

13 **Lucru în perechi.** Citiţi articolul lexicografic al cuvântului *poveste* şi adresaţi-vă reciproc întrebări cu privire la sensurile definite.

POVÉSTE ~ști *f.* 1) Creație epică populară, mai ales în proză, în care se redau diferite întâmplări fantastice, cu personaje imaginare aflate în luptă cu forțe supranaturale; basm. **~ umoristică.** ◊ **Ca în** (*sau* **din**) ~ (*sau* **~ști**) cum nu există în realitate. **A sta la** (*sau* **a se apuca de**) **~ști** a pălăvrăgi; a flecări. **~stea cu cocoșul roșu** *v.* **COCOȘ. A ajunge** (*sau* **a se face, a rămâne**) **de ~, a-i merge** (*sau* **a i se duce**) **cuiva vestea și ~stea** a se face cunoscut, mai ales prin fapte reprobabile. 2) Istorisire a pățaniilor sau a vieții cuiva; istorie. ◊ (**Asta-i**) **~ veche** este o istorie cunoscută, răsuflată. 3) Afirmație nesocotită; scornitură. ◊ (**Toate astea-s**) **~ști** (toate acestea sunt) minciuni. **A spune** (*sau* **a îndruga la**) **~ști** a spune (la) minciuni. 4) Întâmplare deosebită; eveniment. ◊ **Ce** (**mai**) **veste**-~? ce noutăți mai sunt? **Așa ți-e ~stea?** a) așa îmi ești?; așa stau lucrurile?

Sensul cuvântului: propriu şi figurat, fundamental şi secundar, lexical şi gramatical

1 Reveniţi la articolul lexicografic din exerciţiul precedent. Identificaţi şi prezentaţi informaţia cu privire la proprietăţile gramaticale ale substantivului *poveste*:

a. De ce gen este substantivul dat?
b. Care este forma lui de plural?
c. De ce este necesară această informaţie în dicţionare?

2 Comparaţi informaţia gramaticală şi definiţiile lexicale ale cuvintelor *poveste* şi *basm*. Remarcaţi asemănările şi deosebirile, completând diagrama Venn.

BASM ~e *n.*
1) Creație populară epică, în care se redau întâmplări fantastice cu personaje imaginare aflate în luptă cu forțe nefaste ale naturii sau ale societății; poveste.
2) *fig.* Vorbe plăsmuite special și puse în circulație cu rea-voință; născocire; scornire.

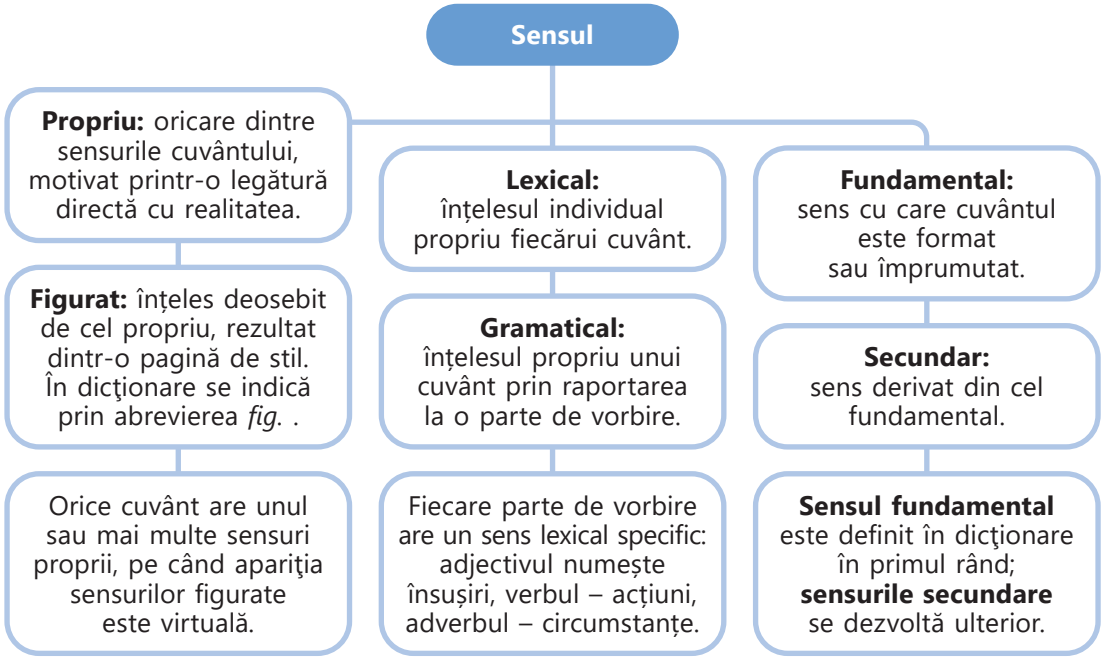

3 **Lucru în grup.** Citiţi informaţia din casete şi ilustraţi cu exemple tipurile de sensuri, utilizând cuvintele propuse: *măr*, *iarbă*, *rădăcină*, *trunchi*, *portaltoi*; *verde*, *altoit*; *a încolţi*, *a înflori*, *a creşte*.

4 Citiţi afirmaţia. Determinaţi sensul lexical şi sensul gramatical ale cuvintelor subliniate.

Niciun om nu se întăreşte citind un tractat de gimnastică, ci făcând exerciţii; niciun om nu se-nvaţă a judeca citind judecăţi scrise de alţii, ci judecând singur şi dându-şi singur seama de natura lucrurilor.

Mihai Eminescu

☞ Au aceste cuvinte şi alte sensuri lexicale?

☞ Care dintre sensurile acestor cuvinte – *fundamental* sau *secundar*, *propriu* sau *figurat* – este actualizat în context?

5 Numiţi cinci fenomene meteo. Definiţi sensul lor propriu. Utilizaţi substantivele cu sensuri figurate, alcătuind sintagme sau enunţuri.

6 Propuneţi o listă de substantive sau locuţiuni care ar putea numi, în sens figurat, o cantitate foarte mică sau foarte mare de ceva. Explicaţi-le sensul.

Model: *o mână de oameni – foarte puţini oameni; un pumn de bani – foarte mulţi bani.*

7 Înscrieţi titlurile cărţilor citite în acest an de studii. Analizaţi cuvintele din titluri, raportând sensurile lor la: *propriu* sau *figurat*; *fundamental* sau *secundar*. Explicaţi oral cum aţi judecat.

8 Cercetați lista de neologisme. Documentaţi-vă, accesând dicţionarul explicativ, cu ce sens fundamental au fost ele împrumutate.

Speaker, stick, sticker, reader, cursor, tregher, teaser, thriller, target.

☞ Care dintre aceste neologisme au dezvoltat sensuri noi sau au format derivate în limba română?

9 Alegeți o declarație de mai jos, confirmați-o sau contestați-o. Argumentați şi exemplificaţi.

✓ Numai cuvintele polisemantice pot avea sens/sensuri figurate.

✓ Orice cuvânt are un sens fundamental.

✓ Toate cuvintele au sens gramatical.

✓ Pronumele are doar sens gramatical.

10 Din aforismul de mai jos, alegeţi un cuvânt polisemantic şi ilustraţi în enunţuri dezvoltate 3-4 sensuri diferite ale acestuia.

Vocabularul e harta prescurtată şi esenţială a naturii, şi omul poate crea din cuvinte, din simboluri, toată natura din nou, creată din materiale în spaţiu, şi o poate schimba.

Tudor Arghezi

11 Descrieţi, în limita de o pagină, un an calendaristic privit prin schimbările ce au loc în natură, utilizând denumirile lunilor: cele oficiale şi cele tradiţionale. Valorificaţi sensurile figurate ale cuvintelor utilizate.

Dicționarele enciclopedice

1 În afară de dicționarul explicativ, din ce surse vă documentați când trebuie să descifrați sensul unui cuvânt?

- Ce dicționare de termeni vă sunt accesibile?
- Ce enciclopedii, tipărite sau electronice, cunoașteți?

Enciclopedie – lucrare lexicografică de mare întindere, care cuprinde sistematic cunoștințe amănunțite, termeni de bază (nume comune și proprii) dintr-un singur domeniu sau din toate domeniile cunoașterii umane, fie în ordine alfabetică, fie pe probleme sau pe ramuri de activitate.

Dicţionarele enciclopedice cuprind informaţii despre realităţile din lumea înconjurătoare. Unele dicţionare enciclopedice sistematizează datele dintr-un domeniu, definind noţiunile şi prezentând faptele şi personalităţile marcante.

Cuvântul-titlu, de regulă substantiv, are în astfel de dicţionare descifrări specifice şi referinţe la viaţa cotidiană a poporului sau la operele de artă.

Prin utilizarea într-un anume univers cultural, cuvântul (nume propriu sau comun) capătă semnificaţii care îi depăşesc sensul de dicţionar lingvistic.

2 Consultați la bibliotecă *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Alegeți două articole și expuneți-le rezumativ oral.

3 Comparați articolele lexicografice ale cuvintelor *poveste* și *basm* (pp.) cu articolul din dicționarul enciclopedic. Potriviți două imagini ilustrative pentru informația din dicționarul enciclopedic.

BASM (v. sl. *basni* [=născocire]) Specie a genului epic, narațiune în proză îndeosebi, și mai puțin în versuri, în cuprinsul căreia, cu ajutorul unor mijloace tradiționale, se povestesc întâmplări fantastice, puse pe seama unor personaje sau forțe supranaturale, din domeniul irealului. Basmele, la baza cărora stă elementul fantastic, generat de caracterul fantastic în care apărea lumea pentru omul primitiv, după originea lor, pot fi *populare* și *culte*. Unii cercetători au încercat să dea o explicație antropologică poligenezei basmului, bazată pe identitatea generală a spiritualității omenești: în locuri diferite au apărut creații asemănătoare, care au circulat. Această idee a poligenezei basmului a fost completată cu ideea influențelor reciproce. În fondul basmelor se întrezăresc reminiscențe ale unor îndepărtate credințe mitice. Clasificări diverse, fundamentate pe variate criterii, au fost propuse de cercetătorii basmelor. În literatura noastră, o asemenea clasificare a fost încercată de Lazăr Șăineanu, în studiul său asupra basmelor, deosebindu-le în: *basme fantastice*, în care elementul principal îl constituie miraculosul; *basme etico-mitice*, care, pe lângă faptele numeroase ale eroilor, cuprind și anumite învățături morale; *basme glumețe*, în care predomină umorul.

4 Examinați lexicul articolului enciclopedic dat. Faceți o listă a cuvintelor pentru care aveți nevoie de explicații. Din ce domenii provin aceste cuvinte? Apelând la sursele respective, explicați originea, structura, sensul actual al cuvintelor cercetate.

5 Secvențele din diverse dicționare enciclopedice pot fi accesate pe site-ul dexonline.ro. De asemenea, pentru unele substantive dexonline.ro oferă imagini relevante și sugestive (de exemplu, vioară, automobil). „Răsfoiți” aceste resurse!

6 Alcătuiți un plan dezvoltat al prezentării orale cu subiectul:

„Basmul este oglindirea vieții în moduri fabuloase”. George Călinescu. *Estetica basmului*

Seriile sinonimice

1 **Lucru în grup.** Înscrieţi toate sinonimele cunoscute pentru cuvintele: *cale, impresionant, a repara.*

Cale 1. Fâşie de teren special amenajată pentru circulaţie. 2. Element al unui sistem tehnic pe care se deplasează un aparat sau o maşină. 3. Linie de comunicaţie. 4. Direcţie de dezvoltare, de mişcare. 5. Manieră de a proceda.

Impresionant 1. Care produce o impresie puternică. 2. Care merită să fie luat în seamă. 3. Care umple de admiraţie.

A repara 1. A face propriu pentru folosire; a readuce în stare bună; a repune în stare de funcţionare. 2. A modifica în bine. 3. A acoperi o pagubă, a plăti daune.

☞ Sistematizaţi sinonimele acumulate în conformitate cu sensul la care se referă.

☞ Faceţi schimb de informaţii între grupe şi completaţi listele.

2 Construiţi sintagme în care sinonimele se pot înlocui reciproc:

Model: *cale lungă, drum lung; cale bună, drum bun.*

Seria sinonimică se alcătuieşte din cuvintele care sunt sinonime în unul dintre sensuri.

Un cuvânt polisemantic se încadrează în diferite serii sinonimice.

Echivalenţa cuvintelor şi a locuţiunilor dintr-o serie se confirmă în context.

Exemplu: *Trenul a plecat fără întârziere/fără amânare.*

Adverbul *repede* intră în două serii sinonimice, conform sensurilor:

1. Într-un timp scurt: *grabnic, iute, imediat, îndată, curând, brusc, fulgerător, instantaneu, subit, prompt, operativ, rapid, în grabă, fără întârziere, cu viteză, fără amânare, la repezeală.*

2. Înainte de vreme: *degrabă,* (*prea*) *devreme, de timpuriu, prematur.*

3 Propuneţi câte un verb pentru fiecare adverb din cele două serii sinonimice, întrebând: *Ce poţi să faci...* (*brusc, fulgerător, degrabă* etc.)?

☞ Comentaţi echivalenţa sau/şi nonechivalenţa adverbelor din serii.

4 Examinaţi seriile sinonimice ale substantivului *neam.* Alegeţi o formă grafică potrivită şi reprezentaţi-le.

Neam

1) Totalitate a oamenilor de o anumită naționalitate.
2) Organizare obștească principală a comunei primitive (bazată pe rudenie de sânge).
3) Succesiune de generații care provin dintr-un strămoș comun.
4) Persoană de origine comună sau înrudită prin alianță; membru al aceleiaşi familii.
5) Grup de ființe sau de obiecte ce se caracterizează printr-o anumită însuşire.

Semințe, trib, popor, națiune, viță, rudă, familie, naționalitate, generație, obârșie, origine, provenienţă, rudă, fel, categorie, soi, gen, specie.

5 Definiţi sensul din context al fiecărui verb subliniat. Acumulaţi o listă de sinonime contextuale pentru fiecare verb. Înscrieţi variantele acceptabile.

- *Omul cu neamuri nu ştie ce-i sărăcia.*
- *Pe copac îl ţin rădăcinile, iar pe om – neamurile.*
- *Zic nucile că din neamul lor sunt migdalele.*
- *Cei din neam şoricesc tot saci ciuruiesc.*

6 **Lucru în perechi.** Cercetați fraza de mai jos. Încercaţi să substituiţi cuvintele marcate prin fiecare sinonim din seriile date. Înscrieţi variantele acceptabile.

În romanele mele există un amestec de ritmuri, de viteze în care trăiesc chiar eu: sunt în genere contra cronometru, dar am şi zile în care mă smulg din timp şi mă ascund în lentoare şi lene. Călătoria în viitor cere iuţeală, cea în trecut domolire...

Ioana Pârvulescu

Amestec: amestecătură, combinație, melanj, mixtură;
mă smulg: mă dau la o parte, mă îndepărtez, mă retrag, mă desprind;
mă ascund: mă dosesc, mă mistui, mă tăinuiesc, mă camuflez, mă maschez, mă pitesc;
iuţeală: rapiditate, repeziciune, viteză, (livr.) celeritate, (rar) velocitate;
domolire: potolire, atenuare, diminuare, micşorare, reducere, temperare.

7 Citiți cu voce articolele adjectivelor din dicționarul de sinonime. Explicați remarcile. Care este rostul lor?

VESTIT	FAIMOS
adj. **1.** celebru, faimos, ilustru, mare, renumit, reputat, (înv. și pop.) mărit, numit, (reg.) revestit, (Transilv.) hireș, (înv.) norocit, (grecism înv.) perifan, (fam.) arhicunoscut, (fig.) strălucit, (rar fig.) strălucitor. (*Un ~ savant.*) **2.** consacrat, cunoscut, faimos, notoriu, recunoscut, renumit, reputat. (*Un sportiv ~.*)	adj. **1.** celebru, ilustru, mare, renumit, reputat, vestit, (înv. și pop.) mărit, numit, (reg.) revestit, (Transilv.) hireș, (înv.) norocit, (grecism înv.) perifan, (fam.) arhicunoscut, (fig.) strălucit, (rar fig.) strălucitor. (*Un ~ savant.*) **2.** consacrat, cunoscut, notoriu, recunoscut, renumit, reputat, vestit. (*Un sportiv ~*) **3.** legendar. (*Un erou ~.*)

- Delimitaţi cuvintele pe care le cunoaşteţi de cele necunoscute anterior.
- Observaţi coincidenţele din seriile sinonimice.

8 Construiți un enunț cu cuvântul *simplu*. Înscrieți-l, apoi încercați să-l substituiți prin sinonimele pe care le identificaţi în dicţionar. Comentați.

9 Confirmaţi, referindu-vă la cuvintele *simplu* şi *natural*, ideea lingvistului Marius Sala: „Două cuvinte care au acelaşi înţeles propriu devin sinonime şi prin înţelesul figurat, metaforic al unuia dintre ele". Consultaţi dicţionarele!

Îmbinările libere de cuvinte. Unităţile frazeologice: locuţiuni şi expresii

1 Acumulaţi o listă de denumiri ale diferitelor aparate, instrumente, ustensile, care se alcătuiesc conform modelului: substantiv + prepoziţie + substantiv (*aparat de cafea*); substantiv + verb la supin (*maşină de spălat*, *ciocan de lipit*).

Pentru care dintre acestea cunoaşteţi cuvinte-sinonime?

2 Care dintre disciplinele şcolare studiate până în clasa a VIII-a sunt numite cu un singur cuvânt? Pentru care au fost necesare mai multe cuvinte? De ce?

Discutaţi dacă *educaţia plastică* ar putea fi numită *desenul* sau *pictura*, iar *educaţia muzicală* – *cântul* sau *muzica*. Formulaţi răspunsuri argumentate.

3 Citiţi textul. Extrageţi sintagmele subliniate. Alcătuiţi alte sintagme cu aceiaşi termeni regenţi (marcaţi cu bold).

Model: ***nivel*** *superior* – ***nivel*** *mediu*, ***nivel*** *inferior*, ***nivelul*** *întâi*, ***nivel*** *înalt* etc.

Matematica este un **limbaj** al logicii. Este un **mod** de gândire disciplinat şi organizat. Există un **răspuns** corect; există reguli care trebuie urmate. Mai mult decât orice altă materie, matematica înseamnă rigoare pură. **Stăpânirea** limbajului logicii contribuie la dezvoltarea unor deprinderi de nivel superior în **mintea** copiilor: de exemplu, **abilitatea** de a gândi, de **a detecta** modele şi de a face presupuneri în cunoştinţă de cauză. Aceste deprinderi au o **valoare** tot mai mare într-o lume în care informaţiile sunt la îndemână, dar neordonate.

Amanda Ripley. *Cei mai deştepţi copii din lume*

4 Propuneţi exemple de locuţiuni studiate în clasele precedente: *substantivale*, *adjectivale*, *verbale*, *adverbiale*, *prepoziţionale*, *conjuncţionale*. Analizaţi structura lor.

5 Cercetaţi varianta tipărită a DOOM3. Extrageţi 3-5 locuţiuni. Plasaţi-le în context.

6 **Lucru în perechi.** Parcurgeţi informaţia din casetele de la pagina următoare. Aduceţi exemple de locuţiuni, îmbinări libere/sintagme, expresii frazeologice care conţin cuvintele: *bine*, *a face*, *om*.

Cuvânt	Locuţiune	Îmbinare liberă	Expresie
Bine			
A face			
Om			

7 Scrieţi câte o locuţiune echivalentă cu fiecare dintre adjectivele şi adverbele date: *frumos*, *greu*, *grabnic*, *atent*, *darnic*.

Ce prepoziţii au intrat în componenţa locuţiunilor adjectivale şi adverbiale?

Locuţiune

Grup de cuvinte cu înțeles unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire.

În limba română, se atestă locuţiuni pentru toate părţile de vorbire, cu excepţia articolului. Locuţiunile sunt definite în dicţionarele explicative sau de locuţiuni.

Exemple: *arme de foc, foc de artificii, foc bengal, a da foc, a lua foc, a pune foc, a pune pe foc, cu foc*

Îmbinare de cuvinte

Unitate alcătuită din cel puţin două cuvinte semnificative, între care se stabileşte o relaţie sintactică de subordonare.

În comparaţie cu locuţiunile şi expresiile, îmbinările de cuvinte dispun de o libertate mai mare în combinare. Lista îmbinărilor de cuvinte posibile şi corecte într-o limbă este infinită.

Exemple: *a aprinde focul, a face focul, a stinge focul, foc puternic, lemne de foc, foc continuu, foc domol, vreascuri pentru foc, para focului*

Expresie

Îmbinare stabilă de cuvinte, care exprimă figurat o idee și formează în mod obișnuit o unitate lexicală.

Expresiile frazeologice se formează din îmbinări de cuvinte, pe care vorbitorii le percep ca pe un tot întreg, nedezmembrabil, şi le reproduc integral.

Exemple: *foc sacru, foc haric, foc de paie, foc şi pară, a sta ca pe foc, a fi între două focuri, a pune mâna în foc, a scoate castanele din foc cu mâna altuia, a lua foc cu gura, a trece prin foc şi sabie, a se arunca în foc, a pune (pe cineva) pe foc, a pune paie pe foc, a stinge focul cu paie*

8 Alcătuiţi locuţiuni verbale din verbele şi substantivele propuse. Definiţi-le sensul.

a da, a lua, a pune, a avea, a bate, a lăsa

voie, parte, gând, vorbă, cap, obraz

9 Citiţi articolul lexicografic. Identificaţi expresiile frazeologice şi explicaţi oral de ce se spune aşa.

COJÓC, *cojoace*, s.n. 1. Obiect de îmbrăcăminte confecționat din piele de oaie, prelucrată cu miț cu tot, care se poartă mai ales la țară ca palton (cu blana înăuntru). ◊ Expr. *Iarnă cu șapte cojoace* = iarnă foarte grea. *A scutura* (cuiva) *cojocul* sau *a i se face* (cuiva) *pielea cojoc* = a bate sau a fi bătut (zdravăn). *A nu mai întreba* (pe cineva) *de ce-i e cojocul* = a lua (pe cineva) repede, a nu-l mai lăsa să se gândească. *A-și teme* (sau *a-și păzi*) *cojocul* = a fi precaut, a evita cu prudență riscurile. 2. Pătură de bumbac bine presată, obținută în filaturile de bumbac.

Utilizaţi două expresii în enunţuri dezvoltate.

Scrieţi corect!

Delimitaţi, în enunţuri ilustrative, cuvintele de locuţiuni şi îmbinări libere: *de altfel / de alt fel decât / de cât nicidecum / nici de cum.*

10 Selectaţi din dicţionare expresii frazeologice, care conţin denumirile altor obiecte de vestimentaţie (de ex.: *căciulă*, *cămaşă*, *pălărie*, *ciorap* ş.a.).

- De ce denumirile obiectelor moderne de vestimentaţie nu alcătuiesc expresii frazeologice?

11 **Lucru în grup.** Amintiţi-vă expresii care conţin cuvinte uzuale (de exemplu: *casă*, *uşă*, *pod*, *prag*, *poartă*, *gard* ş.a.). Puteţi consulta dicţionarele!

- Prezentaţi clasei 3-5 expresii.
- Intervievaţi-vă reciproc în privinţa sensului unor expresii.

Dicţionarul de locuţiuni şi expresii

1 Amintiţi-vă şi relataţi în text coerent (oral) cum aţi aflat sensul unor expresii frazeologice.

- De ce aţi avut nevoie de această informaţie?
- Când aţi recurs la dicţionare?
- Unde aţi găsit explicaţia expresiei?

Expresiile sunt tălmăcite în dicţionarele explicative ale limbii sau în dicţionare specializate.

În dicţionarele explicative, expresiile sunt prezentate în articolul unui cuvânt semnificativ.

Dicţionarele de locuţiuni şi expresii le prezintă fie în ordine alfabetică, fie în legătură cu un cuvânt-cheie.

2 Examinaţi semnele grafice utilizate în articolul de dicţionar. Citiţi cu voce articolul.

PÂINE ~i f.

1) Produs alimentar făcut din aluat dospit, frământat și copt în cuptor; pită. **~ de casă. ~ de secară.** ◊ **Bun ca ~ea (cea) caldă** foarte bun. **A mânca ~ea degeaba** a nu răsplăti câștigul prin muncă. **A mânca ~ și sare cu cineva** a fi în strânsă prietenie cu cineva, împărțind bucuriile și necazurile. **A întâmpina (pe cineva) cu ~ și sare** a primi pe cineva cu mare bucurie. **A se vinde ca ~ea (cea) caldă** a se vinde foarte repede.

2) (*cu sens colectiv*) Totalitate a bunurilor materiale necesare vieții; ansamblul mijloacelor de trai. ◊ **~ea cea de toate zilele** venit din care trăiește cineva. **A câștiga o bucată de ~** a dobândi prin muncă minimumul de existență. **A lua cuiva ~ea** (*sau* **bucățica de ~** *sau* **bucățică) de la gură** a lipsi pe cineva de mijloace de existență. **A mânca ~ea cuiva** a trăi pe socoteala cuiva. **A trăi cu ~ și apă** a trăi în sărăcie.

3) Câmp semănat cu păioase (grâu, secară etc.); semănătură de grâne.

4) Recoltă de grâne.

5) *fig.* Slujbă care asigură existența cuiva; post; funcție. * **A băga** (*sau* **a pune) în ~** a aranja într-o funcție, într-un post. **A scoate din ~** a elibera dintr-o funcție, dintr-un post.

3 Selectaţi din articol două expresii pe care le-aţi cunoscut acum. Plasaţi-le în contexte.

4 Interpretaţi imaginea artistică de la baza expresiei *a se vinde ca pâinea caldă*. De ce se spune aşa?

- Ce alte produse de patiserie ar putea genera aceeaşi imagine? De ce?
- Ce alte produse de patiserie figurează în expresii pe care le cunoaşteţi?
- Ce expresii similare cunoaşteţi în alte limbi?

Explicarea unei expresii cere nu doar definirea sensului acesteia sau prezentarea sinonimelor, ci şi relatarea unui context în care expresia s-a constituit şi a obţinut sens figurat. Cel care învaţă o limbă învaţă, alături de cuvinte, expresii de gata cu sensul lor contextual; cel care se interesează de limbă cunoaşte şi originea sau istoria expresiei.

5 Alcătuiţi o listă de expresii pe care le cunoaşteţi, le utilizaţi, dar a căror origine nu vă este clară. Documentaţi-vă în privinţa lor şi relataţi-le colegilor istoria pe care aţi aflat-o.

- Explicaţi de ce este important să se studieze istoria cuvintelor şi a expresiilor, specificaţi sursele accesibile pentru elevi.

6 Rezumaţi în 2-3 enunţuri explicaţia lingvistului. Ilustraţi (într-un colaj, într-o serie de benzi desenate) evoluţia de la îmbinare liberă de cuvinte la expresie.

- Consultaţi surse tipărite și electronice.

A-şi da arama pe faţă

Arama constituia „miezul” monedelor falsificate, poleite cu un strat subţire de aur sau de argint; când această „cămaşă” se rodea, ieşea la iveală arama banului „calp”. Trecerea de la enunţul „tehnic” la metaforă a fost semnalată de Iorga: în secolul al XVII-lea „se făcea deosebirea dintre „asprul de argint”, vechi, şi cel nou, care-şi dădea la iveală metalul inferior, sau, cum se zice plastic, printr-o expresie trecută apoi ca zicală, „îşi arăta arama”. De fapt, particularitatea demascării, prin referirea la monede, s-a grefat pe un fond de locuţiuni formate cu substantivul *faţă*: *a da ceva pe faţă – a descoperi adevărul*; *a fi cu faţa curată – a fi cinstit, integru*.

Stelian Dumistrăcel

7 Referindu-vă la limbile pe care le-aţi studiat sau le cunoaşteţi, menţionaţi 3-5 expresii frazeologice.

- ✓ Ce echivalente au în limba română?
- ✓ Aceste expresii pot fi traduse?
- ✓ Care dintre ele se rostesc în limba de origine, fără a fi traduse?

Unele expresii au o circulaţie internaţională în limba în care au fost constituite sau în traducere. De exemplu, expresiile latineşti *terra incognita* (*tărâm necunoscut*); *rara avis* (*pasăre rară*); *lupus in fabulis* (*cel despre care se vorbeşte*); *urbi et orbi* (*oraşului şi lumii*); *in memoriam* (*în memoria*) etc. se utilizează fără traducere în diferite limbi ale lumii. La fel, multe expresii franceze şi engleze circulă în varianta originală: *chapeau bas!* (*jos pălăria!*); *step by step* (*pas cu pas*).

8 Raportaţi expresiile de mai jos la anumite jocuri şi probe sportive. Explicaţi sensul lor propriu, cel din sport, şi sensul figurat, cu care sunt utilizate în viaţa cotidiană.

Pe ultima sută de metri,
lovitură sub centură,
lovitură de pedeapsă,
a primi cartonaş roşu,
scor alb, a fura startul,
a da startul,
a da în bară,
băiat de mingi,
a ridica la fileu.

9 Completaţi lista de locuţiuni şi expresii din sport cu exemple proprii. Indicaţi proba sportivă care le-a generat.

PROIECT INDIVIDUAL
Cuvinte şi expresii

Elaboraţi o prezentare de maximum 3 minute, respectând algoritmul dat.

- ✓ Alegeţi o disciplină şcolară.
- ✓ Cercetaţi 10-12 unităţi de vocabular (termeni, locuţiuni şi expresii) pe care uzul comun le-a preluat din domeniul respectiv.
- ✓ Observaţi cum sunt prezentate aceste cuvinte, locuţiuni, expresii în dicţionare.
- ✓ Analizaţi definiţiile sau explicaţiile din manual.
- ✓ Remarcaţi modalităţile grafice de prezentare a sensurilor: imagini, scheme, schiţe, tabele etc.

3
UNITATEA

Prietenia

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:
- gestiona experienţele de lectură în contexte şcolare şi de viaţă;
- utiliza strategiile de învăţare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarelor;
- elabora texte în format electronic;
- raporta emoţiile la mesajul textului lecturat;
- distinge trăsăturile specifice ale textului literar şi nonliterar.

Pre-text Povestiți despre unul dintre prietenii voștri, fără să-l numiți. Evidențiați niște fapte sau niște calități deosebite pe care le are și care v-au făcut să fiți prieteni apropiați. Dacă ar fi să schimbați ceva, ce ați dori să se schimbe la prietenul vostru? Faceți un portret în scris al prietenului (cu aceeași condiție: să nu-l numiți).

Prietenul meu

de Ioana Pârvulescu

Nu ştiu dacă aţi observat şi voi: e câte o zi care porneşte prost şi-apoi te zgâlţâie întruna, ca o maşină condusă de un şofer începător pe un drum cu gropi. Aşa a fost marţea în care urma să dăm teza la matematică. Prima teză din viaţa mea. Nu-mi făceam griji, pentru că – nu vreau să mă credeţi un lăudăros – sunt cel mai bun din clasă la matematică. Ia întrebaţi-mă care e suma dintre produsul şi câtul numerelor 27 şi 9 şi vă spun într-o clipă. Am deja rezultatul. Dar mai bine vă las pe voi să socotiţi, ca să vă mai antrenaţi la teza voastră, dacă sunteţi tot într-a V-a.

În schimb, la română am mereu probleme. Bunica le repetă adesea vecinilor noştri: „Bogdan – ăsta sunt eu – e foarte bun la matematică, iar Claudia – la română”. Claudia e sora mea şi e într-a VIII-a. E genul de fată care vorbeşte cu florile, cu păsările, chiar şi cu norii, dar e cam neîndemânatică atunci când are de-a face cu oamenii. Eu n-am vorbit niciodată cu o floare, ca să nu mai spun de norii cei schimbători, în care soră-mea vede fel de fel de ciudăţenii: cai-de-mare, canguri, farfurii zburătoare cu extratereştri cu tot. În rest,

Secvență din desenul animat *101 dalmați*eni, de Walt Disney, 1961

semănăm bine, avem ochi verzi, gene lungi (gene de fată, cum mi se spune mereu), păr castaniu ondulat, doar că eu am o şuviţă pe frunte, pe când ea are părul dat pe spate şi prins într-o coadă cu elastice în culori fosforescente. Claudia n-are niciodată probleme cu literatura, i se pare o joacă, aşa că uneori o rog pe ea să-mi facă tema, că nu i-ar lua mai mult de zece minute. Până acum n-am reuşit s-o conving nici măcar o dată, habar n-am de ce.

Tocmai pentru ziua aceea de marţi, aveam de făcut o compunere cu titlul „Prietenul meu cel mai bun". Profesorii de română dau mereu teme despre prieteni şi prietenie. Oare de ce? Mi-am făcut singur-singurel compunerea, care mi-a ieşit cam scurtă, mai exact de trei fraze, şi cam seacă, dacă înţelegeţi ce vreau să spun, însă apoi mi-a venit o idee genială. Adică aşa mi se părea mie, că e o idee genială, deşi Claudia a spus îngrozită:

– E o nebunie, nu cumva să îndrăzneşti!

Dar eu – vă rog să nu mă credeţi iarăşi lăudăros – sunt îndrăzneţ, pe când Claudia, cum spune şi tata, e cam fricoasă. Am preferat să n-o iau în seamă.

Cum spuneam, ghinioanele au început din zori: m-am trezit mai târziu decât oricând şi apoi mi-am căutat zece minute ochelarii, pe care mereu îi las pe unde se nimereşte. Ei, da, am ochelari, sper că nu vă deranjează asta, toată lumea îmi spune că-mi stau bine. Ca să nu întârzii, n-am mai mâncat şi am luat-o la fugă în viteza a patra. Afară ploua teribil, ceea ce complica planul meu, despre care o să aflaţi un pic mai târziu. Ştiu că vă pun răbdarea la încercare, dar profesorii noştri spun mereu că răbdarea e o calitate esenţială în viaţă şi că trebuie să ne-o educăm de mici. Eram la un stop, la trecerea de pietoni. Un şofer care probabil că nu-şi educase îndeajuns răbdarea în copilărie a ţâşnit ca din puşcă, iar apa din rigolă m-a stropit de sus până jos, de arătam ca un personaj din filmul *101 dalmați*eni. Aşa am ajuns la şcoală, unde toată lumea vorbea despre teză, iar pe mine colegii mă invidiau că n-am emoţii. Nu ştia nimeni că aveam şi eu temerile mele, cred că mai mari decât ale lor, iar acestea erau legate de ora de română şi de ideea mea genială. Dar aşa sunt de obicei oamenii, te judecă superficial, n-au ochi şi ochelari cu care să-ţi vadă şi sufletul. Mi-am pus cu mare grijă rucsacul în bancă şi, din fericire, nu s-a uitat nimeni la el. Deocamdată planul meu mergea bine.

A început prima oră, de istorie, după care urma româna, apoi matematica. Nimeni nu putea fi atent, clasa foşnea şi fremăta ca o pădure când se apropie furtuna. Doamna profesoară era oricum destul de necăjită că răspundeam anapoda, dar abia când s-a întors spre tablă, ca să scrie, s-a petrecut nenorocirea: banca cea mai apropiată de uşă, pe care o împart cu prietenul meu Adi, *a început să latre*. Doamna s-a întors şi ne-a fulgerat pe amândoi cu privirea. Nu ştiu de ce i s-a părut că vinovatul e Adi.

– Popescu Adrian, a spus ea, de când ai înlocuit vorbirea articulată cu lătratul? Ieşi, te rog, din clasă, până îţi trece.

Toată clasa (mai puţin eu) a izbucnit într-un râs nebunesc. Spaimele legate de teză se descătuşau acum şi se topeau în râsul colegilor mei. Adi, pe care încă din ajun îl pusesem la curent cu planul meu, s-a făcut mai întâi roşu ca focul, apoi alb ca zăpada. Aproape că i-au dat lacrimile, a dat să spună ceva, dar a strâns din dinţi şi s-a îndreptat încet-încet spre uşă, cu capul în pământ. De acolo mi-a aruncat o singură privire, dar atât de puternică, încât mi-am plecat şi eu ochii. Oare ce-o fi cu uitatul ăsta în pământ? M-am uitat în pământ, dar tot n-am spus nimic.

Cinci minute, care mi s-au părut lungi cât cinci ore, m-am frământat, apoi, brusc, mâna stângă mi-a ţâşnit singură în sus, deşi doamna profesoară nu pusese nicio întrebare, ne vorbea despre criza Imperiului Roman. Eu însă trebuie să-mi rezolv criza proprie. M-am ridicat şi am spus hodoronc-tronc:

– Vinovatul e în banca mea şi, ca să vă spun adevărul, vinovatul sunt numai eu. L-am adus cu mine ca să ilustrez compunerea „Prietenul meu cel mai bun”, de la română, care mi-a ieşit prea scurtă. El a lătrat.

Şi l-am scos pe Joi. Aşa-l cheamă, pentru că l-am primit într-o joi. Claudia îi scrie uneori numele Joy, adică „bucurie”. Clasa a făcut, ca un singur om, *uuaaa!*, iar Joi a început să latre ca atunci când o vede pe Lala, mâţa vecinilor noştri. Toată lumea rămăsese cu gura căscată. Nici nu mă mir: Joi e cel mai simpatic câine chihuahua pe care l-aţi văzut vreodată. E cafeniu, delicat, are 35 de centimetri şi puţin peste un kilogram. A încăput perfect în rucsacul meu, de unde-şi iţea capul, de fapt un căpşor ca de căprioară în miniatură. E tot numai ochi: două bile negre, lucioase şi o privire vie şi mândră cu care îţi topeşte inima. Codiţa e din cartea de geometrie: un semicerc perfect. Când merge, zici că-i un fulg: pluteşte pur şi simplu! Să nu-l enervaţi, vă rog, că are „sindromul câinelui mic”: latră, mârâie şi-şi arată colţii... de lapte (încă nu şi-a schimbat dinţii!). L-am luat pe Joi în braţe şi l-am ferit de colegii care se strânseseră în jurul meu într-o hărmălaie de nedescris, în timp ce el mârâia ca un urs şi-şi tot arăta dinţişorii de lapte. Doamna profesoară a râs.

Ce să vă mai spun? Joi a fost eroul zilei. I-am cerut iertare lui Adi. Supărarea i-a trecut în cinci minute, tot atâtea câte mă frământasem eu dacă să spun adevărul sau nu. După ce mi-am citit la ora de română compunerea, am constatat două lucruri. Primul, greşisem complet portretul: prietenul meu cel mai bun nu este Joi, este Adi. Am spus asta cu glas tare, iar după ore mi-am făcut un *selfie* cu prietenul meu cel mai bun. Al doilea lucru, pe care cred că l-aţi remarcat deja: am reuşit aici să-l descriu pe Joi în mai mult de trei fraze seci şi am făcut-o la fel de bine ca sora mea cea talentată la română (of, poate că sunt totuşi cam lăudăros). La teza de la mate am luat zece, deşi eram cu gândul la Joi, care fusese dus în cancelarie. „Să nu se mai repete!”, mi-a spus domnul diriginte cu o voce severă, sub care am ghicit un zâmbet. Ajuns acasă, am simţit nevoia să-mi fac un *selfie* şi cu Joi, prietenul meu al doilea cel mai bun, care-şi ţinea codiţa-semicerc în sus, semn de bucurie şi de mare mândrie.

Până la urmă n-a fost o zi chiar aşa de rea, nu-i aşa?

Ioana PÂRVULESCU

(n. 1960, Brașov, România)

Scriitoare, eseistă, critic literar și profesoară la Universitatea din București. Laureată a Premiului Uniunii Europene pentru literatură.
Volume (selectiv): *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*; *În intimitatea secolului XIX*; *Viața începe vineri*; *Viitorul începe luni*; *Inocenții*; *Prevestirea*; *Invizibilii*.

I. Lumea cuvântului

1. Scrieți un sinonim pentru cuvântul *a* (*se*) *zgâlțâi*.
2. Explicați (la necesitate cu ajutorul dicționarului) sensul cuvintelor: *ghinion*; *superficial*; *hodoronc-tronc*; *anapoda*; *teribil*. Din ce registru fac ele parte: arhaisme, neologisme, cuvinte populare/argotice, vocabular comun?
3. Ce sens are expresia *a-și face griji*?
4. Comentați imaginile pe care le implică următoarele comparații desfășurate: „ca o maşină condusă de un şofer începător pe un drum cu gropi"; „foşnea şi fremăta ca o pădure când se apropie furtuna"; „s-a făcut mai întâi roşu ca focul, apoi alb ca zăpada".
5. Care este sensul contextual sau sinonimul cuvântului „teză" (la matematică) de la începutul textului? Ce sensuri mai poate avea acest cuvânt? Apelați la dicționar.
6. Care e suma dintre produsul şi câtul numerelor 27 şi 9? Vi se pare o problemă dificilă pentru un elev de clasa a V-a?
7. Ce înseamnă „culori fosforescente"? Cum s-a format cuvântul „fosforescente"?
8. Ce are în vedere Bogdan atunci când spune că tema (compunerea) i-a ieșit „cam seacă"?
9. Precizați sensul expresiilor: *a lăsa pe unde se nimerește*; *i-au dat lacrimile*; *a rămâne cu gura căscată*; *a pune răbdarea la încercare*.
10. Comentați sensul expresiei: *a o lua la fugă cu viteza a patra*. Ce vi se pare neobișnuit aici?
11. Ce înseamnă *vorbire articulată*?

II. Lumea textului

1. De ce, credeți voi, sora mai mare nu l-a ajutat niciodată pe Bogdan să-și facă tema la literatură?
2. De ce profesorii de română le dau elevilor mereu „teme despre prieteni şi prietenie"? Cât de importantă vi se pare această temă vouă?
3. Ce reprezintă rasa de câini chihuahua? Ce rase de câini mai cunoașteți?
4. Reproduceți portretul câinelui (Joi), așa cum i-l face Bogdan. De ce codița lui „e luată din manualul de geometrie"?
5. Cine povestește istoria?
   - Cunoașteți și alte texte din literatura română sau universală în care personajul principal este și narator?
6. Cum este expusă narațiunea din perspectiva naratorului? Alegeți din următoarele perspective posibile: *a*) de sus, indiferent, obiectiv și ironic; *b*) din interiorul faptelor și trăirilor, cu emoții pentru cele întâmplate; *c*) dintr-o parte, știind ceea ce nu știu cititorii și personajele, așteptând să se producă niște surprize.

7 Narațiunea are un număr mare de personaje, cu destinele lor relatate pe larg, în amănunte și cu multe evenimente, sau toate se desfășoară în jurul unui personaj principal și al unei întâmplări principale?

Reţineţi!

Specia narativă, în proză, având de obicei un singur personaj principal sau câteva, relatând o întâmplare sau un șir de întâmplări în jurul personajului principal se numește **povestire**. Ea este mai mică decât romanul și, de regulă, mai mică decât nuvela (dar mai mare decât schița), nu are o construcție elaborată, ci se concentrează asupra unui fapt, a unui erou sau a unei calități a eroului. Ea reprezintă arta povestitului ca proces și derivă direct din arta narațiunilor populare.

8 Amintiți-vă de cărțile în care prietenia este o temă frecventă. Povestiți un caz din cărțile citite, în care prietenia a însemnat salvarea de la pericole reale. Posibile repere: *Cei trei muschetari*, de Alexandre Dumas; *Neamul Șoimăreștilor*, de Mihail Sadoveanu; *Vasile Porojan*, de Vasile Alecsandri; *Prietena mea genială*, de Elena Ferranti.

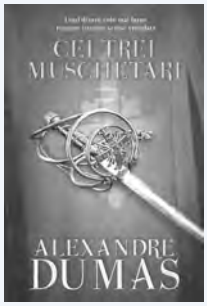

III. Lumea cărților

1 Citiți fragmente din corespondența lui Vasile Alecsandri cu Ion Ghica sau din corespondența lui Alecu Russo cu Nicolae Bălcescu și discutați cu colegii despre ce înseamnă prietenia oamenilor de litere. Ce exemple din literatura națională sau universală mai cunoașteți?

2 Citiți poezia lui Liviu Damian *Romanță în alb* și comentați mesajul ei.

Romanță în alb

de Liviu Damian

Stau la spital și aștept.
Nu vine prietenul, nu.
Inima bubuie-n piept.
Nu vine prietenul, nu.
Stau la spital, nu mă plâng.
Nu vine prietenul, nu.

Speranța în brațe o strâng.
Nu vine prietenul, nu.
Alții apar, mă cuprind.
Nu vine prietenul, nu.
Lumini în ferestre s-aprind.
Nu vine prietenul, nu.

Ast' noapte din nou l-am visat.
Nu vine prietenul, nu.
Stătea chiar aici, lângă pat.
Nu vine prietenul, nu.
C-un smoc de pelin rourat.
Nu vine prietenul, nu.
Și palid la față era.
Nu vine prietenul, nu.
Iar lumea în jur îngheța.
Nu vine prietenul, nu.
Iertați un reproș fără rost.
Nu vine prietenul, nu.
Dar tu pe la câți nu ai fost –
mă-ntreabă tăcerea – dar tu?
...Stă sora la post și veghează.
Un tren se aude plecând.
Un gând ca un înger de pază
îmi zice: veni-va. Curând.

Aurel David,
Portretul scriitorului Liviu Damian, 1979

Reţineţi!

Mesajul unei opere literare presupune semnificația ei de profunzime. Toate instrumentele poetice la care apelează autorul (figuri de limbaj sau de construcție, prozodie, eufonii) se conjugă în efortul de a-l transmite cât mai adecvat intenției, apelând la afectivitate și emotivitate, la dispunere inteligentă, la intrigă construită într-un mod anume, un mesaj profund. Uneori acest mesaj este codificat intenționat, fie pentru a obține un spor de expresivitate, fie pentru a grăbi sau amâna efectul. Mesajul poeziei lui Liviu Damian se construiește pe suspans și o lungă amânare a moralei, din care să derive o condiție a prieteniei.

IV. Dincolo de cărți

1. Ați privit filmul *101 dalmațieni*? Informați-vă și comunicați colegilor subiectul.
2. Numiți două motive plauzibile de ce naratorul își amintește și face trimitere la acest film.
3. Ce filme mai cunoașteți, în care personaje sunt câinii sau alte animale domestice? Prin ce vă impresionează ele?
4. Povestiți despre animalele domestice pe care le aveți acasă ori le-ați văzut la rude și prieteni.
5. Citiți romanul lui Aureliu Busuioc *Lătrând la lună* și comentați perspectiva narativă pe care o propune autorul: evenimentele sunt relatate de un câine, personajul-narator al romanului.

William Walker Morris,
Odihnește-te la drum, 1861

Mijloace de îmbogăţire a vocabularului

Mijloacele expresive ale limbii. Abatere de la normă: tautologia

1 Combinaţi elementele din cele două liste, alcătuind îmbinări în care substantivul să aibă funcţia de complement direct. Acumulaţi toate variantele posibile.

Acţiune	Text
• A spune • A zice • A povesti • A nara • A istorisi • A relata • A prezenta • A expune • A recita	• Istorie • Poveste • Basm • Povestire • Legendă • Baladă • Snoavă • Anecdotă • Banc • Întâmplare

☞ Care substantive sunt cele mai restrictive/selective faţă de verbe? Comentaţi.

☞ Care verbe impun restricţii faţă de substantive? Comentaţi.

2 Examinaţi lista de substantive din exerciţiul precedent sub aspectul sensului:

a. Care credeţi că sunt monosemantice?
b. Care sunt polisemantice?
c. Alegeţi un substantiv bogat în sensuri şi ilustraţi polisemia.

3 Explicaţi diferenţa dintre substantivele: *narator, povestitor, prezentator.*

4 Citiţi poezia. Prezentaţi verbal imaginea care ar putea-o însoţi. Ce cuvinte au generat imaginea aceasta?

Prietenul care nu vine

de Liviu Damian

Prietenul care nu vine
Când îl aştept şi când mi-i greu
Rămâne-abia pe jumătate
Să dăinuiască-n pieptul meu.

De parcă s-ar fi dus pe valuri,
De parcă undeva l-au prins
Şi-l leagă de-un catarg cu funii
De-asupra unui rug aprins.

De parcă sunt luat de ape,
Iar el râzând uşor pe mal
C-o vâslă lungă mă împinge
Cu tot cu spume şi cu val.

Rămâne-abia pe jumătate
Prietenul necredincios,
Iar amintirea lui tăios
Ca o aripă frântă bate...

☞ Ce obiecte ar putea servi ca simboluri ale prieteniei?

5 Cercetaţi şirurile sinonimice ale verbului *a dăinui*. Care dintre acestea îl poate substitui în contextul poeziei? Argumentaţi.

DĂINUI vb. **1.** a dura, a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a trăi, a ține, (rar) a subzista, (înv.) a locui, a petrece, a sta, a via. (*Cât va ~ lumea și pământul; vechi obicei care ~ și astăzi.*) **2.** a dura, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a stărui. (*Amintirea lui ~ până astăzi.*)

Expresivitatea cuvintelor:

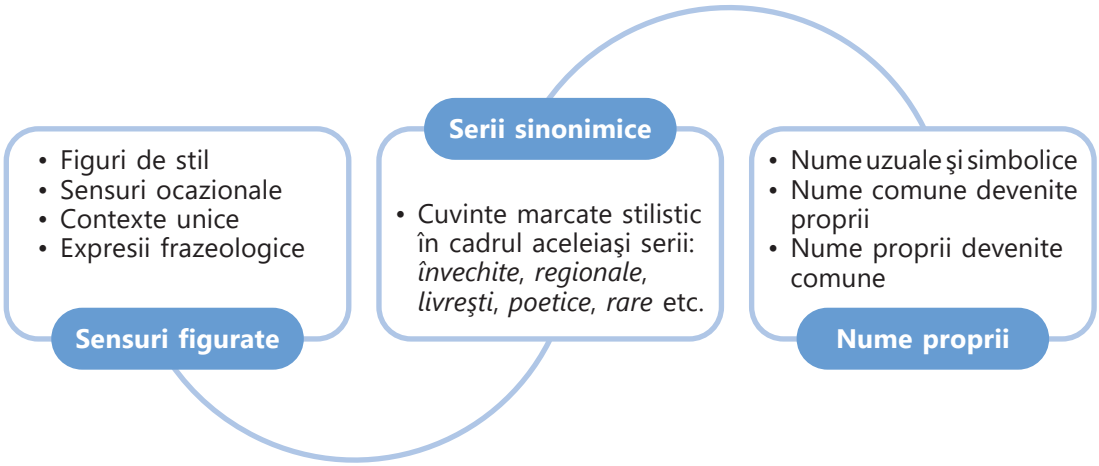

6 Examinaţi-vă experienţa de comunicare cu persoane necunoscute, cărora a trebuit să mulţumiţi pentru un serviciu.

a. Cum aţi procedat?
b. Din ce ofertă de cuvinte şi formule aţi ales?
c. De ce aţi făcut anume această alegere?

7 Din lista dată, extrageţi doar adverbele pe care le utilizaţi curent. Comentaţi remarcile din paranteze, conturând contextele unde apar firesc.

Amabil: *afectuos, agreabil, atent, binevoitor, civilizat, cordial, îndatoritor, politicos, prietenos,* (familiar) *săritor,* (figurat) *cald,* (figurat) *călduros,* (învechit) *cinstitor,* (rar) *prevenitor.*

Care dintre aceste cuvinte vă caracterizează comportamentul?

8 Citiţi textul. Identificaţi numele proprii marcate de expresivitate. Comentaţi semnificaţia lor în istoria şi cultura naţională.

Ajuns, prin voia soartei, între două mari puteri, Grigore Ghica balansa cu dibăcie și iscusință între Constantinopol și Petersburg, când, deodată, se pomenește că o a treia mare capitală, Viena, îi retează partea de sus a țării, decapitând-o oarecum. Împreună cu Bucovina rămâneau înstrăinate bogatele sate cu pământuri mănoase, frumoasele păduri, împreună cu renumita Dumbravă Roșie, o mulțime de mănăstiri, printre care și cea mai mică, dar poate cea mai însemnată din toate – Putna.

Mai ales pentru Putna îi durea inima pe toţi. Acolo, în biserică, sub o candelă aprinsă, își dormea somnul de veci, într-un mic sicriu de marmură, cel mai mare dintre domnitorii țării, Măria Sa Ștefan.

Ion Druță. *Biserica Albă*

9 Selectaţi din text verbele utilizate cu sens figurat. Explicaţi cum apare acest sens figurat, comparându-l cu sensul propriu.

Norma lexicală se constituie în timp, odată cu evoluţia limbii, edificându-se pe trei repere:

1. Prezenţa cuvântului în limbă, recunoaşterea lui în dicţionarele academice.
De exemplu, deşi mulţi vorbitori folosesc verbul *a cadona*, acesta nu există în limba română şi folosirea lui este o greşeală. Pentru aceeaşi acţiune vom folosi verbele *a dărui*, *a dona*, *a oferi*, *a da*.

2. Utilizarea cuvântului cu sensul/unul dintre sensurile atestate.
De exemplu, verbul *a vocifera* are sensul de „a vorbi cu voce ridicată; a face scandal; a vorbi cu glas ridicat şi enervat; a ţipa”. Când unii vorbitori îl folosesc în loc de *a spune*, *a zice*, *a vorbi*, *a verbaliza*, greşeala constă în atribuirea unui sens inexistent.

3. Combinarea cuvintelor potrivite ca sens.
De exemplu, cuvintele *roib*, *pag*, *şarg*, *murg* etc. pot fi raportate doar la cai, iar *grivei* – doar la câini sau păsări, la nuanţele lor cromatice. Dacă vreunul dintre aceste adjective este raportat la alte animale sau oameni, aceasta este o încălcare a normei.

10 **Lucru în grup.** Amintiţi-vă abaterile de la normă pe care le-aţi studiat: *pleonasmul*, *cacofonia*, *calchierea*. Explicaţi în ce constă fiecare dintre aceste abateri. Aduceţi exemple. Prezentaţi-le colegilor.

11 Citiţi exemplele selectate de Radu Paraschivescu din mass-media. Identificaţi greşelile de exprimare şi propuneţi o variantă de corectare.

- *Câştigătorii vor primi gratuit un weekend de şase zile la hotel.*
- *Nu pot să dau niciun pronostic, dar cred că vom bate sigur.*
- *Meciurile cu Republica Moldova depăşesc cadrul unor simple amicale, fiind vorba mai degrabă despre nişte întâlniri prieteneşti.*
- *După meci lumea a ieşit pe străzi, iar sărbătoarea s-a transformat într-o adevărată fiestă.*

12 Documentaţi-vă: ce emisiuni de cultivare a limbii există la televiziunile din Republica Moldova? Care este specificul lor? Cine sunt experţii şi prezentatorii?

Vizionaţi o emisiune. Rezumaţi esenţa problemei şi a soluţiei propuse.

13 Examinaţi inscripţiile afişate în locurile publice.

a. Remarcaţi eventualele abateri de la normă.
b. Apelaţi la dicţionar pentru a explica în ce constă abaterea.
c. Propuneţi o variantă corectă.

Tautologia este o repetiţie: o abatere de la normă, care constă în repetarea unor cuvinte identice sau apropiate ca sens și/sau ca formă.

Repetarea cuvintelor apropiate ca sens: *ieşi afară*; *mimica feţei*; *am văzut cu ochii mei*; *ani de zile*; *ceremonie festivă*; *aproximativ circa*.

Repetarea cuvintelor apropiate ca formă: formele diferite ale aceluiaşi cuvânt (*cartea*, *cărţile*, *cărţii*) sau cuvintele din acelaşi câmp derivativ (*fugar*, *a fugi*, *fugă*). *Am scris o scrisoare scriitoarei care a scris acest roman.*

14 Explicaţi în ce constau pleonasmul şi tautologia. Arătaţi căile de evitare a acestora, redactând enunţurile:

Azi a sărbătorit aniversarea de 15 ani.
Acest lucru l-am auzit cu urechile proprii.
Am văzut cu ochii mei cum s-a întâmplat.
Mă adresez către dumneavoastră cu toată stima şi respectul.
Te aştept de un ceas de vreme!
Sunt invitată la o ceremonie solemnă.

15 Combinaţi elementele celor două coloane. Înscrieţi îmbinările obţinute. Comentaţi imposibilitatea/inacceptabilitatea unor combinaţii.

Verbul	**Adverbul**
Articulează	Tare
Îngână	Încet
Murmură	Clar
Rosteşte	Puternic
Se răsteşte	Asurzitor
Strigă	Intens
Şopteşte	Confuz
Ţipă	Neclar
Urlă	Strident

16 Citiţi expresiv poezia. Evidenţiaţi prin intonaţie repetiţiile. Comentaţi efectul stilistic obţinut prin tautologie. Este repetiţia un procedeu de expresivitate sau o abatere de la normă? De ce?

Scrisori

de Aureliu Busuioc

Se zbat în foc scrisorile puţine.
Uitarea are glas şi n-o ascult.
De ce te uiţi cu ochii mari la mine,
Ori ai uitat că te-am uitat demult?

Se zbat în foc şiraguri lungi de zile,
Ca ramuri despuiate la fereşti...
Uitarea e un tom cu multe file
Ce-l ştii întreg şi nu-l mai răsfoieşti.

17 Locuţiunile adverbiale *bară la bară, zi de zi, rând pe rând, cot la cot, faţă în faţă, cap la cap* sunt, în esenţă, tautologice. Explicaţi sensul lor şi potriviţi verbe la care s-ar putea referi.

18 Reveniţi la textul poemului eminescian *Scrisoarea III*. Remarcaţi secvenţele în care se atestă repetarea unor cuvinte, în aceeaşi formă sau în forme diferite. Comentaţi expresivitatea acestor repetiţii.

19 Analizaţi aforismul lui Grigore Vieru: *Poţi face un dicţionar cu ajutorul poeziei, nu poţi face poezie cu ajutorul dicţionarului.*

a. Cum poţi face un dicţionar cu ajutorul poeziei?
b. De ce nu poţi face poezie cu ajutorul dicţionarului?

☞ Raportaţi-vă la esenţa afirmaţiei şi la forma în care este făcută.

20 Exersaţi lectura cu voce şi în viteză a frământărilor de limbă. Argumentaţi necesitatea acestor formule şi rolul lor în cizelarea dicţiei.

O barză brează face zarvă pe o varză.

Rar morar fără mărar, morăriţă şi mai rar.

Şase saşi cu şase saci soseau pe şosea.

Cântăreaţa încântătoare ne încântă cu cântecul cântat.

Şapte şine şi şapte şerpi şerpuiesc şerpuitor spre şesuri.

Domnule Dudău, dă-mi două dude din dudul dumitale de dincolo de drum!

21 **Proiect de grup.** Acumulaţi o serie de frământări de limbă (20-25), pe care să le aranjaţi în ordine/consecutivitate logică într-o cărţulie, tipărită sau electronică. Intitulaţi cartea, desenaţi-i coperta şi prezentaţi-o clasei.

☞ Care este grupul-ţintă de cititori şi cumpărători ai acestei cărţi?

Mijloace interne de îmbogăţire a vocabularului: conversiunea, abrevierea

1 Discutaţi în plen şi formulaţi câte un răspuns colectiv la următoarele întrebări:

a. De ce vorbitorii unei limbi formează cuvinte noi?
b. Cum se alcătuiesc locuţiunile (verbale, adverbiale, substantivale, adjectivale)?
c. Ce transformare suportă o îmbinare de cuvinte, devenind expresie frazeologică?
d. Care sunt cele mai noi expresii frazeologice învăţate de voi?

2 Amintiţi-vă care sunt mijloacele de îmbogăţire a vocabularului. Exemplificaţi fiecare mijloc.

3 Clasificaţi cuvintele date în conformitate cu modalitatea de formare, completând în caiet tabelul: *a nesocoti*, *a subestima*, *a verbaliza*, *a binecuvânta*, *a desface*, *a binemerita*, *a rememora*, *a binevoi*, *a clasifica*, *a preveni*, *a fărâmiţa*, *a vărui*.

Prefixare	Sufixare	Compunere

☞ Marcaţi prefixele, sufixele, rădăcinile, desinenţele cu semnele convenţionale cunoscute.

☞ Continuaţi seriile cu alte exemple.

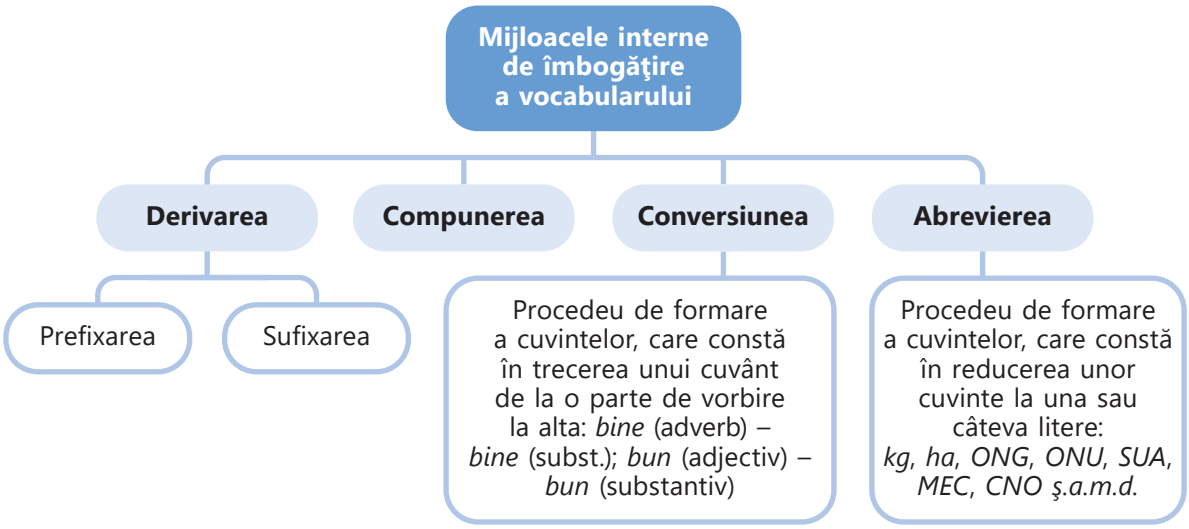

4 Explicaţi de ce derivarea, compunerea, conversiunea, abrevierea sunt mijloace interne de îmbogăţire a vocabularului. Din ce resurse ale limbii se pot forma cuvintele noi?

5 Comparaţi îmbinările şi cuvintele compuse cu substantivele formate prin conversiune. Observaţi rolul articolului în procesul de substantivizare a adjectivului.

Iepure urecheat – urecheatul
Vulpe roşcată – roşcata
Găină moţată – moţata
Cal murg – murgul
Câine blănos – blănosul
Iapă roaibă – roaiba

Pătlăgele-roşii – nişte roşii
Pătlăgele-vinete – nişte vinete
Flori gălbenele – nişte gălbenele
Flori albăstrele – nişte albăstrele
Flori violete – nişte violete
Uniformă galben-verde – galben-verzii

6 Copiaţi proverbele. Subliniaţi cuvintele conform funcţiilor sintactice şi indicaţi deasupra fiecărui cuvânt la ce parte de vorbire se referă.

- *Banii strângătorului intră în mâna cheltuitorului.*
- *Înţeleptul învaţă din păţania altora, nesocotitul nici din a sa.*
- *Leneşii fac mai multe drumuri.*
- *Mincinos pe mincinos greu înşeală.*
- *Trandafirul e cu spini, dar înţeleptul miroase floarea, nu pipăie spinii.*

Remarcaţi substantivele formate prin conversiune de la adjective.

7 Aduceţi exemple de substantive formate prin conversiune. Arătaţi traseul parcurs de acestea.

Model: *a apune* (verb la infinitiv) – *apus* (verb la participiu) – *apus* (substantiv).

Un traseu firesc pentru formarea a numeroase adjective şi substantive este conversiunea participiului în adjectiv şi în substantiv: *a citi* – *citit* (participiu) – *citit*, *citită*, *citiţi*, *citite* (adjectiv) – *cititul* (substantiv).

Unele participii generează două substantive diferite ca sens, în diferite forme de gen: *ţinut* (loc, regiune) – *ţinută* (poziţie a corpului; modalitate de a se îmbrăca; ansamblu de haine).

8 Citiţi articolul lexicografic al cuvântului *drept*. Observaţi şi comentaţi cazurile de conversiune a adjectivului în substantiv, adverb, prepoziţie, interjecţie.

Alcătuiţi enunţuri cu diferite valori morfologice ale cuvântului.

9 Extrageţi din articolul de dicţionar al cuvântului *drept* 5-7 locuţiuni. Explicaţi ce înseamnă fiecare.

10 Delimitaţi, în enunţurile de mai jos, valoarea morfologică a cuvintelor marcate: substantiv, adjectiv sau adverb. Relataţi cum aţi gândit.

23 iunie 1934

Seară de **vară** sau de primăvară. **Un bleu pal**, nori albi dauriţi de un soare **invizibil**. **Mici** păsări care ciripesc **dulce**. Am văzut de nenumărate ori ce văd. E **banal**. De ce mă emoţionează? De ce mi se pare **totdeauna nou**? Încerc să exprim sentimentul acesta, dar cuvintele îmi lipsesc spre a reda imagini ce mi se par **strălucitoare**. Renunţ. Prefer să privesc, să respir, să simt această seară – decât să încerc **zadarnic** a-l reproduce.

Jeni Acterian. *Jurnalul unei fete greu de mulţumit*

11 **Lucru în perechi.** Utilizaţi în enunţuri cuvintele *sincer, adevărat, deschis, onest, cinstit, corect*: o dată ca adjectiv şi altă dată ca adverb. Discutaţi cu altă pereche variantele.

Unele adjective, trecând prin conversiune la substantive, devin nume proprii: de familie, de localităţi, de rase, de soiuri, de localuri etc.

De exemplu: *Untoasa* (soi de pere), *Ciobănesc carpatin* (rasă de câini), *Larga* (localitate), *Albu* (nume de familie), *Imperial* (hotel), *Retezat* (masiv montan; parc).

12 Acumulaţi 15-20 de substantive proprii, formate prin conversiune de la adjective. Comentaţi ce caracteristici ale obiectului sau fiinţei au ieşit în prim-plan.

13 **Lucru în grup.** Analizaţi o pagină din manualul de fizică, matematică sau chimie, selectând exemple prin care puteţi ilustra abrevierea. Comparaţi exemplele voastre cu ale altui grup. Discutaţi.

14 Înscrieţi denumirile a 12-15 unităţi de măsură, în varianta deplină (*litru*) şi abreviată (*l*). Observaţi diferenţele în notarea abrevierilor.

15 Citiţi regula. Rostiţi abrevierile, documentaţi-vă şi explicaţi ce înseamnă. A se vedea alte reguli de ortografie a abrevierilor la p. 196.

Se scriu fără punct final abrevierile unor nume proprii de instituţii: *BNM, MAIB, IPLT, CEHTA, BITEI, PMAN, USM, USMF, UTM, UE*.

În ce sfere ale vieţii sociale circulă asemenea abrevieri?

Care sunt cauza şi scopul procedurii de abreviere?

16 Analizaţi articolul lexicografic propus. Precizaţi descifrarea abrevierilor utilizate.

COMPÚNERE, *compuneri*, s.f.
1. Acțiunea de *a* (*se*) *compune* și rezultatul ei; alcătuire, îmbinare.
2. (Concr.) Bucată literară sau muzicală; compoziție.
3. (Concr.) Lucrare școlară pe o temă dată; compoziție (5).

4. (Lingv.) Sistem de formare a cuvintelor prin alipirea mai multor cuvinte, având drept rezultat un cuvânt nou. – V. **compune**.

Ilustraţi în contexte polisemia cuvântului *compunere*.

17 Cercetaţi harta localităţii voastre în variantă electronică (Google Maps sau altele). Identificaţi abrevierile utilizate; alcătuiţi lista lor, cu descifrările.

Scrieţi corect!

domnul – dl
domnule – dle
domnului – dlui
domnilor – dlor
doamna – dna
doamnei – dnei
doamnelor – dlor
domnişoara – dra
domnişoarei – drei

Invitaţia

1 Caracterizaţi o situaţie de comunicare când aţi primit o invitaţie, parcurgând algoritmul:

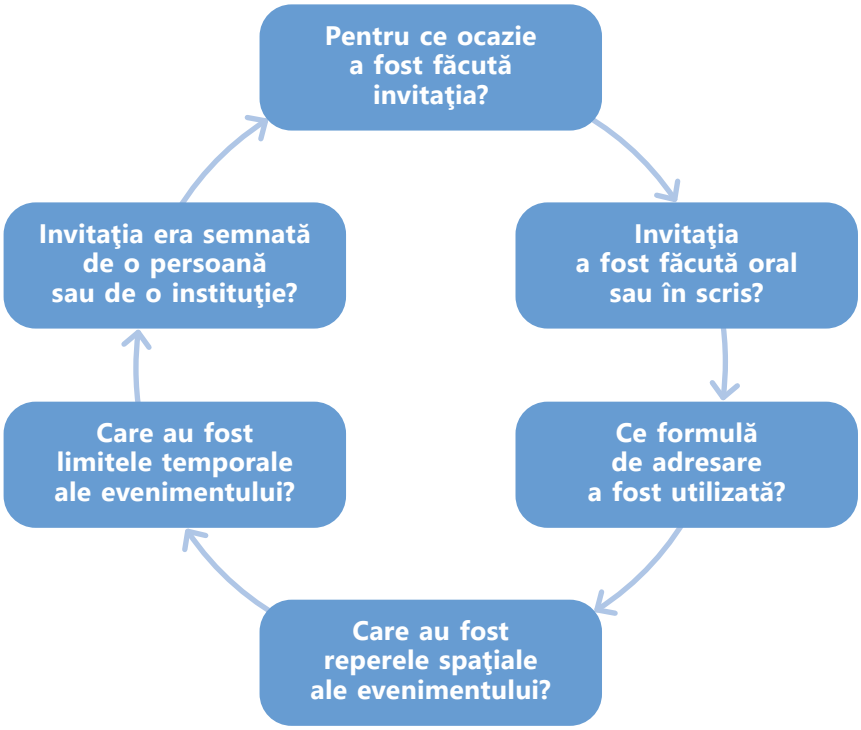

Ce abrevieri au fost utilizate în textul invitaţiei?

Ce rigori ale prezentării grafice au fost respectate?

Invitaţie: bilet prin care cineva este invitat să participe la o solemnitate, la o manifestare etc.

Cerinţe faţă de textul unei invitaţii:

1. Denumirea: *Invitaţie*.
2. Formula de adresare către cei vizaţi/către persoana invitată.
3. Informaţii exacte despre eveniment: timp, loc, alte circumstanţe.
4. Semnătura organizatorilor evenimentului.
5. Aranjarea specifică în pagină; ilustrarea cu simboluri relevante.

2 Citiţi textul invitaţiei. Răspundeţi în enunţuri complete la întrebările date:

a. Pentru ce eveniment şcolar a fost redactată invitaţia?
b. Când va începe evenimentul?
c. Ce înseamnă „Gala performanţelor – Speranţa Liceului 2023”?
d. Unde se va desfăşura evenimentul?
e. Care este semnificaţia imaginilor utilizate?
f. Cine sunt invitaţii?
g. Cine semnează invitaţia?
h. Cum credeţi, de ce semnatarii nu au indicat localitatea şi adresa instituţiei?

„Câștigă dacă poți, pierde dacă trebuie, dar nu renunță niciodată.”

INVITAŢIE

Stimați elevi și eleve,
vom fi onorați de prezența Dumneavoastră
la evenimentul de celebrare a succesului
„Gala Performanțelor – Speranța Liceului 2023”,
care va avea loc vineri, 26.05.23, ora 14:15,
în Sala de festivități
a Liceului Teoretic „Lucian Blaga”.

Cu o deosebită considerație,
Administrația Liceului

Documentaţi-vă şi înscrieţi adresa instituţiei respective.

3 Transformaţi invitaţia de mai sus în anunţ.

Ţineţi seama de cerinţele faţă de textul unui anunţ:

1. Titlul (fără semne de punctuaţie după).
2. Informaţii exacte expuse rezumativ.
3. Aranjarea specifică în pagină.
4. Date de contact.

4 Alegeţi una dintre legende şi redactaţi o invitaţie adresată colegilor/colegelor de clasă care vor dori să vă susţină prestaţia.

Te numeşti Loredana Costin.
Faci parte din echipa de junioare a Clubului sportiv *Olimp*. În cea mai apropiată duminică, echipa voastră joacă un meci amical cu o echipă din Austria, pe Stadionul Zimbru (Chişinău, str. Burebista, 93), la ora 16.00.
Intrare gratuită.

Te numeşti Mihai Codreanu.
Studiezi pianul la Şcoala de Arte din centrul raional/municipiu.
La 1 martie curent, în incinta Şcolii de Arte, vei evolua în calitate de acompaniator la concertul Corului *Vocile primăverii*.
Concertul va începe la ora 16.00 şi va dura două ore.
Intrare gratuită.

5 Elaboraţi o listă de evenimente pentru care puteţi redacta invitaţii (în viaţa şcolară şi cea privată).

6 Schiţaţi textul unei invitaţii. Lăsaţi invitaţiile să circule în grupuri de 5-6 persoane, aplicând *revizuirea circulară*.

7 Redactaţi varianta electronică a invitaţiei. Operaţi cu diferite fonturi, culori, dimensiuni etc., recurgeţi la simboluri grafice expresive.

Mijloace externe de îmbogăţire a vocabularului: împrumuturi lexicale

1 **Lucru în grup.** Numiţi cuvinte pe care le-aţi inclus recent în vocabularul vostru.

a. Relataţi grupului de unde le-aţi asimilat.
b. Explicaţi sensul lor.
c. Prezentaţi clasei trei cuvinte despre care aţi discutat.

Împrumuturile sunt **mijloace externe de îmbogăţire a vocabularului**.

Necesitatea de a completa vocabularul este firească pentru orice limbă.

Vorbitorii de limba română preiau un obiect sau o noţiune împreună cu denumirea respectivă: *robot*, *mixer*, *blugi*, *adidaşi*, *smartphone*, *notebook*, *selfie*. Cuvântul este împrumutat împreună cu sensul din limba de origine, dar forma i se adaptează la sistemul fonetic şi gramatical al limbii române.

2 Documentaţi-vă asupra sensului cu care se utilizează în limba română următoarele unităţi de vocabular: *radicchio*, *broccoli*, *ruccola*, *mangold*, *grepfrut*, *avocado*, *kiwi*, *mango*, *nucă-de-cocos*, *nucă-de-caju*.

- Relataţi sau demonstraţi cum arată planta ori fructul ei.
- Motivaţi necesitatea acestor împrumuturi.
- Utilizaţi cuvintele în enunţuri.

3 Continuaţi lista denumirilor de culori împrumutate din alte limbi: *bej*, *maro*, *mov*, ...

- Pentru care dintre acestea există echivalente româneşti?
- În ce constă diferenţa?

4 Analizaţi structura substantivelor de mai jos, delimitând cuvintele împrumutate de cele formate în limba română. Pentru cele derivate, marcaţi rădăcina şi sufixul.

Brutar, pitar, franzelar, jimblar, covrigar, gogoşar, plăcintar, simigiu, patiser, cofetar, bombonier.

- Pentru care alte profesii cunoaşteţi mai multe denumiri?
- Consultaţi dicţionarul, pentru a afla originea cuvintelor.
- Examinaţi formele de feminin posibile/existente în limbă.

5 Amintiţi-vă din cursul de istorie cu ce etnii au contactat românii de-a lungul secolelor. Arătaţi pe o axă cronologică perioadele când limba română a realizat împrumuturi lexicale numeroase din greacă, turcă, franceză, engleză.

6 Alegeţi un domeniu de activitate (tehnică, medicină, alimentaţie, cultură, sport, vestimentaţie) şi listaţi cuvinte împrumutate recent în limba română. Indicaţi limba de origine pentru fiecare.

7 Urmăriţi un program de ştiri. Înregistraţi cuvinte care pot fi considerate „recent împrumutate în limba română". Documentaţi-vă în legătură cu scrierea lor.

8 Scrieţi enunţuri, plasând în context cinci dintre cuvintele enumerate în casetă.

9 Asociaţi cuvintele de mai jos cu o anumită cultură naţională: *ikebana*, *karate*, *sumo*, *ukulele*, *sari*, *panama*, *pizza*, *lasagna*, *cappuccino*, *soccer*, *cuşcuş*, *samba*, *snooker*.

☞ Explicaţi de ce mai multe limbi împrumută aceste cuvinte.

10 Demonstraţi, într-un discurs de trei minute, necesitatea împrumuturilor pentru a desemna:

◊ rase de animale; ◊ fenomene meteo;
◊ soiuri de plante; ◊ mărci comerciale (la alegere).

11 Pronunţaţi-vă în legătură cu afirmaţia:

În era globalizării este greu de evitat denumirile străine ale localurilor (Aplicați graficul T).

☞ Discutaţi, confruntând argumentele.

Scrieți corect!

La cuvintele neologice, articolul substantival hotărât – *(u)l*, *(uri)le* se ortografiază cu cratimă, dacă ultima literă din cuvânt nu se rosteşte:
site-ul, *site-urile*; *slide-ul*, *slide-urile*; *selfie-ul*, *selfie-urile*; *freestyle-ul*, *freestyle-urile*; *mouse-ul*, *mouse-urile*; *iPhone-ul*, *iPhone-urile*.
În celelalte cazuri, articolul se ataşează fără cratimă:
jobul, *designul*, *weekendul*, *flashmobul*, *bodybuildingul*, *curriculumul*, *hashtagul*.

PROBĂ DE EVALUARE

✓ Pornind de la afirmaţia filosofului Constantin Noica şi imaginea tabloului lui Aurel David, alcătuiţi un colaj prin care să valorificaţi analogia cuvânt-arbore.
Afişaţi colajele realizate şi efectuaţi evaluarea reciprocă.

„Un cuvânt e un arbore. Că s-a născut pe pământul tău ori a căzut ca o sămânţă din lumea altora, un cuvânt este, până la urmă, o făptură specifică. A prins rădăcini în huma ţării tale, s-a hrănit din ploile ei, a crescut şi s-a răsfirat sub un soare ce nu e nicăieri acelaşi, iar aşa cum este nu poate fi mutat din loc, transplantat, tradus.”

Constantin Noica

Aurel David, *Arborele Eminescu*, 1967

4
UNITATEA

Sacru şi profan

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:

- monitoriza exprimarea proprie și a celorlalți prin raportare la normă;
- distinge o operă lirică de alte genuri literare;
- lectura textul literar și nonliterar prin prisma componentelor de structură;
- comenta mijloacele expresive ale textului;
- raporta textul citit la propriile lecturi anterioare.

Pre-text Scrieți o listă de atribute/epitete/calificative care ar putea să o caracterizeze pe mama fiecăruia dintre voi. Construiţi, cu ajutorul lor, un portret verbal (fie exact și prozaic, fie expresiv și poetic) al personajului generic „Mama".

- alcătuiți o altă imagine verbală, în care epitetele/atributele/calitățile să lipsească cu desăvârșire (de exemplu, să obțineți un portret dinamic construit exclusiv din stări și acțiuni sau unul reconstituit din prezentarea oamenilor, ființelelor și lucrurilor făcute sau îngrijite de mama).

Făptura mamei

de Grigore Vieru

Uşoară, maică, uşoară,
C-ai putea să mergi călcând
Pe seminţele ce zboară
Între ceruri şi pământ!

În priviri c-un fel de teamă,
Fericită totuşi eşti –
Iarba ştie cum te cheamă,
Steaua ştie ce gândeşti.

Grigore VIERU

(n. 1935, Pererâta, jud. Hotin – m. 2013, Chișinău)

Poet român din Republica Moldova. Autor al unor volume de poezii pentru copii (*Alarma*, *Muzicuțe*, *Mulțumim pentru pace*, *Poezii de seama voastră*) și pentru toate vârstele (*Duminica cuvintelor*, *Aproape*, *Mama*, *Un verde ne vede*, *Taina care mă apără* ș.a.). Este poetul cu cele mai multe poeme dedicate mamei.

I. Lumea cuvântului

Igor Vieru, *Familia* (fragment triptic)

1. Precizaţi sensul cuvântului *făptură* pe două căi:
   a. citind definiţia din dicţionarul explicativ şi analizând-o;
   b. citind şirul sinonimic din dicţionarul de sinonime şi alegând variantele potrivite.
2. Alcătuiţi câmpul lexical al cuvântului *zbor*.
3. Scrieţi câte o serie de sinonime pentru cuvintele: *maică*, *uşoară*, *teamă*, *fericită*.
4. Identificaţi în texte perechi de cuvinte care formează opoziţii semantice (se situează la poluri semantice opuse).
5. Explicaţi care este, în opinia voastră, motivul utilizării adresării *maică*:
   a. este un regionalism, frecvent folosit la baştina poetului;
   b. este cuvântul la care autorul apelează permanent în poeziile despre mamă;
   c. este un arhaism expresiv;
   d. trimite la ideea de călugăriţă, stareţă;
   e. face o trimitere directă (prin asociere) şi impune o paralelă între mamă şi Maica Domnului.
6. Ce verb este omis în primul vers al poeziei? Cum explicaţi lipsa lui?
7. Identificaţi în text un vocativ şi câteva forme ale verbelor şi ale pronumelor care indică o adresare către o fiinţă (imaginară).

II. Lumea textului

1. Textul poetic este construit în întregime pe o singură imagine plastică. Comentaţi această imagine vizuală transformată într-o imagine poetică.
2. Interpretate metaforic, „seminţele" au multiple valenţe expresive. Comentaţi următoarele sensuri posibile: 1) hrană, germeni; 2) rod, urmaşi; 3) raze de lumină; 4) idei; 5) credinţă în bine şi frumos; 6) viţă, neam; 7) izvor.
   - Ce fel de seminţe vă imaginaţi (ale căror plante)?
   - Ce anotimp este sugerat în text?
3. Construiţi o paralelă între imaginea seminţelor şi semnificaţia chipului mamei.
4. Repetiţia de la începutul poemului sugerează o stare lirică dominantă.
   - Relevaţi rolul repetiţiei.
   - Comentaţi această stare poetică în contextul temei abordate.

5. Poetul realizează o proiecţie cosmică a unei fiinţe terestre, apropiate. Explicaţi această viziune sublimă, încadrată în univers, în absolut.

6. Aproape lipsită de figuri de stil, poezia cuprinde totuşi o imagine metaforică-hiperbolică în prima strofă şi două personificări în strofa finală.
   - Identificaţi-le şi comentaţi funcţia lor expresivă.

7. Observaţi şi relevaţi rolul stilistic al paralelismului sintactic din finalul textului.

> **Amintiți-vă!**
>
> **Paralelismul sintactic** este reluarea aceleiaşi structuri sintactice în două sau mai multe versuri.

8. La o lectură de suprafaţă, textul analizat poate fi definit ca o descriere-portret, ca o adresare (parte de dialog) sau ca un monolog. Cu toate acestea, atmosfera, tonalitatea şi alte „semne" poetice o definesc ca operă lirică.
   - Care sunt „mărcile" lirice ale textului?

> **Rețineți!**
>
> **Opera lirică** este opera în care predomină exprimarea directă (prin vocea eului liric) a unor stări sufleteşti şi sentimente.
>
> **Poezia** este specia lirică cea mai răspândită, de regulă, de dimensiuni mici, fără o formă strictă. În terminologia modernă ea este deseori substituită prin poem.

9. Identificaţi expresiile care definesc explicit chipul mamei ca pe o figură intermediară între pământ(eni) şi divinitate, între omenesc şi sacru (ceresc).

10. Comentaţi forma verbală care sugerează că poetul ne prezintă nu o realitate divină întruchipată în imaginea mamei, ci doar o posibilitate a divinizării ei.

11. Relevaţi valoarea semantică a cuvântului care indică îngrijorarea mamei pentru felul cum îi va fi primit fiul (iar în ipostază sacralizată – Dumnezeu-Fiul) de către pământeni.

12. Opoziţia cer–pământ din prima strofă este reluată, într-o ordine inversă, în final, prin două imagini concrete: una legată de pământul pe care calcă personajul liric, de naştere, de creştere, de regenerare eternă; alta legată de cer şi lumină.
   - Identificaţi-le şi comentaţi-le:

   a. sub aspectul formal al paralelismului sintactic;
   b. sub aspectul sensurilor/semnificaţiilor.

13. Selectaţi, pe două coloane, cuvintele/expresiile care:

   a. realizează un chip firesc, pământesc, concret;
   b. conturează un personaj baladesc, divin, mitizat.

14. Critica literară remarcă printre calităţile poeziei lui Grigore Vieru simplitatea, originalitatea, ingeniozitatea, fantezia, inovaţia, metaforizarea, patetismul.

- Care dintre aceste calităţi sunt reflectate, în opinia voastră, în poezia *Făptura mamei*?
- Argumentaţi cu referire la text.

15 Comentaţi titlul poemului.

16 Sintetizaţi-vă răspunsurile la sarcinile privind analiza poeziei lui Grigore Vieru într-un text coerent, de cel mult două pagini, intitulat: „*Făptura mamei* – şoaptă de dragoste şi odă solemnă pentru mamă".

III. Lumea cărţilor

Valentina Rusu-Ciobanu, *Grigore Vieru*

1 Citiţi şi alte poezii de Grigore Vieru, dedicate mamei (*Cămăşile*, *Harpa*, *Mâinile mamei* etc.).
- Schiţaţi oral, împreună cu colegii, un portret al mamei, văzut de poet.
- Redactaţi un eseu cu titlul: „Mama, personaj poetic şi simbol sacru în opera lui Gr. Vieru".

2 Citiţi texte în care chipul mamei este privit din perspectivă reală şi mitică (de ex., *Amintiri din copilărie*, de Ion Creangă; *Hronicul şi cântecul vârstelor*, de Lucian Blaga).

3 Citiţi poezia *Pasărea*, de Grigore Vieru.

Când s-a întors
La puii ei cu hrana,
Găsise cuibul gol
Şi amuţit.

I-a căutat
Pân-îi albise pana,
Pân' când în cioc
Sămânţa a-ncolţit.

- Explicaţi mesajul textului, acceptând o variantă potrivită din următoarele: *a*) este o poezie despre păsări şi/sau seminţe; *b*) este o poezie despre oameni; *c*) este o poezie în care, pornind de la o imagine a păsării, autorul invocă nişte calităţi umane.

Amintiţi-vă!

Ca figură de stil, **alegoria** reprezintă o imagine metaforică unitară, complexă (ori o suită de imagini), prin care o idee este exprimată în învelişul unei imagini capabile s-o facă mai expresivă.

Exemplele cele mai cunoscute sunt fabulele.

- Remarcaţi în ce constă mesajul alegoric al poeziei *Pasărea*.
- Comentaţi opinia: „Alegoria este o gândire exprimată sub haina unei alte gândiri".

IV. Dincolo de cărţi

Rafael Sanzio, *Madona Sixtină*, 1512–1513

1. Examinaţi imaginea alăturată, care reproduce lucrarea *Madona Sixtină*, de Rafael (1483–1520), mare pictor italian din epoca Renașterii.
   - Cum comentaţi faptul că un pictor din Renaştere, care este un curent umanist (și anticlerical), plasează ca protagonist al lucrării un personaj biblic?
   - În ce constă dimensiunea sacră (biblică și celestă) a personajului și în ce se remarcă dimensiunea ei umană, telurică, profană?
   - Comparaţi imaginea plastică a mamei şi mesajul poetic din *Făptura mamei* cu chipul Fecioarei Maria şi atmosfera surprinsă de Rafael în tabloul *Madona Sixtină*.
2. Citiţi *Parabola* (*pilda*) *semănătorului* din Noul Testament.

Pilda semănătorului

[...] 5. Ieşit-a semănătorul să semene sămânţa sa. Şi semănând el, una a căzut lângă drum şi a fost călcată cu picioarele şi păsările cerului au mâncat-o.

6. Şi alta a căzut pe piatră şi, răsărind, s-a uscat, pentru că nu avea umezeală.

7. Şi alta a căzut între spini şi spinii, crescând cu ea, au înăbuşit-o.

8. Şi alta a căzut pe pământul cel bun şi, crescând, a făcut rod însutit. Acestea zicând, (Isus) striga: Cine are urechi de auzit să audă.

9. Şi ucenicii Lui Îl întrebau: Ce înseamnă pilda aceasta?

[...] 11. Pilda aceasta înseamnă: Sămânţa este cuvântul lui Dumnezeu.

12. Iar cea de lângă drum sunt cei care aud, apoi vine diavolul şi ia cuvântul din inima lor, ca nu cumva, crezând, să se mântuiască.

13. Iar cea de pe piatră sunt aceia care, auzind cuvântul, îl primesc cu bucurie, dar aceştia nu au rădăcină; ei cred până la o vreme, iar la vreme de încercare se leapădă.

14. Cea căzută între spini sunt cei ce aud cuvântul, dar, umblând cu grijile şi cu bogăţia şi cu plăcerile vieţii, se înăbuşă şi nu rodesc.

15. Iar cea de pe pământ bun sunt cei ce, cu inimă curată şi bună, aud cuvântul, îl păstrează şi rodesc întru răbdare.

16. Nimeni, aprinzând făclia, n-o ascunde sub un vas, sau n-o pune sub pat, ci o aşază în sfeşnic, pentru ca cei ce intră să vadă lumina.

17. Căci nu este nimic ascuns, care să nu se dea pe faţă şi nimic tainic, care să nu se cunoască şi să nu vină la arătare.

18. Luaţi seama deci cum auziţi: Celui ce are i se va da; iar de la cel ce nu are, şi ce i se pare că are se va lua de la el.

Fragment din *Evanghelia după Luca*, 8, 5–18

Amintiți-vă!

Parabola (sau Pilda) este o narațiune cu caracter moralizator şi formă alegorică (cu aluzie la un sens general ascuns), deseori având conţinut religios (parabolele biblice). Mesajul ei se aseamănă cu al fabulei, care reprezintă genul didactic.

Andrei Pleșu explică motivul existenței acestui gen narativ în felul următor: Pentru întrebările „mari", ultimative: ce este fericirea? De ce există răul? Care e sensul vieții?, nu poți să propui un răspuns geometric, ci o analogie, o metaforă, un „ocoliș" transfigurator... În loc să spui savant: „uite cum stau lucrurile", spui: „hai mai bine să-ți spun o poveste".

Pilda semănătorului (în engleză *Parable of the Sower*) este și titlul unui roman SF scris de Octavia E. Butler în 1993 și care valorifică literar și științific-fantastic parabola evanghelică.

3 Remarcaţi două posibile perspective de a interpreta morala sau mesajul ascuns al parabolei:

a. credinţa are putere de influenţă numai asupra celor cu sufletul deschis către ea;

b. orice fel de cunoştinţe pot fi transmise celor pregătiţi şi deschişi pentru aceste lucruri.

Pieter Bruegel cel Bătrân, *Parabola semănătorului*, 1557

4 Organizați o dispută privind comportamentul semănătorului din parabolă, care a aruncat sămânța peste tot, dând o șansă tuturor mediilor și spațiilor. Puteți să aduceți ca argument și aceste comentarii ale lui Andrei Pleșu: „Problema este să colaborezi cu realul în datele lui. [...] Cuvântul decide să se manifeste tocmai pentru că lumea e așa cum este, tocmai pentru că trăim printre cărări pierdute, păsăret lacom, pietre încinse de arșiță și câmpuri năpădite de buruieni..."

5 Citiţi şi comparaţi cum este tratată tema seminţelor şi a semănatului în alte religii şi la alte popoare:

- *Din sămânţă rea nu aştepta roadă bună (budism, bureat).*
- *Sămânţa nearuncată în brazdă nu răsare (islamic, turkmen).*
- *Nu arunca seminţele în pământ uscat (islamic, karakalpak).*
- *Munca face să răsară semănăturile (creştin, lezghin).*
- *Dacă dormi în timpul semănatului, plângi în timpul secerişului (şamanism, ciuvaş).*

Cum explicaţi prezenţa acestui subiect în folclorul unor popoare diferite ca limbaj, credinţe şi tradiţii? Discutaţi, analizaţi.

a. credinţa are putere de influenţă numai asupra celor cu sufletul deschis către ea;

b. orice fel de cunoştinţe pot fi transmise celor pregătiţi şi deschişi pentru aceste lucruri.

Morfologia (I)

Substantivul şi articolul substantival (actualizare)

1 Citiţi aforismul. Identificaţi toate substantivele şi, apelând la suportul grafic de mai jos, determinaţi categoriile lor gramaticale.

Basmele au o origine arhaică, o vechime de multe mii de ani. Dar în ele se cuprinde, desfăşurat în chip fabulos, întregul program al tehnicii moderne. Ştiinţa, din timpul Renaşterii şi până astăzi, n-a făcut decât să sporească enorm şansele de realizare ale basmului.

Lucian Blaga

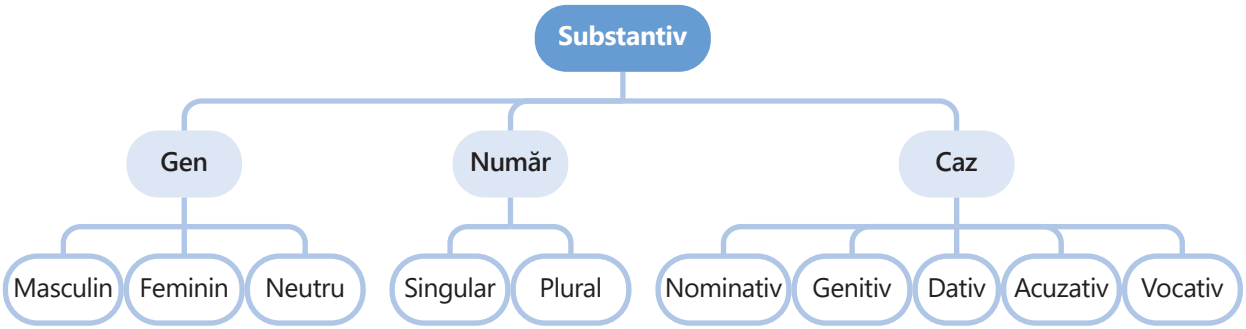

2 Extrageţi substantivele articulate cu articol hotărât sau nehotărât. Marcaţi articolele.

Amintiţi-vă care este rolul articolului substantival.

3 Copiaţi fraza, plasând substantivele din paranteze la forma de număr şi caz pe care o dictează contextul. Ataşaţi, unde e necesar, articolul substantival hotărât sau nehotărât. Explicaţi oral de ce aţi optat pentru aceste forme.

Îmi simţeam (putere) limitate şi îmi amintii de frumoasa (imagine) (Titu Maiorescu), care compara (forţă) creatoare (popor) cu (bloc) de (marmură), care îţi e dat unul singur; dacă faci din el (statuie) mediocră, altă (marmură) nu ţi se mai dă.

Marin Preda

4 **Lucru în perechi.** Amintiţi-vă exemple de substantive proprii care numesc:

Persoane	Animale	Corpuri cereşti	Localităţi	Râuri	Instituţii	Obiective geografice	Evenimente istorice

Care dintre substantivele proprii enumerate de voi apar şi ca substantive comune?

Prin ce procedeu substantivul comun devine substantiv propriu?

5 Treceţi în revistă termeni din diferite domenii ale ştiinţei şi alcătuiţi o listă de substantive comune formate de la nume proprii (de ex., *newton* vine de la numele savantului englez *Isaac Newton*).

6 Comparaţi mesajul proverbelor. Explicaţi esenţa opoziţiei dintre *singular* şi *plural*, dintre *mult* şi *puţin*, dintre *parte* şi *întreg*.

- *Cu o ceapă şi o ridiche nu se face grădină.*
- *Un copac nu face pădure.*
- *Dintr-un singur copac nu poţi face o corabie.*
- *Dintr-o floare nu faci coroniţă.*
- *Cu o mână nod nu faci.*
- *Cu un deget nu poţi ţine niciun ac.*
- *Dintr-o pană nu faci pernă.*
- *Numai cu un par nu poţi face gard.*

Examinaţi valoarea simbolică a substantivelor implicate.

Pentru unul dintre substantive, explicaţi-o în text coerent.

7 Documentaţi-vă şi relataţi oral cum arată plantele care se numesc: *floarea-soarelui*, *varza-de-Savoy*, *arborele-de-cafea*, *mierea-ursului*, *traista-ciobanului*, *bună-dimineaţa*, *luleaua-turcului*, *regina-nopţii*, *trei-fraţi-pătaţi*.

Explicaţi pe ce se bazează metafora din denumirea plantei.

8 Scrieţi formele substantivelor de genul feminin, care provin de la substantivele masculine date: *steward*, *aviator*, *merceolog*, *vânzător*, *casier*, *controlor*, *consultant*. Marcaţi sufixele.

Explicaţi necesitatea de a avea în limbă formele de gen masculin şi feminin pentru denumirile de profesii şi posturi.

Care alte categorii de substantive trebuie să aibă forme de gen masculin şi feminin?

9 Citaţi regulile de ortografie a substantivelor date şi aduceţi alte trei exemple pentru fiecare regulă citată: *surorii*, *corabiei*, *virgulele*, *designul*, *nonvaloare*, *Ionescu*, *dlui*, *Hănăseni de Pădure*.

10 Comparaţi cele trei enunţuri. Indicaţi cazul fiecărui substantiv. Constataţi schimbările de sens şi de funcţii sintactice.

Copilul vecinului aduce cartea.
Copilul aduce cartea vecinului.
Copilul îi aduce vecinului cartea.

11 Copiaţi textul. Delimitaţi, prin bare oblice şi cifre, propoziţiile. Subliniaţi toate substantivele conform funcţiilor sintactice. Scrieţi deasupra fiecăruia la ce caz este.

Ţinuta şi comportarea bunicului impuneau respect şi câştiga uşor dragostea celor care-l cunoşteau. Iubea viaţa cu tot ce era frumos în ea şi punea suflet în tot ce făcea. Un astfel de om dădea lumii acolo jos unde ea se năştea ca celulă socială şi comunitate originară o forţă şi o trăinicie din care la mine au ajuns ultimele adieri.

Gabriel Liiceanu. *Scrisori către fiul meu*

Pronumele şi adjectivele pronominale (actualizare)

1. Amintiţi-vă definiţia pronumelui. Arătaţi prin ce diferă pronumele de (*a*) substantiv, (*b*) adjectiv, (*c*) numeral.
2. Propuneţi câte un exemplu de pronume pentru fiecare dintre categoriile enumerate. Plasaţi-le oral în enunţuri.

Personal	Personal de politeţe	Reflexiv	Posesiv	Demonstrativ

De întărire	Interogativ	Relativ	Nehotărât	Negativ

3. Care dintre categoriile de pronume sunt dublate de adjective pronominale? Pentru certitudinea delimitării, daţi exemple de enunţuri cu pronume şi adjective pronominale.
4. Citiţi poezia. Explicaţi cum înţelegeţi secvenţele: *nimic din ce-i viu*; *locul ce l-au avut între oameni*; *vestitori a ceva nevăzut*.

Când poeţii se duc

de Leonida Lari

Când poeţii se duc, nu asameni
Lipsa lor cu nimic din ce-i viu,
Locul ce l-au avut între oameni
Multă vreme rămâne pustiu.
Că îţi plac, că nu-ţi plac, că îţi pasă
Ori nu-ţi pasă ce drum au ales –
Despărţirea cu dânşii îţi lasă
O tristeţe şi-un dor ne-nţeles.
Ca şi cum ei ar fi sub soare
Vestitori a ceva nevăzut,
A ceva minunat, ce nu moare,
A ceva ce-am visat şi-am pierdut.

- Extrageţi pronumele şi adjectivele pronominale. Indicaţi categoriile la care se referă.
- Arătaţi echivalenţa substantivului *poeţii* cu pronumele care îi ţin locul.

5. Delimitaţi în enunţuri ilustrative ortogramele date şi explicaţi prin regulă scrierea pronumelor şi a adjectivelor pronominale: *l-a*, *s-au*, *v-aţi*, *să-şi*, *v-a*, *m-ai*, *nu-şi*, *zi-i*, *ia-ţi*, *i-aţi*.
- Scrieţi pe tablă alte forme pronominale care se ortografiază cu cratimă.

6. Acordaţi adjectivele pronominale *aceiaşi*, *aceeaşi*, *aceia*, *aceea*, *aceleiaşi*, *aceleaşi*, *însuşi*, *însăşi* cu substantivele: *mătuşă*, *unchiul*, *rude*, *neamul*, *familie*, *verii*, *bunica*, *nepoţelei* şi înscrieţi toate îmbinările posibile.
- Explicaţi cum vă ajută analiza gramaticală a cuvântului la alegerea formei corecte.

7 Copiaţi proverbele. Efectuaţi analiza sintactică a enunţurilor, subliniind părţile de propoziţie.

- *Foarte des se încarcă pe spinarea unei cămile bătrâne pielea uneia tinere.*
- *Nu orice întrebare merită răspuns.*
- *Ochii nu servesc la nimic unei minţi oarbe.*
- *Nu se pun în acelaşi loc focul şi lâna.*
- *Cu fiecare pagubă înveţi ceva în plus.*

Precizaţi rolul adjectivelor pronominale în mesajul fiecărui proverb.

Explicaţi în text coerent semnificaţia unuia dintre proverbe.

Scrieţi corect!

Dumneavoastră
dvs./dv./d-voastră
domnia-voastră (dumneavoastră)
pr., g.-d. domniei-voastre
Domniile Voastre (către domnitori, boieri) (înv.) (desp. -ni-i-)
loc. pr. pl., g.-d. Domniilor Voastre
domniile-voastre (dumneavoastră) (desp. -ni-i-)
pr. pl.
dumneata

Numeralul. Tipuri de numeral. Ortografia numeralului

1 Ce sensuri ale substantivului *număr* vă sunt cunoscute?

Treceţi în revistă cuvintele din câmpul derivativ al substantivului *număr*.

2 Definiţi numeralul. Ce loc ocupă **numeralul** în sistemul părţilor de vorbire?

3 Reproduceţi în caiet schema de mai jos. Explicaţi oral relaţia dintre părţile de vorbire enumerate. Ce este comun pentru toate? Ce este comun pentru unele? Ce diferenţe de sens există?

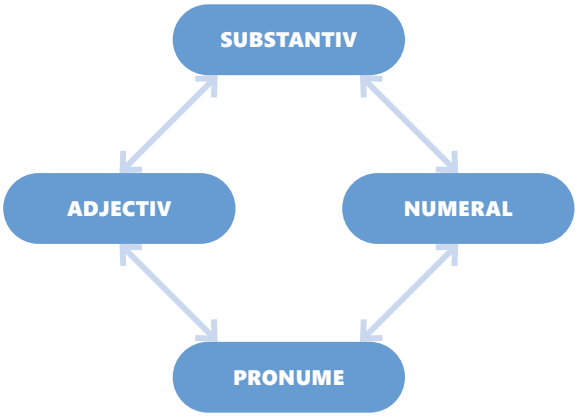

4 Motivaţi denumirile categoriilor de numerale – *cardinal*, *ordinal*, *fracţionar*, *multiplicativ*, *distributiv*, *colectiv*, *adverbial* – pornind de la definiţie şi aducând exemple.

5 Câte numerale cardinale are o limbă? Care este primul numeral din şirul de cardinale? Care ar putea fi ultimul?

6 Citiţi textul. Identificaţi cuvintele-cheie (termenii) şi utilizaţi-le într-un rezumat de 40-50 de cuvinte.

Cel mai lung cuvânt în limba engleză a apărut în 1964, în *Chemical Abstract*, un soi de dicţionar care servea ca sursă de referinţe pentru chimişti. Cuvântul descrie o proteină importantă, aparţinând de ceea ce istoricii consideră a fi primul virus descoperit vreodată, în 1892 – virusul mozaic al tutunului. Cuvântul are 1 185 de litere. Cea mai utilizată literă în engleză, *e*, apare de 65 de ori; mult mai rara literă, *y*, apare de 183 de ori. O singură literă, *l*, reprezintă 22% din cuvânt (apare de 255 de ori). Iar *y* şi *l* nu apar aleatoriu, ci adesea alăturat – 166 de perechi, aproximativ o dată la fiecare a şaptea literă. Din punct de vedere istoric, tendinţa de a amalgama cuvinte reflectă influenţa puternică pe care Germania şi a sa limbă chitită pe cuvinte compuse au avut-o asupra chimiei.

Sam Kean. *Lingura care dispare*

Apreciaţi oral rolul numeralelor într-un text ştiinţific.

7 Formaţi numerale de toate categoriile posibile de la numeralele cardinale *patru*, *opt*, *zece*.

8 Actualizaţi regulile de ortografie a numeralelor, explicând scrierea secvenţelor date:

paisprezece pagini, *aniversarea a şaizecea*, *secolul al XXI-lea*, *anul două mii douăzeci şi patru*, *o cincisprezecime din teren*, *de două ori mai puternic*, *tuspatru concurenţii*.

9 Descoperiţi semnificaţia şi arătaţi modul de formare a substantivelor derivate de la numeralele simple: *îndoială*, *triunghi*, *pătrat*, *pătrar*, *patrulater*, *cincime*, *zeciuială*.

10 Scrieţi o listă comună de titluri care conţin numerale: cărţi, filme, emisiuni, cântece etc. Relataţi despre sugestivitatea şi simbolica numerelor.

11 Reproduceţi regula care impune utilizarea prepoziţiei *de* pe lângă numeralele cardinale. Plasaţi în contexte numeralele date, cu termenul regent *elevi*: *35*, *90*, *101*, *222*, *1 119*.

12 Scrieţi denumirile a cinci sărbători naţionale şi datele la care se marchează (cu litere).

13 **Lucru în grup.** Documentaţi-vă individual şi sistematizaţi în grup informaţia despre principiile de numerotare a caselor pe o stradă. Comparaţi-le cu situaţia din localitatea în care studiaţi.

Ce alte elemente sunt utilizate pentru diferenţierea imobilelor şi a încăperilor?

Ce semnificaţie are sintagma *kilometrul zero*?

Prezentaţi rezumativ informaţia pentru toată clasa.

Numeralul colectiv. Numeralul adverbial (actualizare)

1 Amintiţi-vă din clasa a VII-a exemple de numerale colective şi adverbiale. Restabiliţi definiţiile din secvenţele date.

numeralele	de grupare	ideea	a obiectelor	în timp
de însoţire	colective	în spaţiu	exprimă	şi

arată	numeralele	se găseşte	o acţiune	o calitate
adverbiale	sau în ce proporţie	de câte ori	se repetă	sau o cantitate

2 Identificaţi şi rescrieţi cu litere toate numeralele din textul dat. Indicaţi categoria la care se referă.

Durata jocului de fotbal este de 90 de minute, împărțite în două reprize a câte 45 de minute fiecare. Între cele două reprize este o pauză de 15 minute. În pauze, dar și pe timpul jocului este permisă hidratarea jucătorilor. Scopul jocului este înscrierea de goluri, adică introducerea mingii în poarta echipei adverse. Câștigă echipa care a înscris mai multe goluri, dar meciurile se pot termina și la egalitate. În unele meciuri eliminatorii egalitatea nu este admisă și atunci meciul se poate prelungi cu două reprize a câte 15 minute fiecare. Dacă rezultatul de egalitate persistă, se poate trece la executarea loviturilor de departajare.

Precizaţi cum arată un scor posibil în fotbal şi în alte jocuri de echipă.

3 Selectaţi din lista de mai jos în două şiruri numeralele adverbiale şi colective.

Câte unul, prima, ambele, amândoi, de două ori, tustrele, întreit, o treime, câte patru, tuspatru, cinci, a şasea, tusşase, tusşapte, de şapte ori, înzecit.

4 Raportaţi numeralele colective date la diverse fiinţe şi obiecte, observând dacă există restricţii de combinare a lor cu substantivele: *amândoi*, *ambele*, *tustrei*, *tuspatru*, *tuscinci*.

Consultaţi dicţionarele şi comentaţi.

Observaţi care este topica admisă pentru numeralele ambii/ambele şi amândoi/amândouă.

Ce formă a substantivului (articulată cu articol hotărât/nehotărât sau nearticulată) este corectă în asemenea sintagme?

5 Examinaţi lista elevilor din clasă. Remarcaţi coincidenţele. Faceţi publică statistica, operând cu numerale colective.

Modele: *Ambele eleve cu prenumele Bianca sunt pasionate de muzică.*
Tustrei băieţii cu numele de familie Duca locuiesc pe aceeaşi stradă.

Numeralul adverbial este întotdeauna un grup de cuvinte cu structură de locuţiune.

6 Examinaţi-vă activitatea de astăzi. Completaţi enunţurile cu numeralele adverbiale potrivite:

Astăzi am dat „Bună ziua!” ..... .
Astăzi am aşteptat culoarea verde a semaforului ..... .
Astăzi am răspuns la lecţie ..... .
Astăzi am vorbit cu prietenele ..... .
Astăzi am trimis mesaje ..... .
Astăzi mi-am verificat telefonul ..... .

7 Relataţi, în aceeaşi ordine de idei, despre activităţile recurente de elev de la începutul anului de studii (minimum cinci informaţii).

Model: *De la începutul anului de studii, am răspuns la istorie de trei ori.*

> Alături de numeralele adverbiale care exprimă exact de câte ori se repetă o acţiune, vorbitorul poate să sugereze nesiguranţa prin cuvinte care adaugă aproximaţie mesajului: *de vreo / circa / cam / aproximativ / peste zece ori*.

8 Amintiţi-vă piesele de şah şi scrieţi cu litere numărul natural respectiv:

- ✓ În totalul de 32 intră piese de **n** (număr natural) tipuri.
- ✓ Fiecărui jucător îi revin câte **n** piese.
- ✓ Piesele sunt de **n** culori.
- ✓ În fiecare set sunt câte **n** regi.

9 În ce contexte sunt utilizate substitutele de numeral adverbial: *de n ori, de ensprezece ori, de nenumărate ori*?

Continuaţi enunţurile:

- *De câte ori te-ai convins că ...?*
- *De zeci de ori am repetat: ...!*
- *De sute de ori ţi-am spus să ... .*
- *De mii de ori am verificat dacă ... .*

10 Analizaţi cuvintele şi locuţiunile de mai jos, delimitând numeralele adverbiale de adverbele şi locuţiunile adverbiale. Explicaţi ortografia lor.

O dată, odată, câte o dată, câteodată, încă o dată, o dată în plus, o dată pentru totdeauna, dintr-odată.

11 Relataţi cum s-ar putea transmite ideea de adverbial sau colectiv în limbile străine pe care le studiaţi.

Textul descriptiv

1 Relataţi despre o situaţie de comunicare când a fost necesar să descrieţi un obiect, specificând:

- ✓ de ce trebuia să-l descrieţi;
- ✓ aţi comunicat oral sau în scris;
- ✓ aţi transmis suficientă informaţie;
- ✓ v-aţi atins scopul?

2 Aruncaţi o privire prin sala de clasă. Alegeţi un obiect pe care aţi dori să-l descrieţi detaliat.

a. Schiţaţi câteva repere ale descrierii.
b. Acumulaţi cuvinte-cheie pentru a redacta un asemenea text.

c. Precizaţi culoarea şi aspectele tehnice (dimensiuni, structură, material).
d. Argumentaţi utilitatea şi utilizarea obiectului.

3 Redactaţi individual textul coerent al descrierii în 10-12 rânduri.

4 **Lucru în perechi.** Comparaţi lucrările, reveniţi la ambele texte şi redactaţi individual descrierea finală.

> În afară de obiecte concrete, pot fi descrise colţuri de natură (peisaje), localităţi, itinerare, interioare, persoane (portrete), activităţi de muncă etc.
> Descrierea poate fi nu doar artistică (parte a unui text literar), ci şi ştiinţifică, tehnică, publicitară sau uzuală.

5 Evocaţi şi recitaţi fragmente cu descrieri memorabile ale naturii. Reperaţi caracteristicile peisajului descris.

6 Citiţi fragmentul. Extrageţi elementele cadrului natural şi caracteristicile lor. Ilustraţi printr-un desen descrierea.

Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
Înfunda mișcarea-i creaţă între stuf la iezătură,
Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate
Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
De când codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
Îşi deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vântul sperios vo creangă farmă –
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.

Mihai Eminescu. *Călin*

- Caracterizaţi descrierea drept *statică* sau *dinamică*. Argumentaţi.
- Extrageţi sintagmele cu adjective şi adverbe. Observaţi frecvenţa şi rolul lor în crearea tabloului autumnal.

7 Parcurgeţi textul. Determinaţi ce anume constituie obiectul descrierii. Remarcaţi substantivele proprii şi precizaţi ce numesc ele.

Locuiam în Cotroceni de aproape treizeci de ani. Cum voi reuși, mă întrebam în timp ce căutam strada Lucaci, să schimb cartierul caprifoilor, salcâmilor și al teilor cu acest cartier sordid? Dar, în timp ce mă afundam pe străduțele mici, peisajul se limpezea și descopeream un strat al arhitecturii bucureștene, altul decât cel interbelic al Cotroceniului, unul care cobora către sfârșitul secolului dinainte, punctat când și când de vile neoclasice, retrase misterios în funduri de grădini invadate de o vegetație nedefinită. Mai târziu, când am început să-mi cunosc vecinătățile, mi-am dat seama că, abordat dinspre străzile Mântuleasa și Ionescu-Gion, și nu dinspre Hala Traian, noul meu cartier avea un farmec nespus, cel din nuvelele fantastice ale lui Mircea Eliade. Te puteai lesne rătăci în el, puteai, plimbându-te în serile fierbinți de vară, să imaginezi, plecând de la câte o fereastră deschisă, viața generațiilor care se perindaseră prin camerele înalte, cu pereții acum scorojiți.

Gabriel Liiceanu. *Bucla vieții mele*

- Explicaţi oral cum înţelegeţi secvenţele: *peisajul se limpezea*; *cobora către sfârşitul secolului dinainte*; *invadate de o vegetaţie nedefinită*; *avea un farmec nespus*.

Descrierea unei localităţi presupune:

✓ numirea localităţii;
✓ raportarea localităţii la o anumită zonă geografică;
✓ prezentarea infrastructurii localităţii;
✓ trecerea în revistă a obiectivelor de interes (monumente ale naturii, monumente istorice, întreprinderi, localuri, edificii etc.), care constituie unicitatea localităţii;
✓ caracterizarea populaţiei.

8 Descrieţi localitatea voastră în limita unei pagini de caiet, ca pentru un ghid turistic. Selectaţi câteva obiective, încadraţi-le în text şi însoţiţi-le de imagini relevante.

Faceţi o demonstraţie în faţa clasei, optând pentru: *colaj*, *poster*, *prezentare multimodală*.

O prezentare poate avea în obiectiv:

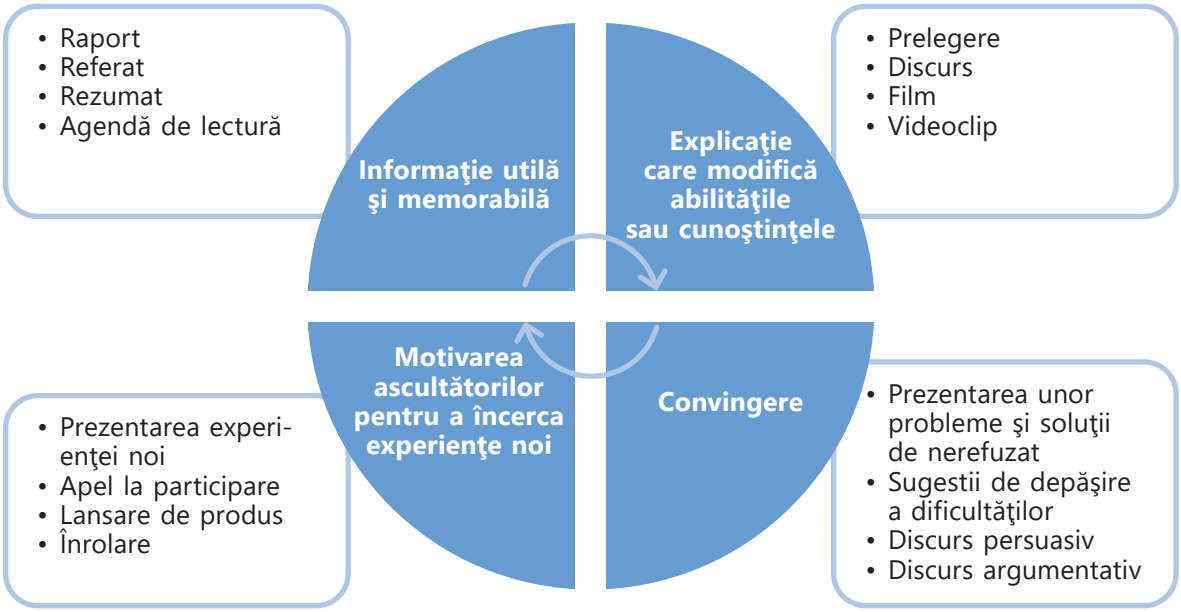

9 Din fragmentul dat, selectaţi trei obiecte a căror prezenţă pe birou sugerează ceva despre stăpân. Comentaţi în text coerent sugestia şi încercaţi să deduceţi profesia, ocupaţia sau interesele proprietarului.

M-am apropiat de birou, fiindcă pe el erau risipite tot felul de nimicuri, n-am cutezat să umblu la plicul cu fotografii, am dat cu ochii de o mulţime de medicamente, de o ascuţitoare veche cu forma unui fier de călcat, de o călimară şi un stilou arămiu, de creioane şi hărţi alpine, de un compas, o lanternă şi un set de baterii, de un teanc de cărţi, dintre care cea de deasupra, cu titlul în engleză sau franceză, avea pe copertă un vultur urâcios, cu pieptul roşcat şi aripile negre, cu un fel de barbă sub cioc. Le-am privit şi pe restul, una câte una, şi, indiferent de limba în care erau tipărite, se refereau doar la păsări, cuprinzând nenumărate schiţe, poze şi planşe despre migraţii şi cuibărit. Din şapte, câte erau, patru descriau bufniţele, într-o varietate pe care n-o bănuisem.

Filip Florian. *Toate bufniţele*

Descrieţi într-un enunţ biroul ca obiect de mobilă.

10 Citiţi textul. Rezumaţi-l în limita de 60-65 de cuvinte.

Am apucat să scriu că nu m-am ataşat de niciunul din locurile unde mi-am dus zilele. M-am legat, în schimb, de unul sau mai multe obiecte din locurile acestea. Primul obiect e un fotoliu din sufrageria apartamentului părintesc, în care mă cufundam ca să citesc după ce veneam de la școală. Al doilea obiect de care m-am lipit ca un sentimental caraghios ce mă aflu a susținut și susține o mulțime de lucruri din viața mea. Inclusiv tastatura pe care o folosesc pentru rândurile acestea. Mi-a fost alături cel puțin treizeci și cinci de ani bucureșteni. E un birou vechi și masiv, din lemn de nuc, pe care l-am primit în dar de la o ramificație basarabeană a familiei. În secunda când biroul a devenit al meu (începusem clasa a șasea, cred), mi-au fost prorocite izbânzi peste izbânzi. Și se vede treaba că ursitoarele au deslușit bine semnele sorții, fiindcă aici, la biroul în fața căruia mă aflu și acum, am învățat pentru toate examenele, am scris cincisprezece cărți, am tradus șaptezeci și cinci și am compus vreo două mii de articole pentru ziare și reviste.

Radu Paraschivescu. *La Medelugoj*

11 Selectaţi din textul de mai sus datele care ar fi utile într-un anunţ de vânzare a biroului. Adăugaţi detalii care se potrivesc logic cu informaţia. Redactaţi anunţul.

12 Elaboraţi o biografie a biroului respectiv, la persoana I, de la momentul confecţionării şi până la descrierea dată, ţinând cont de cele spuse de autor şi dând frâu liber imaginaţiei.

13 Citiţi poezia. După lectură, completaţi tabelul care reflectă starea cititorului:

Ce ați văzut?	Ce ați auzit?	Ce ați simțit?

Peisaj

de Ştefan Augustin Doinaş

Toamna e gata de plecare.
O trestie,
doar una singură:
antenă
pe suprafaţa lăcuită-a bălţii.

Şi apa, în amurg duios ridată
de cercuri vagi, concentrice,
asemeni unui rai de chihlimbar
în care lipitori, şi peşti, şi broaşte
– pestriţe ginţi fraternizând obscur
sub zodiile lintiţei solzoase –
în forfotă măruntă se apropie
de axul clătinat,
şi răscolesc nămolul mut, ca drojdiile
unor mesaje care s-au acrit sub muşiţa
de ore-mpurpurate.
Şi vântul care ştie doar să fluiere...

Discutaţi în grupuri mici şi comparaţi reacţiile voastre imediate.

Elaboraţi proiectul unui videoclip care ar însoţi lectura expresivă a poeziei.

5
UNITATEA

Dragostea

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:

- elabora propriul act de comunicare prin raportare la norma fonetică, lexicală, gramaticală a limbii române;
- utiliza autonom normele limbii literare în diverse situații de comunicare;
- interpreta aranjarea în pagină a textului literar și nonliterar;
- structura ideile receptate din cotidian, într-un mesaj, prin resurse digitale.

Pre-text Comentați maxima: „Nu frumusețea ne face să iubim, ci iubirea ne face să vedem frumusețea”. (Lev Tolstoi)

Romanță pentru tine

de Vasile Romanciuc

Trece Ieri, trece Azi, trece Mâine,
Tot ce-a fost între *Da* şi *Nu*,
Numai tu rămâi veşnic cu mine,
Numai tu, numai tu, numai tu.

Curge luna-n pământ... Şopotirea
Curge-n vânt de pe creanga de tei
Şi renasc când le-ating cu privirea
Ochii tăi, ochii tăi, ochii tăi...

Tace codrul cu frunză de-alamă,
Stânca tace, cu sufletul greu,
Şi vorbesc doar atunci când le cheamă
Glasul tău, glasul tău, glasul tău...

Tremur ierbi, tremur lanuri de grâie
Parcă-ar creşte-ntr-o casă de nea...
Se-ncălzesc doar de cum le mângâie
Mâna ta, mâna ta, mâna ta...

Iarbă sunt, stâncă sunt, lună sfântă,
Vânt ce-şi caută naiul prin văi,
După cum nesfârşit mă descântă
Mâna ta, glasul tău, ochii tăi...

Trece Ieri, trece Azi, trece Mâine,
Tot ce-a fost între *Da* şi *Nu*,
Numai tu rămâi veşnic cu mine,
Numai tu.

I. Lumea cuvântului

1. Ce părți de vorbire sunt cuvintele *Ieri*, *Azi*, *Mâine* din prima și ultima strofă? Alcătuiți enunțuri în care aceste cuvinte să fie adverbe de timp.
2. Ce pronume personal predomină în această poezie?

Vasile ROMANCIUC

(n. 1947, Bădragii Noi, Edineț)

Poet român din Republica Moldova.

Volume de versuri: *Genealogie, Citirea proverbelor, Din tată-n fiu, Ce am pe suflet, Note de provincial, Îndoiala de sine, Olimpul de plastic, Recitirea proverbelor, Purtătorul de cuvânt al tăcerii, Cuvântul ne adaugă vedere, Pâinea noastră cea din toate filele.*

- Dar care sunt adjectivele pronominale posesive cele mai frecvente?
- Identificați și numiți figurile de stil prezente în secvențele: *Trece Ieri, trece Azi, trece Mâine; Curge luna-n pământ...; Şopotirea/ Curge-n vânt; Tace codrul; frunză de-alamă; Stânca tace, cu sufletul greu; Tremur ierbi, tremur lanuri de grâie.*
- Fiecare dintre primele cinci strofe se încheie cu o figură de stil care ține de sintaxa discursului. Cum se numește această figură? Ce efect produce ea?
- Poetul recompune un univers, în care se produce această mărturisire lirică. Ce fel de univers este acesta? Din ce elemente se compune? Alegeți, eventual din posibila listă: univers domestic; un anturaj tehnologizat; universul naturii; cosmosul; tărâmuri fantastice, ireale.

II. Lumea textului

1. Poezia este o declarație de dragoste. Cum puteți argumenta această afirmație?
2. Poezia are în titlul său cuvântul „romanță", un gen cantabil. Ce elemente de structură sunt caracteristice cântecelor și sunt prezente și aici?
3. Care este relația dintre elementele naturii și iubita poetului? Cum explicați că aceste elemente au o anume semnificație și valoare doar atunci când ele sunt accesate de prezența iubitei?
4. Poate fi această poezie înțeleasă și interpretată din punctul de vedere al iubitei? Poate fi iubitul cel cui i se adresează poezia?

Reţineţi!

Poezia lirică este denumirea generică pentru toate speciile lirice (odă, satiră, elegie ș.a.) sau denumirea particulară pentru formula poetică lirică (spre deosebire de poezia epică/narativă sau poezia dramatică, aparținând teatrului). În poezia lirică (spre deosebire de poezia epică) poetul sau eul liric, care rostește discursul, își exprimă în modul direct și nemijlocit stările de spirit, trăirile, sentimentele de bucurie sau de tristețe, atitudinile față de diverse fenomene.

5. Poetul sugerează câteva puteri magice pe care le-ar avea dragostea. Care sunt acestea?

III. Lumea cărților

1. Ce poezii ale lui Vasile Romanciuc mai cunoașteți?
2. Ce poezii de dragoste cunoașteți? Cine sunt autorii lor?
3. Ce cântece (populare și culte, vechi și noi, din genuri diferite de muzică) știți, care au ca temă dragostea?
4. **Lucru în grup.** Selectați poezii despre iubire din folclor, din lirica românească și universală și organizați un recital.
   - Adunați, împreună cu colegii (de clasă sau de echipe), o antologie, pe care ați intitula-o: „Cele mai frumoase poezii de dragoste”.
5. Poeziile despre dragoste pot fi și foarte laconice, incluzând însă idei poetice de profunzime. Comentați mesajele următoarelor poezii:

Ne privim tăcuți
Luminați de-un mac.
Te cunosc de-o zi,
Te iubesc de-un veac.

(Vasile Romanciuc)

Spune-mi, dacă te-aș prinde-ntr-o zi
și ți-aș săruta talpa piciorului,
nu-i așa că ai șchiopăta puțin, după aceea,
de teamă să nu-mi strivești sărutul?

(Nichita Stănescu)

Primește cu suflet lin
Stihul, care îți închin,
Căci îi făcut din suspin.

(Costache Conachi)

Duce-m-aș cu luna-n nor,
Nu mai pot de-al badei dor.

(Folclor)

Pentru ochi ca murele,
Ocolii pădurile.
Pentru sprâncene-mbinate,
Umblai țara jumătate
Și de ele n-avui parte.

(Folclor)

Constantin Brâncuși, *Sărutul*, 1907–1908

IV. Dincolo de cărți

1. Adunați un dosar în care să înregistrați proverbe, zicători, maxime sau citate/secvențe despre dragoste ale diferiților autori.
   - Citiți-le colegilor și puneți în discuție, pentru a comenta și a polemiza pe marginea celei mai originale sau controversate afirmații.

Auguste Rodin, *Catedrala*, 1908

Morfologia (II)

Verbul (actualizare)

1. Alegeţi un verb care reflectă activităţile voastre şcolare. Conjugaţi-l în enunţuri (în total 7), la persoana I singular, utilizând fiecare timp şi aspect al modului indicativ.

   Model: *Eu citesc un roman. Ieri am citit 10 pagini. În clasele primare citeam mai încet.* Etc.

2. Formulaţi definiţia verbului. Insistaţi pe următoarele aspecte:
   a. ce numeşte verbul;
   b. ce forme gramaticale are;
   c. la ce întrebări răspunde;
   d. ce funcţii sintactice poate avea.

3. Aduceţi exemple de câte două verbe care numesc: activitate de muncă, creaţie, mişcare, comunicare, stare emotivă.

4. Citiţi poezia. Extrageţi verbele şi analizaţi-le, completând în caiet tabelul:

Forma din text	Forma iniţială (infinitiv)	Modul	Timpul	Aspectul

Cresc amintirile

de Lucian Blaga

Într-un amurg, sunt ani de-atunci,
mi-am zgâriat stăruitor
în scoarţa unui arbor – numele –
cu slove mici, stângace şi subţiri.
Azi am văzut din întâmplare
cum slovele-au crescut din cale-afară – uriaşe.

Aşa îţi tai şi tu, copilo, numele
în inima-mi supusă
mărunt, mărunt, ca un ştrengar.
Şi după ani
şi ani de zile-l vei găsi
cu slove-adânci şi uriaşe.

- Rescrieţi adverbele şi locuţiunile adverbiale care însoţesc verbele.
- Dezvoltaţi, în text coerent, una dintre imaginile artistice: *cu slove mici, stângace şi subţiri*; *cu slove-adânci şi uriaşe*.

5. Scrieţi formele de moduri nepersonale a două verbe selectate din poezia de mai sus. Subliniaţi sufixele cu care se alcătuiesc acestea.

6. Consultaţi 4-5 articole lexicografice ale verbelor într-un dicţionar explicativ.
   a. Cum este prezentat verbul?
   b. Ce informaţii despre verb oferă dicționarele?
   c. Cum este reflectată polisemia verbului?
   d. Există o diferenţă între informaţia din DEX şi informaţia din DOOM3?

7 Adresaţi-vă unui site specializat (de ex., dexonline.ro), care prezintă formele verbului la conjugare. Ce dubii aveți, bunăoară, la alegerea formelor verbelor *a lua*, *a copia*, *a încleia*, *a zgâria*? Ce informații noi ați descoperit?

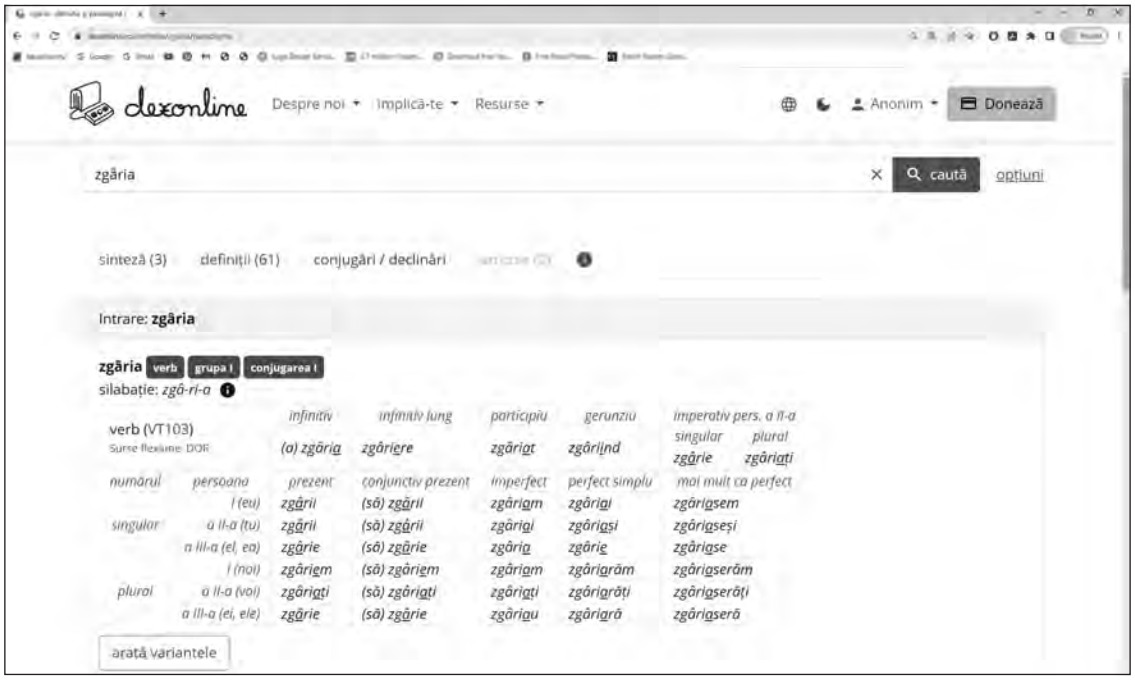

Câmpul semantic al verbului *a vorbi*

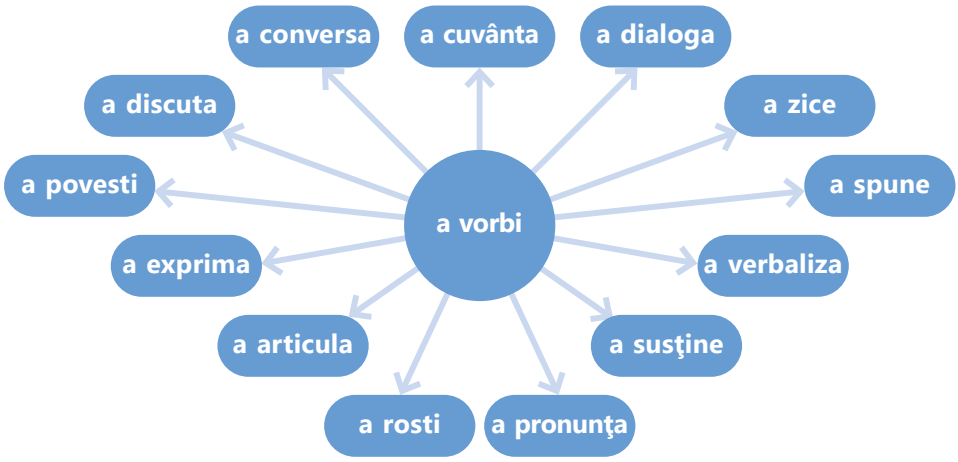

1 Examinaţi definiţiile. Deduceţi verbul definit şi explicaţi cum aţi gândit.

◊ A exprima în cuvinte o idee, o experiență etc.

◊ A expune detaliat și, de obicei, într-o desfășurare gradată fapte, întâmplări reale, evenimente etc.

◊ A sta de vorbă cu cineva, a întreține o convorbire.

(*Cu privire la sunete sau la cuvinte*)
◊ A emite, a rosti deslușit cu ajutorul organelor de vorbire.

2 Descrieţi situaţiile de comunicare când cineva *cuvântează*, *discută*, *povesteşte*. Ce diferenţă sesizabilă există între sensurile lor?

3 Uniţi în sintagme verbele şi substantivele din cele două coloane. Înscrieţi-le. Atenţie la articole şi prepoziţii!

a articula	prieten	a povesti	interes
a conversa	colegi	a pronunţa	pasiune
a cuvânta	argument	a rosti	adevăr
a dialoga	silabe	a spune	străin
a discuta	vorbe	a susţine	istorie
a exprima	cuvinte	a zice	opinie

4 Selectaţi din lista de mai sus verbele care pot avea complemente directe. Alcătuiţi enunţuri ilustrative.

5 Amintiţi-vă trei situaţii de comunicare din texte artistice, în care obiectele sau fenomenele capătă darul vorbirii. În ce momente personajul dialoghează cu ele? Ce formule de adresare sunt utilizate?

Verbe tranzitive și intranzitive

1 Relataţi despre câteva (4-6) lucruri învăţate recent, alcătuind enunţuri în care formele verbului *a învăţa* sunt predicate verbale.

Model: *Am învăţat o formulă la chimie. Am învăţat a rezolva un tip de probleme. Am învăţat configuraţia telefonului.*

VERBELE TRANZITIVE

Verbele tranzitive numesc o acţiune ce trece în mod direct asupra obiectului.

Delimitarea se face prin formularea întrebării complementului direct – ***pe cine?***, ***ce?*** – în raport cu sensul din context al verbului.

Ea deschide (ce?) o carte.
Ei realizează (ce?) un proiect.
Noi am întâlnit (pe cine?) niște prieteni.

VERBELE INTRANZITIVE

Verbele intranzitive numesc stări, procese și acţiuni care nu trec direct asupra obiectului.

Asemenea verbe nu pot primi complemente directe, dar pot primi complemente indirecte şi circumstanţiale.

Tu ești aici.
El vorbește expresiv.
Noi călătorim cu trenul.

2 Citiţi informaţia din casete. Completaţi-o cu exemple de verbe tranzitive şi intranzitive.

3 Delimitaţi verbele tranzitive (adresând întrebările *pe cine?*, *ce?* şi răspunzând prin complemente directe la ele) de verbele intranzitive.

4 Specificaţi esenţa verbelor date în funcţie de natura fizică a obiectului asupra căruia trece acţiunea. În ce măsură obiectul supus acţiunii „îşi alege" verbul regent?

a distruge	cană
a fărâma	clădire
a fărâmiţa	pâine
a frânge	creangă
a măcina	mal
a mărunţi	floare
a nărui	lemne
a toca	boabe
a rupe	lacăt
a sparge	nucă
a strivi	pânză
a zdrobi	struguri

Tranzit – trecere de mărfuri sau de persoane dintr-o țară în alta prin teritoriul unei a treia țări.
Tranziţie – trecere de la o stare, de la o situație, de la o idee la alta.

5 Citiţi enunţul. Extrageţi verbele tranzitive, împreună cu complementele directe. Prin ce sunt exprimate complementele?

Ceea ce îi face pe scriitori maeştri ai meşteşugului lor nu este doar abilitatea de a exprima gânduri interesante, ci şi stăpânirea unui întreg arsenal de paşi de bază pe care cel mai probabil i-au deprins citind o mare varietate de cărţi ale altor scriitori celebri.

Gerald Graff. *Manual pentru scrierea academică*

Uneori, locul complementului direct este ocupat de o propoziţie secundară, care răspunde la aceleaşi întrebări: *pe cine?*, *ce?*.
Ştii/[1] (*ce?*) *când pleci*/[2], *dar nu ştii*/[3] (*ce?*) *când te întorci*/[4].

6 Continuaţi frazele, adăugând propoziţii care răspund la întrebarea *ce?*.

Înţeleg (*ce?*) cum ... .
Am aflat (*ce?*) că ... .
N-am auzit (*ce?*) când ... .
Îmi amintesc (*ce?*) unde ... .
Mi-a spus (*ce?*) care ... .

7 Parcurgeţi articolul lexicografic al verbului *a arde*. Alcătuiţi exemple proprii pentru sensurile care nu sunt ilustrate în enunţuri.

INTRANZITIV	TRANZITIV
1) (*despre foc*) A fi aprins.	1) A distruge prin foc; a preface în cenușă. **~ o scrisoare.**
2) (*despre obiecte, lucruri etc.*) A se distruge prin foc; a se preface în cenușă. **Pădurea arde.**	2) A consuma dând la foc. **~ toate lemnele.**

3) A emite lumină; a lumina. **Lampa arde.**	3) (*mâncăruri*) A face să-și piardă calitățile, expunând prea mult acțiunii focului.
4) (*despre surse de căldură*) A emana radiații calorice; a răspândi căldură foarte mare; a frige; a dogorî; a pârjoli; a pârli; a păli. **Soba arde.**	4) (*cărămidă, obiecte de ceramică etc.*) A supune acțiunii focului în procesul de fabricație.
5) *fig.* (*despre persoane sau despre părți ale corpului lor*) A avea temperatură ridicată.	5) (*instrumente*) A trece prin foc în vederea dezinfectării.
6) *fig.* (*despre față, obraji*) A se înroși din cauza unei stări emotive.	6) (*țesuturi bolnave*) A distruge cu cauterul; a cauteriza.
7) A fi cuprins de un sentiment puternic. **~ de rușine.**	7) (*ființe sau părți ale corpului lor*) A face să suporte o durere fizică (atingând de foc sau de ceva fierbinte); a frige.
8) A avea mare dorință (de ceva). **A-i ~ de plecare.**	8) *fig.* A face să simtă o senzație asemănătoare cu o arsură.

8 Care sunt sinonimele verbului *a arde*? Faceți o listă și arătați în dreptul lor dacă acestea sunt tranzitive sau intranzitive.

9 Parcurgeţi textul. Extrageţi în caiet verbele tranzitive şi complementele lor directe. Substituiţi verbele tranzitive prin sinonimele lor. Propuneţi alte complemente directe pe lângă aceste verbe.

Apoi, controlând căciula de stuf a acoperișului, meșterii au descoperit-o friabilă, deci s-a hotărât că trebuie refăcută în întregime din stuf nou... În sat mai era un singur meșter, de 85 de ani, care se mai pricepea la așa ceva, dar nu se știa dacă mai este în stare să se suie pe acoperiș. Am pornit deci toți în pelerinaj la nea Balgioi, care locuia în partea opusă a satului. Nu l-am găsit acasă, era la lucru, la învelit o casă bătrânească, deci era sănătos și în putere și ne-am înscris și noi pe lista de așteptare. Acasă era doar soția lui, și ea trecută de 80 de ani, care lucra o ie cu alesături, despărțind firele țesăturii și adunându-le în modele complicate, fără să poarte ochelari. Am aflat astfel cu uimire că și ea e ultima din sat care mai lucrează ii, pe bani, și am rugat-o să-mi facă și mie una.

Ana Blandiana. *Casa din afara istoriei*

Friabil, -ă – (Despre materiale) Care se fărâmițează, se sparge ușor.

Utilizaţi verbul *a lucra* în două enunţuri, ca tranzitiv şi intranzitiv.

Unele verbe tranzitive intră în componența locuțiunilor verbale și a expresiilor frazeologice. Dacă locuțiunea sau expresia conține un complement direct al verbului respectiv, ea devine intranzitivă:

a da (verb tranzitiv, *ce?*) + *voie* = *a da voie* (locuțiune intranzitivă, *cui?*).

Dacă locuțiunea sau expresia nu conține un complement direct al verbului tranzitiv respectiv, ea rămâne tranzitivă:

a da (verb tranzitiv, *ce?*) *în primire* (*ce?*), locuțiune tranzitivă;

a da (verb tranzitiv, *ce?*) *cu chirie* (*ce?*), locuțiune tranzitivă.

10 Delimitați locuțiunile tranzitive de cele intranzitive, scriindu-le în două coloane.

A lua parte, a lua foc, a lua cu binișorul, a lua sub ocrotirea sa, a pune foc, a pune la foc, a pune umărul, a pune pe hârtie, a ține capul sus, a ține de vorbă, a ține socotelile, a ține ca pe palmă, a ţine în rezervă, a nu avea număr, a avea în mână, a avea cunoştinţă.

Alcătuiți enunțuri cu trei dintre locuțiunile tranzitive.

11 Explicaţi oral de ce verbele sunt date la infinitiv intranzitive: *a se simţi*, *a se bucura*, *a se veseli*, *a suspina*, *a ofta*, *a geme*, *a se lamenta*, *a se întrista*.

Discutaţi în plen şi formulaţi individual o concluzie scrisă.

12 **Lucru în grup.** Cercetaţi esenţa proverbului în care lipsesc complementele directe necesare. Propuneţi varianta completată cu substantivele potrivite şi comentaţi.

Când eu cumpăr, nimeni nu vinde; când eu vând, nimeni nu cumpără.

Ar fi corect ca în acest text să apară, repetat de fiecare dată, acelaşi substantiv?

Ce relaţii între cuvintele propuse sunt posibile?

Diatezele verbului: activă, pasivă, reflexivă

1 Enumeraţi acţiunile pe care le-aţi întreprins pregătindu-vă pentru lecţia de astăzi.

a. Înscrieţi trei enunţuri.
b. Subliniaţi subiectele şi predicatele.
c. Determinaţi dacă verbele-predicate sunt tranzitive sau intranzitive.
d. Subliniaţi complementele directe.

2 Transformaţi enunţurile care au complemente directe astfel încât complementul direct să devină subiect.

Model: *Eu am scris un eseu. Eseul a fost scris de mine.*

3 **Lucru în perechi.** Citiţi informaţia din casete. Plasaţi verbele de mai jos, date la infinitiv, la modul indicativ, timpul prezent, persoana III, numărul singular, diateza activă, pasivă şi reflexivă.

A cunoaşte, a alege, a auzi, a confecţiona, a folosi.

4 Conjugaţi oral verbele date la diateza, modul şi timpul (aspectul) indicat.

	A aminti	A imagina	A certa	A hrăni	A îmbrăca
Diateza	Reflexivă	Activă	Pasivă	Pasivă	Reflexivă
Modul	Indicativ	Conjunctiv	Indicativ	Condiţional	Imperativ
Timpul (aspectul)	Trecut, perfectul compus	Prezent	Viitor	Trecut	

Discutaţi în plen despre dificultăţi.

Diateza exprimă raportul dintre subiect și acțiunea verbului.

DIATEZA ACTIVĂ

Subiectul numește persoana sau obiectul care efectuează acţiunea.

Majoritatea verbelor au forme de diateză activă.

*Cititorul îl **întreabă** pe autor dacă evenimentele descrise sunt reale.*

DIATEZA PASIVĂ

Acţiunea este efectuată de un obiect sau o persoană diferită de subiect, numită **agent**.

Diateza pasivă se alcătuiește din **verbul *a fi*** şi **participiul** acordat al verbului de conjugat (tranzitiv).

*Autorul **este întrebat** de cititor dacă evenimentele descrise sunt reale.*

DIATEZA REFLEXIVĂ

Diateza reflexivă arată că acţiunea efectuată de subiect se răsfrânge asupra lui.

Indiciul diatezei reflexive este pronumele reflexiv **se/își** la diferite forme de persoană.

*Cititorul **se întreabă** dacă evenimentele descrise sunt reale.*

5 Amintiţi-vă şi înscrieţi toate formele pronumelor reflexive de persoana III (pentru cazurile acuzativ şi dativ).

- Care pronume personale se utilizează în calitate de reflexive pentru persoanele I şi II?
- Ce probleme de ortografie pot apărea în scris?

6 Citiţi proverbele. Determinaţi diateza verbelor.

- *Nu-i nevoie să bei toată apa mării ca să-ţi dai seama că este sărată.*
- *Cine nu se teme de nimic este surprins de primejdie.*
- *Lumea nu-i cât se vede pe fereastră.*
- *Când eşti poftit la vreo masă, pleacă sătul de acasă.*
- *Fereşte-te de cărbunele acoperit.*
- *Firele când se încurcă, anevoie se descurcă.*

- Precizaţi dacă verbele analizate au forme şi pentru celelalte diateze.
- Înscrieţi formele posibile, păstrând persoana şi numărul.

Activ – care participă în mod efectiv la o acţiune.
Pasiv – care nu participă direct la acţiune.
Reflexiv – care se răsfrânge asupra celui ce face acţiunea.

Uneori, verbele la diateza reflexivă au sens de diateză pasivă.
În acest caz, acţiunea nu se răsfrânge asupra subiectului, ci subiectul suferă acţiunea făcută de altcineva.
Se hrănește o armată timp de o mie de zile; se folosește soldatul doar un moment.
= Armata este hrănită timp de o mie de zile; soldatul este folosit doar un moment.

7 Rescrieţi enunţurile, substituind formele diatezei reflexive prin formele diatezei pasive.

- *Calul bun se vinde din grajd.*
- *Lucrul de astăzi nu se lasă pe mâine.*
- *Copacul mare nu se taie dintr-o lovitură.*
- *Trestia care se pleacă vântului niciodată nu se frânge.*
- *Peştele cu apă nu se prăjeşte.*

Explicaţi sensul unuia dintre proverbe.

8 Citiţi afirmaţia. Extrageţi toate verbele la formele din text. Efectuaţi analiza lor, specificând: diateza, modul, timpul (aspectul), persoana, numărul.

O parte din timp ne este răpită, alta ne este sustrasă, alta se scurge. Dar cea mai urâtă pierdere este aceea datorată neglijenţei. Şi dacă vei voi să bagi de seamă, vei vedea că cea mai mare parte a vieţii noastre o pierdem făcând ce nu trebuie, o mare parte nefăcând nimic, întreaga viaţă făcând altceva.

Seneca

Relataţi din proprie experienţă care este diferenţa dintre timpul *răpit, sustras, scurs, pierdut*.

Complementul de agent

1 Derivaţi substantive-nume de agent de la verbele: *a conduce, a taxa, a vâna, a privi, a croi, a tencui, a dansa, a însoţi, a administra, a ţese, a vopsi, a tăia, a trece, a întemeia, a coborî.*

Examinaţi formele pentru masculin şi feminin, singular şi plural ale numelui de agent (*cusător, cusătoreasă*).

Comparaţi variantele şi consultaţi dicţionarele.

Complementul de agent este partea secundară de propoziţie care numeşte agentul acţiunii, adică obiectul sau persoana ce efectuează o acţiune desemnată prin verb la diateza pasivă.

Complementul de agent răspunde la întrebarea *de (către) cine este/a fost/va fi făcută acţiunea?*

Portretul a fost pictat de un artist celebru.
Portretul a fost pictat de Valentina Rusu-Ciobanu.

2 Citiţi informaţia din casete. Propuneţi trei variante de răspuns la întrebările din paranteze, numind agenţii posibili:

Rondul de flori a fost proiectat (*de către cine?*) ... .
Inspecţia este realizată (*de cine?*) ... .
Concursul era organizat (*de către cine?*) ... .
Centrul de tineret va fi inaugurat (*de către cine?*) ... .
Munca echipei are să fie apreciată (*de cine?*) ... .

Agent – factor activ care dă naștere unei acțiuni.
Nume de agent – numele care indică autorul acțiunii unui verb.

3 Copiaţi frazele. Delimitaţi prin subliniere părţile de propoziţie. Precizaţi prin ce este exprimat complementul de agent.

- *Cine îi muşcat de şarpe/[1] se fereşte şi de şopârlă./[2]*
- *Cine de lup a fost rupt/[1] acela şi de trunchi se teme./[2]*
- *Cine de lup a fost rupt/[1] şi de câini se teme./[2]*
- *Cel/[1-] care a fost muşcat de şarpe/[2] se teme şi de o funie./[-1]*

Este posibil ca în aceste enunţuri complementul de agent să fie exprimat prin pronume? De ce da? De ce nu?

4 Asociaţi cuvintele din cele două coloane, alcătuind enunţuri cu verbe la diateza pasivă şi complemente de agent. Înscrieţi enunţurile şi încercuiţi complementele de agent.

concert	actor/actriţă
discurs	omagiat/ă
felicitare	orchestră
omagiu	artist/ă
premieră	interpret/ă
recital	naist/ă
reprezentare	spectator/spectatoare
spectacol	cor

5 Restabiliţi un subiect posibil pentru a întregi sensul enunţurilor:

... a fost scrisă de Ionela Hadârcă.
... este interpretat de surorile Osoianu.
... a fost cucerit de Ansamblul „Joc”.
... va fi dirijat de Nicolae Botgros.
... a fost desenată de Gheorghe Vrabie.

6 Rescrieţi aforismele lui Grigore Vieru, trecând verbele marcate de la diateza activă la diateza pasivă sau reflexivă. Operaţi şi alte modificări necesare.

- *Taina mă tulbură, cunoaşterea mă deprimă.*
- *Chiar marea va muri atunci când îşi va uita copilăria ei: izvorul.*
- *Rupi floarea ieşită prin gard – superi stăpânul, o laşi – superi floarea.*
- *Sufletul rănit naşte mărgărit.*
- *Natura este patria pe care o simt, o trăiesc şi o înţeleg şi copiii cei mai mici.*

7 Examinaţi proverbul. Explicaţi:

a. Care este mesajul proverbului?
b. Care este ponderea substantivului cu funcţia de complement de agent?

c. Ce se schimbă în structura proverbului, dacă înlocuim sintagma *stăpâna casei* prin cuvintele: *copil*, *oaspete*, *cumpărător*?

- *Când cana este spartă de stăpâna casei, nu se aude niciun zgomot.*

În limba română, verbele la diateza pasivă pot coincide cu unele structuri de predicate nominale: *Focul a fost aprins*. *Discursul a fost aprins*.

Dacă verbul este la diateza pasivă, alături de el putem identifica sau adăuga un complement de agent, care nu schimbă esenţa enunţului: *Focul a fost aprins de sobar*.

Dacă este o structură de predicat nominal (verbul **a fi** + participiul adjectivat), nu este posibilă adăugarea unor complemente de agent, iar adjectivul poate avea diferite grade de comparaţie: *Discursul a fost aprins*. *Discursul a fost foarte aprins*.

8 Utilizaţi participiile *obosit*, *uitat*, *vopsit*, *liniştit*, *purtat* în câte două enunţuri: o dată ca verb de conjugat în structura diatezei pasive; o dată – ca nume predicativ în structura predicatului nominal.

Ce substantive (nume de fiinţe sau de lucruri) ar putea fi utilizate pe rol de complemente de agent?

9 Examinaţi gama de agenţi care pot însoţi verbul *a spăla* la diateza pasivă: *lichidele* (*apa*, *ploaia*, *râul*, *valurile*); *săpunul*, *detergenţii*; *dispozitivele tehnice*; *fiinţele*. Înscrieţi trei enunţuri ilustrative.

10 Conturaţi situaţii de viaţă în care este absolut necesar să fie numit agentul acţiunii. (*Ambulanţa a fost chemată de vecină*.)

Redactaţi textul unei ştiri, utilizând enunţuri cu complemente de agent.

Construcții cu pronume reflexive

1 Comparaţi perechile de verbe. Explicaţi diferenţa de sens şi de formă dintre acestea.

A mulţumi – a se mulţumi; a îndura – a se îndura; a uita – a se uita; a învoi – a se învoi; a înţelege – a se înţelege; a lăsa – a se lăsa; a saluta – a se saluta; a respecta – a se respecta.

Ce forme de caz şi ce prepoziţii cer verbele date?

Conjugaţi oral două dintre verbele cu pronume reflexive, unul la modul indicativ viitor, al doilea – la conjunctiv prezent. Ce diferă?

2 Înscrieţi formele de imperativ, afirmativ şi negativ, singular şi plural, ale verbelor cu pronume reflexive: *a-şi aminti*, *a-şi spune*, *a-şi aduce*, *a-şi alege*, *a-şi reveni*, *a-şi găsi*, *a-şi lua*.

Atenţie la ortografie!

I. Nu confundaţi ortograma **a-şi** (**a**: prepoziţie a infinitivului + **şi**: pronume reflexiv) cu ortograma **aş** (formă specială a verbului **a avea** pentru modul condiţional).

*Sportiva decide **a-şi** încerca puterile la biatlon.*
*Eu **aş** încerca să particip la competiţie.*

II. Nu confundaţi ortograma de tip **tine-ţi** (verb + pronume, imperativ, persoana II, singular) cu ortograma de tip **ţineţi** (verb la indicativ prezent, conjunctiv prezent sau imperativ, persoana II, plural).
Ţine-ţi *prietenii aproape.*
De ce ***ţineţi*** *la această idee?* ***Să ţineţi*** *minte povaţa proverbului.* ***Ţineţi*** *cartea mea de vizită.*

3 Citiţi proverbele. Înlocuiţi prin sinonime verbele subliniate. Observaţi dacă toate verbele sinonime sunt de asemenea reflexive. Comentaţi.

- *În spatele unui om priceput se află întotdeauna alt om priceput.*
- *Sabia nu are putere acolo unde se află pana.*
- *Începutul pomului se află în sâmbure.*
- *Şi oalele se ciocnesc dacă se află împreună.*

Construcţiile cu pronume reflexive
sunt alcătuite din verbe, locuţiuni verbale
sau expresii frazeologice
care conţin neapărat un pronume reflexiv.

În procesul conjugării verbului,
la persoana I şi II, în locul pronumelui reflexiv
se utilizează pronumele personal.

Ne-am strâns în curtea şcolii.
Şi-a strâns bagajele.
Strânge-ţi gura!

4 Citiţi informaţia din casete. Consultaţi dicţionarul explicativ şi extrageţi din articolele lexicografice ale verbelor *a pune* şi *a trece* construcţiile cu pronume reflexive. Explicaţi oral sensul lor, plasaţi-le în enunţuri.

5 Din enunţul de mai jos, rescrieţi toate construcţiile cu pronume reflexive. Specificaţi la ce formă de caz este pronumele şi care este forma de infinitiv a verbului.

Și satul Broștenii fiind împrăștiat, mai ca toate satele de la munte, nu se rușinau lupul și ursul a se arăta ziua-miaza-mare prin el; o casă ici, sub tihăraia asta, alta dincolo de Bistriță, sub altă tihăraie, mă rog, unde i-a venit omului îndemână să și-o facă.

Ion Creangă. *Amintiri din copilărie*

6 **Lucru în grup.** Propuneţi diferite variante de subiecte pentru construcţiile date: *a-i veni* (cuiva) *la îndemână*; *a-i veni* (cuiva) *la socoteală*; *a-i conveni* (cuiva); *a-i fi pe plac* (cuiva). Comparaţi-vă exemplele şi înscrieţi cele mai reuşite enunţuri.

La modurile personale, construcţiile cu pronume reflexive au toate formele posibile ale verbului conjugat: *ea îşi zice, ea îşi zicea, ea şi-a zis, ea îşi zise, ea îşi zisese, ea îşi va zice, ea are să-şi zică, ea să-şi zică, ea să-şi fi zis, ea şi-ar zice, ea şi-ar fi zis*.

La modurile nepersonale, se atestă doar formele de infinitiv şi gerunziu: *a-şi zice*; *zicându-şi*.

7 Scrieţi formele de gerunziu pentru construcţiile cu pronume reflexive: *a-şi lua ziua bună*; *a-şi păstra echilibrul*; *a-şi netezi barba*; *a se uita în gura cuiva*; *a* (*i*) *se urca la cap*; *a* (*i*) *se pierde urma*; *a se face scară şi punte*.

8 Meditaţi, în text coerent de 8-10 rânduri, asupra uneia dintre sentinţe:

- *Cine se aseamănă se adună.*
- *Cine se joacă cu focul pe sine se arde.*
- *Cine se porneşte cu graba se întâlneşte cu zăbava.*

Construcții impersonale

1 Treceţi în revistă sensurile cunoscute ale adjectivelor şi adverbelor *personal* şi *impersonal*. Care dintre ele se referă la noţiuni comune şi care – la noţiuni de gramatică?

☞ Notaţi sintagmele ilustrative pentru diferenţierea sensurilor.

2 Grupaţi verbele date în două categorii: (1) cele care pot avea subiect exprimat; (2) cele care nu pot avea subiect exprimat. Specificaţi pentru fiecare verb din prima categorie prin ce se poate exprima subiectul.

A plăcea, a-i plăcea, a-i păsa, a veni, a-i veni, a durea, a apărea, a viscoli, a bureza, a îngheţa, a aduna, a se încălzi.

☞ Care dintre verbele date se înscrie în ambele categorii?

Construcţiile impersonale sunt structuri care numesc o acțiune ce nu este atribuită niciunei persoane, care nu are subiect propriu-zis și se întrebuințează numai la persoana III singular.

Există verbe impersonale care nu pot avea subiect, pentru că este de neconceput un agent real al acţiunii: *tună, plouă, burniţează, ninge, se înserează, se înnoptează* etc.

Există expresii al căror subiect exprimat niciodată nu este o persoană. Ele sunt alcătuite din verbul *a fi* la persoana III singular + adverb, verb la supin, substantiv: *e bine, e posibil, e de dorit, e un noroc* etc.

3 Citiţi informaţia din casete. Alcătuiţi enunţuri cu verbele şi construcţiile impersonale din exemple.

4 Dezvoltaţi construcţia propusă, continuând enunţul cu propoziţii secundare introduse prin elementele de relaţie date:

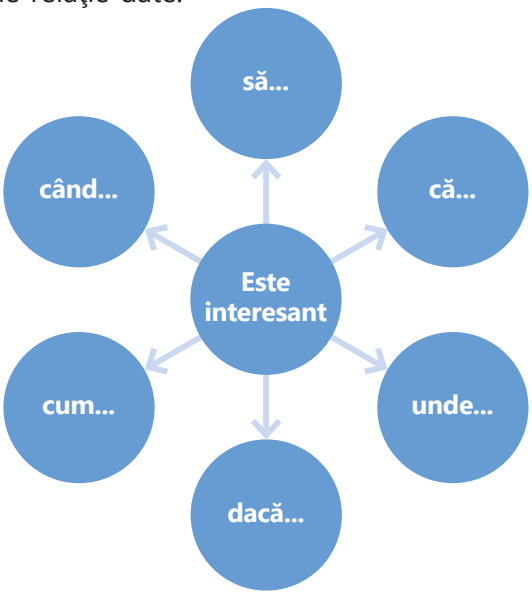

5 Înscrieţi verbe şi construcţii impersonale care se referă la fenomenele meteo observate pe parcursul a 24 de ore (*alternativ*: pe parcursul unei săptămâni). Daţi echivalentele lor în limba străină pe care o studiaţi şi menţionaţi dacă acestea sunt, la fel, impersonale.

☞ Formulaţi o argumentare pentru statutul de impersonale al verbelor şi construcţiilor care numesc fenomene meteo.

6 Vizitaţi un site cu informaţii meteorologice. Examinând hărţile şi datele, verbalizaţi informaţia şi scrieţi textul pentru a fi citit la radio.

Deşi construcţiile respective sunt impersonale, uneori persoana care trăieşte o stare este sugerată prin pronume sau substantiv la dativ: ***mi***-*e bine*, ***mi***-*i frig*, ***ţi***-*i rău*, ***le*** *este foame*, ***mi***-*e peste putință*, ***ni***-*i de mirare*, ***vi***-*i dor*, ***li***-*i ușor*, ***mi***-*i indiferent* etc.

7 Citiţi *Doina oltenească*. Ce stări de spirit ale eului liric transmite o doină? Selectaţi secvenţele în care sunt exprimate aceste stări. Efectuaţi analiza lor gramaticală.

Doină oltenească

Culeasă de Vasile Alecsandri

Mult mi-e dor şi mult mi-e sete
Să văd frunza-n codrul verde,
Să mai strâng vreo șapte cete!
Primăvara, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă,
Să văd iar verzind în cale,
Să mă las iar în cea vale
Cu-o pereche de pistoale.
Frunza-n codru cât se ţine

Toţi voinicii trăiesc bine,
Iară frunza dacă-i lasă
Toţi voinicii merg pe-acasă
Şi la para focului
Zac de dorul codrului!
Frunză verde de susai,
De-ar veni luna lui mai
Să-mi aud cerul tunând,
Să văd norii fulgerând
Ierbuliţa-n şesuri dând,
Să mai văd focuri pe-afară,
Copilaşi cu pielea goală,
Cai în câmpuri nechezând
Şi voinici pe plai suind.

- Ce elemente ale naturii sunt implicate în crearea imaginilor artistice?
- Comentaţi expresivitatea contextuală a gerunziilor subliniate.

8 Includeţi într-un dialog între un adult şi un adolescent trei dintre locuţiunile date, punându-le la modul imperativ (forma afirmativă sau negativă): *a-şi aduce aminte, a-şi aduna puterile, a-şi apăra poziţia, a-şi ascunde ochii, a-şi descărca inima, a-şi face inimă rea, a-şi ieşi din răbdare, a-şi păstra calmul.*

- Care dintre locuţiuni nu pot avea ambele forme: afirmativă şi negativă? Exemplificaţi şi explicaţi de ce.

9 Relataţi în scris despre atitudinea voastră faţă de valorile umane, alegând, pentru redactarea textului, trei construcţii impersonale din cele de mai jos:

E uşor	E greu
E frumos	E urât
E posibil	E imposibil
E important	E fără importanţă
E o lege	E o întâmplare
E de dorit	E de neconceput
E cu putinţă	E cu neputinţă

Ortografia formelor inversate ale verbului

1 **Lucru în grup.** Citaţi regulile cunoscute pentru ortografia verbului. Înscrieţi câte 3-5 exemple pentru fiecare regulă.

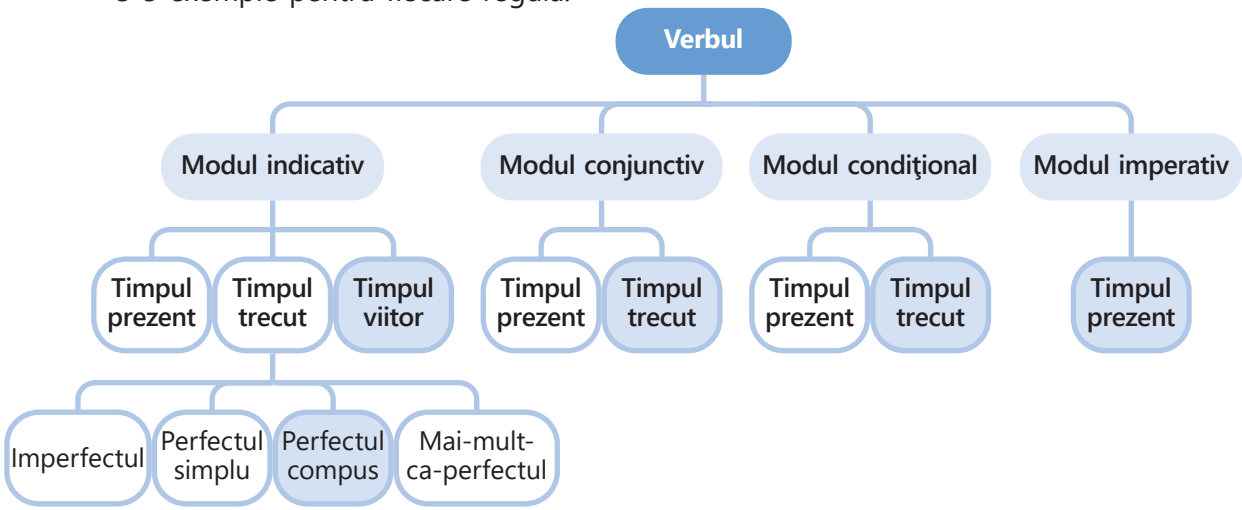

2 Examinaţi totalitatea formelor verbale. Care dintre formele modale, temporale, aspectuale ale verbului sunt alcătuite din mai multe cuvinte? Exemplificaţi.

Forma verbală inversă este aceea în structura căreia se schimbă ordinea elementelor componente (pronume, verb auxiliar, verb de conjugat):
au trecut: trecut-au; *s-au trecut: trecutu-s-au*; *voi trece: trece-voi*; *mă voi afla: afla-mă-voi*; *să se uite: uite-se*; *m-aş lua: lua-m-aş*; *te mişcă: mişcă-te* etc.

Formele inverse ale verbului se scriu cu cratimă la toate elementele componente.

3 Înlocuiţi forma directă a verbelor date cu forma inversă. Analizaţi structura formelor inverse, indicând natura morfologică a fiecărui element: verb de conjugat, verb auxiliar, pronume.

S-a alcătuit, voi compune, veţi redacta, s-a creat, mi-aş imagina, se va scrie, am zugrăvit.

4 Alcătuiţi enunţuri ilustrative pentru formele inverse ale verbului *a se duce*: *dusu-m-am, duce-mă-voi, ducându-se, ducându-şi, duce-m-aş, duceţi-vă, du-ţi-le, duceţi-vi-le, ducă-se.*

Puneţi verbele de mai sus la forma directă.

Apreciaţi expresivitatea poetică a formei inverse, citând din textele memorizate.

Uneori forma inversată a verbului este utilizată pentru a conferi expresivitate sporită enunţurilor interogative: *Pierit-au dacii?*

5 Modificaţi structurile date în enunţuri interogative cu verbul-predicat la forma inversă.

Şi voi aţi văzut expoziţia.
Ei vor participa la concurs.
V-a plăcut melodia.
Te vei decide în sfârşit.

Adverbul (actualizare). Ortografia adverbului

1 Acumulaţi pe tablă trei serii de adverbe: de loc, de mod, de timp. Delimitaţi în enunţuri orale adverbul de alte părţi de vorbire.

2 Restabiliţi definiţia adverbului din secvenţele date. Examinaţi mai multe variante.

a unei stări	adverbul	neflexibilă	unei acţiuni	un verb	care	de vorbire
sau	arătând	partea	determină	a unei însuşiri	este	caracteristica

3 Citiţi textul. Identificaţi şi extrageţi adverbele, în sintagme împreună cu termenul regent. Indicaţi la ce parte de vorbire se referă regentul.

Pe înnoptate, ajunserăm în Păltiniș. Casele, rar semănate pe amândouă laturile drumului, începuseră a dormita în mijlocul ogrăzilor largi, împrejmuite cu garduri de răzlogi în zigzag; iar pe lângă focurile aprinse mai deoparte, și ale căror flăcări roșietice jucau capricios în întunericul împrejmuitor, stăteau cei de casă, pregătind cina de seară. Aninat de o cujbă înaltă, atârna, nemișcat, deasupra focului, ceaunul negru într-o baie de flăcări; un câine cu urechile ascuțite și istețe, conștient de locul ce-l ocupa în familie, stătea și el culcat în apropiere, cu botul pe labe și cu ochii țintă la foc; un copil cu un băț lung, mai mult de joacă, scormolea de departe jăraticul, și o puzderie de scântei se ridica, topindu-se în văzduhul înalt și întunecos...

Calistrat Hogaș. *Pe drumuri de munte / Un popas*

4 Citaţi regulile cunoscute de ortografie a adverbului. Motivaţi prin reguli scrierea adverbelor din caseta **Scrieţi corect!**.

5 Alcătuiţi şi înscrieţi enunţuri ilustrative pentru cuvintele din casetă.

Adverbele compuse, în care termenii s-au contopit demult, se scriu într-un singur cuvânt: *înadins, aseară, acasă, alaltăieri, poimâine*.

Adverbele formate din *iară, tot(u), cât(u), acu + şi* se scriu cu **i** la sfârşit: *iarăşi, totuşi, câtuşi, acuşi*.

Adverbele constituite de la substantivele-nume de zile ale săptămânii şi de la alte adverbe, care se termină în **i**, primesc la formare sunetul/litera **e** în loc de **i**: *luni*, dar *lunea*; *marţi*, dar *marţea*; *miercuri*, dar *miercurea*; *vineri*, dar *vinerea*; *aici*, dar *aicea*; *asemeni*, dar *asemenea*; *altminteri*, dar *altmintrelea*.

6 Consultaţi DOOM3 şi completaţi lista de exemple cu alte adverbe potrivite.

7 Completaţi o *pagină de jurnal* ca pentru ziua de ieri. Utilizaţi diverse adverbe. Subliniaţi-le şi explicaţi oral ortografia lor.

8 **Lucru în perechi.** Cercetaţi proverbul.

a. Ce spaţii se au în vedere prin adverbele *acolo* şi *unde*?

b. Pe ce experienţă se bazează această afirmaţie?

c. Care alte produse pot înlocui *trandafirul* în această sentinţă?

› *Trandafirul nu e preţuit acolo unde creşte.*

Scrieți corect!

Acuşi	Alaltăieri
Anţărţ	Astă-seară
Aşadar	De aceea
De asemenea	Deunăzi
După-amiază	După-amiezile
După-prânz	După-masă
Iarăşi	Răspoimâine

Locuțiunea adverbială

Locuţiunile adverbiale sunt structuri unitare care se comportă ca un adverb: *cot la cot, pe îndelete, în niciun caz.*

Locuţiunile adverbiale au diferite structuri, constituindu-se din prepoziţii, substantive, adjective, adverbe, numerale: *de jur împrejur, fir cu fir, de-a lungul, pe neobservate.*

În cadrul locuţiunilor, cuvintele constituente nu mai au nici sensul propriu, nici posibilitatea de a-şi schimba forma morfologică: *pe de rost, cu grijă, de bună seamă.*

1 Citiţi informaţia din casete. Determinaţi din ce părţi de vorbire sunt constituite locuţiunile date. Verificaţi dacă elementele lor componente nu-şi schimbă forma.

În față, în spate, în urmă, la dreapta, ici și colo, colo și colo, de dimineață, într-un rând, în permanență, după aceea, din când în când, bob cu bob, cu asprime, de nevoie, de-a berbeleacul, cu grămada, cu siguranță, fără îndoială, așa și-așa, cel puțin, cât pe ce, de exemplu, de aceea, pentru asta, cu toate acestea.

2 Documentaţi-vă şi explicaţi, în cuvinte proprii, ce sens au locuţiunile adverbiale. Ilustraţi în enunţuri sensurile a cinci locuţiuni pe care nu le utilizaţi frecvent.

De-a pururi, de azi înainte, de așa manieră, de-a valma, de azi pe mâine, de bună seamă, de comun acord, de cu seară/toamnă/vară, de gata, de la un capăt, cu noaptea-n cap, din vreme-n vreme, pe din două, cu hurta.

Ce verbe regente admit locuţiunile *de comun acord*, *de-a pururi*, *cu noaptea-n cap*, *pe din două*, *de-a valma*?

Locuţiunile adverbiale şi adverbele compuse din cuvinte care îşi păstrează înţelesul se scriu separat: *de abia, de aceea, de jur împrejur, pe atunci, pe de rost, pe din dos.*

3 Rescrieţi comparaţia din prima coloană împreună cu adverbul sau locuţiunea adverbială echivalentă. Arătaţi în enunţuri echivalenţa lor.

Ca de la om la om	perfect
Ca din senin	nerăbdător
Ca frunza pe apă	inedit
Ca nimeni altul	pe neaşteptate, fără veste, dintr-odată
Ca pe ghimpi	uşor, lent
Ca pe note	sincer, deschis, prieteneşte

4 **Lucru în echipe.** Discutaţi şi elaboraţi împreună o prezentare a informaţiei de care dispuneţi în legătură cu verbul şi relaţiile lui cu alte părţi de vorbire, completând enunţurile:

a. Verbul este o parte de vorbire flexibilă, la fel ca şi ...., ..., ... , ...
b. Categoria modului indică ... .
c. Forma de timp a verbului arată ... .
d. Formele care nu au persoană se numesc ... .
e. Locuţiunea verbală trebuie să conţină neapărat ... .
f. În locuţiunea verbală, se schimbă numai ... .
g. Forma iniţială a verbului se numeşte ... .
h. Supinul este o formă apropiată de ... .
i. Participiul este o formă apropiată de... .

PROBĂ DE EVALUARE FINALĂ
Prezentare de grup: poster electronic

✓ Documentaţi-vă individual, din sursele disponibile la bibliotecă şi din resursele digitale, în privinţa specificului verbului ca parte de vorbire.
✓ Discutaţi şi elaboraţi împreună o prezentare a informaţiei de care dispuneţi în legătură cu verbul şi relaţiile lui cu alte părţi de vorbire, structurând-o într-un poster electronic.

Un **poster electronic** (**E-Poster**) sau digital este elaborat în format Word, PowerPoint, Photoshop, Corel, Pinterest etc.

6
UNITATEA

Aventură, călătorie

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:
- distinge trăsăturile specifice ale textului literar și nonliterar;
- elabora texte reflexive, funcţionale, imaginative pe diferite suporturi;
- exprima un punct de vedere propriu privind o prezentare orală pe o temă.

Pre-text Unde călătorim, astăzi, noi sau conaționalii, prietenii și cunoscuții noștri?
- Ce ne surprinde cel mai mult?
- Ce îi surprinde cel mai mult pe străinii care ne vizitează țara și locurile cunoscute de noi?

Balta Albă

de Vasile Alecsandri

Într-o seară din luna trecută eram adunați mai mulți prieteni, toți lungiți pe divanuri, după obiceiul oriental, și înarmați de ciubuce mari, care produceau o atmosferă de fum vrednică de sala *selamlicului* a unui pașă. Afară cerul era învelit de nori vineți, care se spărgeau deasupra Iașului, cu gând de a-l spăla de glod și de păcate; dar în zadar ei își vărsau sudorile!... Eforia nu încuviințase proiectul lor!

Printre noi se găsea un tânăr zugrav francez, care pentru întâia dată ieșise din țara lui spre a face un voiaj în Orient.

– Domnilor, ne zise el, vă mărturisesc cu rușine că, pân-a nu veni în țările d-voastră, nici nu prepuneam că se află în Europa o Moldavie și o Valahie. Dar nu mă plâng nicidecum, de vreme ce, ca un Columb, am avut plăcere a descoperi eu însumi aceste frumoase părți ale lumii și a mă încredința că, departe de a fi locuite de antropofagi, ele cuprind în sânul lor o societate foarte plăcută.

O gravură reprezentând *diligența*, o formă de vagon, o trăsură cu patru roți, trasă de cai de închiriat la Paris. Datată din secolul al XIX-lea

– Domnule, răspunse unul din noi, nu te încrede așa lesne în descoperirea d-tale, pentru că cine știe dacă pân-în sfârșit nu-i fi pus în frigare și ospătat de sălbaticii acestor țări!

– Domnilor, adăugă străinul râzând, vă înștiințez că, de-oi mai ședea multe zile la masa de la tractirul dlui Regensburg, sălbaticii ce-or vroi să mă prefacă în friptură nu or găsi pe mine decât pielea și oasele. Cu toate aceste, pân-a nu mă face jertfa descoperirii mele, dați-mi voie să vă istorisesc și eu partea cea mai curioasă din călătoria mea.

Plecând din Paris spre a întreprinde un voiaj în Orient, lucru ce, precum știți, s-a făcut astăzi de modă, am ajuns bun sănătos la Viena; și de aici m-am îmbarcat pe un vas de vapor cu gând de a coborî Dunărea pân-în Marea Neagră, făr-a mă opri nicăieri.

Cred că nu e niciunul din d-voastră care să nu fi făcut voiajul Dunării și să nu se fi mirat ca mine de sălbatica frumusețe a malurilor acestui râu între Banat și Serbia. E de prisos dar să vă mai vorbesc de acei munți plini de peșteri adânci și înveliți cu păduri vechi, precum și de Porțile de Fier, și de Turnul-Severinului, și de rămășițele podului lui Traian.

Voi mărturisi însă că, cu cât mă depărtam de centrul Europei și mă apropiam de țările d-voastră, curiozitatea mea creștea. În toate părțile vedeam o altă lume, pe care nici o visasem. Din toate părțile auzeam răsunând pe podul vaporului cuvintele: valah, Valahia și, în neștiința mea vrednică de veacul de aur, nu înțelegeam ce însemnau acele enigme, pentru că eu eram încredințat că, de la granița nemțească și până în Marea Neagră, se întindea numai Turcia Europei.

În sfârșit căpitanul, ce vorbea puțin franțuzește, îmi tălmăci că pământul ce se vedea de-a stânga noastră se numea Valahia și că era locuit de un neam de oameni cu totul străini de nația otomană!... Să vă spun mirarea mea la această descoperire e peste putință! Atâta numai voi mărturisi că, de aș fi avut atunci sub mână pe profesorul meu de geografie, l-aș fi aruncat în Dunăre!

Din ceasul acela mă simții cuprins de un dor nemărginit de știință și hotărâi a studia cu de-amănuntul această țară necunoscută mie și acel neam de oameni atât de nou pentru mine. În urmare, țineam necontenit privirile mele pironite pe malul stâng al Dunării, cu sperare de a zări ceva care să-mi înmulțească cunoștințele asupra Valahiei; dar se vede că această provincie vroia să mă pedepsească, căci ea nu-mi arăta altă decât șesuri pustii ce se uneau cu cerul în depărtare.

Din vreme în vreme însă zăream câte o ființă rătăcită pe acele câmpii fără margini sau câte o adunătură de bordeie coperite cu stuh; dar nu puteam înțelege de departe dacă acea ființă era om și dacă acele locuințe primitive formau un sat. Îmi închipuiam deci Valahia ca un soi de pustiu vânturat de cârduri de fiare sălbatice și de oameni pribegi ca în sânul Africii... Râdeți, domnilor? dar bun e Dumnezeu! m-oi întâlni eu vreodată cu profesorul meu de geografie!

Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărâi a mă coborî pe uscat și a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru de a mă rătăci câtăva vreme în câmpiile Valahiei. Speram să intru într-o viață nouă și plină de întâmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase și a cetelor de hoți ce gândeam că aș întâlni în calea mea. Îmi încărcai deci pistoalele și sării din corabie pe pământ, cu gând de a răsturna jos pe cel întâi valah ce s-ar înainta spre mine... Niciunul din oamenii adunați pe mal nu mă băgă în seamă, și, în loc de dușmani, mă trezii față-n față cu consulul francez din Brăila,

Carl Spitzweg, *Englezi în Anagoria Campagna*, 1845

Theodor Aman, ilustrație la *Balta Albă*, de Vasile Alecsandri

care, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă.

La consulat se aflau adunați mai mulți străini care vorbeau cu mare entuziasm de o baltă făcătoare de minuni ce se descoperise în Valahia, de vro câțiva ani, și care se numea Balta Albă.

După zisa acelor prieteni ai domnului consul, peste zece mii de oameni se găseau acum împrejurul acelei bălți și se lecuiau, văzându-i cu ochii, de tot soiul de patimi. În acel izvor de tămăduire orbii câștigau vederile, surzii auzul, ologii picioarele, bătrânii puterile!

Cum auzii pomenind de o asemene minune, rugai pe dl consul să-mi înlesnească vreun chip de a mă duce îndată la Balta Albă, și, peste o jumătate de ceas, un arnăut intră în salon vestindu-mi că trăsura era gata. Îmi luai un sac de drum și mă coborâi iute în uliță.

Când acole, ce să văd?... În loc de malpost sau de diligență, o cutioară plină de fân, pe patru roți de lemn cu spițele stricate.

Patru cai mici, numai oasele și pielea, pe care erau săpate urme adânci de bici, și un om sălbatic, bărbos, zdrențăros și înarmat cu un harapnic lung de un stânjen!... Acesta era echipajul meu!

Rămăsei încremenit la o așa de ciudată priveliște, dar consulul ce se coborâse după mine începu a râde și, încredințându-mă că acela era chipul de a călători în Valahia, mă îndemnă a mă sui în căruță.

– N-ai grijă, adăugă el; cu trăsura aceasta primitivă și cu caii aceștia care seamănă mai mult a niște mâțe postite vei face un drum de care ți-i aduce aminte cât vei trăi. Ține-te bine, însă!

Primii aceste sfaturi ca o glumă din partea compatriotului meu și, clătinând din cap, drept semn de îndoială, mă aruncai în cutie, strigând la postaș: *Allons!*

Deodată căruța fugi de sub mine ca un șarpe! iar eu, făcând în aer o tumbă neașteptată, mă trezii pe pavea. Ce se întâmplase? nu știu. Atâta numai îmi aduc aminte că, în vreme cât m-am sculat din colb, amețit și zdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

Consulul își ținea șoldurile de râs, și oamenii din uliță, care fuseseră față la această întâmplare comică, ziceau hohotind: *neamțo dracoli!*

Peste zece minute căruța veni înapoi ca să mă ia de a doua oară. Postașul se zbuciuma de râs pe cal; iar eu, astfel eram de tulburat, încât mi se părea că și roțile râdeau scârțâind de mine!

Mă urcai în sfârșit de iznoavă pe cuibul acel de fân; dar astă dată mă apucai cu mâinile țeapăn de căruță: *Allons*.

– *Alon*, domnule! strigă postașul și, înțepenindu-se în scări și chiuind ca un furios, și pocnind grozav din harapnic, el porni ca o bombă.

Ce să vă spun, domnilor?... De când sunt nu mi-am închipuit o alergare așa de infernală, un lucru atât de original!

Într-un nor de colb ce zbura pe fața pământului, caii alergau ca și când ar fi intrat dracul într-înșii; căruța fugea încât nu mai avea vreme să scârțâie; roțile se alungau, săltând din hopuri în hopuri și azvârlindu-mă în sus ca pe

o minge; surugiul țipa, vorbea, pocnea de asurzea câmpii; iar eu... dacă mi-ar fi fost cu putință să mă las cu mâna de trăsură și s-o bag în buzunarul cu pistoalele, aș fi intrat într-un păcat, negreșit. Un vârtej grozav mă cuprinsese în sânul acelui *steplechasse* diavolesc; ochii îmi ieșeau din cap, creierii mi se clătinau ca o apă într-o garafă, șoldurile mă dureau, dinții îmi clănțăneau, urechile îmi țiuiau; și de câte ori mă văitam la vreun hop mai adânc, de câte ori strigam: ai, ai! postașul îmi răspundea: hai, hai, domnule! și bătea caii din nou, și chiuia încă mai sălbatic, și căruța fugea încă mai iute, și eu amețeam încă mai tare.

Henri de Toulouse-Lautrec, *Pasagera în cabină,* 1896

[...]

Înspre seară ne duserăm călări iarăși pe malul bălții, cu gând de a face o primblare cu vaporul! Înțelegeți prea bine, domnilor, că ideea unui vapor pe Balta Albă era în stare să-mi aducă o mirare nemărginită; dar când zării mașina ce purta un nume atât de falnic, începui a râde ca un nebun. Vaporul Bălții Albe era o plută de grinzi, având un cort mare drept coperiș și două roți mici de moară aninate pe laturile ei. Acele roți, care îi meritaseră numele de vapor, erau învârtite în apă de patru oameni și, prin mișcarea lor, purta încet pluta pomenită pe fața bălții.

Ne suirăm pe dânsa vro treizeci de persoane, dame și cavaleri, precum și o bandă de lăutari țigani și, până la opt ceasuri de seară, făcurăm o primblare sentimentală sub razele lunii ce se ridicase în cer. Damele se cam temeau de furtuni și alte întâmplări ale navigării, dar cavalerii care stau pe lângă dumnealor le făcură jurământ de a le scoate înot din orice primejdie, și așa ne întoarserăm la mal teferi, voioși și gata de a merge la balul ce se da în satul Balta Albă.

Acel bal, care era menit spre a-mi răsturna toate ideile mele asupra stării sălbatice a Valahiei, mă aduse într-o încântare neașteptată! Peste două sute de persoane adunate într-o sală mare, ce purta nume de Cazino, alcătuiau o societate cu totul europenească atât prin toaletele lor plăcute, cât și prin ale lor maniere civilizate. Vă las dar să gândiți, domnilor, ce impresie îmi făcu acea adunare, mie care eram încă asurzit de strigările furioase ale postașului din Brăila, mie care eram încă stâlcit de patul casei străjerului, mie, în sfârșit, care asistasem la scenele din târgul așezat pe malul bălții! Dar, mai cu seamă, când făcui cunoștință cu câteva dame române tinere și frumoase și când le auzii pe toate vorbind limba franceză întocmai ca niște pariziene, credeți-mă că mă socotii în palatul încântat al unui vrăjitor.

Ochii damelor atât de fermecători, zâmbetele lor grațioase, glasurile lor dulci, taliile lor bine făcute și care se mișcau repede în figurile contradansului sau treceau ca fantasme albe în vârtejul valsului; acel amestec de flori, de toalete scumpe, de lumini și de muzică mă îmbătaseră atât de mult, încât uitasem de tot că mă aflam în fundul Europei, pe marginea Orientului. Și când se sfârși balul și când ieșii din sală și mă găsii iar într-un câmp pustiu, nu mă putui opri de a zice cu cea mai adâncă încredințare: „În adevăr, Valahia este o țară plină de minuni! una din țările care sunt descrise în Halima!”

După vro două ceasuri, îmi luai adio de la prietenii mei de baltă și mă pornii spre Galați într-o brișcă jidovească, cu gând de a mă sui în vaporul Țarigradului. Lăsai satul în urma mea și mă afundai în câmpii, după ce întâlnii în cale-mi vro două companii de cavaleri și de dame, ce se primblau cu lăutari pe lună.

Iată, domnilor, istoria voiajului meu la Balta Albă. În 24 de ceasuri am văzut atâtea lucruri nepotrivite, atâtea contraste originale, că nu știu nici acum dacă Valahia este o parte a lumii civilizate sau de este o provincie sălbatică! Dumneavoastră, domnilor, care mă încredințați că nu-i nicio deosebire între Valahia și Moldova, puteți să-mi tălmăciți această problemă.

Sfârșit!

(*Calendarul Albinei*, 1848)

Vasile ALECSANDRI

(n. 1821, Bacău – d. 1890, Mircești, Iași)

Poet, prozator, dramaturg român, fondator al dramaturgiei naționale, scriitor exponențial al romantismului românesc. Cărți și opere de referință: *Doine și lăcrămioare*, *Legende istorice*, *Ostașii noștri*, *Pasteluri*, *Istoria unui galbân*, *Balta Albă*, *Despot-Vodă*, *Chirița în Iași*, *Chirița în provincie*.

I. Lumea cuvintelor

1. Precizați și explicați sensul cuvintelor: *ciubuc*, *selamic*, *pașă*, *eforie*, *harapnic*, *antropofag*, *tractir*, *consul*, *olog*.
2. Scrieți un sinonim frecvent utilizat al cuvântului *voiaj*.
3. În ce relație se află cuvintele: *trăsură*, *diligență*, *echipaj*, *căruță*?
4. Scrieți forma corectă, actuală, a următoarelor cuvinte folosite de autor în formula acceptată la mijlocul secolului al XIX-lea: *carele*, *franțez*, *a prepune*, *Evropa*, *soțietate*, *șerpe*, *sămn*, *am agiuns*, *videam*, *cu deamăruntul*, *prietini*, *giumătate*.
5. Precizați, consultând enciclopediile electronice, ce dimensiune presupune sintagma „lung de un stânjin (= stânjen)”.
6. Observați prezența unor cuvinte și expresii franceze, precum „Allons!”, și explicați sensul lor.
7. Comentați sintagma „neamțo dracoli” (înțeleasă astfel de călătorul francez), deducând ce a rostit de fapt personajul român, amuzându-se de neîndemânarea străinului.

II. Lumea textului

1. Citiți textul integral al nuvelei *Balta Albă*, de Vasile Alecsandri.
2. Comentați relația dintre aparențele așteptate și realitățile prozaice, surprinsă în prima aventură, odată cu coborârea călătorului francez la Brăila. Cui se datorează această scenă amuzantă?

   Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărâi a mă coborî pe uscat și a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru de a mă rătăci câtăva vreme în câmpiile Valahiei. Speram să intru într-o viață nouă și plină de întâmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase și a cetelor de hoți ce gândeam că aș întâlni în calea mea. Îmi încărcai deci pistoalele și sării din corabie pe pământ, cu gând de a răsturna jos pe cel întâi valah ce s-ar înainta spre mine... Niciunul din oamenii adunați pe mal nu mă băgă în seamă, și, în loc de dușmani, mă trezii față-n față cu consulul francez din Brăila, care, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă.

   - Observați câteva detalii care să demonstreze că naratorul nu forțează nota să ne amuze, ci doar relatează întâmplările cât se poate de sincer și obiectiv.

Reţineţi!

Nuvela este o specie a genului epic în proză, de obicei (dar nu neapărat) mai mare decât povestirea și mai scurtă decât romanul. Printre calitățile nuvelei, ca gen de proză scurtă, este obiectivitatea (naratorul este detașat de cele relatate, ca un observator) și caracterul rotund (revenind la un punct inițial sau construind un parcurs narativ încheiat). Uneori, nuvela include (ca și în cazul textului lui Alecsandri) o povestire (sau câteva) „în ramă".

3 Cine începe să povestească această istorie?

- Cine este al doilea (și principalul) narator?

4 Unde începe „povestirea în ramă"?

Aflaţi mai mult!

Povestirea în ramă este un procedeu prin care o narațiune independentă se încadrează într-o altă narațiune mai amplă.

5 La începutul istoriei, naratorul enumeră o serie de denumiri geografice. Scrieți-le în caiete și determinați poziția lor geografică pe hartă.

6 După îmbarcarea la Viena și până la descinderea lui la Brăila, vaporul cu călătorul francez străbate Dunărea, care trece prin câteva orașe mari (capitale) și prin câteva țări. Urmăriți pe hartă și identificați țările prin care trece sau pe care le desparte Dunărea până a ajunge la Marea Neagră. Raportați-vă paralel la entitățile politice și geografice din momentul călătoriei și la cele de astăzi.

7 Comentați tablourile poetice surprinse în unele secvențe desfășurate sau în fraze precum: *a*) „Afară cerul era învelit de nori vineți, care se spărgeau deasupra lașului, cu gând de a-l spăla de glod și de păcate; dar în zadar ei își vărsau sudorile!... Eforia nu încuviințase proiectul lor!" și *b*) „șesuri pustii ce se uneau cu cerul în depărtare".

- Identificați și alte secvențe de acest gen și numiți figurile de stil care fac imaginile mai plastice.

8 Cum apreciați cunoștințele geografice ale călătorului francez?

- Cine se face vinovat de aceste cunoștințe și ce pedeapsă îi inventase călătorul?
- Cu ce sens folosea francezul cuvântul *Orient*? E vorba de o situare geografică? Despre încadrarea teritoriului în noțiunea de domeniu al Imperiului Otoman?

9 Ce înseamnă, în sens geografic și istoric, „o Moldavie și o Valahie"? Care ar fi sinonimul lor unificator, pe parcursul istoriei? Amintiți-vă de la orele de istorie despre destinul acestor ținuturi în 1848, 1859, 1892.

10 Ce puteți să spuneți despre timpul și locul acțiunii nuvelei lui Vasile Alecsandri?

- Cât de important este să înțelegem timpul în care se desfășoară acțiunea?
- Ce legătură este între locul și timpul acțiunii din acest text?

Reţineţi!

Conexiunea esențială a relațiilor temporale și spațiale, realizată artistic în literatură se numește **cronotop** (de la grecescul *cronos* [=timp] și *topos* [=loc]), denumind o legătură logică și indestructibilă între aceste coordonate într-un text literar. Acest termen simbiotic dintre timpul și locul acțiunii unei opere literare, cu toate relațiile care se stabilesc între aceste dimensiuni, s-ar traduce cam așa: *timpspațiu*. Unitatea aceasta e sugerată de *teoria relativității* a lui Albert Einstein, în contextul în care, într-un spațiu tridimensional, timpul e abordat ca o a patra dimensiune.

Mihail Bahtin, care a introdus termenul în circuitul larg literar, explica fenomenul în felul următor (făcând trimitere și la teoria relativității):

„În cronotopul literar și artistic există o contopire a semnelor spațiale și temporale într-un întreg semnificativ și concret. Timpul aici se îngroașă, devine mai dens, devine vizibil artistic; spațiul este dens, atras în mișcarea timpului, a intrigii, a istoriei. Semnele timpului se developează în spațiu, iar spațiul obține semnificații și poate fi măsurat prin timp. Această interpătrundere a liniilor și împletire a semnelor caracterizează cronotopul artistic”.

11 Un text precum este *Balta Albă* nu poate fi repovestit fără elemente de descriere a unor locuri și situații, care naratorului i se par exotice. Scrieți un rezumat al nuvelei, în care să intercalați secvențe descriptive.

De exemplu:
Discuția de la Iași. „Afară cerul era învelit de nori vineți, care se spărgeau deasupra Iașului...”
...
Plecarea spre Balta Albă cu „diligența românească” („În loc de malpost sau de diligență, o cutioară plină de fân, pe patru roți de lemn cu spițele stricate”).

III. Lumea cărţilor

1 Expuneți-vă opinia despre această afirmație a lui Vasile Alecsandri:

„Adevăratul călător e acela care, când porneşte la un drum, îşi propune să meargă unde l-ar duce fantazia lui, astăzi spre răsărit, mâine spre apus, astăzi pe mare, mâine pe uscat. Iar cât pentru acela care se jertfeşte de bunăvoie unui ţel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat a se purta pe sineşi ca pe un pachet dintr-un loc într-altul”.

- Observați cum consună opinia lui Alecsandri cu ideea expusă de poetul francez Charles Baudelaire:

„Adevăraţii călători sunt doar cei care pleacă/ Pentru a pleca; inimi uşoare, asemenea baloanelor,/ Ei nu se îndepărtează niciodată de destinul lor/ şi fără să ştie de ce, spun mereu: Să plecăm!”

2 Citiți impresiile scriitorilor Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu după o călătorie la Paris (și în alte centre culturale europene).

Cronica unui periplu literar

de Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu
Paris, 12 iunie 2000, luni

Vasile Gârneţ: La Paris, în gara „Montparnasse”, ajungem la ora 14.30. Cobor din tren cu un fel de teamă amestecată cu o nestăpânită curiozitate: cum voi găsi oraşul despre care am citit mai multe cărţi, prin care m-am plimbat imaginar de atâtea ori? Nu mă las influenţat de ceea ce văd în gară, de fapt încerc să privesc cu o veselă superficialitate în jur, păstrându-mi ochiul şi creierul pentru alte imagini şi peisaje, care să-mi confirme mitul Parisului...

Vitalie Ciobanu: Acum trebuie să spun că am faţă de „oraşul-lumină” un complex de scriitor. A scrie despre Paris este mai greu decât despre un oarecare oraş de provincie, despre Bordeaux, de exemplu, în pofida a ceea ce s-ar crede la prima vedere. Pentru că, în primul rând, este un centru al excelenţei, care desfide orice comparaţie prin imensul său prestigiu de metropolă culturală a Europei şi chiar a lumii întregi. Din orice punct al globului l-ai privi – Bucureşti, Moscova, Dallas, Madrid, Canberra sau Tokio –, Parisul emană aceeaşi strălucire şi nu are motive prea mari să se teamă că acest nimb îi va păli, chiar dacă mai ales în ultimele decenii începe să fie serios concurat pe plan cultural de New York. S-au scris mii de cărţi despre Paris sau în care capitala Franţei figurează ca loc de desfăşurare a unei trame oarecare, sunt la fel de banale reacţiile de încântare faţă de monumentele sale şi cele de sfidare a prejudecăţilor pe care le conservă – nonconformismul unor autori încercând să obtureze acelaşi complex de inferioritate. Pentru români, Parisul este „capitala” lor de peste hotare, modelul după care s-a desfăşurat modernizarea ţării în secolul al XIX-lea şi o sursă nesecată de inspiraţie culturală...

Vasile Gârneţ: Văd panorama Parisului, noaptea, din faţa bisericii Sacré-Coeur, o splendidă construcţie din piatră albă, care răspândeşte în jur o lumină lăptoasă. Mi-e teamă să descriu cu cuvinte perspectiva care se deschide în faţa mea, pentru a nu sărăci imaginile. Aş îndrăzni poate să mărturisesc doar gândul că în prima zi de aflare la Paris e bine să vezi oraşul de pe colina Montmartre, din faţa bisericii Sacré-Coeur. Restul zilelor cobori în vale şi, cum s-ar zice, „lucrezi la detalii”, ca unul care a înţeles.

Bazilica Sacré-Coeur de pe colina Montmartre

Vitalie Ciobanu: O promenadă pe Champs-Élysées – cel mai lung bulevard din Europa – constituie elementul obligatoriu al unui sejur la Paris. Începe din Place de la Concorde şi se încheie cu Arcul de Triumf din Place de l'Etoile-Charles-de-Gaulle, a cărui replică mai mică o avem la Bucureşti. [...] Am văzut de câteva ori în viața mea fragmente din parada militară de 14 iulie de pe Champs-Élysées, la televiziunea română, încât faptul că trec eu însumi pe acele largi trotuare îmi dă senzația de teleportare... televizată – sunt unul din nenumăraţii omuleţi

Bulevardul Champs-Élysées

care mişună pe micul ecran, figurant anonim într-o emisiune de actualităţi la care priveşte, undeva, departe, o familie reunită la masa de prânz.

Vasile Gârneţ: În piaţeta din faţa catedralei Notre-Dame. Lume trântită direct pe asfalt, epuizată de atâta alergătură. Două englezoaice bătrâne mănâncă sandvişuri şi comentează elementele de arhitectură ale catedralei. Un pictor care face portrete, momentan fără clienţi – ultimul care l-a refuzat am fost chiar eu –, intră în vorbă cu „femeile care dejunează pe asfalt" şi le spune ceva despre ornamentele celor trei uşi de la intrare. Locul unde se află el, continuă pictorul c-un aer de cunoscător, e cel mai potrivit pentru a observa atent întreaga faţadă a edificiului. Englezoaicele îi dau dreptate şi-l servesc cu un sandviş.

Vitalie Ciobanu: Căile de urcuş spre cartierul Montmartre sunt înţesate de mici birturi, unul mai cochet decât celălalt, având fiecare o decoraţie unică şi un ecleraj îmbietor. Deşi celebritatea colinei i-ar putea scuti de un asemenea efort de inventivitate, patronii nu se lasă. A conferi localurilor de aici o personalitate inconfundabilă înseamnă a-ţi demonstra deopotrivă bunul-gust şi condiţia financiară. [...] Zăbovim mai mult în Place de Tertre – un loc celebru, poate inima colinei Montmartre, cu multă verdeaţă şi nenumăraţi pictori: vezi aici enorme expoziţii sub cerul liber. Cu siguranţă, nu este un profesionalism extrem de ridicat, dar cu asemenea tablouri se fac bani buni aici. Ceea ce le sporeşte valoarea este *locul* în care sunt pictate, majoritatea reprezentând chiar colina Montmartre sau alte colţuri faimoase ale Parisului. Fiecare casă de aici îşi are propria istorie, se leagă de numele unei personalităţi artistice de renume, franceză sau străină. E fascinant să descoperi identitatea acestor clădiri...

E frumos, e *kind*, e *lovely*, dar acum, după ce am gustat, „pe viu", din mitul Montmartre, nu-mi pot reprima o uşoară insatisfacţie. Îmi imaginasem acest „paradis al artiştilor" mai mare ca suprafaţă şi mai fastuos nu ştiu cum. Deziluzia mea are o explicaţie simplă: se întâmplă mereu cu locurile importante, faimoase, pe care datorită celebrităţii lor le decorăm cu tot felul de atribute exotice. Impactul cu realitatea este de regulă frustrant, pentru că dezgoleşte contururile reale, finite ale toposului visat, pe care nu le mai poţi dilua şi extinde fără a te situa pe un teren fals, într-un fel de impostură sentimentală. Imaginaţia înnobilează ignoranţa, dar nu o mai absolvă atunci când îşi pierde inocenţa.

Catedrala Notre-Dame din Paris

Vasile Gârneţ: De dimineaţă, cinci ore în Musée du Louvre. Nu mă impacientez ca la Prado, alergând din sală în sală, pentru că oricum nu voi reuşi să văd prea mult şi pe îndelete, mai ales că aici totul este la o dimensiune mai mare. Starea aceasta de linişte şi împăcare mă va face, probabil, să rezist mai mult timp oboselii. Scări enorme, maiestuoase, coloane uriaşe din marmură albă, nivele care coboară în subteran, etaje care urcă, escalatoare silenţioase... Ajuns aici din înghesuiala apartamentului în care trăieşte, omul se simte complexat, redus la condiţia lui de fiinţă fragilă. Impresia puternică, fascinaţia pe care ţi-o lasă vizitarea muzeului se datorează în mare parte şi arhitecturii lui interioare.

Sala unde este expusă *Mona Lisa* lui Leonardo da Vinci. Lume multă, care se fotografiază şi se filmează pe fundalul tabloului. Unii încremenesc minute în şir în faţa picturii şi sunt rugaţi să se ferească de către cei care aşteaptă. Exclamaţii şi comentarii în mai multe limbi: franceză, spaniolă, germană, japoneză, rusă... Apoi clipe de tăcere, o tăcere murmurată. Gioconda provoacă, peste secole, un catharsis colectiv. Participi la el fără să sesizezi momentul alunecării în această sensibilitate afişată a mulţimii. Şi nici nu-ţi mai pare atât de vulgară...

La etajul II pictură flamandă, olandeză şi franceză. Rubens – o opulenţă a formelor care marginalizează subiectele picturilor. Autorul *Vânătorii de lei* nu-mi mai place de mult. Manet, *Portretul lui Zola*, superb (scriitorul înfăţişat printre cărţi şi gravuri). Urmează Cézanne, Van Gogh, Gauguin, Monet, Poussin... Multe lucrări splendide, dar simt că nu mai am puterea să *asimilez*, că nu mai disting detaliile, elementele care mă fac să memorizez o pictură sau alta. E aproape un sacrilegiu desantul acesta cultural, doar de câteva ore, într-un asemenea muzeu. Îţi trebuie zile, poate săptămâni întregi să vii prin aceste săli, să poţi afirma că *ai văzut* Louvre.

În sala de antichităţi greceşti, lângă statuia *Venerei din Milo*, un grup de japonezi, însoţiţi de ghid. Sunt mulţi şi ascultă tăcuţi ca nişte elevi. Limba japoneză îmi sună la fel: ritm sacadat, scurt, icnit. După ce ghidul îşi încheie prezentarea, turiştii japonezi se filmează şi se fotografiază pe rând lângă statuia frumoasei...

Vitalie Ciobanu: Pe *rive gauche*, asişti la un adevărat spectacol înfăţişat de tarabele buchiniştilor – faimosul trib parizian al traficanţilor de bunuri simbolice, cărora îţi este peste putinţă să nu le faci hatârul, dacă treci pe acolo. Au de toate sub umbrarele lor ponosite: gravuri medievale şi contemporane, cărţi rare, obiecte de artă, curiozităţi numismatice, cărţi poştale, mărci şi afişe din diverse perioade, multe altele. Disponibilitatea lor este infinită. Îmi satisfac o veche dorinţă şi-mi cumpăr o hartă a Europei de la 1637. Harta înfăţişează un conglomerat de teritorii colorate pestriţ, amintind vag conturul naţiunilor de azi. În apele ce scaldă Europa dinspre sud, vest şi nord-vest – Mediterana, Oceanul Atlantic şi Marea Nordului – plutesc zugrăvite galioane cu pânzele în vânt: suntem în epoca marilor cuceriri geografice. Lumea era în proces de extindere, Europa însăşi se afla într-o ebuliţie din care puţini ar fi putut spune la vremea respectivă ce va ieşi. Azi, situaţia nu este sensibil diferită faţă de „instabilitatea" (cum am spune noi azi) de acum 460 de ani. Doar că în raport cu veacurile trecute, am acumulat o experienţă mult prea scump plătită pentru a ne permite luxul de a o ignora şi există aspiraţia unor spirite creatoare de a stăpâni şi gândi această entitate în curs de reformulare, numită Europa, de a-i reda unitatea prin valorile sale fundamentale, chiar dacă Europa este deocamdată continentul unor vârste istorice diferite. A le înţelege şi reconcilia constituie marea provocare culturală a anilor ce vin.

Publicul din Muzeul Luvru

Vasile Gârneţ: Pentru contrast, după Luvru, e bine să vizitezi Centrul Naţional de Artă şi Cultură Georges Pompidou, situat în cartierul Beaubourg. Este o întreagă instituţie creată în scopul difuzării şi popularizării creaţiei moderne şi contemporane, în toate formele sale. Clădirea Centrului este ea însăşi frapantă, şi reprezintă un scandal, judecat după canoanele artei tradiţionale: o uriaşă cutie de sticlă plasată în interiorul unei carcase de oţel... Ultimele trei etaje sunt ocupate de Muzeul Naţional de Artă Modernă, cuprinzând colecţii de la începutul secolului al XX-lea: Matisse, Kandinsky, Dali, Picasso, Kupka, Bonnard, Miro, Victor Brauner, Modigliani etc. Apuc să văd mai bine secţiunea cu *pop art*, *noul realism*, anti-form, artă conceptuală. Foarte multe instalaţii, mijloace

Centrul Cultural Georges Pompidou

multimedia, abstracţii geometrice, artă cinetică. Toate astea se adresează, în mod sigur, altor centre de percepţie ale creierului decât creația obișnuită. Dacă nu ești un cunoscător, trebuie să decizi: accepţi sau nu să te situezi în interiorul acestui mod de a produce și recepta... frumosul. Un efort pe care nu oricine este dispus să-l facă. Aparent, regula este aceeaşi: esteticul rămâne încuiat într-o metaforă, dar expresia acesteia deranjează, reprezintă o făcătură industrială, în faţa căreia a exulta artistic ţi se pare, oricât de riscant ar suna, un gest ridicol.

Alături de Centrul Pompidou se află Atelierul lui Constantin Brâncuşi, pe care marele sculptor român l-a lăsat moştenire statului francez. Studioul este accesibil cu biletul de intrare în Muzeu (30 F) şi păstrează o colecţie unică a lucrărilor artistului, inclusiv uneltele sale de lucru, protejate cu un perete de sticlă circular. Când am intrat noi, un grup de studenţi, probabil de la Arte, stăteau într-un ungher, impasibili la vizitatori, şi făceau schiţe după sculpturile artistului. Am interpretat devoţiunea şi concentrarea lor ca un omagiu adus lui Brâncuşi, omagiu din care însă nu cred că sentimentul naţional românesc se poate alimenta fără a-şi pune anumite întrebări. Valoarea creaţiei lui Brâncuşi este proiectată în universalitate, acolo unde multe din achiziţiile specificului nostru naţional ezită să se resoarbă, nu numai din lipsa unor „căi de acces", furnizate de marile spirite, cât mai ales din cauza unei mentalităţi de autarhie politică şi culturală, greu de dislocat. Tot aici, sunt şi câteva instalaţii electronice, video, computere cu informaţii despre Brâncuşi şi despre prietenii săi de la Paris. Pentru cineva grăbit şi mai puţin cunoscător al biografiei sculptorului, datele pe care le găseşte acolo îi spun foarte puţin despre originile româneşti ale lui Brâncuşi. Mai toţi care trec pe aici – cu excepţia românilor – îl consideră un artist francez.

(Fragmente din cartea *Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului*, Editura Cartea Românească, 2007)

3. Identificați pasajele în care geografia se întâlnește cu istoria și cultura.
4. Care sunt locurile și personalitățile „cunoscute" de autori încă înainte de a vizita Parisul?
5. Documentați-vă și relatați ce știți despre conaționalii noștri care au vizitat Franța, au trăit sau trăiesc în această țară (Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugene Ionesco, Paul Goma, Matei Vișniec, Tatiana Țîbuleac ș.a.).

6. Scrieți o listă de locuri geografice, obiective culturale și turistice sau nume de personalități (din domeniul culturii, artei, politicii, sportului etc.) care v-au devenit familiare fără să le fi vizitat. Argumentați-vă dorința de a le vizita pe viu.

IV. Dincolo de cărți

1. De unde vă informați despre cum sunt alte locuri, țări și popoare?
2. Scrieți un eseu argumentativ în care să demonstrați că orice călătorie în alte spații geografice și politice sau orice comunicare cu un străin presupune un *dialog cultural*, un schimb de *valori și repere culturale*.
3. Povestiți propriile impresii sau întâmplări cu prietenii voștri care au vizitat alte locuri decât cele cunoscute în copilărie: cei care au trăit în localități de câmpie vizitând localități din zonele de pădure sau invers; sau, eventual, țări străine. Care au fost detaliile care i-au uimit sau i-au surprins?
4. Știți ce este *o călătorie virtuală*? Ați călătorit vreodată virtual? E cum ai naviga pe internet, cu o destinație turistică precisă, de la cele istorice (de ex., Mesopotamia sau Egiptul antic) la cele moderne (insulele Haway sau Dubai, de ex.). Apropo, o informare sau o călătorie virtuală înaintea unei excursii pe viu este utilă. În acest sens, o sursă virtuală precum Netul este o primă fereastră deschisă spre lume.
   - Pentru a călători virtual: *a*) bifați și accesați locația/destinația (o țară, un oraș, un muzeu); *b*) cercetați oferta propusă de motoarele de căutare; *c*) accesați sursa. Călătorie plăcută!
   - Descrieți o călătorie virtuală realizată și împărtășiți-vă impresiile.
5. Ce importanță au contactele interculturale?
6. Care sunt valorile culturale naționale ce coincid cu cele europene?
7. Ce valori europene urmează să le achiziționăm și să ni le asumăm? Apelați și la cunoștințele acumulate la istorie și educație pentru societate.

Muzeul Luvru din Paris

Atelier Brâncuși în capitala Franței

Sintaxa (I)
(actualizare)

1. Amintiţi-vă ce este propoziţia, fraza, enunţul. Aduceţi exemple. Explicaţi prin ce se deosebeşte **propoziţia** de **frază**.

2. Rescrieţi fraza. Marcaţi prin bare oblice propoziţiile, numerotându-le consecutiv.

   Gramatica este pentru limbă ca şi schela pentru o clădire: o ajută să se ridice, dar, pentru ca adevărata frumuseţe a clădirii să poată fi văzută, schelele trebuie coborâte.

- Examinaţi în amănunt asocierile *gramatică – schelă*; *limbă – clădire*.
- Găsiţi alte asocieri posibile în spiritul acestei comparaţii.

3. Copiaţi în caiet enunţul de mai jos, lăsând câte un rând liber, şi subliniaţi, cu semnele convenţionale cunoscute, toate cuvintele conform funcţiei lor sintactice. Indicaţi deasupra fiecărei părţi de propoziţie prin ce parte de vorbire este exprimată.

   De atunci şi până astăzi colonii de lumi pierdute vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute.

   Mihai Eminescu. *Scrisoarea I*

4. Dezvoltaţi propoziţia simplă, adăugând diferite atribute şi complemente. Înscrieţi trei dintre variantele obţinute.

   Au înflorit ghioceii.

- Determinaţi la ce părţi de vorbire se referă atributele şi complementele pe care le-aţi adăugat.

5. **Lucru în grup.** Integraţi propoziţiile separate într-o frază (originalul aparţine lui Fănuş Neagu):

ca să-mi inunde pentru totdeauna ființa cu cel mai scump vis	de-atunci au rămas înscrise în mine frumusețea de neîntrecut a drumului pe ceair, clipocitul stelelor spre Moldova și vuietul ireal al Dunării	care parcă venea pe sub pământ

- Examinaţi toate variantele posibile ca topică.
- Aplicaţi semnele de punctuaţie necesare.

Relaţiile sintactice în propoziţie şi frază: coordonarea, subordonarea

1. Citiţi proverbele. Delimitaţi propoziţiile de fraze. Utilizând informaţia din tabel, specificaţi relaţia dintre propoziţii: coordonare sau subordonare.

   - *Din rădăcina urzicii urzică creşte.*
   - *Ascultă cu urechile, vezi cu ochii, dar taci cu gura.*
   - *Ce naşte din pisică şoareci prinde.*
   - *Bufniţa nu cloceşte privighetori.*
   - *Câinele care mult latră nu muşcă pe furiş.*

Care dintre enunţuri sunt afirmative şi care – negative?

COORDONAREA

Relaţie dintre părţi de propoziţie sau propoziţii de acelaşi fel.

Subiecte coordonate
Râurile şi lacurile sunt obiective geografice.

Nume predicative coordonate
Călătoria a fost dificilă, dar distractivă.

Atribute coordonate
Se apropie un om sălbatic, bărbos, zdrenţos.

Complemente coordonate
Cu trăsura aceasta primitivă,
cu caii aceştia vei face un drum.

Propoziţii principale coordonate
Deodată căruţa fugi de sub mine
ca un şarpe,/[1] iar eu, făcând în aer o tumbă
neaşteptată, mă trezii pe pavea./[2]

Propoziţii secundare coordonate
Mă gândeam/[1] ce o să mă fac,/[2]
încotro să-mi îndreptez picioarele?/[3]

SUBORDONAREA

Relaţie dintre părţi de propoziţie sau propoziţii, dintre care una este regentă, iar cealaltă – subordonată.

Subiect regent – atribut subordonat
Curiozitatea mea creştea.

Predicat regent – complement subordonat
Am ajuns bun sănătos la Viena.

Complement regent – atribut subordonat
În toate părţile vedeam o altă lume.
Mă trezii faţă-n faţă cu consulul francez din Brăila.

Propoziţie regentă – propoziţie subordonată
Printre noi se găsea un tânăr zugrav francez,/[1] care pentru întâia dată ieşise din ţara lui spre a face un voiaj în Orient./[2]

Scrieţi corect!

narcisă
lăcrimioară
gherghină
floarea-Paştelui
iarba-fiarelor
iarbă-de-săpun
floare-de-colţ
flori-de-paie
garofiţă-de-munte
nemţişor-de-grădină
mâna-Maicii-Domnului
luleaua-turcului

2 **Lucru în perechi.** Asociaţi noţiunile de coordonare şi subordonare cu obiecte din lumea înconjurătoare. Reprezentaţi grafic asocierile şi comentaţi cel puţin două opţiuni.

3 Alcătuiţi o listă cu zece denumiri de flori. Adăugaţi la fiecare denumire câte două atribute care ar caracteriza aceste flori, unindu-le prin conjuncţii coordonatoare: *şi*, *dar*, *însă*. Remarcaţi rolul conjuncţiei şi al ordinii în care aţi utilizat adjectivele.

Model: *lalelele multicolore şi mirositoare*; *lalelele bătute, dar scumpe*; *lalelele frumoase, însă efemere.*
Sugestie de atribute: *frumos/frumoasă*; *scump/scumpă*; *mirositor/mirositoare*; *efemer/efemeră*; *peren/perenă*; *bogat/bogată*; *multicolor/multicoloră*; *bătut/bătută*; *înflorit/înflorită*; *graţios/graţioasă*; *falnic/falnică*; *pestriţ/pestriţă* etc.

4 Citiţi propoziţia simplă dată. Adresaţi întrebările din grilă către subiectul şi predicatul propoziţiei date, răspundeţi la ele şi înscrieţi enunţurile obţinute.

Artistul cântă.	
Care/ce fel de artist?	
Ce cântă?	
Cui îi cântă?	
Unde cântă?	
Când cântă?	
Cum cântă?	
Cu cine cântă?	
Despre ce cântă?	
De ce cântă?	
Cu ce scop cântă?	

- Uniţi într-un enunţ dezvoltat 2-3 dintre propoziţiile alcătuite.
- Prezentaţi-l clasei.

Alcătuirea schemei propoziţiei

Pentru a efectua analiza sintactică a unei propoziţii în formă de schemă, se aplică următorul algoritm:

1. Se identifică prin subliniere părţile de propoziţie.
2. Predicatul se înscrie într-o casetă, pe prima linie în dreapta.
3. Subiectul se înscrie într-o casetă, pe aceeaşi linie, în stânga.
   *În lipsa subiectului exprimat, în această casetă se înscrie subiectul dedus (inclus, subînţeles).
4. Fiecare atribut sau complement dependent nemijlocit de subiect sau de predicat se înscrie în casetă, sub cuvântul pe care îl determină. Pe linia verticală dintre cele două casete se scrie întrebarea la care răspunde atributul sau complementul.

5. Dacă în propoziţie au mai fost identificate alte atribute şi complemente dependente de acestea, ele se vor plasa în casete pe liniile următoare. La fel, se vor scrie întrebările la care răspund.

Balta vesel clipoceşte de-un concert asurzitor. (Vasile Alecsandri)

Balta		clipoceşte	
		Cum?	***Din ce cauză?***
		vesel	de-un concert
			Ce fel de?
			asurzitor

5 Copiaţi enunţurile. Efectuaţi analiza lor sintactică (prin subliniere) şi reprezentaţi structura în formă de schemă.

Gerul aspru şi sălbatic strânge-n braţe-i cu jelire neagra luncă de pe vale. (Vasile Alecsandri)

Din tuspatru părţi a lumii se ridică-nalt pe ceruri, ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri. (Vasile Alecsandri)

6 Copiaţi proverbele. Numerotaţi propoziţiile din cadrul fiecărei fraze şi marcaţi elementele de relaţie, încercuindu-le.

- *Acul este mic, dar scumpe haine coase.*
- *După carul care nu te aşteaptă nu alerga.*
- *Nu e meşteşug a găti mâncare, ci e meşteşug a o potrivi de sare.*
- *Olarul pune toarta unde-i vine.*
- *Unii ţes la pânză şi alţii o poartă.*
- *Unul taie şi croieşte, altul stă şi potriveşte.*

Determinaţi relaţia dintre propoziţii: coordonare sau subordonare.

Deşi numesc acţiuni concomitente sau consecutive, verbele-predicate din propoziţiile coordonate respectă o ordine logică.

Este corect enunţul *Nu face haina pe om, ci omul face haina*. Dar nu este posibil să inversăm ordinea propoziţiilor, păstrând această conjuncţie: **Nu omul face haina, ci haina face pe om.*

7 Reveniţi la exemplele din ex. 6 şi încercaţi să schimbaţi ordinea propoziţiilor. Pentru care exemplu schimbarea nu este posibilă? De ce?

8 Relataţi un episod din viaţa voastră, urmărind consecutivitatea acţiunilor şi exprimând-o în propoziţii simple sau dezvoltate. Reorganizaţi discursul în 3-4 fraze. Intitulaţi povestirea.

Fraza. Propoziţia principală/secundară/regentă. Elementele de relaţie în frază

1 Copiaţi fraza. Delimitaţi propoziţiile prin bare oblice şi cifre.

Gerul face cu-o suflare pod de gheaţă între maluri,
Pune streşinilor casei o ghirlandă de cristaluri,
Iar pe feţe de copile înfloreşte trandafiri,
Să ne-aducă viu aminte de-ale verii înfloriri.

Vasile Alecsandri

Identificaţi conjuncţiile care leagă propoziţiile într-o frază şi semnele de punctuaţie care le separă. Comentaţi.

2 **Lucru în perechi.** Pornind de la propoziţia din centru, adresaţi întrebările date către diferite cuvinte, răspundeţi la ele în enunţuri şi înscrieţi frazele obţinute.

Alcătuiţi o frază în care să integraţi mai mult de două propoziţii.

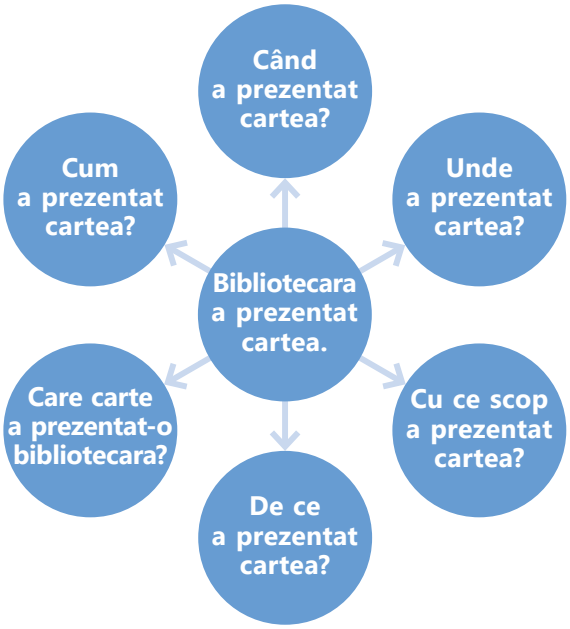

3 Definiţi sensurile cunoscute ale adjectivelor *principal* şi *secundar*. Selectaţi din seriile sinonimice cuvintele care ar putea să le substituie în îmbinările *propoziţie principală*; *propoziţie secundară*. Argumentaţi-vă alegerea.

Principal	Secundar
Important, major, fundamental, capital, crucial, decisiv, hotărâtor, primordial, substanţial, vital, cardinal.	Auxiliar, colateral, dependent, neimportant, neînsemnat, subaltern, subordonat.

4 Explicaţi semnificaţia adjectivelor din îmbinările terminologice: *verb auxiliar*, *numeral cardinal*, *sens fundamental*, *sens secundar*. Aduceţi exemple.

PROPOZIŢIA PRINCIPALĂ

- este propoziţia independentă în structura unei fraze, care nu răspunde la vreo întrebare.

  Plouă/[1], *ninge/*[2], *drumul nu stă/*[3].

  Propoziţiile au sens şi pot exista independent: *Plouă. Ninge. Drumul nu stă.*

PROPOZIŢIA REGENTĂ

- este doar propoziţia care are subordonate în cadrul unei fraze. Propoziţia principală poate să nu fie regentă, dacă nu are propoziţii secundare (subordonate).

  Când e strâmbă lumina/[1], *e strâmbă şi umbra/*[2].

  Propoziţia regentă nu este în mod obligatoriu şi principală: o propoziţie secundară (subordonată) poate fi regentă, la rândul ei, pentru alte propoziţii.

  Se întâmplă uneori/[1] *(ce?) să cadă în cursă/*[2] *(cine?) și cine învață/*[3]*(ce?) să te păzești de ea/*[4].

PROPOZIŢIA SECUNDARĂ

- este propoziţia subordonată care determină un cuvânt din regentă şi răspunde la una dintre întrebările părţilor de propoziţie, formulate de la cuvântul respectiv.

  Plugul rugineşte/[1] *(în ce condiţie?) dacă nu lucrezi cu el/*[2].

5 Citiţi informaţia. Raportaţi-o la secvenţele de mai jos, numerotând propoziţiile şi delimitându-le pe cele principale, regente, secundare.

Poţi să te uiţi la un tablou o săptămână şi să nu te mai gândeşti după aceea la el niciodată. Dar poţi să te uiţi la un tablou o secundă şi să te gândeşti la el apoi toată viaţa.

Donna Tartt. *Sticletele*

6 Construiţi exemple proprii de fraze despre călătorie, pentru a ilustra noţiunile de *propoziţie principală*, *propoziţie regentă*, *propoziţie secundară*.

7 Efectuaţi analiza sintactică a unei fraze pe care aţi construit-o.

Alcătuirea schemei frazei

Pentru a efectua analiza sintactică a unei fraze în formă de schemă, se aplică următorul algoritm:

1. Se identifică prin subliniere predicatele.
2. Se încercuiesc elementele de relaţie.
3. Se marchează prin bare oblice şi se notează prin cifre consecutiv propoziţiile.
4. Numerele propoziţiilor principale, care nu răspund la nicio întrebare, se plasează în casete pe prima linie.
5. Dacă sunt mai multe propoziţii principale sau secundare coordonate, legătura de coordonare dintre ele se marchează pe orizontală prin linii. Pe linii se înscriu elementele de relaţie şi se plasează semnele de punctuaţie.
6. Propoziţiile secundare (cele care răspund la întrebări asemănătoare părţilor secundare de propoziţie) se plasează pe verticală, sub propoziţia de la care a fost formulată întrebarea.

7. Pe linie se înscrie întrebarea şi elementul de relaţie; se indică semnele de punctuaţie.

De exemplu:

Şi o luăm de la capăt din nou/[1], din nou aşteptăm/[2] să înflorească cireşii/[3], să rodească merii/[4], să se coacă via/[5], să ni se împlinească dorinţele/[6]. (Ana Blandiana)

Şi o luăm de la capăt din nou/[1]	din nou aşteptăm/[2]			
	Ce (aşteptăm)?			
	(să) înflorească cireşii/[3],	(să) rodească merii/[4],	(să) se coacă via/[5],	(să) ni se împlinească dorinţele/[6].

1 Propoziţie **principală** (independentă), coordonată cu propoziţia **2**	**2** Propoziţie **principală** (independentă), coordonată cu propoziţia **1** Propoziţie **regentă** pentru propoziţiile **3**, **4**, **5**, **6**			
	Ce?			
	3 Propoziţie **secundară**, coordonată cu propoziţiile **4**, **5**, **6**	**4** Propoziţie **secundară**, coordonată cu propoziţiile **3**, **5**, **6**	**5** Propoziţie **secundară**, coordonată cu propoziţiile **3**, **4**, **6**	**6** Propoziţie **secundară**, coordonată cu propoziţiile **3**, **4**, **5**

8 Reprezentaţi în formă de schemă structura frazei date. Respectaţi algoritmul de mai sus!

Nu cred să fie alt spectacol în lume care să-mi poată face o impresie mai mare decât aceea ce mi-a pricinuit privirea acelui târg nou, care la cel mai mic vânt era în primejdie de a se preface în ruine.

Vasile Alecsandri

9 Alegeţi din coloana a doua caracteristicile posibile pentru fiecare dintre propoziţiile frazei din exercițiul 8.

1	Propoziţie principală
2	Propoziţie secundară
3	Propoziţie principală şi regentă
4	Propoziţie secundară şi regentă

10 Dezvoltaţi propoziţia ***Nu cred*** într-o altă frază proprie, adăugându-i trei propoziţii secundare.

Situația de comunicare. Argumentarea în comunicarea orală

1 Prezentaţi o situaţie de comunicare pe care aţi urmărit-o recent, specificând:

- ✓ Cine a fost emiţătorul?
- ✓ Cine a fost receptorul?
- ✓ Ce canal de comunicare a fost utilizat?
- ✓ Ce coduri au fost folosite?
- ✓ Ce mesaj a fost transmis?

2 **Lucru în grup.** Enumeraţi 3-5 situaţii de comunicare orală când este necesară argumentarea unei solicitări. La ce formule verbale veţi recurge pentru a obţine un răspuns pozitiv?

3 **Lucru în perechi.** Alegeţi o situaţie din cele enumerate şi improvizaţi dialogul.

4 Explicaţi în scris, într-un text coerent de 10-12 rânduri, cu exemple convingătoare, cum înţelegeţi mesajul proverbului: *După ce cade scara, fiecare dă sfaturi.*

5 Cercetaţi în ce constă activitatea de muncă a persoanelor angajate în calitate de:

a. vânzător-consultant;
b. secretar-referent;
c. operator la un call center;
d. recrutor de personal;
e. coordonator de proiecte.

☞ Discriminaţi situaţiile de comunicare profesională care se rezumă la argumentarea orală de cele care solicită argumentarea scrisă.

6 Citiţi textul. Deduceţi problema discutată şi formulaţi-o într-un enunţ.

– Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța. Ce le pasă? Lemne la trunchi sunt; slănină și făină în pod este de-a volna; brânză în putină, asemene; curechi în poloboc, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, cât îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea când or fi mai mari și i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta.

Ion Creangă. *Amintiri din copilărie*

☞ Care sunt soluţiile posibile pentru rezolvarea problemei?

Ilustrație de Eugen Taru la ediția Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Editura Tineretului, 1959

7 Interpretaţi pe roluri dialogul dintre Bob şi Ameliţa.

[Ameliţa, o fostă campioană la tenis, a pierdut un joc improvizat cu un adolescent anonim.]

– Vreţi o revanşă, doamnă?

– Da: la tenis, se lumină Ameliţa.

– Aveţi racheta dumneavoastră personală? o întrebă Bob, plin de curtenitoare solicitudine.

– Rachetele mele, scandă Ameliţa. Max-play.

– Unica mea rachetă vă stă la dispoziţie.

– Ce marcă? îl cercetă de sus Ameliţa.

– Nu ştiu, doamnă, răspunse Bob, ca cineva care nu acordă importanţă unor astfel de bagatele. Eu joc cu orice rachetă. Aţi văzut...

Ionel Teodoreanu. *Arca lui Noe*

Scrieţi corect!

bineînţeles
de bună seamă
de loc / deloc
desigur
neapărat
negreşit
nicăieri
nicidecum / nici de cum
niciodată / nici o dată / nici odată
nici vorbă
numaidecât / numai de cât

Alcătuiţi un dialog din 6-8 replici, în care doi adversari discută despre rezultatul unui alt joc sportiv.

8 Examinaţi secvenţa de text ca pe un act de comunicare. Răspundeţi desfăşurat la întrebări.

A, nici nu știți: după școala medie, pe care, spre neprefăcuta mea mirare, am terminat-o binișor, tata a încercat să mă plaseze la Institutul de Arte.

– Nu, am zis hotărât și a fost prima (și ultima...) mea răscoală împotriva lui tata. Doi artiști sub un singur acoperiș ar însemna o curată nebunie!

Tata a râs, a declarat că arta nici n-are ce pierde în mine, dimpotrivă, și mi-a dat bilet alb. Cum la medicină nu se cerea calcul integral sau diferențial – am ales medicina.

Aureliu Busuioc. *Unchiul din Paris*

a. Care sunt alternativele acestui tânăr în alegerea profesiei?
b. Ce îi propune tatăl?
c. Care este contraargumentul tânărului?

Dezvoltaţi cu argumente proprii opţiunea pentru medicină.

9 Răspundeţi în scris la întrebările sondajului.

a. Ce profesie v-ar interesa pentru viitor?
b. Cunoaşteţi persoane care au această profesie?
c. Unde puteţi obţine studiile dorite?
d. Care este atitudinea familiei faţă de preferinţele voastre?
e. Care este cel mai puternic argument în favoarea acestei alegeri?
f. Ce contraargumente aduc cei cu care discutaţi?
g. Ce decizie credeţi că veţi lua?

Includeţi răspunsurile într-un discurs oral argumentativ.

10 Răspundeţi oral (atât afirmativ, cât şi negativ) la întrebări, sprijinindu-vă fiecare răspuns cu câte un argument:

a. Aţi prefera să lucraţi într-un birou/oficiu?
b. V-ar interesa statutul de „propriul angajat”?
c. Intenţionaţi să vă specializaţi în domeniul IT?
d. Vă tentează o carieră în showbiz?

11 Comparaţi diverse modalităţi de a vă exprima acordul şi dezacordul. Enumeraţi adverbele şi locuţiunile adverbiale care sugerează că va urma un răspuns afirmativ şi pe cele care anticipează un răspuns negativ.

12 Exprimaţi-vă atitudinea în raport cu o problemă, selectând-o din lista de mai jos.

- Păstrarea manualelor şcolare împrumutate de la bibliotecă
- Accesul tuturor la obiectivele sportive comunitare
- Introducerea uniformei şcolare la nivel de instituţie
- Rolul călătoriilor în dezvoltarea intelectuală a copiilor

☞ Formulaţi trei argumente în text coerent, în sprijinul opiniei personale.

O tehnică elementară de argumentare se numeşte *argument în patru paşi*. Ea presupune realizarea obligatorie a următoarelor operaţii:

I. Afirmaţia: *Părerea mea este că...*; *Cred că...*; *Consider că...*; *Ader la opinia...* .
II. Explicaţia: *Optez pentru...*, *deoarece...*; *Poziţia mea se bazează pe...* .
III. Exemplul/Dovada: *Aduc drept exemplu...* (*din literatură*, *cinematografie*, *experienţă de viaţă*).
IV. Concluzia: *Prin urmare, ...*; *În consecinţă, ...*; *În concluzie, ...* .

Atelier de elaborare a discursului: argumentarea unui punct de vedere

Premisa:
Din moment ce puteţi avea **acces** la colecţiile celor mai reputate **muzee** ale lumii, aceste excursii virtuale devin o **sursă** inepuizabilă de informaţii şi impresii.

1 Analizaţi premisa. Identificaţi cuvintele-cheie şi explicaţi în ce constă problema.

2 Documentaţi-vă: ce muzee din spaţiul românesc oferă excursii virtuale. Accesaţi unul dintre site-uri şi faceţi un tur virtual prin acest muzeu.

3 Exprimaţi-vă opţiunea pentru o excursie virtuală sau una reală, cu participare fizică.

4 **Lucru în grup.** Parcurgeţi citatul. Examinaţi afirmaţia de start şi completaţi *graficul T*:

> Muzeul [Metropolitan din New York] era întotdeauna un fel de sărbătoare. Pentru mine, copil de oraş, întotdeauna închis între patru pereţi, muzeul era interesant în primul rând prin dimensiunile sale uriaşe – un palat în care sălile se succedau la nesfârşit şi deveneau tot mai pustii pe măsură ce te adânceai în el. Încă de când începusem să merg neînsoţit cu metroul, îmi plăcuse să mă duc acolo singur şi să cutreier până când mă pierdeam, pătrunzând tot mai adânc în labirintul de galerii.
>
> Donna Tartt. *Sticletele*

Chiar şi în secolul nostru, cu mii de muzee virtuale accesibile la un click, avem nevoie să simţim realmente atmosfera muzeului.	
Argumente pro	**Contraargumente**

- Elaboraţi tezele unui discurs argumentativ (**pro** sau **contra**) din partea grupului.
- Delegaţi o persoană care va rosti discursul.

5 Apreciaţi discursurile rostite de colegi, observând:

a. Dacă a fost formulată o opinie **pro** sau **contra**.
b. Dacă opinia a fost susţinută prin argumente logice.
c. Dacă tezele au fost explicate şi exemplificate.
d. Dacă a fost formulată o concluzie în corespundere cu opinia enunţată.
e. Dacă textul rostit a fost fluent şi corect din punct de vedere lingvistic.

- Verbalizaţi-vă aprecierea.

Analiza frazei

Efectuaţi analiza sintactică a frazei, respectând algoritmul:

> Unii încremenesc minute în şir în faţa picturii şi sunt rugaţi să se ferească de către cei care aşteaptă.

✓ Copiaţi separat fiecare propoziţie din fraza dată. 8 p.
✓ Indicaţi tipul fiecărei propoziţii: *principală*, *principală* şi *regentă*, *secundară* şi *regentă* sau *secundară*. 8 p.
✓ Identificaţi prin subliniere fiecare parte de propoziţie. 10 p.
✓ Construiţi schema frazei, respectând algoritmul de la pagina 118. 14 p.

7
UNITATEA

Eu şi societatea

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:
- comenta mijloacele expresive ale fabulei;
- utiliza metodele de interpretare fono-verbo-motor în diverse contexte de comunicare;
- monitoriza exprimarea proprie și a celorlalți prin raportare la normă.

Pre-text Pregătiți un concurs pentru cel mai bun (cumsecade, generos, modest, prietenos, săritor la nevoie) coleg/colegă. Pentru asta, într-un exercițiu de brainstorming (asalt de idei), propuneți criteriile de selecție. După elaborarea, acumularea și selectarea criteriilor, propuneți (și votați) trei colegi/colege, care vor face parte din juriu, dar care nu participă la concurs.

- Care au fost criteriile conform cărora ați ales juriul?
- Care sunt criteriile pe care le întrunește cel mai bun coleg ales?
- Care sunt criteriile pentru care candidatul pierde puncte sau este descalificat?

Lupul moralist

de Grigore Alexandrescu

V-am spus, cum și se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat.
Dar fiindcă v-am spus-o, voi încă să vă spui
Ceea ce s-a urmat subt stăpânirea lui.
    Auzind împăratul că-n staturile sale
Fac năpăstuiri multe păroșii dregători,
Că pravila stă-n gheare, că nu e deal sau vale
Unde să nu vezi jertfe mai mulți prigonitori,
Porunci să se strângă obștească adunare,
    Lângă un copaci mare;
Căci vrea pe unii-alții să îi cam dojenească,
    Și-n puține cuvinte,
    Să le-aducă aminte
    Datoriile lor.
Toți se înfățișară: și-nălțimea lupească
    Începu să vorbească
    C-un glas dojenitor:
„Domnilor de tot felu! Bune sunt astea toate?
Datoriile slujbei astfel le împliniți?
Nu aveți nici sfială, nici frică de păcate,
Să faceți nedreptate și să năpăstuiți?
Toate slujbele voastre țara vi le plătește;
    Încă, pe la soroace,
    Câte un dar vă face.
    Dar reaua nărăvire,
    Ce o aveți din fire,
    Nu se tămăduiește.
    Vedeți cu ce morți grele
    Se isprăvesc din lume
    Și cum lasă rău nume
    Acei care fac rele.
Gândiți-vă că poate veți da cuvânt odată.
    La-nalta judecată.

Gândiți-vă la suflet, și luați de la mine
Pildă a face bine”.
Ast cuvânt minunat,
Pe care domnul lup auz că l-a-nvățat,
Trecând pe lângă sat.
La ziua unui sfânt, când preotul citea
Și propoveduia,
Pe mulți din dregători, să plângă i-a-ndemnat.
„E! ce ați hotărât, jupâni amploiați?
Oare-o să vă-ndreptați?”
Îi întrebă atunci înălțimea-mblănită,
Ce purta o manta de oaie jupuită.
„Spuneți, o să schimbați purtarea-vă cea proastă?”
– „Să trăiți la mulți ani, dobitocia-voastră,
Răspunse un vulpoi, în slujbe lăudat;
Ne poate fi iertat,
Să vă-ntrebăm smerit, de vreți a ne-arăta,
De unde-ați cumpărat postavul de manta?”

Când mantaua domnească este de piei de oaie,
Atunci judecătorii fiți siguri că despoaie.

Gravură de Gustave Doré reprezentând fabula *Lupul prefăcut în oaie*, de Jean de La Fontaine, 1867

Grigore ALEXANDRESCU

(n. 1810, Târgoviște – m. 1885, București)

Poet și fabulist român.
Texte de referință: *Adio. La Târgoviște, Umbra lui Mircea. La Cozia, Epistola către Voltaire, Boul și Viețelul, Lupul moralist, Pădurea și toporul* ș.a.

I. Lumea cuvântului

1. Fabula începe cu câteva formule lingvistice proprii unui anume stil:

   V-am spus, cum și se pare, de nu îți fi uitat,
   Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat.

   - Cărui registru stilistic i se potrivesc aceste formule?
   - Alegeți eventual din listă: oficial; solemn; familiar; științific.
2. Pe cine îi are în vedere autorul când spune *păroșii dregători*?
3. Explicați și comentați, în același context, formulele *nălțimea lupească*; *înălți-mea-mblănită*.
4. Comentați (ținând cont și de originea sintagmei) înțelesul literal și efectul produs de formula *dobitocia-voastră*.

5. Scrieți formulele gramaticale sau sinonimele actuale ale cuvintelor: *subt*; *pravilă*.

6. *Pe la soroace* desemnează, conform sensului cuvântului *soroc*, un „termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații".
   - Care ar fi sinonimul potrivit al cuvântului, pentru a denumi termenul unei totalizări?

II. Lumea textului

1. Cum înțelegeți principiul existențial: „pravila stă-n gheare"?

2. Ce figură de stil folosește autorul în următoarele versuri?

   Bune sunt astea toate?
   Datoriile slujbei astfel le împliniți?
   Nu aveți nici sfială, nici frică de păcate,
   Să faceți nedreptate și să năpăstuiți?

   - Care este, de fapt, intenția lui? Transformați aceste interogații într-un discurs cu acuzații și învinuiri directe.

3. Care este sensul următoarei acuzații?

   Dar reaua nărăvire,
   Ce o aveți din fire,
   Nu se tămăduiește.

   - Amintiți-vă un proverb sau o vorbă de duh care să sublinieze această calitate.

4. Explicați ce înseamnă *pildă a face bine*.
   - Puteți să dați exemple din experiența voastră de binefacere?
   - Organizați o dispută la subiectul motivelor binefacerii umane.

5. Ce rost are ultima întrebare a unuia dintre dregători:

   „vă-ntrebăm smerit, de vreți a ne-arăta,
   De unde-ați cumpărat postavul de manta?"

6. De ce autorul apelează la un limbaj alegoric, „în pilde"?

> **Alegoria** este un procedeu sau o figură de stil, alcătuit(ă) dintr-o serie de metafore și personificări, în care autorul sugerează idei și noțiuni abstracte prin intermediul unor fapte și detalii concrete. Cea mai cunoscută formă de alegorie este fabula, în care sub chipul unor animale (sau, uneori, obiecte neînsuflețite) sunt sugerate chipuri umane și criticate comportamente umane. Unele basme, parabole sau romane folosesc același procedeu.

7. Comentați mesajul textului prin prisma formulei propuse de autor. De ce într-un text moralist-didactic, dincolo de argumentarea „în pilde", mesajul nu este formulat direct, dar se apelează la personaje din lumea necuvântătoarelor?

8 Explicați deducția autorului cuprinsă în morala fabulei:

„Când mantaua domnească este de piei de oaie,
Atunci judecătorii fiți siguri că despoaie”.

Fabula este o specie a genului epic (cu elemente dramatice), cel mai adesea în versuri (dar poate fi și în proză), care ilustrează o pildă/o morală, critică unele defecte umane ori moravuri sociale, apelând la personaje alegorice (animale, plante, lucruri).

III. Lumea cărților

1 Ideile cuprinse în fabula lui Grigore Alexandrescu își au sursa într-o fabulă omonimă a filosofului și satiricului francez Voltaire. Acolo lupul rostește un discurs înflăcărat și fariseic în apărarea mieilor. „Fabula lui Voltaire”, scrie lingvista română Rodica Zafiu, care examinează originea sintagmei „lupul moralist”, era „o satiră anticlericală, în care lupul îi dădea fiului său sfaturi, recomandându-i o viață liniștită, onestă, modestă, departe de sacrificarea nevinovatelor oi. În final, fiul observa însă urme de lână și sânge pe botul părintesc și râdea ironic, promițând că va urma exemplul viu al tatălui”. Mai precis, fiul său, după ce ascultă discursul tatălui, prinde a râde, iar la reproșul părintelui său că nu se cuvine să râzi de mieii sacrificați și nici de sfaturile părintești, îi răspunde: „Exemplul pe care ni-l dai, tată, e un bun garant: voi face exact ceea ce faci tu”.

- Care sunt, în opinia voastră, asemănările dintre morala fabulei lui Grigore Alexandrescu și învățămintele cuprinse în satira lui Voltaire?

2 Observați similitudinile dintre mesajul fabulei lui Gr. Alexandrescu și ideea cuprinsă într-un pasaj din Noul Testament: „Feriţi-vă de proorocii mincinoşi, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori”, Matei 7, 15.

3 Citiți fabula de mai jos:

Frunzele și rădăcina

de Alexandru Donici

Într-o zi de vară, lină, călduroasă,
Răspândind în vale umbră răcoroasă,
Frunzele pe arbor vesel dănțuiau
Și cu zefirașii astfel se șopteau:
– Dulce e viața frunzelor, când ele,
De rouă lucinde, mândre, tinerele,
Lumea înverzesc
Și o răcoresc.
Călătorul pacinic, obosit de cale,
Oricând se arată în a noastră vale,
Sub arbor el stă
Repaos de-și dă.

Mândre fetișoare locul vin să prindă,
Vrând la umbra noastră hora să întindă;
    Și cel păstoraș
Le cântă de jale-n al său fluieraș.
Iar de primăvară, chiar privighetoarea,
Cântăreața văii, cea fermecătoare,
În desimea noastră mult s-a răsfățat
    Și ne-a tot cântat.
Apoi când românul doina hăulește,
El pe frunză verde întâi o numește;
Înșiși zefirașii, voi ne legănați
    Și ne dezmierdați.
    – Dar spre neuitare,
    Nu se cade oare –
Frunzelor le zise un glas din pământ –
Despre rădăcină vreun bun cuvânt?
– Cine-i rădăcina? Și cum de cutează
Cu noi să se certe, când nici se-nsemnează?
Frunzele pe arbor zise vâjâind,
    De ciudă plesnind.
– Rădăcina face arborul să crească
Și peste tot anul frunză să renască –
    Le răspunse ea.
În alt chip ființă voi nici ați avea.

Să țineți dar minte
Aceste cuvinte:
Viața vegetală,
Viața socială,
Totului atârnă
De la rădăcină.

- Organizați o dispută pe marginea subiectului „Persoana și societatea: înțelegere, apreciere, responsabilitate".
- Folosiți și valorificați în context morala:

Să țineți dar minte
Aceste cuvinte:
Viața vegetală,
Viața socială,
Totului atârnă
De la rădăcină.

- Apelați și la secvențe din fabulă, invocându-le ca argument.
- Comentați fabula din punct de vedere strict biologic și proiectați deducțiile în disputa voastră, atribuind tuturor straturilor sociale sau elementelor naturale rolul bine distinct într-o societate.

4 Citiți alegoria de mai jos:

Înființarea fabulei

de Alexandru Donici

În palat la împărat,
Adevărul, gol din fire,
Fără veste au intrat.
La a lui așa privire
Împăratul au strigat:
– Cine ești? Cum îndrăznești,
Gol, aici, să te ivești?
– Adevărul sunt.
– Ce vrei?
– Vreau să-ți spun a mea părere:
Tu nicicum nu ai durere
Pentru pământenii tăi;
Cei mai mari te măgulesc
Și norodul jefuiesc;
Legile îți sunt călcate...
– Ieși afară! Ieși afară!
Golule nerușinate!
Dați-l uite jos pe scară!
Iată cum fu primit
Adevărul dezgolit;
El, oftând, se depărtară.
Dar a lui dorință bună
Un alt chip i-au arătat.
Adevărul mai pe urmă
Iar au mers la împărat,
Însă nu gol, ci-n veșminte
Împrumutate la minte
Și, cu aer de respect,
Au vorbit frumos, încet.
Împăratul, în mirare,
I-au dat toată ascultarea;
L-au pătruns, l-au înțeles,
Și îndată au ales
Alți miniștri, altă curte,
Au făcut prefaceri multe,
Trebile au îndreptat
Ș-au fost binecuvântat.

- Explicați existența acestei specii literare cu argumentele din textul fabulistului.
- Comentați această poezie în contextul discuției despre adevăr și realitate / realitate și ficțiune (inclusiv, ficțiune literară).

Ilustrații de Gustave Doré
la fabulele lui Jean de La Fontaine

Sintaxa (II)

Subiectul simplu şi multiplu

1 Din secvenţele date, restabiliţi definiţia subiectului. Discutaţi diferite variante.

Subiectul	suferă o stare	posedă	partea principală	persoana
este	care	îndeplinește	numește	sau
o acţiune	ce	o caracteristică	a propoziţiei	obiectul

2 Copiaţi proverbele. Subliniaţi cuvintele conform funcţiilor sintactice. Indicaţi deasupra fiecărui subiect partea de vorbire prin care este exprimat.

- *Cămila nu se adapă cu lingura.*
- *Calul străin te dă jos tocmai în mijlocul glodului.*
- *Peştele de la masa altuia e fără oase.*
- *Noaptea toate pisicile sunt negre.*
- *Fiecare pune bucuros şaua pe iapa vecinului.*

3 Plasaţi în enunţuri dezvoltate cuvintele date, explicând oral ce verb-predicat se potriveşte unui asemenea substantiv în funcţia de subiect: *voleiul*, *făina*, *Beijingul*, *ceaiul*, *flora şi fauna*, *Ana Blandiana*.

4 Alcătuiţi textul anunţului de vânzare a unei plante decorative, pe care îl veţi plasa pe un site specializat, fără a publica fotografia plantei.

Aplicaţi în plen tehnica *turul galeriei*:

a. Afişaţi anunţul.
b. Cercetaţi anunţurile colegilor şi oferiţi sugestii de redactare.
c. Analizaţi textul propriu din perspectiva obiecţiilor şi sugestiilor primite.
d. Redactaţi o versiune îmbunătăţită.

5 Copiaţi frazele. Identificaţi predicatele şi subiectele, delimitaţi prin numerotare propoziţiile. Completaţi în caiet tabelul:

Nr. propoziţiei	Predicatul	Subiectul

Când arde soarele de mai,
Când vântul iernii geme,
Măreţul brad pe-naltul plai
Stă verde-n orice vreme.

De mult cu blocul de granit
El s-a făcut totuna
Şi pe-amândoi necontenit
Îi zguduie furtuna.

Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Bradul*

SUBIECTUL SIMPLU

Este exprimat printr-o singură parte de vorbire (cuvânt, locuţiune, expresie).

Din stejar stejar răsare.
Sabia lui Damocles este un simbol.
E lesne de vândut,/[1]
dar e anevoie de cumpărat./[2]

SUBIECTUL MULTIPLU

Este exprimat prin două sau mai multe cuvinte – subiecte ale aceluiaşi predicat.

În târg ori negustorul, ori cumpărătorul rămâne cu ochii în lacrimi.
Noi şi prietenii noştri adorăm muntele.
A mânca şi din barbă a nu mişca nu se poate.

6 Aduceţi exemple de enunţuri cu subiecte simple, exprimate prin părţile de vorbire indicate:
a. substantiv,
b. pronume,
c. numeral,
d. verb,
e. interjecţie.

Înscrieţi enunţurile.

Subliniaţi subiectele şi predicatele.

7 Citiţi catrenele de mai jos. Extrageţi subiectele şi predicatele din fiecare propoziţie. Specificaţi care sunt subiecte simple şi care sunt multiple.

Roi de flăcări uşurele, lucioli scânteietoare
Trec în aer, stau lipite de lumânărele-n floare,
Răspândind prin crengi, prin tufe o văpaie albăstrie
Ce măreşte-n miezul nopţii dalba luncii feerie.

Iată, vin pe rând, pereche, şi pătrund cole-n poiană
Bujorelul vioi, rumen, cu năltuţa odoleană,
Frăţiori şi romaniţe care se aţin la drumuri,
Clopoţei şi măzărele, îmbătate de parfumuri.

Vasile Alecsandri. *Concertul în luncă*

Parcurgeţi întreg textul pastelului *Concertul în luncă*. Identificaţi alte subiecte multiple şi precizaţi prin ce părţi de vorbire sunt exprimate.

8 Transformaţi subiectul simplu marcat în subiect multiplu, adăugând cuvinte potrivite gramatical şi semantic. Înscrieţi enunţurile.

Levănţica are o culoare deosebită.

Trandafirul este un arbust ghimpos.

Teiul înfloreşte vara.

9 Dezvoltaţi oricare dintre enunţurile de la exercițiul 8 prin utilizarea unor atribute. Precizaţi la ce parte de vorbire se referă acestea.

10 Descrieţi (la alegere) *un lan de levănţică*, *o tufă de trandafiri* sau *un tei*. Observaţi ce fel de predicate aţi folosit. Comentaţi rolul predicatului nominal şi al atributului în descriere.

Denumirile de instituţii, organizaţii, localităţi, titluri onorifice etc. sunt considerate o singură parte de propoziţie.

Dacă elementul central al denumirii are funcţia de subiect, celelalte cuvinte tot intră în componenţa denumirii şi aceasta se consideră un singur subiect: *Liceul Republican cu Profil Sportiv*; *Inspectoratul Fiscal de Stat*; *Cuhureştii de Sus*; *Maestru în Arte*.

Asemenea denumiri se scriu cu literă iniţială majusculă la toate cuvintele semnificative.

11 Documentaţi-vă în privinţa domeniului de activitate al instituţiilor enumerate în caseta alăturată. Alcătuiţi enunţuri cu fiecare dintre aceste denumiri, în funcţia de subiect. Înscrieţi-le.

12 Înscrieţi denumirile a 5 instituţii care se află în localitatea voastră. Fiţi atenţi la utilizarea majusculei şi a ghilimelelor!

13 Cercetaţi resursele web cu privire la localităţile din Republica Moldova:

a. Identificaţi anul când este menţionată prima dată localitatea în care studiaţi.

b. Găsiţi alte două localităţi cu aproximativ aceeaşi vechime.

c. Rezumaţi informaţia într-un enunţ cu subiecte multiple.

Scrieţi corect!

Guvernul Republicii Moldova
Ministerul Educaţiei şi Cercetării (MEC)
Centrul Tehnologii Informaţionale şi Comunicaţionale în Educaţie (CTICE)
Întreprinderea de Stat „Poşta Moldovei"
Baletul Naţional al Moldovei „Joc"
Biblioteca Naţională a Republicii Moldova (BNRM)
Instituţia Publică Centrul de Excelenţă în Construcţii (IPCEC)

14 Relataţi, în text coerent de 10-12 rânduri, ca într-o pagină de jurnal, despre o călătorie prin localitatea voastră sau în împrejurimile ei. Utilizaţi (unde e posibil) subiecte multiple.

☞ Pentru a exprima relaţia sintactică, recurgeţi la diverse conjuncţii coordonatoare (*şi*, *nici*, *sau*, *ba*, *dar şi*).

Subiectul exprimat şi neexprimat

1 Copiaţi epigrama. Delimitaţi propoziţiile şi efectuaţi analiza lor sintactică. Prin ce cuvinte au fost exprimate subiectele?

Pe gheaţa subţire, un ins pescuieşte.
În van se agită pe mal salvamarul –
Pescarul aşteaptă să-i cadă vreun peşte,
Iar peştele-aşteaptă să-i cadă pescarul!

Efim Tarlapan

2 Numiţi persoana care ar putea realiza acţiunea verbului, substantivul respectiv devenind subiect pe lângă predicatul dat:

... brodează o ie.
... ară ogorul.
... sudează ţevile.
... confecţionează vase de lut.
... repară computerul.
... inventează jocuri video.

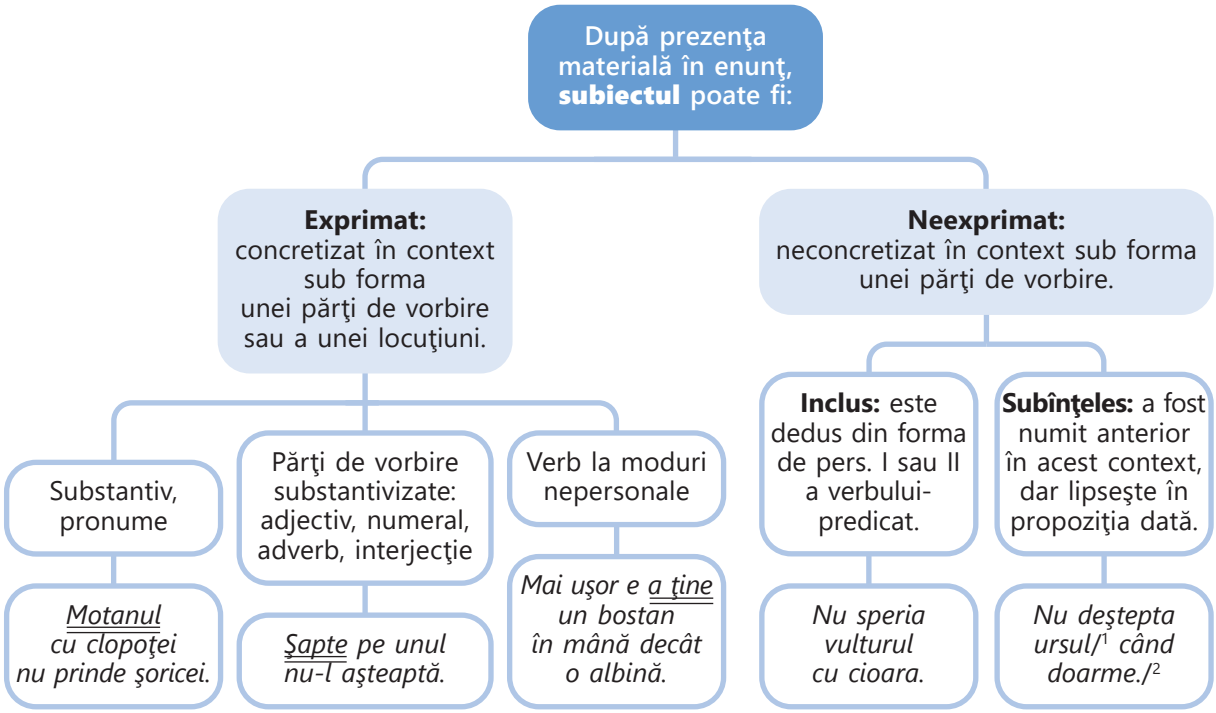

3 Citiţi informaţia din schemă. Scrieţi în caiet exemplele şi efectuaţi analiza sintactică a celor cinci enunţuri. Precizaţi prin ce este exprimat subiectul sau care este cuvântul subînţeles.

4 Parcurgeţi fragmentul. Extrageţi în caiet şase propoziţii, la alegere. Subliniaţi sau restabiliţi subiectele şi predicatele.

Cândva, cu mii şi mii de ani în urmă, oamenii au prins în pustiuri aceste fiinţe mândre şi frumoase, le-au domesticit şi multe milenii la rând ele trăiesc împreună cu noi, târând povara şi umilinţa noastră, culegând firimituri din palma copiilor noştri, înghiţind paie şi nedreptate, împărtăşind cu o supuşenie uimitoare destinele speciei umane. Au arat şi semănat secole la rând, s-au dus la războaie pe vremuri de restrişte, au sângerat alături de strămunii noştri şi, întorşi înapoi la vatră, se trudeau până cădeau pe câte o arătură, la câte o talpă de deal şi niciodată, prin nimic, n-au arătat că sunt nemulţumite de soarta lor.

Ion Druţă. *Clopotniţa*

Deduceţi: despre ce animale este vorba?

Ce indicii textuale v-au făcut să credeţi aşa?

5 Determinaţi care ar putea fi subiectul (exprimat, inclus sau subînţeles) al predicatelor date, ţinând cont de faptul că uneori forma verbului este ambiguă şi insuficient de sugestivă. Alcătuiţi enunţuri.

Model: *cântă* – Subiectul acestui predicat ar putea fi:
Exprimat – substantiv *Orchestra/Orchestrele cântă*; pronume *Ea/El/Ei/Ele cântă*.
Subînţeles – pronume de pers. III, singular; pronume de pers. III, plural; substantiv la singular; substantiv la plural.
Inclus – pronume de pers. II, singular.

Merg, stau, veneam, am ştiut, să fi spus, ar face.

6 Propuneţi 4-5 verbe impersonale. Discutaţi:

a. Ce subiecte ar admite aceste verbe?
b. Care dintre aceste verbe nu admit niciun subiect?
c. Cum deducem subiectele subînţelese în asemenea enunţuri?

7 Rescrieţi proverbul. Delimitaţi propoziţiile prin bare oblice şi cifre. Efectuaţi analiza sintactică a fiecărei propoziţii.

Pentru omul vesel, fiecare buruiană e o floare; pentru cel îmbufnat, fiecare floare e o buruiană.

Exprimaţi-vă acordul sau dezacordul în raport cu afirmaţia proverbului.

8 Prin analogie cu dialogul din fabula *Frunzele şi rădăcina*, construiţi un dialog în care două flori de primăvară discută despre vreme.

Analizaţi:

a. În ce circumstanţe aţi putut omite subiectele?
b. Cum se transmite informaţia despre „cel care face acţiunea”?
c. Cum este reluată această informaţie?

Acordul predicatului cu subiectul

1 Delimitaţi propoziţiile. Extrageţi subiectele şi predicatele. Înscrieţi în dreptul fiecărui *subiect* + *predicat* categoriile coincidente: **persoană**, **număr**, **gen**.

Casa lui Socrate

de Jean de La Fontaine

Socrate, marele-nţelept,
De construit se apucase.
Dar cunoscuţii, pe nedrept,
Îi tot găseau mereu ponoase,
Căci oamenii-s croiţi pe prici.
Şi mulţi spuneau că li se pare
Că-s încăperile prea mici,
Când omul e atât de mare!
Socrate le-a răspuns, aici:
– Aşa cum sunt, de-aş fi măcar în stare
Să le ticsesc cu-adevăraţi amici!
Avea dreptate mare Socrate, aşadar.
Mulţi se numesc prieteni şi-n casă îţi apar;
Prietenia însă e lucru foarte rar.

Explicaţi diferenţa dintre acordul subiectului cu predicatul verbal şi cu predicatul nominal.

Acordul dintre subiect şi predicat se manifestă prin coincidenţa categoriilor gramaticale comune. Subiectul îi dictează predicatului forma de persoană, număr, uneori gen. *Casa era nouă și modernă.*

2 Alcătuiţi enunţuri dezvoltate, utilizând ca subiecte substantivele propuse, iar ca predicate – verbele date, la orice formă de mod și timp. Schimbaţi forma de număr a subiectelor şi faceţi modificările necesare pentru predicat.

Casa	a se construi
Palatul	a apăra
Edificiul	a se înălţa
Conacul	a domina
Castelul	a se ruina
Locuinţa	a se vinde

3 Rescrieţi reţeta, schimbând verbele subliniate de la diateza activă la diateza pasivă. Operaţi alte modificări de ordin gramatical. Observaţi cum se realizează acordul predicatului cu subiectul.

Model: Căpşunile le spăl, le sortez şi le curăţ de codiţe.
Căpşunile au fost spălate, au fost sortate şi au fost curăţate de codiţe.
Comentariu: *Complementul direct „căpşunile" devine subiect. Predicatele, verbe la diateza pasivă, se acordă cu subiectul „căpşunile" în gen (feminin) şi număr (plural).*

Am cântărit fructele curăţate şi am văzut că am 1 kg. La această cantitate am pus 1 kg se zahăr tos într-o cratiţă înaltă şi largă şi l-am umezit cu 200 ml de apă rece. Am adăugat tot acum şi zeama de la 1/2 de lămâie. Am aşezat cratiţa pe foc viu şi am aşteptat ca zahărul să înceapă să fiarbă şi să scadă. A durat cam 15 minute fierberea siropului de zahăr până am obţinut consistenţa dorită. Am aşezat toate căpşunile în siropul clocotind şi am amestecat foarte uşor, cât să le cuprindă bine siropul. În dulceaţă nu se amestecă, ci mai mult se clatină cratiţa, cu grijă. Din momentul în care au început să fiarbă am cronometrat fix 10 minute de fierbere.

După https://savoriurbane.com/dulceata-de-capsuni-fara-conservant/

Încercaţi aceeaşi modificare pentru predicatele exprimate prin verbe la diateza reflexivă. Explicaţi procedura.

4 Propuneţi subiecte (simple sau multiple) exprimate prin substantive şi pronume pentru predicatele nominale date.

... am devenit amici.
... ne-au fost vecini.
... am ajuns prietene.
... erau colege.
... păreau de nedespărţit.
... se simţeau concurente.

Relaţia dintre subiectul simplu şi predicat se manifestă în felul următor:		
Categorii gramaticale coincidente	**Predicat**	**Exemplu**
Persoană, număr	Verbal (verb la diateza activă sau reflexivă)	*Calul cel voinic la suiş se cunoaşte.*
Persoană, număr, gen	Verbal (verb la diateza pasivă)	*Lucrul bine început e pe jumătate făcut.*
Persoană, număr	Nominal cu verbul de relaţie	*Dealurile îndepărtate par verzi.*
Număr, gen	Nominal cu numele predicativ exprimat prin adjectiv	*Drumul drept îţi pare lung.*
Număr, caz	Nominal cu numele predicativ exprimat prin substantiv la cazul nominativ	*De frică, îi pare cuşma pisică.*

5 **Lucru în perechi.** Parcurgeţi informaţia din tabel.

a. Alcătuiţi enunţuri ilustrative proprii pentru coloana a treia.
b. Prezentaţi-le clasei.
c. Discutaţi exemplele propuse de colegi.

6 Plasaţi pe lângă substantivele-subiecte simple date câte un predicat verbal şi câte un predicat nominal, realizând acordul cerut. Indicaţi categoriile gramaticale coincidente.

Borangic, catifea, doc, lână, mătase, nailon, pluş, stofă, tul.

Acordul în număr al predicatului cu subiectul multiplu		
Structura subiectului multiplu	**Regula de acord**	**Exemplu**
Substantiv + substantiv, adjectiv, numeral, cu sau fără instrumente gramaticale, desemnând o persoană, o colectivitate, un fenomen sau un obiect	Predicatul are forma de număr a primului substantiv.	*Lacul Roşu este o destinaţie turistică. Cheile Bicazului sunt o destinaţie turistică.*
Substantiv cu sens colectiv la singular + un substantiv la plural	Predicatul are forma de plural.	*Majoritatea oamenilor pornesc în călătorii vara.*

Substantiv + substantiv sau pronume la acuzativ, legate prin prepoziţia ***cu*** sau locuţiunea prepoziţională ***împreună cu***	Predicatul are forma de plural.	*Fratele meu cu prietenul lui au vizitat Braşovul.*
Pronume nehotărât sau numeral cardinal + substantiv sau pronume precedat de prepoziţia ***din*** sau ***dintre***	Predicatul se acordă în număr cu primul termen.	*Fiecare dintre turişti şi-a luat bagajele.* *Doar trei dintre turişti au ajuns la timp.*

7 Alegeţi forma gramaticală adecvată a predicatului pentru fiecare subiect dat. Argumentaţi-vă alegerea. Alcătuiți enunțuri.

Subiectul	Variante de predicate	
Sora împreună cu prietenele	va participa	vor participa
Felix Cincilei	trece	trec
Fiecare dintre sportive	s-a antrenat	s-au antrenat
Majoritatea călătorilor	citeşte	citesc
Nimeni dintre participante	nu reuşise	nu reuşiseră
O mulţime de oameni	s-a adunat	s-au adunat

8 Citiţi informaţia. Identificaţi subiectele şi predicatele fiecărei propoziţii. Arătaţi cum se manifestă acordul predicatului cu subiectul (în persoană, număr, gen).

Statuia lui Ștefan cel Mare și Sfânt este un monument închinat domnitorului Ștefan cel Mare, realizat în perioada 1925–1928 de sculptorul Alexandru Plămădeală și amplasat în parcul cu același nume din orașul Chișinău. Muzeul Național de Artă al Moldovei este amplasat în centrul Chișinăului, fiind singura instituție de acest profil din Republica Moldova. Turnul de apă este un monument de arhitectură și artă de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău. Astăzi Turnul de apă găzduiește Muzeul Orașului Chișinău.

9 Examinaţi harta Republicii Moldova. Extrageţi 10-12 denumiri de obiective geografice compuse din mai multe cuvinte. Precizaţi ce formă de număr vor avea predicatele, dacă aceste substantive vor fi subiecte.

10 **Lucru în grup.** Acumulaţi o listă de 10 substantive-denumiri de localităţi care au forma de plural (de ex., *Bălţi*, *Glodeni*, *Goteşti*). Documentaţi-vă în privinţa aşezării lor geografice. Pornind de la localitatea voastră de baştină, includeţi aceste substantive în calitate de subiecte în prezentarea unui itinerar turistic prin Republica Moldova.

11 Potriviţi câte un subiect multiplu, realizând acordul lui cu predicatele verbale şi nominale date. Adăugaţi alte părţi de propoziţie necesare şi înscrieţi enunţurile.

Verbale	**Nominale**
... au ascultat ...	... sunt atente ...
... vine ...	... pare distrată ...
... a fost întemeiată ...	... devin clienţii ...

Acordul în persoană şi număr al predicatului cu subiectul multiplu		
Structura subiectului	**Regula de acord**	**Exemplu**
Mai multe subiecte legate prin coordonare, dintre care unul este pronume personal de persoana I	Predicatul ia forma de persoana I plural.	*Eu şi colegii mei suntem pasionaţi de robotică. Noi şi colegii noştri participăm la concursul de robotică.*
Mai multe subiecte legate prin coordonare, dintre care unul este pronume personal de persoana II (dar niciunul de persoana I)	Predicatul ia forma de persoana II plural.	*Tu şi Alex mergeţi în excursie? Voi şi un elev din clasa paralelă aţi câştigat premii.*
Mai multe subiecte legate prin coordonare, substantive sau pronume de persoana III	Predicatul ia forma de persoana III plural.	*Eleva şi antrenoarea ei s-au bucurat de succes. Elevii şi părinţii lor au participat la târgul de binefacere.*

12 Transformaţi regulile din tabel într-o prezentare grafică (schemă). Comentaţi oral schema, ilustrând-o cu exemple proprii.

13 Examinaţi o pagină de text din manualul de istorie sau educaţie pentru societate. Remarcaţi frecvenţa utilizării subiectelor multiple pentru care este necesară respectarea unor reguli. Citaţi regula de acord pentru fiecare caz atestat.

14 Pentru majoritatea denumirilor de profesii, în limba română există un substantiv masculin şi unul feminin. Completaţi enunţurile cu formele potrivite. Atenţie la respectarea normelor de acord în gen!

Aurelian este secretar, Aurelia este ... .
Gabriel s-a angajat ..., Gabriela s-a angajat chelneriţă.
Valeriu a devenit pictor, Valeria a devenit ... .
Marin lucrează ..., Marina lucrează designeră.
Domnul Munteanu este regizor, doamna Munteanu este ... .
Sportivul David Brega este arcaş, sportiva Sofia Brega este ... .

15 Parcurgeţi lista de personalităţi ale culturii româneşti şi universale. Documentaţi-vă în privinţa domeniului în care s-a afirmat şi alcătuiţi câte un enunţ despre fiecare, cu structura **subiect + predicat nominal + atribut/complement**, valorificând explicit informaţia.

Andreea Bocelli, George Sand, Paulo Coelho, Erich Maria Remarque, Sergiu Celibidache.

16 Scrieţi în caiet fraza. Delimitaţi, prin bare oblice şi cifre, propoziţiile. Identificaţi predicatele şi subiectele. Analizaţi cum se realizează acordul şi în ce se manifestă el.

Mai târziu, ni se pare firesc să vină caisele, şi piersicile, şi strugurii, şi prunele, dar pentru cireșe avem de fiecare dată emoții, emoții ce ne marchează şi ne leagă de acești copii ai universului fructifer, de acești roșii, şi dulci, şi rotunzi, şi mărunți messia, vestindu-ne de fiecare dată o lume mai bună, chiar dacă scurtă cât un anotimp.

Ana Blandiana

Discursul

1 **Lucru în perechi.** Evocaţi o situaţie când aţi fost impresionat de discursul cuiva.

a. Cine a fost vorbitorul?
b. Ce v-a captat atenţia?
c. Despre ce s-a vorbit?
d. Ce aţi memorat din acel discurs?

2 Enumeraţi diverse comunicări publice pe care le-aţi urmărit. Precizaţi contextul în care au fost rostite:

a. ocazia cu care s-a vorbit în public;
b. numărul de ascultători (mai mult de...; nu mai puţin de...);
c. specificul publicului ascultător (vârstă, ocupaţie etc.);
d. spaţiul în care s-a ţinut discursul (închis/deschis; amenajat special/adaptat).

3 Parcurgând informaţia de mai jos, raportaţi comunicările pe care le-aţi enumerat la o categorie:

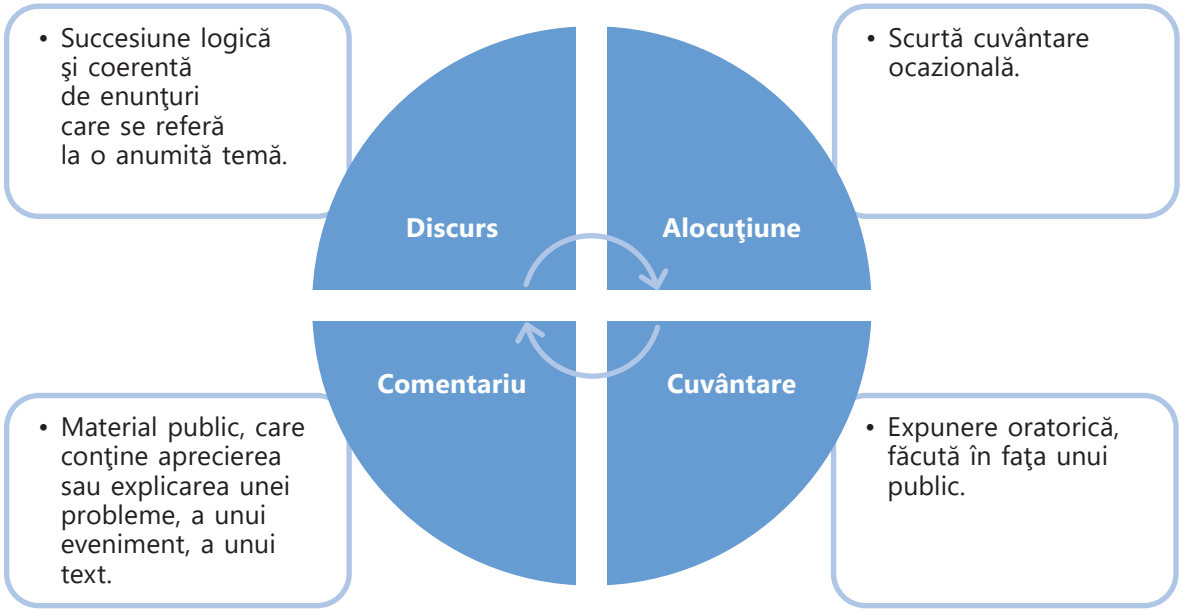

4 Faceţi cunoştinţă cu fragmentul din discursul scriitorului Liviu Rebreanu *Lauda ţăranului român*, rostit la 29 mai 1940, cu ocazia alegerii în Academia Română.

a. Extrageţi cuvintele-cheie.
b. Formulaţi mesajul.
c. Citiţi expresiv discursul.

O caracteristică tot atât de importantă a unui neam, ca şi comunitatea de sânge, este limba. La noi şi aceasta e opera ţăranului. Limba românească e o limbă ţărănească. Farmecul şi expresivitatea specifică le-a căpătat de la făuritorul ei originar, care a fost ţăranul. Toată dezvoltarea ei, până în timpurile mai nouă, se datoreşte ţăranului, singurul care a vorbit-o totdeauna. Limbile prea cultivate, ajunse la completă maturitate, devin rigide, abstractizante, mecanice. Pierzând sau dispreţuind contactul direct cu poporul, în cele din urmă îmbătrânesc, se artificializează, ajung a fi organisme moarte – latina, greaca, ebraica... Limba noastră, cultivată numai de ţărani, în legătură continuă cu pământul şi cu lumea concretă, a păstrat expresia imagică şi naivă a omului simplu, o prospeţime pitorească şi colorată, ritmul vieţii mişcătoare.

5 Urmăriţi, în resursele media digitale, discursul de lansare a unei competiţii sportive sau a unui concurs artistic. Rezumaţi discursul.

6 Documentaţi-vă cu privire la evenimentele literare ale anului în curs. Alegeţi un scriitor omagiat. Elaboraţi tezele discursului de inaugurare a seratei literare jubiliare dedicate acestui scriitor.

7 Pregătiţi un discurs argumentativ întru susţinerea unui punct de vedere (**pro** sau **contra**) cu privire la **angajarea legală a elevilor în câmpul muncii pe perioada vacanţei de vară** şi rostiţi-l în faţa colegilor.

8 Analizaţi latura formală a discursurilor audiate, observând:
a. viteza cu care s-a vorbit; *b.* volumul vocii; *c.* intonaţia; *d.* corectitudinea lingvistică.

Rostirea textului, adaptat la context. Tehnici de respirație și controlul emoțiilor

1 Pregătiţi lectura expresivă a unui text poetic preferat. Marcaţi în prealabil pauzele lungi şi scurte, accentele logice, intonaţia enunţiativă, interogativă, exclamativă.

☞ Prezentaţi în faţa colegilor textul ales.

☞ Urmăriţi dependenţa rostirii textului de controlul respiraţiei.

2 Descrieţi procesul de respiraţie a omului, din perspectiva celor studiate la biologie. Ce organe participă? Care este rolul fiecăruia în articularea sunetelor?

3 Relataţi oral esenţa soluţiei propuse de Sextil Puşcariu pentru depăşirea emoţiilor.

Vorbitorului „îi lipsesc cuvintele” mai ales când se găseşte într-o stare de emoţie sufletească. El va trebui într-un asemenea caz să înlocuiască sărăcia lexicală cu mijloace extralexicale, care nu sunt numai gesturile corporale, ci şi gesturile vocale, nu numai mişcările cu umerii, mâinile şi muşchii obrazului, ci şi mlădierile şi inflexiunile vocii, nuanţele de înălţime şi timbru, precum şi precipitările şi zăbovirile de ritm, care pot duce până la pauză, – cu un cuvânt intonaţia. Intonaţia precizează atitudinea vorbitorului faţă de conţinutul comunicării.

Sextil Puşcariu. *Limba română*

4 Apreciaţi rolul respiraţiei în lansarea adecvată a unui discurs coerent. Care ar putea fi impedimentele fiziologice ale rostirii desluşite?

> Dacă aveţi emoţii puternice sau trac în preajma discursului public, trebuie să vă puneţi la punct respiraţia. Exersaţi una dintre cele mai populare tehnici de respiraţie, care se numeşte *Patru timpi*:
> I. Inspiraţi uşor, numărând până la **patru**.
> II. Reţineţi-vă respiraţia în următoarele **patru** secunde.
> III. Expiraţi încet în următoarele **patru** secunde.
> IV. Reluaţi ciclul de la început.

5 Examinaţi lista de factori care pot afecta rostirea şi perceperea adecvată a discursului:
- ✓ respiraţia precipitată;
- ✓ emoţiile şi tracul;
- ✓ gesticulaţia excesivă;
- ✓ postura, poziţia corporală.

- Discutaţi cum puteţi diminua efectele negative ale acestor factori.
- Apreciaţi care dintre aceşti factori vă periclitează vorbirea publică.

6 **Lucru în perechi.** Dialogaţi despre rolul omului în viaţa animalelor domestice şi a animalelor de companie, pornind de la afirmaţia Micului Prinţ: *Noi suntem responsabili pentru cei pe care i-am îmblânzit* (Antoine de Saint-Exupery).

- Adresaţi-vă reciproc întrebări de precizare.
- Observaţi reacţia colegului/colegei la ceea ce afirmaţi.
- Remarcaţi importanţa contactului vizual cu interlocutorul/interlocutoarea.
- Controlaţi-vă mişcările, mimica şi gestica.
- Generalizaţi.

7 Elaboraţi o strategie de îmbunătăţire a propriei prestaţii de vorbire în public, din trei acţiuni pe care le puteţi întreprinde.

Dicţia. Coordonarea dicţiei cu mişcarea

1 Amintiţi-vă ce este ***dicţia***. Ce legătură există între: *dicţie şi articulaţie*; *dicţie şi voce*; *dicţie şi respiraţie*?

2 Urmăriţi un discurs filmat pentru TedTalks alegând vorbitorul dintr-un domeniu care vă este cunoscut sau pe care sunteţi interesat să-l cunoaşteţi.
Remarcaţi care este relaţia dintre conţinutul discursului şi gestica vorbitorului:
a. Care gesturi anume sunt dictate de conţinut?
b. Care gesturi au fost deosebit de sugestive?
c. Care gesturi sunt mecanice, fără subtext?
d. Care gesturi transmit emoţiile vorbitorului?

3 Citiţi secvenţa. Extrageţi şi comentaţi o idee a autorului, raportând-o la propria experienţă de vorbitor.

O condiţie obligatorie pentru a fi un bun orator este vocea. Vorbitorul trebuie să aibă glas natural, în sensul ca tonul şi accentuările să corespundă cu ceea ce tratează, cu dispoziţia sufletească a auditoriului. E necesar ca glasul să fie nuanţat, după situaţie, să se ferească de monotonie, să transmită diversele nuanţe ale gândirii şi simţirii, prin intonaţia sau accentul pus pe anumite cuvinte, întrerupte de scurte pauze, bine calculate, acolo unde este cazul. Nu în ultimul rând, ţinuta corpului va influenţa auditoriul. Mişcarea braţelor, limbajul trupului, privirea etc. contribuie în mare măsură la succesul misiunii oratorice. Gesturile oratorului, puse în concordanţă cu sentimentele sale, trebuie făcute cu o anumită moderaţie, fără a se trece de un prag, dincolo de care pot părea inadecvate.

Adrian Săvoiu. *Discursul oratoric românesc*

TED (în engleză: *technology, entertainment, design* [= tehnologie, divertisment, design]) a fost la început o conferinţă anuală pentru persoanele care aveau ceva de spus publicului larg.

4 Citiți cu voce discursul de mai jos, fără a face mişcări corporale şi gesturi. Contextul discursului: scriitorul ieşean Catul Bogdan îl rosteşte în faţa profesorilor şi elevelor care au susţinut bacalaureatul la Galaţi.

Analizaţi-vă experienţa de a prezenta un discurs străin:

a. Ce a fost dificil?
b. Care cerinţă este imposibil de realizat?
c. În ce moment nu aţi putut controla mişcările sau gesturile?
d. Ce gesturi vi s-ar părea fireşti?

– Vă mulțumesc tuturora. Ați cinstit prin mine orașul de unde viu. Dați-mi voie să iubesc prin dumneavoastră orașul în care mă aflu. Nu-l știam până acum. L-am descoperit într-o noapte de vară, vrednică să fie dăruită de Shakespeare balconului Juliettei, când se înălța înspre el cu versuri tinerețea lui Romeo. Nu cunosc străzile acestui oraș, nu-i știu instituțiile, nici monumentele, și abia îi întâlnesc oamenii. N-am nici morminte în acest oraș, nu-mi știam nici prieteni, nici dușmani în casele lui; nimic nu mă lega de el. Până a nu-l întâlni, orașul dumneavoastră nu era pentru mine decât „ceva” de pe marginea Dunării. Dar mi l-au arătat teii înfloriți dintr-un capăt în celălalt și iată-l acum în mine, alături de colinele Florenței și lagunele Veneției.

Ionel Teodoreanu. *Lorelei*

În scopul autoevaluării, înregistraţi-vă discursul şi urmăriţi-vă specificul dicţiei. Remarcaţi momentele la care trebuie să mai lucraţi.

5 Amintiţi-vă termenii care se referă la elementele de versificaţie. Scrieţi în caiet strofa de mai jos şi marcaţi silabele accentuate/neaccentuate. Citiţi versurile, bătând ritmul. Comentaţi legătura dintre mişcări şi rostire.

Liră de argint, Sihleanu – Donici, cuib de-nţelepciune,
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lungi sau coarnele de la cerb.

Unde-i boul lui cuminte? Unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toţi, s-au dus cu toate pe-o cale neînturnată.

Mihai Eminescu. *Epigonii*

6 Priviţi înregistrarea unui concert simfonic (de ex., Sergiu Celibidache dirijând *Rapsodia Română*).

Verbalizaţi (exprimaţi în cuvinte) gesturile pe care le face dirijorul. Cum se regăseşte/se reflectă în gesturile dirijorului esenţa melodiei interpretate de orchestră?

PROIECT DE GRUP

A. Citiţi fragmentele de mai jos şi raportaţi-le la contextul în care este recitat poemul.
B. Citiţi poemul lui George Coşbuc *El-Zorab*.
C. Lucrând în grup, pregătiţi textul pentru lectura expresivă: marcaţi pauzele, accentele logice, intonaţia.
D. Desemnaţi un elev/o elevă pentru rolul învăţătorului, care va face lectura-model.
E. Distribuiţi în grup alte trei roluri: Nuţa, Mircea, Tudorache (care vor citi conform indicaţiilor autorului).
F. Interpretaţi rolurile care v-au revenit.
G. Prezentaţi scenele de serbare în faţa clasei.
H. Apreciaţi verbal cum au fost respectate indicaţiile autorului.

De două ori pe an – iarna, înainte de sărbătorile Crăciunului, şi primăvara, prin mai, Miculescu făcea la şcoală serbări pentru tot satul. Opt serbări au fost de tot în Ciutura şi fiecare începea, fireşte, cu balada lui George Coşbuc *El-Zorab*.

Nuţa Cărăbuş

...prima serbare a fost deschisă de Nuţa Cărăbuş. Ea prindea versul la repezeală, cu toate că nu cunoştea nici jumătate din literele alfabetului. A rostit balada în faţa satului tare şi răspicat, înghiţind stăruitor toate semnele de punctuaţie, dar nu s-a încurcat niciodată şi a avut mare succes.

Mircea Moraru

La a doua serbare în faţa satului a apărut Mircea Moraru. Firav şi oţărât din născare, Mircea a citit poezia cu multă ciudă, căci nu i s-a spus din ajun ca să se poată pregăti. Scuipa versurile unul după altul, dar era vorba de vinderea unui cal. Ţăranilor nu le plăcea să vândă dobitoacele de la casă şi Mircea a avut un succes nemaipomenit.

Tudorache Moraru

La ultima serbare a apărut şi Tudorache pe scenă. Sufla greu, de parcă trăgea la plug. Şi-a şters fruntea, a răcnit de s-a cutremurat întreaga câmpie a Sorocii:
La paşa vine un arab!
I se năzărea că a încurcat poezia, făcea cu mâinile semne, cerând ajutor, dar nu s-a încurcat niciodată şi a dus povestea la bun sfârşit.

Selecţie din romanul *Povara bunătăţii noastre*, de Ion Druţă, ediţia 1970

8
UNITATEA

Adevărul. Realitatea şi visul

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:
- elabora texte reflexive;
- rezuma un text științific;
- stabili afinităţi între două sau mai multe opere literare;
- structura un discurs cu ajutorul tehnologiilor digitale;
- valorifica achiziţiile lingvistice în realizarea actelor comunicative.

Pre-text Organizați o sesiune-fulger de brainstorming (asalt de idei), răspunzând la întrebarea: dacă știm cu siguranță că poveștile, literatura fantastică și cam toate operele de ficțiune sunt istorii ireale, imaginate și povestite de autori, adică, în esență, niște minciuni, care ar fi argumentele ca noi să le citim?

Stăpânul inelelor
de J.R.R. Tolkien

Se zvoneau tot felul de lucruri ciudate care se petreceau în lumea de afară; şi cum Gandalf nu se întorsese până la acea dată şi nici nu trimisese vreo veste de mai mulţi ani, Frodo strângea cât mai multe noutăţi cu putinţă. Elfii, care intrau rareori în Comitat, erau acum zăriţi trecând spre vest prin păduri la ceas de seară, ducându-se fără să se mai întoarcă; dar ei părăseau Pământul de Mijloc şi nu mai zăboveau cu gândul la grijile lui. Mai erau însă şi gnomi, care străbăteau drumurile într-un număr neobişnuit de mare. Străvechiul Drum de la Soare-Răsare la Soare-Apune traversa Comitatul până la capătul acestuia, înspre Limanurile Cenuşii, iar gnomii îl folosiseră întotdeauna când se îndreptau spre minele din Munţii Albaştri. Mai ales ei erau, pentru hobbiţi, cei care le aduceau veşti de pe meleaguri îndepărtate – dacă voiau să afle câte ceva: de regulă, gnomii dezvăluiau puţine lucruri, iar hobbiţii nu mai puneau alte întrebări. Dar acum Frodo întâlnea nu arareori gnomi străini din ţări îndepărtate, şi unii dintre ei vorbeau în şoaptă despre Duşmanul din Ţinutul Mordor.

Secvenţă din filmul *Stăpânul inelelor*

Numele acesta îl ştiau hobbiţii doar din legendele trecutului întunecat, zăcând în adâncile cotloane ale memoriei precum o umbră; dar era de rău augur şi năştea nelinişti. Ai fi zis că puterea cea rea din Codrul Întunecimii fusese alungată de Sfatul Alb, doar ca să apară cu şi mai mare forţă în vechile fortăreţe din Mordor. Turnul Întunecat fusese reconstruit, aşa se zvonea. De acolo, puterea se întindea în lung şi-n lat, şi departe înspre Soare-Răsare şi miazăzi erau războaie şi stăpânea o teamă tot mai mare. Orcii se înmulţeau din nou în munţi. Căpcăunii cei răi ieşiseră din cotloane, dar nicidecum cu minţile înceţoşate, ci vicleni şi înarmaţi cu arme înspăimântătoare. Şi se zvonea în şoaptă că ar fi existat creaturi şi mai cumplite decât acestea, dar fără de nume.

Puţine dintre toate acestea, bineînţeles, ajungeau la urechile hobbiţilor de rând. Dar chiar şi cei mai surzi şi mai închişi-în-casă începuseră să prindă din zbor tot felul de poveşti stranii; iar celor ai căror treburi îi duceau spre hotare le era dat să vadă lucruri ciudate. Vorbele ce se spuneau într-o seară de primăvară, în anul în care Frodo împlinea cincizeci, la Dragonul Verde din Lângă Ape, dovedeau că până şi în miezul tihnit al Comitatului ajunseseră zvonurile, deşi mulţi hobbiţi încă râdeau de ele.

Sam Gamgee şedea într-un colţ lângă foc, iar în faţa lui stătea Ted Roşcovanul, fiul morarului; şi mai erau de faţă tot felul de alţi hobbiţi simpli, care ascultau la ce vorbeau ei.

– Tare ciudate lucruri se mai aud în ziua de azi, zău aşa, spuse Sam.

– De auzit, auzi dacă stai şi-asculţi, zise Ted. Dar poveşti la gura sobei şi basme de-adormit copiii aud şi-acasă dacă vor.

– Nu mă-ndoiesc c-auzi, i-o-ntoarse Sam, şi-aş cuteza să spun că-i mai mult adevăr în unele dintre ele decât îţi poţi închipui. Cine-a inventat poveştile, dacă-i pe-aşa? Să luăm, bunăoară, poveştile cu dragoni de-acum.

– Ba, mulţam. Am auzit vorbindu-se despre ei când eram copil şi n-avem pricini să credem în ele taman acuma. În Lângă Ape e-un singur Dragon, şi ăla-i verde.

La aceste vorbe ale lui Ted, toţi izbucniră în râs.

– Fie cum spui tu, încuviinţă Sam, râzând împreună cu ceilalţi. Dar ce zici de oamenii-copaci, uriaşii ăia, sau cum vrei să le spui; umblă vorba c-a fost văzut unu' mai mare decât un copac, dincolo de Pârloagele de la Miazănoapte, şi nu cu foarte mult timp în urmă.

– Cine l-a văzut?

– Văru-meu Hal, spre pildă. Lucrează la domnu' Boffin, la Peste Deal şi se duce la vânătoare în Meleagul de Miazănoapte. El a văzut unu'.

– Poate numai zice aşa. Hal al tău întotdeauna zice că vede lucruri; şi te pomeneşti că vede lucruri care nici nu-s.

Secvență din filmul *Stăpânul inelelor*

– Dar ăsta cică era tot pe-atât de mare cât un ulm şi umbla... umbla cu un pas cât şapte de-ai noştri.

– Pun capu' că nici de-un deget nu-nainta. Ce-a văzut el chiar a fost un ulm, vrei, nu vrei.

– Dar ăsta *umbla*, ascultă-mă pe mine; unde mai pui că nu-i urmă de ulm la Pârloagele de la Miazănoapte.

– Atunci nici c-a văzut Hal vreunu', hotărî Ted.

Se auziră câteva hohote şi bătăi din palme: ascultătorii mai c-ar fi zis că Ted ieşise învingător.

– Să zicem, nu se dădu Sam bătut, dar nu poţi să nu recunoşti că sunt şi alţii pe lângă Halfast al nostru, care au văzut seminţii ciudate străbătând Comitatul – străbătându-l dintr-un cap în celălalt, ia seamă; şi încă mai multe sunt întoarse din drum la hotare. Vameşii noştri n-au avut nicicând atâta treabă ca acum.

Secvențe din filmul *Stăpânul inelelor.* Regizor: Peter Jackson

Şi-am mai auzit spunându-se că elfii o iau înspre Soare-Apune. Ei spun că se duc spre porturi, departe, dincolo de Turnurile Albe.

Sam îşi flutură mâna într-un gest nedeslușit: nici el şi nici altcineva dintre ei nu ştia cât de lung era drumul până la Mare, trecând de vechile turnuri şi dincolo de hotarele dinspre nord ale Comitatului. Dar poveştile de demult ziceau că acolo, departe, se aflau Limanurile Cenuşii, de unde, din când în când, plecau corăbiile elfilor spre a nu se mai întoarce nicicând.

– Se duc departe, departe pe Mare, se duc înspre Soare-Apune şi ne părăsesc, continuă Sam, pe jumătate incantând cuvintele, clătinându-şi trist şi solemn capul.

Dar Ted izbucni în râs.

– Păi, nu-i nimic nou în asta, dacă te încrezi în basmele alea vechi. Şi nu văd ce treabă ai tu sau am eu. Să se ducă! Da' mă pun chezaş că nu i-ai văzut cu ochii tăi făcând-o; şi nici altcineva din Comitat.

– Apoi, ştiu şi eu, căzu Sam pe gânduri.

Era încredinţat că, odată, văzuse un elf în pădure şi trăgea nădejdea să mai vadă unul într-o bună zi. Dintre toate legendele pe care le auzise în anii copilăriei lui, cel mai mult îl tulburaseră asemenea frânturi de basme şi poveşti pe jumătate ţinute minte despre elfi, din cele pe care le ştiau hobbiţii.

– Sunt unii, chiar şi prin părţile noastre, de-i ştiu pe cei din Seminţia Bălaie şi primesc veşti despre ei, spuse el. Cum e domnu' Baggins, pentru care lucrez acum. Mi-a zis că elfii pleacă pe Mare, şi el cunoaşte una-alta despre ei. Şi Bătrânu' Bilbo ştia şi mai multe: la câte poveşti n-am stat cu el când eram puştan.

– Ohoho, amândoi sunt săriţi, pufni Ted. Cel puţin Bătrânu' Bilbo era sărit bine de tot, iar Frodo e şi el pe-aproape. Dacă de la de-alde ăştia îţi culegi mata veştile, n-ai s-auzi decât baliverne. Ei, prieteni, mă duc acasă. Sănătate tuturor!

Îşi goli cana şi ieşi trântind uşa.

Sam rămase tăcut. Avea destule la care să se gândească. Întâi şi-ntâi, erau multe de făcut în grădina Fundăturii; a doua zi o să trudească nu glumă, dacă se limpezea vremea. Iarba creştea repede. Dar mai erau şi alte gânduri care stăruiau în mintea lui, în afară de grădină. Într-un târziu oftă, se ridică şi părăsi crâşma.

Era la începutul lui aprilie, iar cerul se limpezea după ce turnase cu găleata. Soarele coborâse spre asfinţit şi înserarea răcoroasă şi tăcută se stingea tot mai mult în noapte. Se îndreptă spre casă trecând prin Hobbiton şi urcând Măgura pe sub bolta presărată cu primele stele, fluierând încetişor şi lăsându-se năpădit de gânduri.

Cam la acest timp reapăru şi Gandalf după lunga lui absenţă. Plecat în seara Petrecerii, dispăruse timp de trei ani. Apoi i-a făcut o vizită scurtă lui Frodo şi, după ce l-a privit o vreme cu multă atenţie, a dispărut din nou. Un an sau doi după aceea revenise destul de des, apărând pe neaşteptate după lăsarea serii şi plecând fără un cuvânt înainte să răsară soarele. Nu spunea nimic despre ce treburi îl aduceau sau ce drumuri bătuse, părea interesat mai mult să afle despre cum stătea Frodo cu sănătatea şi ce isprăvi mai făcuse.

Apoi, dintr-odată, vizitele lui au încetat. Trecuseră mai bine de nouă ani de când Frodo nu-l mai văzuse şi nu mai primise nicio veste de la el, încât începuse să creadă că vrăjitorul nu se va mai întoarce vreodată şi nu-l mai interesau hobbiţii. Dar în seara cu pricina, în timp ce Sam

venea spre casă şi amurgul pălea, la fereastra camerei de lucru se auzi ciocănitul atât de familiar odată.

Frodo îşi primi prietenul cu surprindere şi mare încântare. Se priviră îndelung.

– Toate bune, da? întreba Gandalf. Arăţi la fel ca întotdeauna, Frodo.

– Şi tu, răspunse Frodo, dar în sinea lui îşi spuse că Gandalf arăta mai bătrân şi mai ros de griji.

Începu să-l descoase despre ce mai era nou la el şi în lumea largă şi curând se adânciră amândoi în vorbe, stând treji mult în noapte.

A doua zi dimineaţa, după o gustare servită târziu, vrăjitorul şedea cu Frodo în dreptul ferestrei deschise a camerei de lucru. Un foc darnic ardea în vatră, dar soarele era cald şi vântul bătea dinspre sud. Totul arăta proaspăt şi verdele crud al primăverii scânteia pe pajişti şi în vârful crengilor răşchirate ca nişte degete ale copacilor.

Gandalf se gândea la o altă primăvară, în urmă cu optzeci de ani, când Bilbo îşi luase tălpăşiţa de la Fundătura fără măcar o batistă la el. Părul lui era poate mai alb decât îi fusese atunci, faţa mai brăzdată de griji şi înţelepciune; însă ochii erau la fel de strălucitori, iar de fumat, fuma şi scotea rotocoale de fum cu aceeaşi străşnicie şi plăcere.

Acum fuma în tăcere, căci Frodo stătea nemişcat, adâncit în gânduri. Chiar şi în lumina dimineţii, resimţea umbra întunecoasă a veştilor pe care le adusese Gandalf. Într-un târziu, rupse tăcerea.

– Seara trecută, Gandalf, ai început să-mi spui lucruri ciudate despre inelul meu. Apoi te-ai oprit, zicând că e mai bine ca asemenea treburi să fie lăsate pentru lumina zilei. Nu crezi că ai putea să isprăveşti acum? Spui că inelul e primejdios, mult mai primejdios decât îmi pot închipui. În ce fel?

– În multe feluri, răspunse vrăjitorul. Este mult mai puternic decât am îndrăznit vreodată să gândesc la început, atât de puternic încât, până la urmă, ar înfrânge pe de-a-ntregul orice fiinţă muritoare în posesia căreia s-ar afla. Ar ajunge să o posede.

În Eregion, continuă el, acum multă vreme au fost făcute multe inele elfice, inele magice, cum

Secvență din filmul *Stăpânul inelelor*

li se spune, şi erau, de bună seamă, de multe feluri: unele cu mai multă putere, altele cu mai puţină. Inelele mai slabe erau doar încercări, până când meşteşugul a-nceput să se desăvârşească, iar pentru fierarii elfi devenise o joacă să le meşteşugească – totuşi, după câte ştiu, primejdioase pentru muritori. Dar Inelele Mari, Inelele Puterii, erau o adevărată ameninţare.

Un muritor, Frodo, care ţine asupra sa unul dintre Inelele Mari nu moare, dar nici nu creşte şi nici nu i se lungeşte viaţa, ci continuă să trăiască până când, într-un sfârşit, fiecare clipă înseamnă epuizare. Şi dacă foloseşte prea adesea Inelul pentru a se face nevăzut, dispare el însuşi: la urmă devine pentru totdeauna nevăzut, umblând în amurg sub ochiul puterii întunecate ce stăpâneşte Inelele. Dar, mai devreme sau mai târziu – mai târziu, dacă este puternic sau are gânduri curate, dar nici forţa lui şi nici buna intenţie nu ţin o veşnicie – mai devreme sau mai târziu Puterea Întunecimii îl va devora.

– Ce cumplit! exclamă Frodo.

Urmă o altă tăcere lungă. Din grădină se auzea zgomotul făcut de Sam Gamgee, care tundea iarba.

– De când ştii aceste lucruri? întrebă Frodo după o vreme. Şi cât ştia Bilbo din toate astea?

– Bilbo nu ştia mai multe decât ţi-a spus ţie, n-am nicio îndoială. Cu siguranţă că nu ţi-ar fi lăsat moştenire ceva ce ar fi fost primejdios, chiar dacă i-am promis că mă voi îngriji de tine. El găsea că inelul era foarte frumos şi foarte folositor la nevoie; şi dacă era ceva în neregulă sau ciudat, ei bine, era el însuşi. Îmi zicea că „îi creştea în minte” şi mereu îşi făcea griji din pricina asta; nu bănuia că de vină era inelul.

Dar şi-a dat seama că obiectul nu trebuia scăpat din ochi nicio clipă; nu părea întotdeauna de aceeaşi mărime sau aceeaşi greutate; se micşora sau se lărgea într-un mod ciudat şi te pomeneai că din senin îţi alunecă de pe degetul pe care până atunci stătuse ca lipit.

– Da, mi-a zis ceva despre asta în ultima lui scrisoare, astfel că l-am ţinut mereu prins de lanţ.

– Înţelept lucru. Cât despre viaţa lui lungă, Bilbo n-a făcut niciodată vreo legătură între ea şi inel. A gândit că meritul era doar al lui şi era foarte mândru. Deşi începuse să fie cam neliniştit şi stânjenit. Subţire şi întins, acestea i-au fost vorbele. Semn că inelul începea să pună stăpânire pe el.

– De unde ştii toate astea? întrebă Frodo încă o dată.

– De unde ştiu? Ştiu multe din cele pe care le ştiu numai înţelepţii, Frodo. Dar dacă mă întrebi „de când ştiu despre acest inel", ei bine, încă nu ştiu, aş putea să zic. Mai am de făcut o încercare. Dar nu mă mai îndoiesc de intuiţia mea. Când am avut prima bănuială? cugetă el, răscolindu-şi amintirile. Stai să văd – a fost în anul în care Sfatul Alb a alungat Puterea Întunecimii din Codrul Întunecat, chiar înainte de Bătălia celor Cinci Armate, atunci a găsit Bilbo inelul. Mi-am simţit inima cuprinsă ca de o umbră, deşi n-am ştiut atunci ce anume îmi trezea spaima. M-am întrebat adesea cum de-a dat Gollum peste un Inel Mare, căci asta era limpede – cel puţin, asta a fost limpede de la bun început. Apoi am auzit povestea ciudată cu Bilbo, despre cum l-a „câştigat", şi nu mi-a venit să cred. Când, în sfârşit, am scos adevărul de la el, am văzut imediat că se străduia să-şi păstreze dincolo de orice îndoială dreptul asupra inelului. Aproape aşa cum făcuse şi Gollum cu „darul de ziua lui". Minciunile se asemănau prea mult, încât n-aveau cum să mă liniştească. Era limpede că inelul avea o putere nesănătoasă, ce începuse să se facă simţită asupra posesorului său încă din prima clipă. Acela a fost primul avertisment pe care l-am primit că ceva nu era în regulă. I-am spus adeseori lui Bilbo că asemenea inele mai bine rămâneau nefolosite; dar nu-i plăcea că-i spuneam, şi nu după multă vreme a-nceput să se-nfurie. Mai mult de atât nu puteam face.

(Fragmente din volumul J.R.R. Tolkien, *Stăpânul inelelor*, traducere din limba engleză: Irina Horea, Editura RAO, 2023.)

John Ronald Reuel TOLKIEN

(n. 1892, Bloemfontein, Africa de Sud – m. 1973, Bournemouth, Regatul Unit)

A fost un scriitor britanic și profesor de limba engleză la universitățile din Leeds și Oxford. Cele mai cunoscute romane ale sale sunt *Hobbitul* și *Stăpânul inelelor*, în care autorul a creat o mitologie fictivă despre trecutul îndepărtat al unui tărâm numit Pământul de Mijloc. Alte lucrări publicate ale lui Tolkien includ eseuri filologice, adaptări moderne ale literaturii medievale și povești orale, inventate și spuse inițial copiilor săi.

I. Lumea cuvântului

1. Deși istoria povestită se produce pe un tărâm al imaginarului, într-o lume inventată de autor, observăm că spațiul este bine localizat și că am putea să ne orientăm în el.
   - Urmăriți detaliile care țin de localizare: Comitat; Pământul de Mijloc; Străvechiul Drum; Soare-Răsare; Soare-Apune; Limanurile Cenuşii; Munţii Albaştri; Ţinutul Mordor;

Codrul Întunecimii; cotloane; Turnul Întunecat, Pârloagele de la Miazănoapte, Peste Deal, Meleagul de Miazănoapte.

- Distribuiți aceste indicii în două categorii: *a*) denumiri reale pentru orientarea geografică; *b*) indicii (locuri) din lumea imaginară.
- Distribuiți locurile imaginare în categorii ale confortului: locuri agreate de personajele romanului și locuri periculoase, de unde vin răutățile.

2 Deși e vorba de o istorie inventată, cititorul este atras în poveste inclusiv cu ajutorul unor cuvinte, sintagme, expresii, care sunt caracteristice pentru lumea reală: *se zvoneau; lumea de afară; la ceas de seară; legendele trecutului întunecat; ciudate lucruri; te încrezi în basmele alea vechi*.

- Găsiți și alte detalii narative de acest fel, care îmblânzesc domestic lumea fantastică și bizară.
- Selectați și comentați expresiile care trimit la povești și istorii incredibile de genul: *se zvonea*; *ciudate lucruri*; *nu mă-ndoiesc*; *poveşti la gura sobei*; *basme de-adormit copiii*; *poveştile cu dragoni de-acum*. Cum explicați prezența în textul narațiunii a acestor expresii, când chiar istoriile din acest roman sunt „poveşti la gura sobei" și „basme de-adormit copiii", în care se povestesc „ciudate lucruri"?
- Cine „vede lucruri care nici nu-s"?

3 Cum explicați expresia: „adâncile cotloane ale memoriei"?

4 În roman întâlnim personaje cu calități deosebite: elfii, gnomii, hobbiţii, orcii, căpcăunii, Dragonul Verde din Lângă Ape, Sfatul Alb, oamenii-copaci.

- Care dintre ele fac parte din registrul personajelor de basm sau mitologice universale și care sunt inventate de autorul *Stăpânului inelelor*? Informați-vă din dicționarele mitologice și ale literaturii *fantasy*.
- Ce figuri de stil stau la baza expresiilor: *precum o umbră*; *năştea nelinişti*; *îşi flutură mâna*; *turnase cu găleata*?

5 Explicați sensul expresiilor: *în lung şi-n lat*; *de rău augur*.

6 Remarcați obiectele, detaliile, fenomenele care sunt descrise cu ajutorul unor elemente de referință cunoscute: „mare *cât un ulm*"; „cu un pas *cât şapte de-ai noştri*"; „*nici de-un deget* nu-nainta" ș.a. Care sunt motivele acestor referințe? Alegeți, eventual, din lista ce urmează: *a*) pentru a părea mai credibil; *b*) pentru a raporta dimensiunile la reperele cunoscute de cititor; *c*) ambele.

7 Pleonasmul, după cum se știe, este, în general, o eroare de exprimare, alăturând într-o frază cuvinte și expresii care se repetă inutil. Cum explicați prezența lui în expresii de genul: „i-ai văzut cu ochii tăi"?

- Cunoașteți și alte expresii similare?

8 Scrieți un sinonim pentru cuvântul „baliverne" din registrul negativ al sensurilor, exprimând un neadevăr, și un sinonim din registrul pozitiv al sensurilor, exprimând produsul unei imaginații.

II. Lumea textului

1. Dacă o operă literară exprimă, de regulă, o ficțiune, o scriere fantastică este accentuat ficțională, subliniind și prin genul/specia respectivă un produs pur imaginar. Ce genuri/specii literare fantastice (populare și culte) cunoașteți?

Amintiți-vă!

Romanul este o specie a genului epic de întindere mare (mai mare decât nuvela și povestirea), cu conținut complex, care se desfășoară, de regulă, de-a lungul unei perioade considerabile și angajează mai multe personaje. Romanul presupune observația socială largă și analiza psihologică a personajelor. Chiar și atunci când se concentrează pe un singur personaj sau familie, romanul proiectează imaginea unei societăți.

Reţineţi!

Romanul fantastic este o formă specifică a romanului, povestind istorii ipotetice, inventate, care pot avea loc în viitor (**romanul SF**/sau: **romanul științifico-fantastic**), ori istorii plasate într-un timp nedeterminat, adunând în el elemente de mitologie națională sau universală, romane SF, basme și legende (romanul în genul *Fantasy*).

Stăpânul inelelor este considerat prima scriere în genul *Fantasy*.

2. În ce moment cititorul își dă seama că are în față un roman fantastic?
3. Textul acesta ține de literatura fantastică și povestește despre lumi imaginare. Care sunt detaliile/indiciile unor lumi imaginare, inexistente în realitate?
4. Deși lumea e fantastică, reprezentanții acestei lumi nu admit o imaginație fără limite și fără reguli. Care sunt fenomenele, ființele și lucrurile care nu pot să existe, în opinia personajelor acestui text?
5. Remarcați secvențe în care personajele textului încearcă să-i convingă pe alții că fenomenele neobișnuite au avut loc (de genul: „Dar ăsta *umbla*, ascultă-mă pe mine”), chiar dacă sunt incredibile.
6. În unele cazuri, personajele sau naratorul divulgă mecanismele romanului *Fantasy*, constând din îmbinarea unor secvențe de mitologie sau de fragmente de basme („frânturi de basme”; „poveşti pe jumătate ţinute minte”). Găsiți și alte exemple de acest gen.

Dicționar cultural

Stăpânul inelelor este una dintre cele mai faimoase și populare cărți ale secolului al XX-lea. Cartea a fost tradusă în cel puțin 38 de limbi. Ea a avut un impact uriaș asupra literaturii fantastice, a jocurilor de masă și pe calculator, a cinematografiei și, în general, a culturii mondiale. Un mare succes la public l-a avut și versiunea cinematografică a cărții, în trei episoade, creată de regizorul Peter Jackson în anii 2001–2003.

III. Lumea cărților

1. Ce romane *Fantasy* mai cunoașteți?
   - Dar ce romane și nuvele din genul literaturii SF ați citit?
2. Citiți nuvela lui Ray Bradbury *Casa* și comentați scenariul unui viitor posibil. Cum vi se pare un asemenea viitor și care ar fi cauzele unei asemenea evoluții?
   - Cât de mult contează într-o societate a tehnologiilor avansate aspectul moral al relațiilor sociale?
3. Romanele de genul SF sau *Fantasy* se împart de regulă în două categorii: *a*) utopii, povești despre locuri și societăți agreabile, ideale, inexistente; *b*) distopii, istorii ipotetice despre un viitor sumbru, catastrofal. Amintiți-vă ce cărți ați citit sau ce filme ați privit din ambele categorii numite.
4. Am văzut că antonimele (opozițiile) adevărului nu sunt doar din registrul adevărat–fals sau adevăr–minciună, ci și din spațiul artei.
   - Citiți eseul lui Constantin Noica *O poveste* și comentați relația dintre adevăr și ficțiune.
   - Expuneți-vă opiniile asupra situației când naratorul preferă imaginația realității, ca în finalul poveștii lui Oscar Wilde, relatată de Constantin Noica.

O poveste

de Constantin Noica

Wilde, mi se pare, a născocit-o. „A fost odată un om care era iubit în satul său pentru că povestea frumos. În fiecare dimineaţă pleca din sat şi seara, când se întorcea, toţi muncitorii satului, după ce munciseră toată ziua, se adunau în jurul său şi-l îndemnau să povestească, întrebându-l:

– Ce-ai văzut astăzi?

Şi el le povestea că a văzut în pădure un moşneag care cânta din nai şi care făcea să joace în juru-i localnicii pădurii.

– Şi ce-ai mai văzut? spuneau oamenii.

– Când am ajuns pe malul mării, am văzut trei zâne care îşi pieptănau c-un pieptene de aur cosiţele lor bălaie.

Şi oamenii îl iubeau pentru că povestea.

Dar într-o dimineaţă, părăsind, ca-n alte dimineţi, satul, iată că zări pe malul mării trei zâne care îşi pieptănau c-un pieptene de aur cosiţele lor bălaie. Şi, mergând mai înainte, văzu, lângă pădure, pe un moşneag care cânta din nai, înconjurat de localnici de-ai pădurii... în acea seară, când se reîntoarse în sat şi când muncitorii, ca-n alte seri, îl îndemnară:

Oscar Wilde

– Haide! spune-ne ce-ai văzut! el răspunse:

– N-am văzut nimic."

Şi Wilde adaugă: „Sunt două lumi. Cea care este şi despre care nu se vorbeşte; se numeşte

lumea reală, pentru că nu e nicio nevoie de a vorbi despre ea pentru a o vedea. Şi cealaltă e lumea artei; e cea despre care trebuie să se vorbească, pentru că altfel n-ar exista”.

* * *

De bună seamă, sunt două lumi. Două lumi care stau faţă în faţă, potrivnice, pentru că una se naşte numai prin moartea celeilalte, şi aceasta nu renaşte decât prin moartea primei. Una e lumea reală; cealaltă e lumea ideală. Pe una o simţim; pe alta o presimţim. Într-una trăim, către alta aspirăm.

Lumea în care trăim, de ce am mai vorbi de ea? Realitatea şi prezenţa ei au mai multă elocvenţă decât sărmanele noastre cuvinte... dar cealaltă lume, lumea care nu trăieşte decât în cuvintele creaţiei noastre – anticipaţie de simţiri –, lumea aceasta, cum n-am vorbi noi de ea când imaginaţia ei ne frământă și ne încântă? Dar cât de puţin şi cât de nesigur putem vorbi asupra-i! Suntem nişte bieţi poeţi ce descriem o mare pe care n-am văzut-o încă... Şi totuşi, o vom vedea! Religiunea ne-a făgăduit-o. Arta ne-a făgăduit-o. [...]

1. Citiți schița lui Dumitru Țepeneag.
   - Comentați modul de codificare a cuvintelor propus de eroii schiței.
   - Ce coduri mai cunoașteți?
2. Comentați modalitatea de a construi o lume ficțională și de pătrundere în această lume, folosită de autor.

Pentru un album

de Dumitru Țepeneag

Stătea cu picioarele lipite, pantofii cu botul în sus, spiijiniţi în tocurile subţiri, pentru că era destul de răcoare, toamnă. Băiatul de alături îşi rezemase bărbia în pumni, coatele pe genunchi, se uita către lac. Soarele se scufunda încet, înroşind apa. O frunză căzu între ei. Eram aşezat pe o bancă ceva mai încolo, de partea cealaltă a aleii. În buzunar aveam o foarfecă de grădinărie, puţin ruginită, dar ascuţită. O mângâiam cu buricele degetelor; era rece. O frunză a căzut între ei, şi fata a luat-o, a sucit-o între degete şi i-a dat drumul. Băiatul se uita către lac.

– Hai să te învăţ un joc, a spus.

Fata s-a aplecat, a ridicat frunza şi a strivit-o. N-a mai rămas decât codiţa şi puţin praf galben în palmă.

– Ce joc?

Băiatul s-a întors către ea şi a zâmbit. S-a rezemat de spătarul băncii şi a spus:

– Un joc cu... cifre. Uite, în loc de „a” zici unu, în loc de „b”, doi. Aşa.

– Tu l-ai scornit, acum. Fata privea vârfurile ascuţite ale pantofilor. Acum.

– Da, a recunoscut băiatul. Dar e frumos. O să-l ştim numai noi doi.

Ea tăcu.

– Uite... 12, 1, 3.

– Ce-i asta?

– Gândeşte-te. A douăsprezecea literă din alfabet, prima, a treia.

– Lac, spuse fata bătând din palme.

Un bărbat înalt, mustăcios, întoarse capul spre ei, ridică din umeri şi se depărtă cu paşi mari. În jurul soarelui horea un stol de pescăruşi. Sălciile, uşor înroşite pe creştet, se gârboviseră. Scosei foarfeca din buzunar şi tăiai o crenguţă deasupra capului. Băiatul spuse:

– 20, 5, 9, 22, 2, 5, 18, 3.

Ea privi în sus printre frunzele îngălbenite, mişcând uşor buzele. Pe urmă a înţeles. „E mai uşor cu cifre”, se gândi fata, şi surâse către lac.

Dintre tufişuri se ivi un bătrânel ţopăind pe nişte picioare scurte, strâmbe. Purta un surtuc jerpelit. O pălărie rotundă, de vânător, pe vârful capului. Se opri la un pas în spatele celor doi şi privi curios, lungind gâtul.

Acum era uşor: – 20, 5, 9, 22, 2, 5, 18, 3.

– 20, 5, şopti fata, şi-l privi, în sfârşit, pe băiat. Bătrânelul era încântat, făcu doi paşi pe loc.

În mâini ţinea un arc mic, mai precis: un fel de arbaletă minusculă.

– Mi-e frig.

Fata se zgribuli lângă băiat, soarele se scufundase de tot în apele lacului. Parcul albăstrea treptat. Băiatul o cuprinse de umeri şi o strânse lângă el ca sub o aripă.

– 20, 5...

Bătrânul râse încetişor, apoi, cu paşi uşori, dispăru printre arbuşti. Şi atunci mi-a venit ideea. M-am ridicat, m-am dus către ei, am scos foarfeca şi-am început să tai repede, dar cu grijă, în jurul lor. I-am decupat din peisaj cu tot cu bancă şi puţin frunziş în spate. În loc a rămas o frunză de întuneric, înlăuntrul căreia n-am avut curaj să mă uit.

IV. Dincolo de cărți

1. Ce este adevărul? Discutați și concluzionați cum poate fi stabilit adevărul când opiniile asupra unei realități sunt diferite?
2. Care este deosebirea dintre adevărul obiectiv și empiric (bazat pe cunoștințele din realitate și pe experiență) și adevărul artistic?
3. Care sunt sinonimele cuvântului *adevăr*?
4. Numiți antonimele cuvântului *adevăr*.
5. Ce este un *fake*? Cum se construiește el și în ce scopuri?
   - De ce a-l minți pe cineva este un lucru reprobabil, iar a născoci povești se consideră un lucru normal?
   - De ce a crea lumi virtuale (inclusiv, la calculator) e un fapt admisibil și salutar, iar a crea și a răspândi falsuri prin aceleași rețele electronice este un fapt abominabil?
   - Discutați cu colegii. Polemizați. Argumentați apelând la aspectele etice ale problemei: pretexte, motive, cauze, scopuri urmărite, în fiecare caz.

Dicționar

ADEVĂR s. **1.** (FILOZ.) real, realitate. (*Noțiunea de ~.*) **2.** realitate, veridicitate, (livr.) veracitate, (înv.) veritate. (*Există mult ~ în acest roman.*) **3.** autenticitate, exactitate, exactitudine, justețe. (*S-a confirmat ~ul celor spuse de el.*)

Dicționar cultural

Fake este un cuvânt englez și înseamnă „fals". În mediile virtuale el poate să însemne o identitate falsă a unui utilizator, a unui profil dintr-o rețea de socializare; poate să însemne că o imagine nu este reală, ci construită cu instrumentele IT; dar poate să indice asupra unui fișier fals (care, odată descărcat, se dovedește că include altă informație decât cea anunțată: un text, o imagine, un film). Există și adrese (e-mailuri) false, folosite pentru a sustrage informația din fișierele (sau din cardurile bancare) ale unor utilizatori mai puțin informați asupra acestor fraude cibernetice.

În mijloacele de informare e cunoscut termenul *fake news* („noutăți false") – fișiere, articole, material care conține informații false, în scopul de a manipula conștiința utilizatorilor acestor „noutăți". Ele se folosesc pentru a influența opinia unor oameni (de ex., a alegătorilor, într-un scrutin), pentru a lupta cu oponenții politici sau a slăbi și înlătura adversarii (politici, economici, militari).

Contracararea fake-urilor se efectuează fie prin expertize tehnice ale imaginilor, fie prin consultarea unor surse credibile, atunci când e vorba de o informație îndoielnică.

Sintaxa (III)

Circumstanţă – împrejurare (particulară) care însoţeşte o întâmplare, un fapt, o acţiune sau un fenomen; (la pl.) totalitatea unor condiţii date.

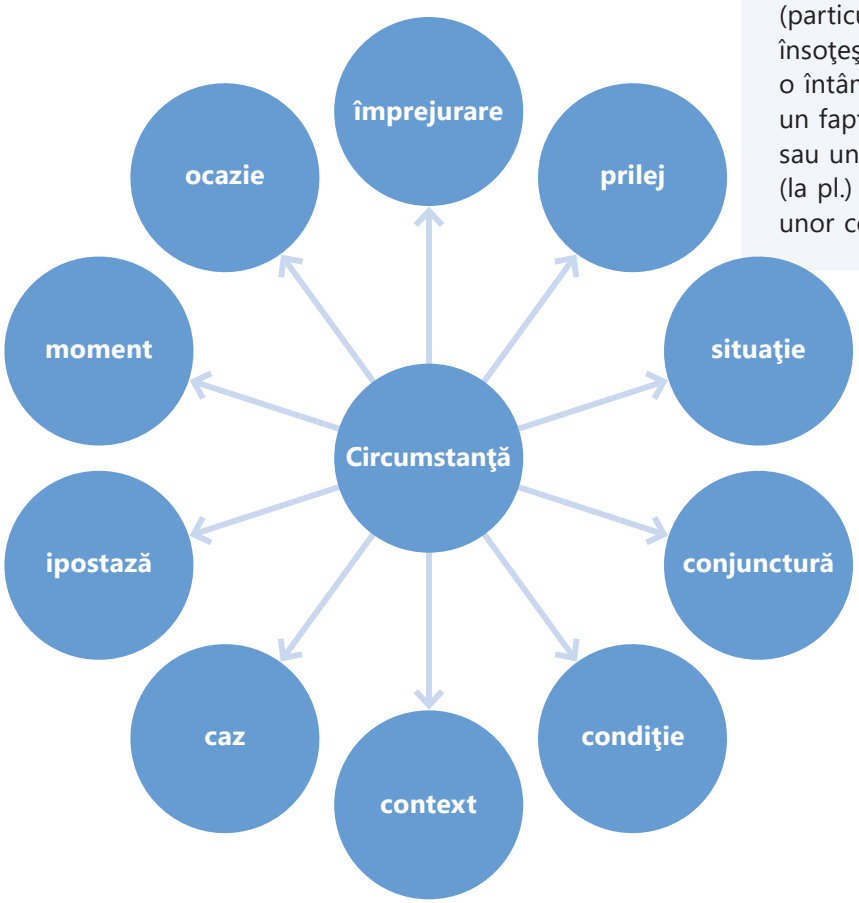

1. Examinaţi câmpul semantic al substantivului *circumstanţă*. Propuneţi contexte în care este evidentă sinonimia cuvintelor date.
2. Raportaţi noţiunea de *circumstanţă* la întâmplări, fapte, acţiuni, fenomene. Comparaţi ideile proprii cu ale colegilor. Acumulaţi în plen cele mai reuşite exemple.
3. Apelând la dicţionar, definiţi sensul locuţiunilor şi expresiilor de mai jos.
   Concurs de împrejurări, circumstanţe atenuante, circumstanţe agravante, cu altă ocazie, context diagnostic, caz de conştiinţă, a fi stăpân pe situaţie.
4. Atribuiţi determinative (substantive, adjective, numerale, pronume) la fiecare dintre substantivele-sinonime.
5. Explicaţi oral, în enunţuri dezvoltate, ce înseamnă sintagmele: *împrejurare fericită*, *prilej unic*, *a proceda după circumstanţe*, *inspiraţie de moment*, *conjunctură economică*, *creatori de context*, *interese geopolitice*, *a avea o ocazie inedită*.
6. Amintiţi-vă un eveniment cultural sau sportiv la care aţi asistat sau aţi participat. Descrieţi, în text coerent de 8-10 rânduri, circumstanţele evenimentului.

Complementele circumstanțiale (actualizare)

1 Copiaţi în caiet textul. Identificaţi, prin bare oblice şi cifre, propoziţiile. Subliniaţi cuvintele conform funcţiei lor sintactice. Deasupra complementelor indicaţi abreviat tipul fiecăruia.

Proza (poveşti, legende, povestiri, schiţe, nuvele, romane) mă captiva, mă făcea să uit de mine însumi. Intram complet în universul fictiv şi când reveneam la realitate totul mi se părea decolorat şi plictisitor. Poezia mă emoţiona chiar şi mai mult, îmi răscolea sufletul, mă făcea fericit. La vârsta mea de acum încă îmi reprezint paradisul ca pe un loc în care asculţi la nesfârşit poezie, citită cu glas tare de cineva invizibil.

Alex Ştefănescu. *Acasă, adică în lumea cărţilor*

Tom Gauld, coperta pentru revista *New Yorker*

2 Numiţi toate tipurile de complemente circumstanţiale pe care le cunoaşteţi. Aduceţi exemple de enunţuri cu fiecare tip.

3 Dezvoltaţi enunţurile date prin complemente circumstanţiale de cauză şi/sau de scop. Puteţi adăuga şi alte părţi de propoziţie necesare.

Unii oameni se pricep la poveşti.
Copiilor le plac poveştile.

4 Răspundeţi prin diverse complemente circumstanţiale la întrebările formulate de la verbele de mai jos:

Călătoreşte: de unde?, pe unde?, până unde?, cum?, de când?, până când?, cu ce scop?, din ce cauză?.
Discutăm: cu ce scop?, din ce cauză?, pe unde?, în ce fel?, când?.
Vă distraţi: unde?, cum?, când?, cât timp?, cu ce scop?, din ce cauză?.

☞ Înscrieţi unul dintre enunţurile dezvoltate.

☞ Determinaţi prin ce părţi de vorbire sunt exprimate complementele circumstanţiale.

5 Descrieţi, într-un text coerent de 10-12 rânduri, în ce constă activitatea de muncă a unuia/uneia dintre profesioniştii numiţi: *croitor/croitoreasă*, *ceasornicar/ceasornicăriţă*, *morar/morăriţă*, *ţesător/ţesătoare*, *stilist/stilistă*. Insistaţi pe complementele circumstanţiale de mod.

Complementul circumstanţial condițional

1 Construiţi în caiet tabelul şi completaţi-l conform modelului:

Verbul	Condiţia	Enunţul
A câştiga	Procurarea unui bilet de loterie	*Orice persoană ar putea câştiga la loterie, cu condiţia procurării unui bilet.*
A accepta		
A cunoaşte		
A învinge		
A protesta		
A refuza		
A uita		

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL CONDIŢIONAL

- Arată condiţia de care depinde realizarea unei acţiuni sau existenţa unei însuşiri.
- Regentul lui este exprimat printr-un verb, o locuţiune verbală sau un adjectiv.
- Verbul arată o acţiune care nu s-a realizat până în momentul vorbirii. Acţiunea se va realiza dacă se respectă condiţia exprimată de complement.

RĂSPUNDE LA ÎNTREBĂRILE

- În ce condiţii?
- Cu ce condiţie?
- În ce situaţie?

SE EXPRIMĂ PRIN

- **Substantiv:**
  În asemenea circumstanțe, eu mă retrag din concurs.
  În caz de pericol, copilul devine vulnerabil.
  În eventualitatea unei urgențe, se vor lua măsurile adecvate.
- **Pronume:**
  În locul lui, aş fi procedat altfel.
- **Verb la gerunziu:**
  Citind, voi afla argumentele autorului.
  Reorientându-mă, voi face faţă provocării.

2 **Lucru în perechi.** Citiţi informaţia din casete. Propuneţi alte exemple de complemente circumstanţiale condiţionale, similare celor date.

3 Parcurgeţi articolul din *Regulamentul circulaţiei rutiere*. Identificaţi informaţia care stipulează condiţiile de transportare a copiilor în autoturisme. Reformulaţi cele trei cerinţe, recurgând la complemente circumstanţiale condiţionale.

> **82. 1)** Copiii cu vârsta de până la 12 ani pot fi transportaţi doar în autoturismul care este utilat cu sistem de reţinere (sau cu alte mijloace de adaptare: pernă specială, scaun de înălţare, care acordă posibilităţi de aplicare a centurilor de siguranţă standard) a copiilor, cu respectarea următoarelor cerinţe:
> *a*) sistemul de reţinere a copiilor corespunde standardelor de siguranţă;
> *b*) sistemul de reţinere a copiilor corespunde masei şi taliei copilului;
> *c*) poziţia copilului pe scaun permite aplicarea corectă (bazin/umăr) a centurii de siguranţă.

4 Discutaţi cu adulţii şi aflaţi ce contracte încheie familia voastră cu diferiţi prestatori de mărfuri şi servicii (energie electrică, aprovizionare cu apă şi gaze naturale, evacuarea deşeurilor, TV, internet, telefonie fixă şi mobilă etc.):

a. Ce condiţii sunt înaintate?
b. Care este rolul prevederilor contractuale în contractele-tip?
c. În ce condiţii clientul poate rezilia contractul?
d. În ce condiţii prestatorul poate întrerupe acţiunea contractului?

> Complementul circumstanţial condiţional poate ocupa orice poziţie faţă de regentul său, dar, de regulă, este antepus: *În caz de necesitate, adresaţi-vă la elevul de serviciu. Sosind în prima zi, aveţi şansa de a participa la festivitatea de inaugurare.* Complementul circumstanţial condiţional antepus se izolează.

5 Construiţi enunţuri cu următoarele secvenţe pe rol de complement condiţional. Înscrieţi exemplele.

În caz de incendiu, ...	**În caz de cutremur, ...**	**În caz de accident, ...**
Simţind miros de gaz, ...	Având nevoie de ajutor medical, ...	Descoperind o greşeală în acte, ...

☞ Cum aţi putea ilustra asemenea recomandări?
☞ De ce fiecare persoană trebuie să cunoască aceste informaţii?

6 Înaintaţi trei condiţii plauzibile pentru acceptarea persoanelor care doresc să se antreneze la o sală de sport din localitate.
☞ Justificaţi condiţiile înaintate.

> **Caz de forţă majoră** – eveniment imprevizibil care impune (împotriva voinței) un anumit tip de conduită sau de acțiune și care presupune exonerarea de obligații sau de răspundere.

7 Exprimaţi-vă atitudinea în raport cu stipularea în scris a unor condiţii înainte de angajarea cuiva la serviciu şi semnarea unui contract.

Complementul circumstanțial concesiv

1 Alcătuiţi două enunţuri cu substantivul ***concesie***. Încercaţi substituirea lui prin fiecare dintre sinonimele: *îngăduinţă*, *permisiune*, *favoare*, *trecere cu vederea*, *cedare*, *renunţare*. Comentaţi posibilitatea/imposibilitatea echivalării acestor cuvinte.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONCESIV

- Arată împrejurarea care ar fi putut împiedica realizarea unei acțiuni sau existența unei însușiri, dar care nu a împiedicat-o.
- Regentul lui este exprimat printr-un verb, o locuţiune verbală sau un adjectiv.
- Complementul este precedat de cuvinte şi locuţiuni specializate: cu tot, împotriva, în ciuda, contrar, cu toate acestea, fără, chiar, nici etc.

RĂSPUNDE LA ÎNTREBĂRILE

- În pofida cărui fapt?
- În ciuda cărui fapt?
- Contrar cărui fapt?

SE EXPRIMĂ PRIN

- **Substantiv:** *Cu toată bunăvoința, nu te pot ajuta.*
- **Adjectiv:** *Apa, cât de tulbure, tot stinge focul.*
- **Verb la gerunziu:** *Chiar greșind, înveţi ceva.*
  Verb la infinitiv: *Fără a rosti vreun cuvânt, spunea foarte multe.*

2 Citiţi informaţia din casete. Propuneţi exemple proprii de enunţuri cu complemente circumstanţiale concesive, introduse prin cuvintele şi locuţiunile: *cu tot*, *împotriva*, *în ciuda*, *cu toate acestea*.

3 **Lucru în grup.** Deduceţi care ar putea fi termenii regenţi ai complementelor circumstanţiale concesive date: *contrar aşteptărilor*, *contrar obiceiului*, *contrar firii*, *contrar principiilor*, *contrar practicii*. Relataţi cum aţi gândit şi prezentaţi-vă concluziile.

4 Uniţi elementele celor două coloane, obţinând enunţuri dezvoltate cu complemente circumstanţiale concesive. Puteţi adăuga orice alte cuvinte.

Model: *Iarna, oricât de caldă, tot iarnă rămâne.*

oricât de rece	zgârie adânc
oricât de blândă	comite câte o greşeală
oricât de mare	totuna trebuie supravegheat
oricât de cuminte	se încălzeşte
oricât de atent	nu ajunge pentru toate

Formulaţi, pentru fiecare caz, explicaţia concesiei făcute.

5 Copiaţi enunţurile. Efectuaţi analiza lor sintactică, subliniind părţile de propoziţie. Deasupra complementelor concesive indicaţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate.

Cu tot efortul, nu am încheiat lucrarea.
Fără a cunoaşte prea bine limba, am reuşit să mă fac înţeleasă.
În ciuda jocului slab, echipa lor a ieşit învingătoare.
Neavând ocazia de a repeta cu orchestra, s-a prezentat totuşi foarte bine.
Noi plecăm în excursie, chiar şi fără ei.
Cu toate insistenţele noastre, ei nu s-au lăsat înduplecaţi.

Complementul circumstanţial concesiv poate ocupa orice poziţie faţă de regentul său, dar, de regulă, este antepus: *Deşi foarte activ, copilul are un comportament adecvat vârstei*. Complementul circumstanţial concesiv antepus se izolează.

6 Construiţi câte un enunţ pentru fiecare predicat, organizând secvenţele în orice ordine şi adăugând alte cuvinte necesare. Înscrieţi enunţurile. Atenţie la aplicarea semnelor de punctuaţie!

Predicat	**Complement circumstanţial cauzal**	**Complement circumstanţial condiţional**	**Complement circumstanţial concesiv**
Am avut succes	datorită pregătirii prealabile	în aceste condiţii vitrege	cu toată concurenţa acerbă
Ai realizat			
Am învins			
Aţi terminat cu bine			

7 Reflectaţi în baza proverbului indian, dezvoltând esenţa comparaţiei şi construind schiţa unui discurs de 3-4 minute: *Omul virtuos seamănă cu arborele stufos care, chiar expus razelor soarelui, răspândeşte răcoare sub ramurile lui.*

Strategii de concepere și de comprehensiune a textului oral

1. Pregătiţi şi realizaţi un exerciţiu de comunicare orală:
   a. Alegeţi un fragment preferat de text narativ.
   b. Exersaţi în prealabil lectura lui.
   c. Formulaţi întrebări de înţelegere.
   d. Citiţi-l cu voce în faţa clasei.
   e. Adresaţi-le colegilor întrebările pregătite.
   f. Discutaţi cu colegii răspunsurile.

2. Caracterizaţi circumstanţele deduse din textul narativ analizat: când, unde, cum, de ce, cu ce scop, în ce condiţii, în pofida cărui fapt are loc întâmplarea relatată.
   - Care este rolul circumstanţelor în cadrul naraţiunii?
   - Care este relevanţa lor pentru înţelegerea textului?

3. Examinaţi diferite modalităţi de a sugera locul evenimentului prin prezentarea unei imagini sau a unui simbol.
   - Precizaţi care este simbolul Parisului, al Londrei, al New Yorkului, al Romei, al Berlinului.
   - Ce imagine ar putea deveni un asemenea simbol pentru localitatea voastră?
   - Care sunt simbolurile cunoscute pentru alte localităţi din Moldova?

4. Elaboraţi schiţa unei povestiri din experienţa personală.

5. **Lucru în grup.** Desfăşuraţi un schimb de povestiri orale în baza schiţei:
   a. Relataţi episodul elaborat.
   b. Răspundeţi la întrebările colegilor.
   c. Ascultaţi povestirile lor.
   d. Adresaţi-le întrebări de precizare.
   e. Faceţi evaluarea reciprocă a povestirilor.

Scrieți corect!

Babysitter
Blogger, bloggeriţă
Copywriter
Influencer
IT-ist
Job
Promouter
Software developer
Tester
Vlogger, vloggeriţă
Web-designer

Podcast – fişier audio sau video care poate fi descărcat pe computer ori pe telefonul mobil.

6. Alegeţi şi ascultaţi o emisiune radiofonică sau un podcast al cărui subiect vă interesează. Rezumaţi în scris esenţa informaţiei audiate în decurs de 5 minute.

7. Discutaţi cu un adult angajat în câmpul muncii despre circumstanţele în care lucrează. Adresaţi-i întrebări. Înscrieţi rezumativ informaţia obţinută în urma dialogului.

8. Ierarhizaţi diferite genuri de emisiuni televizate de popularizare a ştiinţei (difuzate în limba română pe canalele *Animal Planet*, *Discovery*, *Travel*, *National Geografic*, *History* ş.a.), în funcţie de gradul de comprehensiune (de înţelegere) a informaţiei. Apreciaţi rolul imaginii şi al comentariilor verbale.

Construcții eliptice

1 Citiţi expresiv dialogul.

Când ceata ajunse în vârful dealului și spera a descoperi, în fine, pe misterioșii dușmani, ea n-a văzut altceva decât un copilaș ca de opt ani, cu păr roșietic, care se juca în iarbă.

– Al cui eşti tu? îl întrebă postelnicul.
– Al tatei, răspunse băiatul, uitându-se fără frică la călăreții ce-l încungiurară.
– Și cine-i acel tată?
– Un pui de zmeu.
– Un hoț?
– Ba hoț eşti tu!

Postelnicul rădică pe copil și-l așeză înaintea sa pe cal.

– Mulți haiduci sunt aici în codru?
– Douăzeci și patru.
– Cine e căpitanul lor?
– Drăgan Bărbuță-Scurtă.
– Unde sunt ei acuma?
– S-au dus în ceea parte, răspunse copilul, arătând la dreapta.

Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Ursita*

Elipsă – omitere în vorbire sau în scris a unui sau a mai multor cuvinte dintr-o frază, care continuă să-și păstreze neschimbat sensul.

Expuneţi esenţa dialogului, în text narativ. Adăugaţi cuvintele necesare pentru ca acesta să fie înţeles.

2 Citiţi textul. Restabiliţi informaţia care lipseşte în enunţurile subliniate. Comparaţi cele două variante. În ce rezidă diferenţele?

Majoritatea copiilor din generaţia mea purtau pulovere împletite de mame. Astăzi, nu; cea care îi îmbracă pe cei mici şi pe cei mari e Bunica Marketing. Ea e cea care îi îmbracă, îi hrăneşte, le potoleşte setea, îi încalţă, îi piaptănă, îi echipează pe fiecare, ea e cea care îl înzestrează pe elev cu tot soiul de chestii de electronică, îl urcă pe role, pe bicicletă, pe scuter, pe motocicletă, pe trotinetă, ea e cea care îl distrează, îl informează, îl pune la curent cu ultimele noutăţi, îl plasează sub transfuzie muzicală permanentă şi-l dispersează în cele patru colţuri ale universului consumabil, ea îl adoarme, ea îl trezeşte... Mi-a venit ideea să-i evaluez pe elevii cu care mă încrucişam pe drum, făcând un calcul metodic: 100 de euro bascheţii, 110 jeanşii, 120 geaca, 80 rucsacul, 180 walkmanul, 90 de euro telefonul mobil multifuncţional, fără a mai pune la socoteală ce conţin trusele pe care le socotesc la 50 de euro, totul cocoţat pe role noi-nouţe, la 150 de euro perechea. Total: 880 de euro. Este o estimare medie pe cap de copil din clasa mijlocie, având părinţi cu venituri medii, din Parisul de astăzi.

Daniel Pennac. *Necazuri cu şcoala*

Explicaţi sensul secvenţelor: *tot soiul de chestii de electronică*; *îl plasează sub transfuzie muzicală permanentă*; *îl dispersează în cele patru colţuri ale universului consumabil*; *mă încrucişam pe drum*; *o estimare medie pe cap de copil din clasa mijlocie*.

3 Rezumaţi textul în 80-90 de cuvinte.

4 Raportaţi cuvintele din câmpul semantic dat la noţiunea de „elipsă” şi la procedura de rezumare a textului. Care sunt antonimele acestor cuvinte?

Brevilocvent, comprimat, concentrat, concis, condensat, laconic, lapidar, rezumativ, succint, telegrafic.

CONSTRUCŢII ELIPTICE	EXEMPLE
Construcţii în care unele părţi de propoziţie necesare au fost omise şi se subînţeleg cu uşurinţă în context.	Omiterea subiectului: *Răbdarea este amară, dar **[răbdarea]** dă roade dulci.*
Construcţiile eliptice contribuie la coerenţa textului şi îl fac mai elegant, iar vorbitorul face economie de cuvinte.	Omiterea predicatului subînţeles din context: *Lemnele de foc nu se vând în pădure şi nici peştele **[nu se vinde]** pe lac.* *Omul când se porneşte ştie, da când a veni ba **[nu ştie]**.*

5 Citiţi informaţia din casete. Alcătuiţi exemple proprii de fraze în care un subiect/predicat este prezent, iar celălalt se subînţelege uşor.

6 Analizaţi cazurile de elipsă în enunţurile date. Precizaţi ce parte de propoziţie este omisă şi restabiliţi-o. Comentaţi diferenţa dintre cele două enunţuri.

- *Coarnele nu-i atârnă greu boului, nici aripile păsării.*
- *Curajul este bun, dar, dacă întrece măsura, devine nechibzuinţă.*
- *Multă speranţă, mare dezamăgire.*
- *Parfumul se apreciază după miros, nu după vorbele vânzătorului.*
- *Poţi să-ţi speli haina, dar nu şi conştiinţa.*
- *Şi elefantul cade, dacă face un pas greşit.*
- *Şarpele pielea îşi leapădă, dar inima ba.*

7 Rescrieţi proverbele de mai jos, introducând cuvintele omise la locul cuvenit. Interpretaţi semnificaţia unuia dintre proverbe.

- *Mai bine o pasăre în mână decât o mie pe casă.*
- *Mai bine mai târziu decât niciodată.*
- *Mai bine duşman curajos decât prieten fricos.*
- *Mai bine colibă sătulă decât palat flămând.*

Discutaţi diferite variante.

8 **Lucru în grup.** Acumulaţi 5-6 slogane publicitare care conţin construcţii eliptice. Examinaţi structura lor. Apreciaţi rolul elipsei în publicitate.

9 Analizaţi un panou publicitar, remarcând:

a. Esenţa lexicală a textului verbal.
b. Structura sintactică a sloganului.

c. Expresivitatea imaginii.
d. Raportul dintre imagine şi text.
e. Impactul panoului respectiv asupra grupului-ţintă.

10 Exprimaţi-vă preferinţele faţă de lectura diferitelor texte literare (de la proverb la roman). Apreciaţi caracterul lapidar al unora şi stilul detaliat al altora.

11 Apreciat drept cel mai scurt roman din istoria literaturii universale, textul lui Augusto Monterroso (vezi imaginea alăturată) lasă mult teren imaginaţiei cititorilor.

☞ Discutaţi în perechi despre cele spuse şi nespuse în acest text.

☞ Relataţi un episod anterior evenimentului.

Apoziția. Norme de punctuație la apoziție

1 Discutaţi în plen şi notaţi în caiet răspunsurile la două dintre întrebări:

a. De ce oamenii au nevoie de nume şi prenume?
b. În ce situaţii acestea pot fi schimbate?
c. De ce oamenii le pun nume (porecle) animalelor domestice şi celor de companie?
d. De ce sunt denumite sau numerotate străzile?
e. De ce se schimbă, uneori, denumirile de localităţi?
f. De ce obiectele de uz comun, produsele industriale şi alimentare primesc denumiri comerciale?

2 Documentaţi-vă: care localităţi din Republica Moldova şi România au denumiri identice?

☞ Ce paşi aţi parcurs pentru a găsi datele solicitate?

APOZIŢIA	EXEMPLE
Este un atribut substantival care identifică, explică sau califică o altă parte de propoziţie, aflându-se pe acelaşi plan cu acea parte de propoziţie.	*Poezia **„Limba noastră”** a devenit imn naţional. Ea a fost pusă pe note de Alexandru Cristea, **compozitorul**.*
Apoziţia simplă este exprimată printr-un singur cuvânt semnificativ.	Substantiv, de regulă la cazul nominativ: *Bulevardul **Dacia** este una dintre arterele oraşului **Chişinău**.*
Apoziţia dezvoltată poate avea diferite structuri sintactice, reprezentând o îmbinare de cuvinte.	Îmbinări de cuvinte: *Grădina Botanică din Chişinău – **o oază de verdeaţă** – găzduieşte diferite evenimente culturale.*

3. Cercetaţi caseta. Substituiţi apoziţiile din exemple cu altele adecvate contextului.

4. În secvenţa dată, identificaţi apoziţiile şi cuvintele pe care le însoţesc. Determinaţi funcţia fiecărei apoziţii.

Bucureştiul a devenit capitala Ţării Româneşti la jumătatea secolului al XVI-lea, fiind preferat capitalelor anterioare din zona subcarpatică: Câmpulung, Curtea de Argeş, Târgovişte. A devenit apoi capitala Principatelor Unite Româneşti, Ţara Românească şi Moldova, după unirea lor din 1859, şi capitala României Mari, numită astfel datorită alipirii Transilvaniei şi Basarabiei la sfârşitul Primului Război Mondial, în 1918.

Şerban Cantacuzino

- Care au fost, de-a lungul secolelor, capitalele Ţării Moldovei?
- Numiţi-le şi explicaţi-le sau calificaţi-le prin câte o apoziţie dezvoltată.

5. Apelând la manualul de istorie, găsiţi exemple de identificare a unor personalităţi prin supranume (model: *Ştefan cel Mare şi Sfânt*). Explicaţi oral cine şi în ce circumstanţe le-a identificat astfel.

- Numiţi artişti, sportivi, scriitori care şi-au luat ori au primit un supranume sau pseudonim. Care a fost rostul acestuia: identificare, explicare, calificare?

6. Analizaţi expresivitatea apoziţiilor din exemplele în care substantivul comun, ca denumire, devine substantiv propriu:

Cafeneaua „Crizantema"; stadionul „Zimbru"; satul Lingura; pâinea „Codru"; bomboanele „Inspiraţie"; constelaţia Săgetător; vârful Omu; lacul Ursu; roşia „Chihlimbar".

- Cine poate decide asupra denumirii?
- Ce sugerează apoziţia?

7. Prezentaţi-vă, în text coerent de 5-6 enunţuri, utilizând în fiecare enunţ apoziţii care vă caracterizează: ca membru/ă al/a unei familii; ca elev/ă al/a unei instituţii; ca locuitor/locuitoare al/a unui sat/oraş; ca persoană pasionată de sport/muzică/literatură etc.

Apoziţia poate fi evidenţiată grafic prin corpul de literă ori ghilimele:
Fabrica *Franzeluţa* a lansat un produs nou: tortul *Chişinăul de seară*.
Fabrica „Franzeluţa" a lansat un produs nou: tortul „Chişinăul de seară".
Izolarea apoziţiei se face prin aplicarea virgulei, parantezelor, liniilor de pauză.
Reguli:
1. Se izolează apoziţiile care determină un pronume sau un substantiv propriu. *Ei, nanule Manuc, sunt* ***eu, Ruxandra****!*
2. Se izolează apoziţiile dezvoltate. *Sunt Vlaicu –* ***fost căpitan şi fost cluceraş al domniei*** *– şi sunt de-al Săcuienilor.*
3. Se izolează apoziţiile introduse de cuvintele specializate: *adică, sau, ori, anume, cu alte cuvinte, în special, mai ales* etc.

Hanul lui Manuc, ***sau Hanul Manuc, obiectiv turistic şi restaurant din Bucureşti****, a fost construit în secolul al XIX-lea pe locul curţii domneşti,* ***numite şi Curtea Veche****.*

8 **Lucru în perechi.** Examinaţi enunţurile date. Propuneţi apoziţii adecvate pentru contextul dat şi semnele de punctuaţie aplicate:

Am citit azi-dimineaţă un anunţ despre desfăşurarea concursului „.....”.
Noi, ..., am decis să participăm la acest concurs.
Condiţiile concursului prevăd elaborarea unei machete, adică ..... .
Macheta noastră, ..., o vom confecţiona din materiale ecologice, mai precis din ..... .
Sperăm să luăm un premiu, în special ..... .

Unele apoziţii dezvoltate, folosite foarte frecvent, au devenit clişee şi substituie, în comunitatea culturală respectivă, nume de personalităţi şi obiecte geografice: *Luceafărul literaturii române – Mihai Eminescu*; *cântăreţul limbii noastre – Alexei Mateevici*.

9 Restabiliţi numele proprii substituite de apoziţiile dezvoltate: *micul Paris*, *mica Viană*, *perla Mediteranei*, *perla Bosforului*, *a doua Veneţie*, *marele zimbru al literaturii române*, *Ceahlăul literaturii române*, *bardul de la Mirceşti*.

- Ce semnificaţie are calificativul de *capitală culturală europeană*?
- Care dintre oraşele din spaţiul românesc au fost declarate *capitale culturale*?
- Ce merite/calităţi ar trebui să aibă un oraş, ca să fie desemnat *capitală a tineretului*?
- Care municipiu din Republica Moldova este considerat *Capitala tineretului 2023*?

10 Acumulaţi 12-15 apoziţii care desemnează, în cartierul sau satul vostru, diverse întreprinderi, organizaţii, instituţii, localuri. Alcătuiţi un colaj, reprezentând obiectivele respective şi denumirile lor.

TEST DE PUNCTUAŢIE

ADEVĂRATA MOARTE

La câţiva ani după moartea unui mare poet, mai mulţi învăţaţi chinezi s-au adunat pentru a încerca să răspundă la o întrebare care îi punea în mare încurcătură:
– Când se poate spune despre un poet că a murit?
– Când îşi pierde viaţa, spuneau unii.
– Când nu mai publică nimic, spuneau alţii.
Câţiva susţineau că un poet moare atunci când nu mai poate să scrie.
Însă aproape toţi au fost de acord cu cel care a spus:
– Atunci când nimeni nu-l mai citeşte. Abia atunci e mort cu adevărat.

Jean-Claude Carrière

- ✓ Copiaţi textul.
- ✓ Numerotaţi toate semnele de punctuaţie cu cifre în paranteze (1); (2) etc.
- ✓ Explicaţi, cu referire la regula de punctuaţie, aplicarea fiecărui semn.
- ✓ Grupaţi semnele care se referă la aceeaşi regulă.

9
UNITATEA

Cartea, obiect cultural. Biblioteca virtuală/ electronică. Cărţile audio

La finele acestei unităţi de învăţare, veţi putea:
- realiza o prezentare orală multimodală;
- exprima un punct de vedere propriu privind o prezentare orală pe o temă;
- lectura textul literar și nonliterar prin prisma componentelor de structură;
- reflecta, original şi flexibil, în textele proprii, experienţele, ideile, judecăţile, opiniile, argumentele.

Pre-text Faceți un sondaj în clasă pentru a afla preferințele colegilor de a se informa sau de a se delecta cu texte: *a*) tipărite; *b*) online; *c*) surse audio (radio, cărți audio); *d*) videoinformații (TV, internet ș.a.).

Monologul interior al unui e-book

de Umberto Eco

Până acum câtva timp nu știam ce sunt. M-am născut gol, dacă-mi este îngăduit să mă exprim astfel. Nu eram în stare nici măcar să spun „eu”. Apoi ceva a pătruns în mine, un șuvoi de litere, m-am simţit plin și am început să cuget. Desigur, am început prin a cugeta asupra a ceea ce pătrunsese în mine. Senzaţia era foarte plăcută, căci puteam să simt în ansamblu tot ceea ce aveam în memoria mea sau puteam să parcurg totul rând cu rând, sau puteam să sar de la o pagină la alta.

Textul care eram se numea *De la carte la e-book*. E un adevărat noroc că cineva, pe care cred că ar trebui să-l numesc utilizatorul meu sau stăpânul meu, mi-a pus înăuntru acel text, din care am învăţat multe despre ce este un text.

Dacă mi-ar fi pus înăuntru altceva, eu aș fi gândit altceva acum. În schimb, eu știu că sunt o carte și știu ce sunt cărţile. Sunt un lucru minunat: un text e un univers și – din câte am price-

put – o carte devine acel text care a fost tipărit în ea. Cel puţin așa se întâmplă cu textele tradiţionale, a căror istorie detaliată este povestită de textul meu. Cărţile tradiţionale sunt legături de multe foi de hârtie, iar o carte pe care este tipărită, de exemplu, *Odiseea* (poem antic grec, dar nu prea știu despre ce se povestește) gândește și trăiește tot ceea ce se întâmplă în *Odiseea*. Și trăiește toate acestea de-a lungul întregii sale vieţi, care poate să fie foarte lungă, căci există și cărţi care au aproape cinci sute de ani. Desigur, diferiţi utilizatori pot să lase însemnări pe ea, și cartea, bănuiesc eu, le gândește și pe acelea. Nu știu ce se întâmplă cu o carte pe care se fac sublinieri, dacă gândește cumva mai abitir lucrurile subliniate sau dacă remarcă numai că acele rânduri îl interesau în mod special pe cititorul său. Bănuiesc că și o carte care a trăit patru sute de ani și și-a schimbat utilizatorii (am înţeles de la textul meu că utilizatorii cărţilor sunt muritori și că trăiesc oricum mai puţin decât o carte) știe să recunoască mâna fiecăruia dintre cititorii săi și diferenţele între felurile de a citi și a interpreta textul. Poate că există cititori care scriu pe margine: „Ce prostie atroce!” și nu știu dacă acea carte se simte jignită sau își face examen de conștiinţă. Ar fi frumos dacă cineva, într-o zi, ar scrie un text în care să povestească despre viaţa interioară a unei cărţi.

[...] De la textul pe care mi l-au pus înăuntru am aflat că sunt un e-book, o carte electronică, ale cărei pagini curg pe un ecran. Se pare că eu am o memorie mai mare faţă de cea a unei cărţi de hârtie, pentru că o carte

de hârtie poate avea zece, o sută, o mie de pagini, dar nu mai multe. În schimb, eu aș putea să găzduiesc foarte multe texte, toate laolaltă. Nu știu însă dacă aș putea cugeta asupra tuturor deodată sau, pe rând, asupra fiecăruia, în funcţie de activitatea făcută de utilizatorul meu. Totuși, pe lângă textele pe care mi le vor pune înăuntru, mai am și un program intern, ca o memorie a mea. Înţeleg cine sunt nu numai graţie textului pe care îl găzduiesc acum, ci prin însăși natura circuitelor mele. În sfârșit, nu mă pricep să explic mai bine, dar e cum aș ști să ies din textul pe care îl găzduiesc și să spun: „Ia te uită ce lucru curios, găzduiesc acest text!” Nu cred că o carte de hârtie poate face asta, dar cine știe! Bănuiesc că nu voi avea niciodată ocazia să dialoghez cu o carte de hârtie.

(Traducere: Anamaria Gebaila)

Umberto ECO

(n. 1932, Alessandria, Italia – m. 2016, Milano, Italia)

Ilustru lingvist și romancier italian. Sunt bine-cunoscute romanele sale *Numele trandafirului*, *Pendulul lui Foucault*, *Baudolino*, *Insula din Ziua de ieri*, *Misterioasa flacără a reginei Loana*, *Cimitirul din Praga*. Autor de studii teoretice și de eseuri, pe Eco îl interesează deopotrivă vechile manuscrise, dar și cele mai noi forme de comunicare și depozitare a informaţiei.

I. Lumea cuvântului

1. Ce sens are englezismul *e-book*?
2. Ce obiecte din realitatea imediată mai cunoașteţi, denumite cu ajutorul cuvintelor străine?
3. Care sunt echivalentele românești ale acestora?
4. Selectaţi din textul de mai sus cuvintele care fac parte din câmpul conceptual al cărţii.
5. Înscrieți cuvintele care se asociază cu memoria.

Dicționar cultural

Un *e-book* (abreviere din engleză de la „electronic book", în română: „carte electronică") este un fișier electronic digital ce conţine textul și imaginile unei cărţi. Cărţile electronice sunt cărţi virtuale. Ele se pot citi pe mai multe tipuri de aparate cu monitor (ecran), în general portabile: calculatoare personale sau dispozitive special construite pentru cititul cărţilor, numite *e-reader* sau *e-book reader*.

Amforă grecească reprezentând o scenă din *Odiseea* lui Homer

Odiseu (*Ulise*). Château de Fontainebleau, Franța

6. Explicaţi sensul cuvântului *utilizator*.
   - Justificaţi relaţia de sinonimie contextuală care se produce între cuvintele *utilizator* și *stăpân*.
7. Știți ce este *Odiseea*?
   - Ce relație există între substantivul comun *odisee* și numele propriu *Odiseea*? De unde ați aflat despre *Odiseea*? Alegeţi, eventual, din lista de mai jos: *a*) din textul studiat; *b*) din enciclopedie/dicţionarul mitologic; *c*) din Wikipedia; *d*) de la bibliotecă, am citit cartea; *e*) de la lecţia de istorie, în clasa a V-a; *f*) am privit filmul.
8. Scrieţi un sinonim al cuvântului *atroce*.

Dicționar cultural

Odiseea este o epopee atribuită (împreună cu *Iliada*) rapsodului din Grecia antică Homer.
Este una dintre cele mai vechi opere literare din mitologia antică (și din istoria umanității). Ea prezintă peripeţiile regelui Odiseu (în limba latină: Ulise) şi ale însoţitorilor lui din Itaca pe drumul de întoarcere acasă, după Războiul Troian.
În multe limbi, termenul „odisee", inspirat de această epopee, desemnează o călătorie pe tărâmuri necunoscute, plină de peripeţii.

9 Ce înseamnă *a-și face examen de conștiință*?
- Scrieţi un enunț în care să includeţi expresia de mai sus.

10 Scrieţi două propoziţii, în care cuvântul *program* să aibă sensuri diferite.

II. Lumea textului

1 Numiţi și descrieţi naratorul-personaj din textul de mai sus.
- Distingeţi în povestirea naratorului: *a*) ce știe despre sine; *b*) ce știe despre alţii; *c*) ce presupune sau ce deduce el despre sine și despre alţii.
- Datorită cărui fapt el a aflat ceva despre sine?

2 Deduceţi din monologul naratorului acestui text ce este comun între o carte obișnuită și o carte electronică.

3 Amintiţi-vă de la lecţiile de informatică și spuneţi: ce sunt purtătorii de informaţie?
- Numiţi câţiva purtători de informaţie. Puteţi să apelaţi la cunoștinţe din istorie, limba română, informatică, educaţie muzicală, matematică etc.

4 Scrieţi într-un tabel (conform modelului alăturat): ce au în comun, prin ce se deosebesc și care sunt avantajele și dezavantajele unei cărţi obișnuite, tipărite și ale unei cărţi electronice.

Criterii de comparaţie	Carte pe suport de hârtie	Carte electronică
Elemente comune	1. 2. ...	
Deosebiri		
Avantaje		
Dezavantaje		

5 Citiţi în dicţionarul explicativ și memoraţi sensurile cuvântului *text*.
- Alcătuiţi două enunţuri în care cuvântul *text* să aibă sensuri diferite.

6 Aflând că *text*, *textură*, *textil* sunt din aceeași familie de cuvinte, definiţi într-un eseu de o jumătate de pagină cuvântul *text* ca ţesătură (= textură).

7 Textul lui Umberto Eco este unul literar sau nonliterar? Argumentați.

Amintiți-vă!

Textul literar

În noțiunea de „text literar” intră toate genurile și speciile literare, ale ficțiunii artistice (dar și ale eseisticii). Autorul își exprimă subiectiv gândurile și sentimentele, transmite emoții și stări afective prin intermediul imaginilor artistice, într-un limbaj expresiv, apelând adesea la figuri de stil.

Textul nonliterar

Noțiunea de „text nonliterar” include lucrările științifice, informative, știrile și articolele de ziar, buletinele meteo și anunțurile, instrucțiunile de utilizare și rețetele de bucătărie sau cele medicale. De regulă, aceste texte sunt obiective, seci, exacte, monosemantice, neutre stilistic.

- Comparați definiția unui *e-book* dintr-un dicționar (tipărit sau electronic) și explicația din textul lui Umberto Eco. Remarcați deosebirile în ceea ce ține de obiectiv/subiectiv; emotiv/neutru; general/particular.

III. Lumea cărților

1 Căutaţi în surse diferite (cărţi tipărite și surse electronice) informaţii privind noţiunile: *carte*; *text*; *e-book*; *memorie*; *informaţie*.

2 Continuaţi, într-un text de maximum jumătate de pagină, ideea: „Cartea și calculatorul sunt purtători de informaţie care se susţin și se completează reciproc...”

3 Ce forme ale cărții electronice cunoașteți?
- Ce este un audiobook/carte audio?
- Ați ascultat vreodată o carte audio?
- Ce impresie ați avut?
- Care carte a apărut mai întâi (în opinia voastră): e-book sau audiobook?
- Ce avantaje credeți că are o carte audio față de una obișnuită sau față de un e-book cu text scris?
- Care ar fi lacunele unei cărți audio față de o carte cu text scris/imprimat?

Dicționar cultural

Cartea audio (cartea vorbită, sau audiobook) este un text citit de cineva și înregistrat pe un suport: disc de vinil, bandă magnetică, DVD, CD sau pe alte mijloace, de pe care pot fi reproduse și ascultate. Sunt, în general, aceiași purtători de informație ca și suporturile pentru muzică sau înregistrarea oricăror sunete.
Deși diapazonul acestor înregistrări este foarte mare, de la lectura unor texte literare la lectura unor cărți de popularizare, manuale sau la înregistrarea unor spectacole de teatru și a unor emisiuni, de obicei, noțiunea de carte audio se referă la formatul sonor al unor cărți de literatură artistică, texte literare, în special, romane sau nuvele. Bineînțeles că ele sunt înregistrate fie de autorii înșiși, fie, mai des, de actori sau lectori cu dicție corectă și clară.

4 Scrieți un eseu/o poveste intitulat(ă): *Eu sunt o carte* (sau: *Eu sunt o bibliotecă*). Vorbiți în el/ea despre fiecare dintre voi, ce sunteți, cum sunteți, ce vă place, dar parcă ați vorbi despre un personaj: cartea/biblioteca. Puteţi fi o carte de poezii, un roman de aventuri, un manual de geografie ori de matematică. Puteţi fi o carte ilustrată, o carte electronică, o carte vorbită (un audiobook) – orice vă sugerează firea și imaginaţia.

- Înregistrați acest text pe un purtător de informație auditivă și propuneți colegilor să asculte prima carte audio a fiecăruia dintre voi.

IV. Dincolo de cărți

1 Precizați ce este comun între o bibliotecă și o reţea electronică de tipul internetului.

2 Organizaţi o dezbatere cu privire la avantajele cărţii tradiţionale, pe suport de hârtie, și ale cărții electronice (precum și ale surselor electronice de informaţie).

- Construiţi-vă argumentele pe criterii cum sunt: operativitatea informaţiei, credibilitatea (veridicitatea) informaţiei; comoditatea, accesul, durata păstrării, actualitatea etc.

3 Organizați o dispută (sau o ședință de brainstorming) cu tema-interogația: „Cum ne protejăm de falsuri și cum testăm veridicitatea informațiilor din internet?”.

Sintaxa (IV)

Câmpul semantic al cuvântului *interesant*

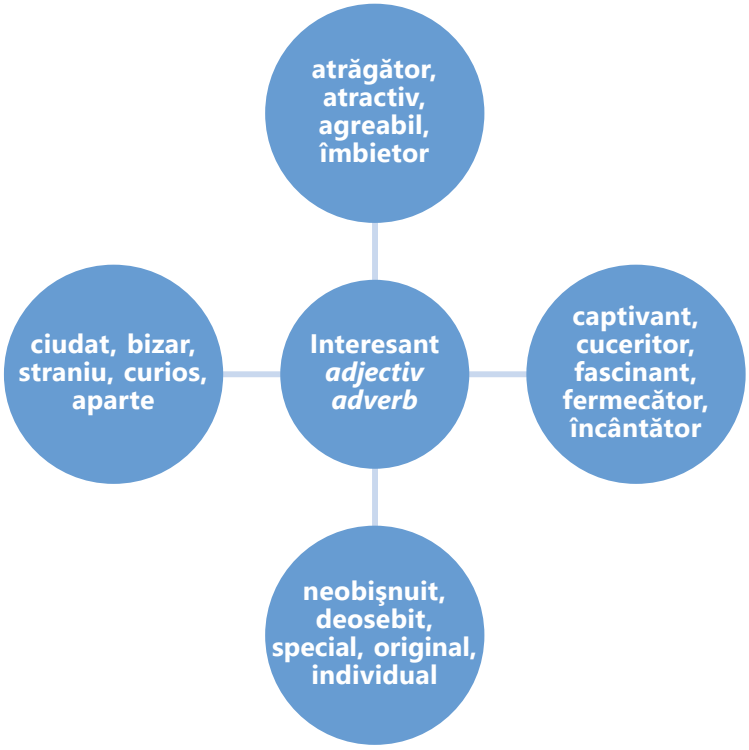

1. Examinaţi câmpul semantic al cuvântului *interesant*. Propuneţi sintagme în care adjectivul *interesant* se subordonează unor substantive, iar adverbul *interesant* – unor verbe.

2. **Lucru în grup.** Raportaţi capacitatea de a trezi interes la diverse produse ale creaţiei artistice. Discutaţi despre cărţile şi filmele pe care le-aţi putea califica drept:
   a. foarte interesante,
   b. interesante,
   c. destul de interesante,
   d. puţin interesante,
   e. neinteresante.

   ☞ După ce criterii calificaţi o carte drept *interesantă/neinteresantă*?

   ☞ Recomandaţi colegilor o carte pe care o consideraţi interesantă.

3. Apelând la dicţionar, definiţi sensul locuţiunilor: *ieşit din comun*, *puţin obişnuit*, *demn de atenţie*, *vrednic de interes*.

4. Explicaţi oral, în enunţuri dezvoltate, care sunt diferenţele dintre adjectivele *interesant*, *captivant*, *cuceritor*, *fascinant*, *fermecător*, *încântător*, în raport cu substantivele:

   privelişte, *interlocutor*, *subiect*, *discurs*, *scenariu*, *proiect*.

5. Includeţi în enunţuri dezvoltate adjectivele *neobişnuit*, *deosebit*, *special*, *original*, *individual* pe rol de nume predicative.

Descrieţi o zi interesantă din viaţa voastră, insistând pe experienţa care ar putea să fie utilă şi pentru alţii.

Vorbirea directă și vorbirea indirectă. Textul cu dialog. Utilizarea citatelor

1 Continuaţi lista, trecând în revistă situaţiile de viaţă în care e necesar să intraţi în discuţie/să dialogaţi cu cineva:

a. Căutaţi o carte la biblioteca şcolii.
b. Solicitaţi (la telefon) o precizare în legătură cu orarul antrenamentelor.
c.
d.
e.

VORBIREA DIRECTĂ

Vorbirea directă prezintă cuvintele cuiva întocmai cum au fost spuse, fără schimbări.

Vorbirea directă apare sub formă de monolog sau dialog şi este introdusă prin verbele zicerii: *a zice*, *a spune*, *a întreba*, *a striga*, *a afirma*, *a şopti* etc.

În scris, vorbirea directă impune anumite semne de punctuaţie (*linie de dialog*, *semnul două-puncte*, *semnul întrebării*, *semnul exclamării*, *ghilimelele*), iar oral – o anumită intonaţie.

DIALOGUL

Dialogul este cea mai practicată formă de comunicare şi una dintre modalităţile de expunere într-o operă literară.

Dialogul se consideră formal/oficial când se desfăşoară după anumite reguli ale conduitei şi politeţii.

Dialogul se consideră informal/familiar când se desfăşoară în familie, între prieteni, cunoscuţi.

VORBIREA INDIRECTĂ

Vorbirea indirectă prezintă cuvintele cuiva nu aşa cum au fost spuse, ci modificate, introduse prin cuvintele autorului.

Cele mai frecvente verbe utilizate în acest scop sunt: *a zice*, *a spune*, *a întreba*, *a răspunde*, *a cere*, *a ordona*, *a promite*, *a anunţa*, *a afirma* etc.

Fraza cu vorbire indirectă are în calitate de propoziţie regentă cuvintele autorului.

2 Identificaţi, în textele literare incluse în prezentul manual, situaţii de comunicare cu vorbire directă şi vorbire indirectă. Remarcaţi diferenţele.

3 Exemplificaţi informaţia din casete cu referinţe la propria experienţă de comunicare:

a. participarea la un dialog formal;
b. participarea la un dialog informal.

4 Analizați relațiile dintre verbele *a auzi*, *a desluși*, *a asculta*, *a audia*, *a răspunde*, *a accepta*, *a riposta*, *a reacţiona*, *a replica* şi verbul *a tăcea*.

Prezentaţi diferite situaţii de comunicare unde/când activitatea vorbitorilor poate fi numită prin aceste verbe.

Scrieți corect!

Locatar
Locaţie
Locuitor
Conlocutor
Interlocutor
Interviu
Intervievat
Respondent
Corespondent
Antevorbitor

5 Citiţi fragmentul. Analizaţi spusele participanţilor la dialog (mama, Dănuţ, Olguţa, Monica), completând tabelul:

– Dănuţ, spune tu, ce ţi-a făcut?
– Eu am iertat-o! îngână posomorât şi răguşit Dănuţ.
– Asta nu, sări Olguţa. Iertare nu primesc. Eu am dreptate. El m-a lovit întâi. Aşa-i, Monica?
– Asta-i adevărat. Am văzut şi eu... la gară.
– Vedeţi? triumfă Olguţa.
– Minţi! se revoltă Dănuţ.
– Ba tu minţi!
– Nu-i adevărat!
– Ba da!
– Tu m-ai insultat!

Ionel Teodoreanu. *La Medeleni*

Verbul de declaraţie	Cine vorbeşte	Cui i se vorbeşte	Esenţa replicii

6 Comentaţi utilizarea semnelor de punctuaţie în dialogul de mai sus.

7 Citiţi fragmentul. Transformaţi vorbirea indirectă în text dialogat şi înscrieţi-l, aplicând semnele de punctuaţie necesare.

Noi eram trei surori la casa părintească. Tata ne-a întrebat într-o zi cum îl iubim noi. Surorile mele cele mai mari, una îi răspunse că îl iubeşte ca mierea, alta ca zahărul. Eu îi zisei că-l iubesc ca sarea în bucate. Aşa am socotit că nu se poate mai multă iubire decât aceasta. Tata s-a supărat pe mine şi m-a gonit din casă.

Petre Ispirescu. *Sarea în bucate*

8 Relataţi în text narativ esenţa dialogului, transformând vorbirea directă în vorbire indirectă.

[Naratorul – un scriitor cunoscut – este abordat, într-un local, de Radu Negrescu.]

– Plecaţi? mă întrebă pe neaşteptate.
– Da, zisei, trebuie să plec.
– Păcat. Eu vă cunosc.
– Nu mă miră, zâmbii. Am obiceiul să particip la multe şezători şi alte sindrofii literare.
– V-am ascultat odată, întâmplător. Nu v-am citit.
– Mă bucură sinceritatea!
– Nu vreau să par altcineva decât sunt, dar într-adevăr citesc puţină, cum să-i zic..., beletristică. Mă enervează uneori prea multa ei asemănare cu viaţa, iar alteori mă scoate din sărite siropul pe care-l serveşte drept viaţă...
– O, e alta discuţia! Dar fie-mi permisă remarca: cum poţi ajunge la asemenea concluzii când nu citeşti?

Aureliu Busuioc. *Singur în faţa dragostei*

9 **Lucru în perechi.** Dialogaţi despre planurile voastre pentru vacanţa de vară. Individual, rezumaţi dialogul purtat.

10 Citiţi regulile dialogului şi apreciaţi:

a. Care dintre ele au fost respectate de ambii participanţi?
b. Care au fost ignorate?
c. La ce aspecte ale comunicării orale trebuie să mai lucraţi?

Reguli ale dialogului:

- Formulaţi exact şi clar mesajul pe care vreţi să-l transmiteţi.
- Alegeţi o formulă incipientă de adresare pentru interlocutor şi situaţia de comunicare.
- Variaţi formulele de adresare.
- Evitaţi utilizarea cuvintelor de umplutură (care nu spun nimic).
- Ascultaţi atent replica şi faceţi precizările de rigoare dacă e nevoie.
- Fiţi atenţi la modul în care comunicaţi (intonaţia, mimica, gestica, poziţia corporală pe care o aveţi în momentul comunicării).

11 Alcătuiţi un dialog din zece replici între doi elevi care participă la o expoziţie de ilustraţii la textele literare clasice.

12 Citiţi secvenţa de interviu. Identificaţi cuvintele-cheie ale întrebării şi ale răspunsurilor. Care dintre regulile dialogului au fost respectate?

– *Ce reprezintă pictura pentru tine? Care este crezul tău artistic?*

– Pictura pentru mine este o lirică a culorilor și un sens al existenței mele. Precum bisturiul unui chirurg, atât de esențial profesiei sale și existenței lui ca medic, așa este pictura pentru mine, parte din întreg. Tot cu exemplul bisturiului vreau să răspund și la următoarea întrebare legată de crezul artistic: consider că arta este pe mâini bune atunci când este însoțită de cele mai sincere și pozitive intenții. Dacă acel bisturiu ajunge pe mâna unui criminal, devine o armă letală și face rău, dar în mâinile unui chirurg salvează vieți. Vorbim de același obiect, în cazul de față, arta, care este un apel direct la emoțiile privitorului. Ce stare îi transmitem? Ce învățătură îi oferim? În ce univers îl transpunem? În opinia mea „artă”=„frumosul”. Ea are putere precum cuvântul în literatură și mesajul în media.

Interviu cu pictorul Radu Goia

☞ Răspundeţi în scris la întrebarea „Ce reprezintă pictura pentru voi?”.

☞ Citiţi cu voce răspunsurile.

13 Ce întrebări aţi vrea să-i adresaţi unui artist plastic-ilustrator de cărţi?

14 Apreciaţi importanţa dialogului în următoarele contexte:

a. reportaj la o emisiune de ştiri;
b. participarea la un concurs televizat;
c. textul unui spot publicitar;
d. adresarea la un centru de asistenţă tehnică (call center);
e. talk-show.

Adresarea. Norme de punctuație la adresare. Forumul de discuție

1. Amintiţi-vă cu cine aţi discutat azi-dimineaţă acasă, pe drum spre şcoală, în clasă. Cum v-aţi salutat? Cum v-aţi adresat către acea persoană? De ce aţi ales această formulă de salut şi de adresare?

☞ Priviţi această situaţie de comunicare din cealaltă perspectivă: cum vi s-a răspuns la salut? Cu ce formule s-au adresat către voi?

ADRESAREA	EXEMPLE
Cuvântul sau grupul de cuvinte care arată către cine este îndreptată comunicarea: persoană, grup de persoane, realităţi din lumea înconjurătoare, instituţii etc.	Substantiv comun sau propriu: *Să iertaţi, **boieri**, ca nunta s-o pornim şi noi alături.* (Mihai Eminescu)
Adresarea simplă se exprimă printr-un singur cuvânt: substantiv, adjectiv, numeral, pronume.	Adjectiv substantivizat: *dragilor, iubiţilor, scumpilor.* ***Frumoşilor**, sunt mândru de voi.*
Adresarea dezvoltată conţine mai multe cuvinte semnificative legate gramatical: substantive cu interjecţii sau îmbinări cu substantivul regent.	*– Bună vremea, **măi băiete**!* *– Mulţumim, **voinic străin**!* (Mihai Eminescu)

2. Citaţi versurile a 4-5 cântece care conţin adresări. Raportaţi adresările la categoriile din casetele de mai sus: simple sau dezvoltate.

3. Citiţi balada populară *Mioriţa*. Extrageţi secvenţele care conţin adresări. Specificaţi de fiecare dată cine cu cine dialoghează. Explicaţi de ce este utilizată **anume** această adresare.

Cazul specializat al adresării este **vocativul**, dar substantivul sau pronumele pe rol de adresare poate avea şi forma de **nominativ**.
***Copile**, -ţi las drept moştenire această limbă fără moarte.* (Nicolae Dabija)

4 Scrieţi formele cazului vocativ, numărul singular şi plural, pentru cuvintele date: *fată, puştoaică, frumoasă, domn, băiat, frate, copil*. Examinaţi posibilitatea de a recurge la formele nearticulate sau la cele articulate. Comentaţi diferenţele.

5 Delimitaţi substantivele proprii care au forme speciale de vocativ de cele care nu le pot constitui: *Maria, Diana, Irina, Ioana, Elena, Marina, Andreea, Adriana, Beatrice, Angela, Liliana, Paula, Laura, Iana, Tudor, Ştefan, Răzvan, Bogdan, Sandu, Alexei, Anton, Matei, Luca, David, Daniel, Robert, Artur, Ion.*

☞ Prin ce s-ar explica diferenţele?

6 Cineva dintre elevii/elevele clasei voastre urmează să ţină un discurs la festivitatea de încheiere a anului şcolar. Ce formule de adresare către public ar putea utiliza în acest discurs?

☞ Alcătuiţi o listă comună a clasei şi alegeţi variantele cele mai potrivite.

☞ Înregistraţi câteva idei ale eventualului discurs.

7 Citiţi textul. Formulaţi problema pe care o ia în discuţie autorul.

Gânditorii profesionişti sunt salutaţi cu numele profesiei: „Bună ziua, dom' arhitect!”, „Multă sănătate, dom' profesor!”, „Avem onoarea, dom' doctor!”. Doar artiştii nu sunt salutaţi cu precizarea specialităţii. Nu zice nimeni „Bună dimineaţa, dom' actor!” şi nici „Omagiile noastre, dom' poet!”.

Tudor Octavian

☞ Propuneţi câte o formulă adecvată de adresare către un scriitor/o scriitoare, un actor/o actriţă, un cântăreţ/o cântăreaţă, un pictor/o pictoriţă.

☞ Ce formule de adresare pentru deţinătorii de funcţii publice vă sunt cunoscute?

8 Citiţi proverbele. Deduceţi cui ar putea să i se adreseze cel care a formulat învăţătura/povaţa. Scrieţi enunţul cu adresare.

Model: *Nu lăsa turma lângă bârlogul lupului.* ***Păstorule****, nu lăsa turma lângă bârlogul lupului.*

- *Nu arunca seminţele în pământ uscat.*
- *Nu deschide prăvălie până n-ai învăţat să zâmbeşti.*
- *Nu judeca cartea după copertă.*
- *Nu merge în pădure fără secure.*
- *Nu tăia copacul care-ţi face umbră.*
- *Nu te lega la cap, dacă nu te doare.*

Adresarea poate ocupa orice poziţie în enunţ: la început, în interior, la sfârşit.

Doamnă*, dă dovadă de înţelegere!*
Doamnă*! Dă dovadă de înţelegere!*
Dă, ***doamnă****, dovadă de înţelegere!*
Dă dovadă de înţelegere, ***doamnă****!*

Fie simplă sau dezvoltată, adresarea se izolează întotdeauna prin virgule sau semne de exclamare:

Tu mă iartă, o, mă iartă, ***casa mea de humă, tu***. (Grigore Vieru. *Casa mea*)

9 Alcătuiţi enunţuri cu adresări care numesc: (1) relaţiile dintre persoane; (2) gradele de rudenie; (3) funcţia, profesia, ocupaţia adresatului.

10 Citiţi expresiv dialogul. Copiaţi-l, aplicând semnele de punctuaţie necesare.

– Sărutăm mâna jupâniţă mică spuse Aurică, ridicând de pe cap pălăria de paie.

– Bună dimineaţa Aurică răspunse Ruxandra, oprindu-se pentru o clipă şi întorcându-se cu faţa către el.

– Ziua bună, cu sănătate şi cu belşug cinstite boier Miroane Bine v-am găsit sănătoşi! spuse Manuc paharnicul. Ziua bună frumoasă jupânească Aristiţă

Selecţie din Simona Antonescu. *Hanul lui Manuc*

11 **Lucru în perechi.** Pregătiţi-vă în prealabil pentru a dialoga, timp de 4-5 minute, în faţa clasei cu cineva dintre colegi, la unul dintre subiectele: *Aventură şi călătorie*; *Călători şi exploratori celebri*; *Transportul viitorului*; *Profesiile din domeniul turismului*; *Atracţii turistice în Republica Moldova*.

12 Citiţi poezia. Formulaţi problema abordată. Deduceţi mesajul pe care îl transmite.

Forum/For: piaţă publică în Roma antică, unde era concentrată viaţa social-politică, religioasă şi economică a oraşului şi unde se judecau procesele.

Forum: spaţiu virtual consacrat discuţiilor, prin mesaje scrise, între membrii unei reţele; comunicarea nu se face în timp real, ci prin postarea de texte.

Forumist: participant la un forum virtual de discuţie.

Poveste

de Vasile Romanciuc

A pornit Făt-Frumos
în căutarea norocului.
A făcut înconjurul pământului
şi – l-a găsit.

Norocul
era pe locul
de unde-a pornit.

13 Discutaţi pe forum mesajul poeziei lui Vasile Romanciuc. Raportaţi mesajul acestei poezii la experienţa personală şi la evenimente relevante pentru voi.

Respectaţi algoritmul:

a. Alegeţi un moderator, dintre elevi. Moderatorul va deschide un forum de discuţie şi îi va accepta ca membri pe elevii din clasă.
b. Stabiliţi o limită temporală (de astăzi în 3 zile) pentru ca fiecare elev să aibă posibilitatea de a vizita forumul.
c. Interveniţi în discuţie minimum de trei ori, făcând postări şi comentarii.
d. Revizuiţi materialele de pe forum şi rezumaţi în scris esenţa discuţiei.

14 Vizitaţi alte forumuri active pe reţelele de socializare. Remarcaţi subiectele discutate. Notaţi-le pe cele la care aţi vrea să vă implicaţi în discuţie.

15 Alcătuiţi o listă de eventuale formule de adresare către participanţii de pe un forum. Cum se face simţită atitudinea voastră faţă de participanţi? Cum vă adresaţi către un forumist/o forumistă aparte?

CARTEA, OBIECT CULTURAL. BIBLIOTECA VIRTUALĂ/ELECTRONICĂ. CĂRȚILE AUDIO

16 Listaţi 3-5 subiecte pe care aţi vrea să le discutaţi pe forum. Examinaţi diferite variante de formulare a problemei de start. Redactaţi textul adresat comunităţii de forumişti.

Cuvinte/construcții/propoziții incidente. Norme de punctuație

1 Comparaţi sensurile celor două substantive. Remarcaţi trăsăturile comune şi diferenţele.

2 Enumeraţi fapte pe care le-aţi urmărit şi care pot fi catalogate drept ***incidente***.

Incidente: secvențe intercalate între părțile unei propoziții sau ale unei fraze, fără a fi legate sintactic de acestea.

Incidentele exprimă atitudinea, aprecierea, siguranța, îndoiala, punctul de vedere, modul de expunere, ordinea ş.a.

Cuvinte incidente:
*Şi bunicul, **fără vorbă**, a mulţumit pe Irinuca cu patru galbeni.*
(Ion Creangă)

Construcţii incidente:
*Şi, **scurtă vorbă**, unde erau trei, eu eram al patrulea.*
***Vorba ceea**: A tunat şi i-a adunat.*
(Ion Creangă)

Propoziţii incidente:
***Nu-i vorbă**, că noi tot ne făceam felul, aşa, câteodată.*
(Ion Creangă)

Adverbe:
fireşte, totuşi, bunăoară, desigur, poate, parcă, cică, pesemne etc.

Substantive/pronume cu prepoziţii:
din fericire, cu regret, după mine, în fine etc.

Structuri variate:
cu părere de rău, pe drept cuvânt, la urma urmei, după părerea mea, în primul rând, în rândul al doilea etc.

Structuri cu predicat:
mă rog, mă înțelegi, nu-i așa?, știu eu, mai știi, cine știe, pe cât se pare, precum se vede, dacă nu mă înșel, să nu-mi uit vorba, se pare, se vede etc.

3 **Lucru în perechi.** Citiţi informaţia din casete. Analizaţi exemplele şi explicaţi, într-o formă liberă, de ce secvenţele marcate sunt considerate *incidente*.

4 Utilizaţi în contexte câte două cuvinte, construcţii şi propoziţii incidente din casetele de mai sus.

5 Citiţi afirmaţia. Identificaţi incidentele şi explicaţi, pentru fiecare, ce exprimă.

Se spune, de obicei, despre cuvinte că ele călătoresc. Expresia aceasta figurată poate fi înţeleasă în două feluri: sau oamenii călătoresc şi duc cu ei cuvintele dintr-un loc în altul; sau oamenii stau pe loc

Incident
Întâmplare neașteptată (și neplăcută), dificultate care survine în cursul unei acțiuni.

Accident
Eveniment imprevizibil care întrerupe mersul normal al lucrurilor.

şi transmit prin comunicare cuvintele – şi, în general, orice inovaţie în limbă – de la om la om. Cazul dintâi s-a întâmplat adesea, mai ales la noi, unde mişcările de populaţie au fost atât de dese.

Sextil Puşcariu. *Limba română*

Exprimaţi, în limita unui enunţ dezvoltat, esenţa afirmaţiei.

Daţi exemple de cuvinte „călătoare”.

6 Precizaţi contextele posibile de utilizare pentru următoarele structuri incidente: *chipurile, prin urmare, din păcate, natural, printre altele, mai bine zis, nici vorbă, negreşit, de altminteri, în fond, mai pe scurt.*

Alcătuiţi enunţuri cu trei dintre acestea.

7 Ce înţelegeţi prin *atitudine*? Cum îşi poate exprima vorbitorul atitudinea faţă de cele comunicate? Apreciaţi ponderea mimicii, gesturilor, cuvintelor, intonaţiei într-un act comunicativ propriu.

8 Interpretaţi emoticoanele de mai jos ca pe nişte incidente. Înscrieţi cuvintele, construcţiile, propoziţiile incidente echivalente cu fiecare imagine.

Cuvintele, construcţiile şi propoziţiile incidente se izolează prin virgule, paranteze, linii de pauză. Fac excepţie cuvintele incidente *totuşi, poate, parcă, deci, însă,* care nu se izolează.

Destinul ne iubeşte şi ***totuşi*** *nu ne cruţă, / Dar de destin,* ***fireşte****, nu poţi să te dezici.*

(Vsevolod Cernei)

Unele structuri incidente cer şi semnul exclamării (*Vezi bine!*) sau semnul întrebării (*Aşa?*), alături de alte semne obligatorii.

9 Rescrieţi textul, adăugând 5-6 cuvinte, construcţii sau propoziţii incidente în dialogul tatălui cu fiul.

G a b r i e l: Tată, hai ş-om semăna flori aici, la parcelă.

C r i s t o f o r: Trebuie să hotărâm, Gabriel, cu ce rămânem: cu cartofii şi ceapa sau cu florile.

G a b r i e l: Eu mai degrabă aş rămâne cu florile. Cartofi găsim la magazin sau la piaţă.

C r i s t o f o r: Dar dacă şi ceilalţi vor cultiva numai flori? Uite cum suntem, Gabriel, noi am vrea să cultivăm florile, adică frumosul, parfumul, suavul, iar alţii trebuie să umble cu degetul în glod, să sădească cartofi, sfeclă-de-zahăr, tutun...

Liviu Damian. *Dialoguri la marginea oraşului*

Formulaţi esenţa problemei discutate şi mesajul pe care îl transmite fiecare vorbitor.

10 Completaţi dialogul cu replicile posibile. Faceţi precizările de rigoare prin cuvintele autorului.

–

– Ca să vezi!

–

– Totuşi...
–
– Ba bine că nu!
–
– Desigur!
–
– Fără îndoială.

11 Exprimaţi şi argumentaţi un punct de vedere cu privire la cartea electronică versus cartea imprimată. Includeţi diferite cuvinte, construcţii şi propoziţii incidente, pentru a puncta ordinea argumentelor, a accentua certitudinea vorbitorului, a sublinia punctul de vedere personal.

☞ Rostiţi discursul argumentativ, având grijă să modelaţi intonaţia adecvată pentru incidente.

12 Copiaţi textul, numerotând semnele de punctuaţie, şi explicaţi prin regulă utilizarea lor. În cazul când este aplicată aceeaşi regulă, alături de ea scrieţi toate numerele acordate semnelor de punctuaţie.

O apariţie fulminantă (cu toate nuanţele de sens ale adjectivului respectiv) şi o carieră promiţătoare, numai în circa zece ani, cunoaşte, în discursul public, calificativul *viral*, referitor la aproape tot ce se difuzează exploziv şi în proporţie de masă pe internet. Punctul de plecare al istoriei îl reprezintă, fireşte, *virusul* („agent patogen... care se reproduce în interiorul celulelor vii şi provoacă boli infecţioase”), destul de rapid atras, cu nedisimulată preţuire, în zona informaticii, unde este utilizat spre a numi (pe scurt) „programul ce infectează filtrele unui calculator prin autocopiere, de obicei atunci când fişierul este încărcat în memorie”. De unde, apoi, un derivat: *a virusa*.

Stelian Dumistrăcel. *Cuvintele, încotro?*

Reflecție
Proces de examinare profundă a unei idei, situații sau probleme; cugetare adâncă; meditație.

Scriere reflexivă
Procedură de elaborare a unui text în baza propriilor gânduri, cugetări, meditaţii, aprecieri în raport cu o problemă. Asemenea texte nu au o structură riguroasă, ele pornesc de la percepţii şi asocieri individuale şi oglindesc eul autorului.

Reflecția. Scrierea reflexivă

1 Numiţi un subiect la care aţi reflectat recent:

a. Cine/ce v-a provocat cugetarea?
b. Ce idei aţi avut la început?
c. Cum aţi dirijat procesul de gândire?
d. Cu ce s-a încheiat reflecţia?
e. Cum ar arăta textul scris în baza acestei reflecţii?

2 Reprezentaţi grafic, în baza fragmentului de mai jos, relaţia dintre **carte**, **lectură**, **citit** şi **a citi**.

De fapt, pe mine nu m-au format cărţile, ci lectura. Există o lume a lecturii, în absenţa căreia cărţile nu înseamnă nimic. Mai întâi a fost, pentru mine, plăcerea cititului,

apoi obiceiul cititului, în fine, monomania cititului. Dar toate acestea sunt trepte inferioare ale actului de a citi. Abia când cititul a devenit pentru mine adicţie, am început să pătrund în filozofia sa, care este lectura. În lumea lecturii nu mai citeşti cărţi, ci trăieşti sub enorma lor boltă, construită din cărţi, dar depăşindu-le, aşa cum o catedrală e mai mult decât pietrele din care e făcută. Depăşind cititul către lectură, se poate spune că faci pasul de la zidar la arhitect.

Mircea Cărtărescu. *Edificiul lecturii*

3 Construiţi lanţurile asociative pentru conceptul de **casă**, respectând algoritmul:

a. Scrieţi (pe foi detaşabile) primele cinci cuvinte pe care le asociaţi cu ideea de **casă**.
b. Comparaţi asocierile proprii cu ale colegilor.
c. Acumulaţi pe tablă toate cuvintele diferite. Pe cele care coincid suprapuneţi-le.
d. Observaţi o conexiune logică între serii de cuvinte, aranjându-le în şiruri (de exemplu: *acaret – sarai – poiată – hambar – debara – cămară*).
e. Interpretaţi asocierile interesante, neobişnuite, proaspete.
f. Comentaţi multitudinea şi originalitatea asocierilor.

4 **Lucru în perechi.** Cercetaţi proverbul. Formulaţi 3-5 întrebări şi discutaţi variantele de răspuns. Includeţi într-un text coerent răspunsurile la întrebări.

Casa care-i mare mai multă viaţă are.

5 Amintiţi-vă cum identificaţi cuvintele-cheie într-un text (inclusiv proverb sau aforism). Arătaţi grafic legătura dintre cuvintele-cheie ale proverbului de mai sus.

6 Citiţi reflecţia scriitorului. Extrageţi cuvintele-cheie ale textului şi reprezentaţi grafic relaţia dintre ele. Formulaţi tema meditaţiei.

Și iarăși revin la mama, la acest cuvânt rotund, frumos, pe care noi mai mult îl cântăm decât îl rostim și uneori se pare că tot ce a fost mai frumos și mai măreț plăsmuit în fașa limbii noastre e legat de acest cuvânt...

Aș zice că era harnică și silitoare ca o furnică mama, dar nu știu ce fac furnicile acolo în furnicarul lor iarna, pe când mama iarna întreagă torcea, țesea, cosea, cârpea, iar de cu primăvară până toamna târziu basmaua ei albă, căci purta basma albă, zbura ca o pasăre – ba e în casă, ba e afară, ba e în Cubolta, unde ne erau hectarele, ba se întorcea în amurg, albind ușor pe o dungă de deal, în seninul serii; alerga, pentru că avea, cum zicea ea, copii, și azi, gândindu-mă la pasărea ceea albă a copilăriei mele, nu pot spune că am văzut-o măcar o singură dată, măcar o singură clipă stând pe-o ramură, lângă cuibul său.

Ion Druță. *Horodiște*

Nicolae Grigorescu, *Maternitate*, 1867

7 Citiţi secvenţa. Selectaţi o idee şi reflectaţi în baza ei, completând *jurnalul dublu*:

Sunt cărţi pe care nu le poţi citi într-un chip continuu. Încep, reîncep şi ajung la idei care mi se par extraordinar de adevărate, idei care mă opresc să meditez pe marginea

lor, pagini pe care le recitesc şi, câteodată, le transcriu. Asemenea cărţi sunt prea încărcate de gând ca să le citeşti dintr-o suflare.

De aceea las cartea, după ce am citit câteva pagini, apoi o redeschid la întâmplare, la un anumit pasaj, şi ades entuziasmul meu de cititor e atât de mare încât un singur gând pascalian îmi antrenează toată puterea de cugetare. Asemenea lecturi sunt, într-un anumit sens, anevoioase, dar extrem de rodnice. În schimb, citesc sute de pagini dintr-o răsuflare, pagini care nu-mi dau decât superficial de gândit.

Jeni Acterian. *Jurnalul unei fete greu de mulţumit*

Secvenţa selectată	Comentariul cititorului

8 Care ar fi pentru voi cărţile din fiecare categorie?

9 Alcătuiţi o listă comună a clasei.

10 Examinaţi aforismele lui Lucian Blaga. Optaţi pentru cel care vă este mai aproape prin mesaj. Schiţaţi planul simplu de idei al unei reflecţii în baza lui.

- *Cele şapte minuni ale lumii sunt cele şapte culori.*
- *Cenuşa e moartea jarului, dar şi apărătoarea jarului.*
- *Dacă am fi absolut siguri de virtuţile memoriei – nu am ridica monumente.*
- *Este numărul 1 tatăl sau fratele numărului 2?*
- *Umbrele seamănă ce-i drept cu întunericul, dar sunt fiicele luminii.*

11 **Lucru în grup.** Discutaţi despre specificul rezumării unui text narativ în raport cu rezumarea unui text reflexiv. Elaboraţi 4-5 sugestii pentru întocmirea rezumatului unui text reflexiv.

12 Din cartea pe care tocmai o citiţi extrageţi 3-5 citate care ar putea deveni prilej de meditaţie. Explicaţi oral de ce consideraţi că aceste afirmaţii sunt subiecte de reflecţie.

13 Citiţi secvenţa din jurnalul scriitoarei Monica Pillat. Raportaţi ideea acestui pasaj la aforismul lui Lucian Blaga, elaborând un text reflexiv de 50-60 de cuvinte. Subliniaţi în textul propriu cuvintele-cheie ale textelor date.

„29 iulie–5 august 1994
Vacanţa mea la Pia [mătuşa Monicăi – *n.n.*], în Ţara Galilor, e pe sfârşite. Mă uit la căsuţa ei albă, pe jumătate acoperită de tufele de flori care cresc năvalnic laolaltă cu buruienile, la copacii care treptat se transformă într-un zid viu, înconjurând aşezarea, şi îmi aduc aminte de povestea «Frumoasei din pădurea adormită», de fantastica vegetaţie ce năpădise castelul pierdut în somn. Venind aici, am intrat într-un spaţiu al mişcărilor lente, al moliciunii, într-un timp al ceasornicelor care bat tot mai rar, pe ritmul unei muzici încetinite."

Monica Pillat

„Ţinta ultimă a călătoriilor este întotdeauna amintirea lor, căci aci e singurul ţinut unde frumuseţea înfloreşte nestânjenită."

Lucian Blaga

14 Enumeraţi trei imagini vizuale inspirate de citatul dat. Apreciaţi expresivitatea şi plasticitatea imaginilor: ce figuri de stil contribuie la crearea lor?

E cu neputinţă să discerni unde, pe harta ca o plasă de păianjen, tridimensională şi nesfârşită, a situaţiei tale în lume, te găseşti cu spaima şi fascinaţia ta: în fundătura Iluziei, în şoseaua Reveriei, în parcul Memoriei, în gara Halucinaţiei, în cartierul Realităţii...

Mircea Cărtărescu. *Orbitor*

Citat: fragment dintr-o scriere, reprodus exact (cu indicarea sursei), pentru a ilustra sau a confirma o idee.

A cita: a reproduce textual, indicând sursa.

15 Determinaţi unde vă situaţi pe această hartă în acest moment. Explicaţi-vă opţiunea în text coerent scris.

Prezentarea orală multimodală. Utilizarea citatelor

1 Pe parcursul unei zile, fiţi atenţi la citatele pe care le surprindeţi în comunicarea scrisă, orală, multimodală.

a. Notaţi citatele şi sursele.
b. Optaţi pentru citatul care v-a plăcut cel mai mult.
c. Explicaţi esenţa lui.

2 Redactaţi o postare proprie pentru reţelele de socializare, în baza citatului de mai jos. Aranjaţi-o pe pagina de caiet aşa cum aţi vrea să arate în reţea. Alegeţi un fundal muzical.

Au existat civilizaţii extraordinare care nu au folosit roata,
dar nu a existat nicio civilizaţie care să nu spună poveşti.

Ursula K. Le Guin

3 Elaboraţi slide-uri cu cinci citate potrivite pentru unul dintre subiectele: *Călători şi călătorii*; *Aventură și călătorie*; *Călătoria – fereastră spre lume*. Indicaţi sursa şi autorul. În baza citatelor, structuraţi un discurs de maximum 5 minute.

4 Însoţiţi prezentarea de slide-uri cu un fundal muzical corespunzător şi imagini relevante.

5 Cronometraţi în prealabil cât durează prezentarea; ajustaţi-o la timpul oferit.

6 Prezentaţi lucrarea proprie şi urmăriţi prezentările colegilor.

7 Faceţi autoevaluarea şi evaluarea reciprocă. Repere: (*a*) corespunderea citatelor cu tema; (*b*) respectarea cerinţelor faţă de slide-uri; (*c*) aspectul estetic al slide-urilor; (*d*) corectitudinea lingvistică a prezentării.

Reguli de citare:
1. Selectaţi citatul cu care veţi opera.
2. Convingeţi-vă că acest citat se referă la subiectul discutat.
3. Introduceţi citatul prin prezentarea autorului sau a sursei, comentarii, aprecieri.
4. Reproduceţi exact textul citat.
5. Diferenţiaţi grafic citatul, prin ghilimele sau schimbarea de caractere.
6. Indicaţi autorul, eventual sursa.

„O limbă este un dialect cu armată şi steag naţional.” Max Weinreich	„«Ce este o limbă?» Răspunsul clasic al unui lingvist (Max Weinreich, care a rămas în istorie doar pentru asta) este că o limbă nu e altceva decât «un dialect cu armată şi steag naţional» ...subînţelegând că orice dialect ar fi putut avea şansa de a deveni limbă oficială.” Dan Alexe. *Babel: la început a fost Cuvântul*, Bucureşti: Humanitas, 2022, p. 33

8 Interpretaţi, într-un text coerent de comentariu propriu, citatul din prima coloană. Apelaţi şi la alte citate despre limbă.

9 Elaboraţi un text reflexiv de 10-12 rânduri, pornind de la un citat care v-a impresionat în prezentările urmărite. Citiţi expresiv textul propriu, înregistraţi-l pe un dispozitiv electronic şi perfectaţi o prezentare multimodală.

10 Vizionaţi un film sau o scenetă umoristică din grila televiziunii publice. Raportaţi cele observate la esenţa citatului de mai jos.

Talentul actorilor stă tocmai în uşurinţa de a ghici „modalul”, adică gesturile, mimica, intonaţia şi mlădierea vocii pe care ar fi avut-o autorul dacă nu scria, ci vorbea, şi pentru redarea cărora nu-i ajungeau, când scria, mijloacele grafice şi sintactice.

Sextil Puşcariu. *Limba română*

Discursul scris. Etica redactării: originalitatea

1. Documentaţi-vă cu privire la un eveniment cultural care a avut loc recent: consultaţi publicaţii tipărite şi electronice. Comparaţi informaţia din cel puţin trei surse, pentru a decide:
   - ✓ Cine a venit cu prima informaţie?
   - ✓ Cum a fost dezvoltată şi completată ştirea?
   - ✓ Care text este cel mai bogat?
   - ✓ Ce secvenţe „migrează” de la o sursă la alta?
2. Alcătuiţi o listă de texte pe care le-aţi elaborat pe parcursul acestui an de studii. Examinaţi lista din perspectiva:
   - ✓ Frecvenţei: care texte au fost mai solicitate?
   - ✓ Dificultăţii: care texte v-au cerut mai mult timp şi efort?
   - ✓ Implicării: ce texte v-a plăcut să scrieţi?
3. Formulaţi argumente în sprijinul afirmaţiei: „Un text pe care îl semnezi trebuie să fie original”.

   ☞ Acumulaţi în plen toate argumentele.
4. Elaboraţi un discurs scris (de 10-12 rânduri) prin care vă exprimaţi punctul de vedere în raport cu originalitatea textelor scrise de elev.

Etică – totalitate a normelor de conduită morală.

Originalitate – însuşirea de a fi propriu unei persoane sau unui autor, neimitat după altcineva.

Plagiat – copiere, însușire, în întregime sau în parte, a ideilor altora pentru a le prezenta drept creații personale.

PROBĂ DE EVALUARE: discurs argumentativ

- ✓ Citiţi relatarea scriitorului Umberto Eco.
- ✓ Construiţi un discurs argumentativ de 2-3 minute pentru a vă exprima punctul de vedere în legătură cu acumularea cărţilor într-o bibliotecă proprie. Utilizați cel puțin un citat din text.
- ✓ Susţineţi discursul în faţa clasei, fără a utiliza textul scris sau digital.

CUM SĂ JUSTIFICI O BIBLIOTECĂ PRIVATĂ

Li se întâmplă multora care se află în condiţia mea, adică oamenii care posedă o bibliotecă destul de vastă, în asemenea măsură încât, intrând la noi în casă, nu poţi să nu o observi, asta şi pentru că altceva nu există. Vizitatorul intră şi zice: „Ce de cărţi! Le-aţi citit pe toate?” La început credeam că fraza aceasta revela numai persoane puţin familiarizate cu cartea, obişnuite să vadă doar două-trei rafturi cu cinci romane poliţiste şi o enciclopedie pentru copii cumpărată în fascicole. Dar experienţa m-a învăţat că fraza poate fi rostită şi de persoane mai presus de orice bănuială. Se poate spune că e vorba de persoane care au o idee despre raft ca depozit de cărţi citite, şi nu despre biblioteca înţeleasă ca instrument de lucru, dar nu e de ajuns. Cred că în faţa unui mare număr de cărţi fiecare e cuprins de neliniştea cunoaşterii, alunecând fatalmente către întrebarea care îi exprimă chinul şi remuşcările.

10
UNITATEA

Fereastra spre lume

La încheierea acestui an de studii, aveţi competenţe de a:

- relata despre sine ca reprezentant al etniei;
- adapta norme de etichetă verbală în diferite situații de comunicare orală;
- distinge trăsăturile specifice ale textului literar și nonliterar;
- rezuma un text științific;
- comenta mijloacele expresive ale unui text literar;
- elabora texte reflexive, funcţionale, imaginative pe diferite suporturi;
- elabora propriul act de comunicare prin raportare la norma fonetică, lexicală, gramaticală;
- utiliza dicționarul în activități de învățare la toate disciplinele școlare;
- structura un discurs cu ajutorul tehnologiilor digitale;
- gestiona experienţe de lectură în contexte şcolare şi de viaţă,

manifestând atitudini specifice predominante:

- curiozitate și toleranță;
- coeziune şi coerenţă discursivă;
- spirit de observaţie şi creativitate artistică/literară;
- responsabilitate pentru propria exprimare şi autocontrol;
- idei personale și comportamente literar-artistice;
- atitudine pozitivă şi interes pentru valorile lecturii.

Obiectivul, ca un ochi de ciclop

de Lorina Bălteanu

În grădina devastată de primele vânturi de toamnă nu mai rămase nimic frumos în picioare, doar câţiva hlujeni de răsărită, seminţele cărora noi le mâncaserăm încă de verzi. Și gutuiul bătrân, care-și mai ținea câteva fructe galbene-n dinți. Neamurile venite la hram din toate părţile îşi căutau un loc potrivit să se fotografieze. Ca să umple pustiul din jur, au adus din casă un scaun cu speteaza rotunjită, pe care mama l-a cumpărat de la o vecină, plecată pentru totdeauna din sat şi din ţară. Să fie ca în pozele vechi, s-au aşezat pe scaunul cu speteaza rotundă pe rând, când bunica, când bunelul. Ceilalţi, mai tineri, s-au grupat în jurul lor, ca un stol de hulubi. Mama cu surorile ei, bunica cu doi nepoţi, un verişor drept cu un verişor de-al treilea, mătuşile mele cu frate-miu. Nana Raia cu un măr roşu în mână. De mine, ca totdeauna, uitară toţi.

Doar el mă privea. Prin aparatul de fotografiat. Obiectivul, ca un ochi de ciclop, umbla după mine şi eu mă ascundeam după trunchiul

gutuiului bătrân, după fusta creţoasă a bunicii. Îmi turnam frunze uscate de nuc în cap, îmi acopeream ochii cu mâinile. Mă uitam printre degete dacă nu cumva m-a pierdut din vedere. Dacă nu cumva se uită la alţii. Mă simţeam legată de el cu o funie invizibilă şi nu mă duceam prea departe, să nu se rupă cumva. Eram fascinată că se uită la mine, că mă vede. Simţeam cum mă prefac în pasăre zburătoare, în pasăre cântătoare, în veveriţă mică şi proastă. În pui de lup în faţa focului, pe care nu ştie să-l ocolească.

Din cauza aparatului de fotografiat, pe care-l ţinea tot timpul la ochi, nici nu i-am văzut faţa. Doar silueta lui înaltă şi tristă. Parcă era acoperit cu ceaţă. Parcă jumătate era aici, iar altă jumătate, dincolo. Îmi venea să râd şi să plâng în acelaşi timp, să fiu şi, totodată, să dispar, să mor şi iar să mă nasc. Să expir aerul pe care îl inspiram, să aibă şi el cu ce respira.

Nici n-am observat cum seara s-a scurs printre nori şi a întunecat ziua la faţă. Cum toţi s-au împrăştiat, odată cu frunzele duse de vânt. L-am căutat cu privirea prin ceaţa de sub pleoape şi nu l-am găsit. Am răscolit aerul cu mâinile. M-am ridicat pe vârfuri cât am putut de sus. Să văd zarea îndepărtată. Să văd unde s-a dus. Să mă duc după el.

Am simţit durerea doar când m-am prăbuşit pe pământ de pe nori şi mi-am strivit suflarea cu propriul trup. Ca pe-un fluture alb.

M-a dus tata în braţe în casă şi mama, speriată că mor, a urlat la cer de durere şi spaimă. Tot timpul cât am ars ca un rug, m-a ţinut de mână şi nu m-a lăsat să plec înapoi de unde căzusem. Mi-a dat apă cu lingura. Mi-a scos arsura de pe frunte cu buzele. Mi-a spus că o să-mi treacă.

Mi-a trecut. Când ţaca Vera a venit primăvara să ne aducă fotografiile de la hram, eu mă jucam pe cuptor cu păpuşa. Le-a pus pe masă şi, ruşinată, şi-a cerut iertare că nu sunt prea multe. A stricat toată *pleonca** cu fata asta a voastră şi le-am aruncat, că nu erau bune, a zis.

După plecarea ei, m-am uitat cu mama la fotografii şi mi-am amintit de toţi care au fost în toamnă la hram. De bunica şi bunelul, de nana Raia, de verişori şi de mătuşi. Numai pe el nu mi-l aminteam. Fiindcă nu era în niciuna din poze. Nu mi-am amintit nici de mine. Nici eu nu eram.

* ***Pleonca*** **– pelicula (din limba rusă).**

I. Lumea cuvântului

1. Explicați ortografia în următoarele cazuri: *care-și* (*mai ținea*); *mai* (*rămase*); *galbene-n* (*dinți*); *de-al* (*treilea*); *s-au* (*aşezat*); *frate-miu*; *m-a* (*pierdut*); *la alţii*; *să-l* (*ocolească*); *pe care-l* (ţinea); *n-am* (*observat*); *s-a* (*scurs*); *mi-am* (*amintit*); *ca pe-un* (*fluture*); *mi-a* (*spus*); *o să-mi* (*treacă*); *niciuna.*
2. Explicați sensul cuvintelor (eventual apelând la dicționar): *devastată*; *hlujeni*; *hram*; *ciclop*; *fascinată*; *siluetă.*
3. Comentați sensul și expresivitatea imaginii: „grădina devastată de primele vânturi de toamnă". Scrieți un sinonim pentru cuvântul *devastată.*
4. Ce figură de stil construiește autoarea în această secvență picturală: „gutuiul bătrân, care-și mai ținea câteva fructe galbene-n dinți"?
5. Urmăriți în detaliile lor enumerările din frazele de la sfârșitul primului alineat. Câte personaje sunt, de fapt, enumerate?
6. Comentați efectul plastic al comparațiilor: *ca un stol de hulubi*; *ca un ochi de ciclop*; *parcă era acoperit cu ceaţă*; *ca pe-un fluture alb*; (*am ars*) *ca un rug.*
7. La ce figură/figuri de stil apelează autoarea în secvența: „Îmi venea să râd şi să plâng în acelaşi timp, să fiu şi, totodată, să dispar, să mor şi iar să mă nasc".

8. Numiți figura de stil folosită și comentați efectul ei: „mi-am strivit suflarea cu propriul trup”.
9. Cuvântul „bunel” este un regionalism (norma literară recomandă: *bunic*). Găsiți în text și alte regionalisme sau forme familiare.

II. Lumea textului

1. Care este scena spectacolului descris în această narațiune?
2. Cine sunt cei care vor să se fotografieze?
3. Cum este amenajată scena/decorul? Care sunt detaliile naturale și care este recuzita artistică?
4. Cine este naratorul/naratoarea acestei secvențe? Conturați-i un portret fizic și psihologic.
5. Cine sunt personajele principale? Dar cele secundare?
6. Observați în ce moment se schimbă optica (punctul de vedere) a (al) naratoarei, mutându-se de pe personajele fotografiate pe fotograf.
7. Descrieți stările naratoarei pe parcursul acestei povestiri.
8. De ce din tot portretul fotografului reținem (și noi, și naratoarea) doar aceste epitete: „silueta lui înaltă şi tristă”?
9. De ce autoarea, răsfoind fotografiile, și-a amintit numai de rudele ei, nu și de fotograf, nu și de sine?
10. De ce lipseau din fotografii tocmai protagoniștii acestei secvențe narative?

III. Lumea cărților

1. Cunoașteți opere literare (din literatura universală sau națională) în care apar fotografi și fotografii?
2. Găsiți la bibliotecă și citiți nuvela lui Lewis Carroll (autorul cărții *Alice în Țara Minunilor*, matematician, scriitor, fotograf) intitulată *O fotografie neobișnuită* și comentați (ca pe o metaforă desfășurată) efectul magic al imaginii fotografice supuse prelucrării chimice.

IV. Dincolo de cărți

1. Fotografia (ca și pictura) poate fi numită „fereastră spre lume”: cineva fixează instantanee din locurile vizitate sau imagini ale unor oameni și apoi noi, ceilalți, privim aceste poze și ne imaginăm acele locuri. Există reviste specializate în reproducerea imaginilor din întreaga lume și multă vreme ele erau cele mai vii și impresionante mărturii ale existenței unei lumi diverse și fascinante.
   - Ce fotografi celebri cunoașteți?
   - Ce fotografi renumiți din Republica Moldova cunoașteți?

- Ce reviste de popularizare a imaginii lumii diverse știți?
- Azi, în secolul al XXI-lea, care ar fi tehnologiile moderne ce pot fi intitulate „ferestre spre lume”?

2 Organizați o expoziție de fotografii (cópii după original, ca să nu le pierdeți), în care unele poze de familie să fie prezentate ca imagini ale unor epoci istorice.

Acasă. Fotografie de Mihai Potârniche

Fotograf la un meci de fotbal american

Conferință de presă cu cameramani, 1957

Reporteri și cameramani la Summitul Comunității Politice Europene de la Bulboaca, Republica Moldova, 1 iunie 2023

Familia scriitoarei engleze Christina Rossetti fotografiată de marele Lewis Carroll în 1863

Lectura imaginii
(temă interdisciplinară)

Istoria unei vieți
(triptic)

de Mihai Grecu

I. Tabloul din stânga

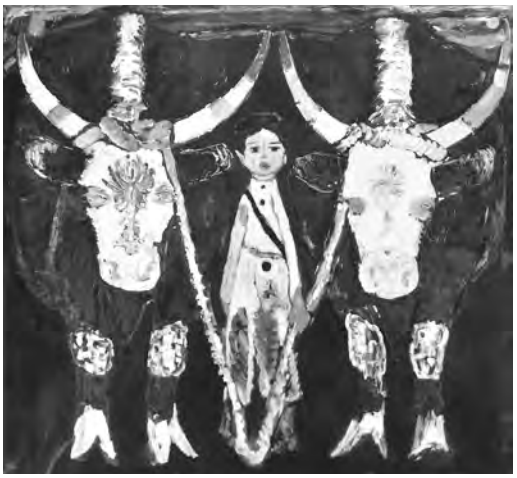
Mihai Grecu, *Istoria unei vieți. Băiatul cu boii*

1. Priviți primul tablou (din stânga tripticului) și expuneți-vă o primă opinie despre el:
   - Cine este în prim-planul tabloului?
   - Cine vine în planul doi?
   - Care este atmosfera și dispoziția?
   - Care este impresia spectatorului?
   - De ce pictorul apelează la o pictură naivă, care trimite concomitent la istorie (începuturile artei) și la desenele copilărești? Apelați și la opinia criticului de artă Ludmila Toma: „Un merit deosebit al lui M. Grecu rezidă în faptul că el a fost primul pictor din Moldova care s-a inspirat din tradițiile artei populare și a apărat, consecvent și cu fermitate, valoarea estetică a diferitelor forme ale ei, inclusiv a așa-zisului «primitiv» – arta naivă a pictorilor neprofesionaliști din popor”.
2. Remarcați elementele care amintesc de geometria unui covor tradițional.
3. Comentați opinia expusă de artistul plastic Andrei Mudrea, unul dintre discipolii lui Mihai Grecu: „Celebra sa lucrare *Copilărie* din tripticul *Istoria unei vieţi*, creată în 1967 (!), a devenit «copilăria» tuturor popoarelor. Şi pe bună dreptate, căci «copilul» lui a devenit «copilul» tuturor, iar durerea acestui copil a devenit durerea tuturor copiilor şi speranţa acestui copil a devenit speranţa tuturor”.

II. Tabloul din mijloc

Mihai Grecu, *Istoria unei vieți. Tractorul*

1. Comentați tabloul din centrul tripticului ca pe o pictură apropiată de realism, ca manieră.
   - De ce personajele și obiectele centrale (fiul și tractorul) sunt aproape invizibile?
   - Alegeți din variantele posibile: ei sunt situați departe pentru a arăta cât de imens este câmpul arabil; imaginea sugerează îndepărtarea copilului de părinți și a noilor tehnologii de tradițiile vechi; tabloul evocă o etapă a revoluției tehnice, care părea incredibilă, ca un miraj.

2. Comentați această ipostază a părinților, care s-au dat la o parte și ne invită și pe noi, spectatorii, să urmărim această minune-miraj, astfel încât punctul lor de vedere coincide cu al nostru.
3. Urmăriți atent detaliile secundare, dar situate în prim-plan: gardul împletit din nuiele, florile ce răzbat prin el precum florile și culorile în țesătura unui covor. Ce sugerează aceste detalii?

III. Tabloul din dreapta

Mihai Grecu, *Istoria unei vieți. Familia*

1. Cine sunt personajele din partea a treia (din dreapta) a tripticului? Cine sunt situați în prim-plan? Dar în planul al doilea?
2. Ce stare generală vă sugerează echilibrul perfect al imaginilor (inclusiv, al gesturilor) din prim-plan și din planul doi?
3. Care este personajul discret, mai greu de descoperit, dar care subliniază armonia perfectă și sugerează liniștea și pacea din familie?
4. Care este rolul simbolic al copacului din acest tablou?
5. Deduceți (subiectiv, ca percepție) maniera/stilul/genul tabloului care încheie tripticul. Alegeți, eventual, din următoarele variante posibile: realism; panou promoțional; panou decorativ; frescă/tablou mural; graffiti; suprarealism; fantasy.

Triptic – serie de trei opere de artă plastică, unite prin conținut comun, care se completează reciproc (*dexonline*).

IV. Analiza estetică/plastică:

Subiectul lucrării (Ce se „povestește” sau ce se „descrie”)

Genul lucrării (pictură; grafică; sculptură; grup statuar; triptic)

Tehnici, **materiale**, **instrumente folosite** (creion, hârtie, tuș, cariocă, peniță, ulei pe pânză, pensulă)

Procedee artistice (compoziție, forme, linii, culori, contraste)

Mesajul (meditație tristă, joc și veselie, pesimism, evoluție, formare, progres, optimism)

1. Care detalii ale tablourilor sunt importante pentru transmiterea mesajului artistic?
2. Ce emoții trezește lucrarea la fiecare etapă?
3. Ce simboluri plastice/vizuale desprindem din aceste pânze?

4. Identificaţi personajele din imagine. Ce vârstă credeţi că au ele? Ce meserii și ce calităţi credeţi că au?
5. Identificaţi personajul central în toate cele trei tablouri, descrieţi portretul său fizic și moral.
6. Comentaţi emoţiile personajului în fiecare imagine.
7. Ce momente importante din viaţa personajului surprinde tripticul?
8. Puteți să vă imaginați sunetele, mirosurile, stările atmosferice din aceste tablouri?
9. Ce vi se pare neobișnuit în aceste tablouri?

V. Conexiuni

1. Cum ar recunoaște un vizitator al Galeriei Tretiakov din Moscova (muzeul care a achiziționat lucrarea) că are în față opera unui pictor din Republica Moldova?
2. Ce detalii din acest triptic sugerează că lucrarea aparține unui pictor autohton și ce detalii vorbesc despre valori general-umane?
3. Comparați aprecierea de mai sus a lui Andrei Mudrea cu definiția dată de G. Ibrăileanu *Amintirilor din copilărie*, de Ion Creangă: „Creangă povestește copilăria copilului universal”.

Mihai Grecu, *Poarta strămoșilor*

4. Imaginați-vă un triptic creat în baza *Amintirilor din copilărie*. Care ar fi cele trei secvențe din biografia personajului ce ar putea fi plasate pe cele trei panouri ale tripticului?

VI. Evaluare/Proiect individual

1. Corelați titlul general al tripticului cu denumirile fiecărui tablou.
2. Scrieți sinonimele potrivite pentru cuvintele *istorie*, *viață*, *copilărie*. Care dintre aceste sinonime pot înlocui cuvintele din titlul lucrării/lucrărilor lui Mihai Grecu fără să afecteze esența?
3. Ați putea propune un titlu de alternativă acestei/acestor lucrări (privite împreună, dar și separat)?
4. Tablourile din tripticul lui Mihai Grecu sugerează o narațiune. Care este povestea relatată aici?

Mihai Grecu, *Femei din Ceadâr-Lunga*

Mihai Grecu, *Recruții*

5 Ce elemente de descriere remarcați în aceste trei pânze? Dar ce verbe de acțiune vom folosi atunci când prezentăm aceste lucrări?

6 Imaginați-vă că *Istoria unei vieți* începe cu ultimul tablou al tripticului și că va relata continuarea istoriei cu biografia celor mai tinere personaje: fata sau băiatul din acest tablou („Istoria unei vieți II"). Ce ar reprezenta următoarele două tablouri? Unde s-ar regăsi (geografic și istoric) aceste personaje în viitor?

7 Sintetizați informațiile și/sau impresiile de la analiza lucrărilor într-un text coerent de maximum două pagini de caiet.

Varianta I. Apelând la cunoștințe din istorie, educaţie plastică, educație pentru societate ș.a., scrieți o istorie a vieții personajelor în formă de scenariu de film sau benzi desenate, privind tablourile reproduse aici ale lui Mihai Grecu ca pe niște secvențe din producția respectivă.

Varianta II. Redactați un eseu (descriptiv; descriptiv-narativ; argumentativ – la alegere), sintetizând informațiile cumulate în cadrul analizei lucrării lui Mihai Grecu, impresiile proprii și informându-vă suplimentar din alte surse.

Mihai GRECU

(n. 1916, Faraoani – m. 1988, Chișinău)

Pictor, fondator al modernismului plastic din Republica Moldova. Inovator și, totodată, valorificator al tradiției culturale naționale, aplicând tehnicile picturale cele mai neobișnuite și concepțiile artistice moderne.
Lucrări importante: *Ospitalitate*; *Istoria unei vieți*; *Recruții*; *Fetele din Ceadâr-Lunga*; *Luna la Butuceni*; *Tragica Veneție*; *Geneză*; *Vulcan*; *Masa de piatră*; *Poarta strămoșilor*.

Ortografia părților de vorbire
(sinteză)

1. Amintiţi-vă problemele de ortografie a substantivelor, cu care v-aţi confruntat în ultimul timp. Formulaţi problema şi înscrieţi-o.
   - Cum aţi soluţionat problema?
   - La ce sursă de documentare aţi apelat?
   - De ce orice limbă care are scris îşi stabileşte regulile de ortografie?
   - De ce este pleonastică sintagma *ortografie corectă*?
2. Ce erori de scriere a substantivelor comune şi proprii observaţi în jurul vostru?
   - Ce reguli au fost încălcate?
3. Cum procedaţi atunci când remarcaţi o greşeală de ortografie în textul scris? Relataţi o experienţă personală.
4. Cum reacţionaţi la observaţia cuiva faţă de textul pe care l-aţi scris?
5. Citiţi regulile de ortografie a substantivului, completând în caiet *tabelul SINELG* (*Sistem interactiv de notare pentru eficientizarea lecturii şi a gândirii*).

Am ştiut această regulă	Acum am aflat această regulă, o accept	Credeam că acest cuvânt se scrie altfel	Am nevoie de documentare, explicaţii
V	**+**	**–**	**?**

Ortografia substantivelor comune

- ✓ Substantivele comune, nederivate şi derivate, precum şi cele formate prin conversiune, se scriu într-un singur cuvânt: *convieţuire, cuptoraş, învăţatul*.
- ✓ Articolul substantival hotărât postpus se scrie în limitele aceluiaşi cuvânt cu substantivul la care se ataşează: *insul, copila, persoanei, insului, oamenilor*.
- ✓ Se recomandă ataşarea fără cratimă a articolului sau a desinenţei la împrumuturile – chiar neadaptate sub alte aspecte – terminate în litere din alfabetul limbii române, pronunţate ca în limba română: *boardul, boarduri, boardurile*; *clickul, clickuri, clickurile*; *tiruri, tirurile*; *trendul, trenduri, trendurile*.
- ✓ Se admite scrierea cu cratimă (între cuvântul propriu-zis şi desinenţe, articole) a substantivelor neologice, care încă nu s-au încetăţenit în limbă, şi a abrevierilor: *show-ul, show-uri, show-urile*; *ATV-ul, ATV-uri, ATV-urile*.
- ✓ Formele de cazuri oblice şi de număr plural ale substantivului se ortografiază în conformitate cu modelele de declinare.

Ortografia substantivelor abreviate

- ✓ Substantivele abreviate constituite în limba română se scriu cu utilizarea semnului ortografic (.) **punct**, dacă o literă sau un grup de litere substituie în scris cuvântul: *a.c.* (*anul curent*), *dr.* (*doctor*), *ex.* (*exemplu*), *nr.* (*numărul*).
- ✓ Substantivele abreviate în care e prezent începutul şi sfârşitul cuvântului se scriu fără cratimă: *dl* (*domnul*), *dna* (*doamna*), *dra* (*domnişoara*), *bdul* (*bulevardul*).
- ✓ Substantivele abreviate utilizate pentru desemnarea unităţilor de măsură se scriu fără punct, cu iniţială minusculă (dacă majuscula nu e cerută de simbolul respectiv): *kg* (*kilogram*), *l* (*litru*).
- ✓ Substantivele abreviate cu statut de sigle se scriu cu majuscule, dar fără puncte între litere: *DOOM* (*Dicţionarul ortografic cu elemente de ortoepie şi morfologie*), *DEX* (*Dicţionarul explicativ*).

Ortografia substantivelor proprii

Toate substantivele proprii se scriu cu iniţială majusculă; substantivele proprii compuse se scriu cu iniţială majusculă la toate cuvintele semnificative:

- ✓ Numele de persoană (nume de familie, prenume, supranume), pseudonime sau porecle: *Şoimaru, Tudor, Mircea cel Bătrân, Luceafărul-de-Seară, Maria-Magdalena, Brătescu-Voineşti, Zâna-Zorilor.*
- ✓ Numele de animale: *Grivei, Zambilica*.
- ✓ Numele punctelor cardinale, folosite ca toponime: *Nord, Vest, Apus*. Simbolurile literale ale punctelor cardinale se scriu de asemenea cu majusculă: *E, N-E, S-V.*
- ✓ Denumirile geografice: *Balta Albă, Asia Mică, Slobozia Nouă, Insula Şerpilor.*
- ✓ Numele de aştri şi constelaţii: *Marte, Cloşca-cu-Pui*.
- ✓ Denumirile sărbătorilor: *Anul Nou, Dragobete, Crăciun, Ziua Independenţei, Ziua Recunoştinţei*.
- ✓ Numele de specii şi soiuri (de plante şi animale) folosite ca termeni ştiinţifici: *Cardinal, Victoria, Feteasca*.
- ✓ Numele produselor agricole şi industriale: *Lămâiță* (napolitane), *Ghiocel* (congelator), *Coca-Cola* (companie), dar *coca-cola©* (băutură). În textul scris de mână asemenea denumiri se iau în ghilimele, iar în textul tipărit se iau în ghilimele sau se evidenţiază prin corpul de litere.
- ✓ Abrevierile formate din litere iniţiale: *O.N.U.* (Organizaţia Naţiunilor Unite).
- ✓ Denumirile compuse ale organelor, organizaţiilor, întreprinderilor, instituţiilor: *Universitatea de Stat din Moldova, Curtea de Conturi*.
- ✓ Denumirile de ordine, medalii, premii, distincţii şi titluri onorifice: *Premiul de Stat al Republicii Moldova, Maestru în Artă*. În textul scris de mână asemenea denumiri se iau în ghilimele, iar în textul tipărit se iau în ghilimele sau se evidenţiază prin corpul de litere.

Iniţiala majusculă se utilizează şi în alte cazuri decât scrierea substantivelor proprii:

✓ Simbolurile elementelor chimice sau ale unităţilor de măsură: *Fe* (fier), *K* (kaliu), *Hz* (hertz).

Substantivele proprii se scriu cu iniţială majusculă numai la primul cuvânt dacă:

✓ Sunt denumiri de monumente: *Arcul de triumf, Masa tăcerii*.

✓ Sunt titluri ale publicaţiilor periodice, ale emisiunilor televizate şi radiofonice, ale textelor literare, ale operelor de artă: *Dacia literară* (revistă), *Printre cuvinte* (emisiune), *Şalul verde* (poem de Spiridon Vangheli).

Notă: Dacă în denumire apar substantive proprii, acestea se vor scrie cu majusculă: *Unchiul din Paris* (roman de Aureliu Busuioc).

✓ Sunt denumiri compuse de soiuri, specii sau produse industriale: *Uriaşul alb* (*iepure*), *Vişină în ciocolată* (*bomboane*).

Ortografia substantivelor compuse

Substantivele compuse se scriu cu cratimă dacă:

✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv la cazul nominativ care se declină şi unul la cazul nominativ care rămâne neschimbat la declinare: *cal-putere, cai-putere*; *copil-minune, a copilului-minune*.

Excepţii: *câine-lup, câini-lupi*; *maşină-unealtă, maşini-unelte*; *redactor-şef, redactori-şefi*.

✓ Sunt alcătuite din două substantive la cazul nominativ; la declinare se schimbă cel de-al doilea, iar primul rămâne neschimbat: *nord-vest, nord-vestului*.

✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv la cazul nominativ şi unul la cazul genitiv (ambii termeni şi-au pierdut sensul direct); la declinare se schimbă primul: *traista-ciobanului, traistei-ciobanului*.

✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv la nominativ, o prepoziţie şi un substantiv la acuzativ; la declinare se schimbă doar primul termen: *drum-de-fier, drumului-de-fier*.

✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv şi un adjectiv sau dintr-un adjectiv şi un substantiv; la declinare unele rămân invariabile, dar pot primi articol nehotărât: *nişte gură-spartă, unui coate-goale, despre un maţe-fripte*; altele îşi modifică doar primul termen: *argint-viu, argintului-viu*; la unele se schimbă ambii termeni: *bună-cuviinţă, a bunei-cuviinţe*.

✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv şi un numeral sau dintr-un numeral şi un substantiv; la declinare se poate schimba oricare dintre termeni: *prim-ministru, primului-ministru, prim-ministrului*.

- ✓ Sunt alcătuite din diferite părţi de vorbire, dar includ obligatoriu un verb: *târâie-brâu, gură-cască, lă-mă-mamă, nu-mă-uita*. La declinare aceste substantive rămân invariabile, dar pot primi articol nehotărât: *un vântură-lume, a unui vântură-lume, nişte vântură-lume*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv precedat de prefixul ***ex-*** (cu sensul de **fost**); substantivul este variabil: *ex-ministru, ex-ministrului, ex-miniştri*.
- ✓ Sunt substantive proprii (nume de personaje fantastice, mitologice, nume de constelaţii): *Păsări-Lăţi-Lungilă, Făt-Frumos, Ursa-Mare*.

  Excepţie: *Ileana Cosânzeana*.
- ✓ Sunt denumiri de localităţi sau nume de persoană, formate din două cuvinte independente: *Slobozia-Cremene, Cluj-Napoca, Rădulescu-Motru*.
- ✓ Sunt compuse nesudate care denumesc substanțe chimice distincte și specii distincte de plante sau de animale (cu nume științifice diferite): *brad-negru, brad-roșu, arbore-de-cafea, arbore-de-cacao, pătlăgică-roșie, pătlăgică-vânătă, broască-țestoasă, gândac-de-bucătărie, gândac-de-Colorado, urs-brun, gaz-ilariant, verde-de-Paris* etc.

Substantivele compuse se scriu împreună dacă:

- ✓ Sunt alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limba română: *aero-, auto-, bio-, foto-, micro-, termo-, -fon, -graf, -log*: *autobiografie, fotomodel, psiholog*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un adjectiv sau adverb şi un substantiv; la declinare primul termen rămâne invariabil, iar substantivul se schimbă: *dreptunghi, dreptunghiuri; botgros, botgroşi; bunăstare, bunăstării; binecuvântare, binecuvântării*.
- ✓ Sunt alcătuite prin contopirea prepoziţiei ***de*** cu un substantiv sau cu un participiu substantivizat: *deînmulţit, deîmpărţit, demers, demâncare*. Se declină, dar unele nu au forme de plural.
- ✓ Sunt alcătuite din elemente unite printr-o vocală de legătură: *an**o**timp, pom**i**cultură, ac**u**punctură*.
- ✓ Sunt alcătuite din substantive precedate de unul dintre elementele *contra, port, sub, vice*: *contraofensivă, portavion, subtitlu, viceconsul*.
- ✓ Sunt substantive proprii (nume de persoană sau de localităţi ai căror termeni nu mai sunt sesizaţi separat de către vorbitori): *Barbăneagră, Poalelungi, Câmpulung*.

6 Exemplificaţi trei dintre regulile incluse în coloana a doua (*acum am aflat această regulă, o accept*). Înscrieţi pe tablă toate exemplele propuse.

7 **Lucru în perechi.** Discutaţi dacă problemele de ortografie a adjectivului sunt diferite de cele ale ortografiei substantivului. Listaţi câteva probleme specifice scrierii adjectivului.

8 Citiţi regulile de mai jos. Aduceţi câte un exemplu propriu în continuarea fiecărei reguli.

Ortografia adjectivului

- ✓ Adjectivele nederivate, derivate sau formate prin conversiune se scriu într-un singur cuvânt: *alb, atent, solid*.
- ✓ La declinarea adjectivului, dacă acesta e în prepoziţia substantivului şi îşi anexează articolul substantival hotărât, se scrie, la genitiv-dativ singular şi la formele cazuale de plural, litera identificată prin pluralul nearticulat: *o declaraţie naivă – nişte declaraţii naiv**e** – naiv**e**i declaraţii – naiv**e**lor declaraţii; un copil naiv – nişte copii naiv**i** – naiv**i**lor copii*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate din cuvinte întregi, existente şi independent în limbă, dar percepute ca un adjectiv: *binefăcător, binecuvântat, cumsecade, răuvoitor*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate cu elementele *prea, atot, nemai* + adjectiv: *preacuvios, preaplin, atotmilostiv, atotcuceritor, nemaiîntâlnit*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate din elemente internaţionale, ce nu există independent în limba română: *aurifer, electromagnetic, retoroman*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă se formează din termeni ce indică originea etnică, uniţi printr-o vocală de legătură: *dac**o**român, istr**o**român, maced**o**român*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate de la mai multe nume proprii sau denumiri geografice compuse: *băimărean* (Baia Mare), *camilpetrescian* (Camil Petrescu), *antonpannesc* (Anton Pann).
- ✓ Adjectivele compuse se scriu cu cratimă, dacă sunt formate din cuvinte întregi nesudate sau unite printr-o vocală de legătură: *albastru-azuriu, austro-ungar, indo-european*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu cu cratimă, dacă sunt formate dintr-un adverb şi un participiu sau adjectiv: *nou-născut, sus-pus, liber-cugetător*.

9 Alegeţi două reguli comparabile şi construiţi diagrama Venn pentru specificarea lor.

10 Alcătuiţi o listă de adjective compuse care numesc culori; comentaţi ortografia lor cu referire la regulă.

11 Documentaţi-vă cu privire la sensul cuvintelor compuse *bun-rămas, bun-gust, bun-plac, bun-simţ, rău-platnic, rea-credinţă, rea-voinţă, bună-cuviinţă*. Includeţi-le în enunţuri.

12 Înscrieţi cu litere datele personale şi indicatorii numerici care vă caracterizează existenţa: codul poştal, adresa de domiciliu, numărul de telefon, adresa şcolii, identificatorul sălii de clasă, data şi anul naşterii.

Ce probleme apar la scrierea numeralelor: ordinale, adverbiale, colective, multiplicative, distributive?

13 Actualizaţi regulile de scriere a numeralelor. Adresaţi câte o întrebare colegilor.

Ortografia numeralului

✓ Numeralele simple se scriu în cuvinte aparte: *patru, şapte, zece*.

✓ Numeralele compuse 11–19 şi zecile se scriu într-un cuvânt: *doisprezece, patruzeci*.

✓ Numeralele compuse, alcătuite din numerale existente şi aparte în limba română, se scriu despărţit: *patruzeci şi doi, o sută cincizeci*.

✓ Numeralele fracţionare, adverbiale şi distributive se scriu despărţit: *o dată, de şapte ori, câte trei, cinci treimi*.

Excepţie: *câteșitrei, câteșipatru*.

✓ Numeralele multiplicative se scriu într-un cuvânt: *îndoit, însutit*.

✓ Numeralele ordinale păstrează în forma de masculin desinenţele numeralelor cardinale: *al patrulea, al sutălea, al treizecilea*.

14 Parcurgeţi articolele din dicţionarul ortografic pentru următoarele numerale:

sută[1] **(o ~)/sută** num. invar.; 100/C (*o ~ de dolari, sută la sută* simb. *100%; la sută* simb. *%*)

cinci sute [(în tempo rapid) *cinci* pron. *čin*] num. invar.; *500/D*

opt sute num. invar.; *800/DCCC*

nouă sute num. invar.; *900/CM*

mie[1] **(o ~)/mie** num. invar.; *1 000, M* (*o mie de dolari, cinci la mie*)

Observaţi prin ce litere şi simboluri sunt reprezentate cantităţile respective.

Scrieţi cu cifre romane anul şi ziua în care vă aflaţi.

15 Acumulaţi pe tablă ortograme care conţin forme neaccentuate ale pronumelor personale.

Ortografia pronumelui

✓ Pronumele simple silabice se scriu în cuvinte aparte: *noi, dânșii, ei, le, lor, îmi, mi*.

✓ Pronumele nesilabice se scriu cu cratimă cu cuvintele conjuncte: *s-au, m-am, le-a, n-o, ți-i*.

✓ Pronumele compuse se scriu într-un singur cuvânt: *însuşi, dumnealui, cineva, acelaşi, nicio, niciunul, niciuna, fiecare, oricui*.

Excepţie: pronumele relative compuse: *cel ce, ceea ce*.

✓ Pronumele de politeţe percepute ca două cuvinte în limba română se scriu despărţit: *Măria Sa, Excelenţa Voastră*.

16 **Lucru în grup.** Recitiţi textul Lorinei Bălteanu *Obiectivul, ca un ochi de ciclop*. Selectaţi exemple pentru regulile citate mai sus. Explicaţi din ce se alcătuieşte ortograma.

17 Conjugaţi în scris, la timpul prezent al modului indicativ, următoarele verbe: *a alcătui, a copia, a efectua, a încleia, a crea*.

18 Treceţi în revistă problemele de ortografie a formelor verbale:

a. directe însoţite de pronume;
b. inversate însoţite de pronume;
c. negative.

19 Citiţi regulile de ortografie a verbului. Pentru care dintre acestea aveţi nevoie de comentarii şi explicaţii?

Ortografia verbului

✓ Verbele nederivate, derivate şi compuse se scriu într-un cuvânt: (*a*) *şti*, (*a*) *desface*, (*a*) *binevoi*, (*a*) *autoadministra*.

Formele verbului românesc sunt simple (alcătuite dintr-un singur cuvânt) şi compuse (alcătuite din verbul propriu-zis şi instrumentele gramaticale: *prepoziţia specifică infinitivului* ***a****, verbe auxiliare, conjuncţia* ***să****, pronume reflexive*).

✓ Formele simple se scriu într-un singur cuvânt (*chem, chemam, chemai*), iar cele compuse – în cuvinte aparte (*am chemat, vei fi chemând, să fi chemat, se cheamă*).

✓ Formele de infinitiv şi supin se scriu în cuvinte aparte, prepoziţia şi pronumele fiind separate de verbul propriu-zis: *a zice, a se zice, de zis*.

✓ Forma negativă, în cazul omiterii vocalei **u** din **nu**, se ortografiază cu cratimă: *n-am chemat, n-oi chema*.

✓ Formele negative ale gerunziului sau ale participiului se scriu numai împreună, adverbul negativ **nu** substituindu-se prin prefixul **ne-**: *neştiind, neştiut, nechemat, nepricepând*.

✓ Formele compuse, scrise în topica firească în cuvinte aparte, în forma inversată se ortografiază cu cratimă: *veni-va, trecut-am, facă-se*.

20 Alcătuiţi 12 sintagme cu verbele *a rămâne, a ţine, a veni, a căuta* şi câte un adverb simplu, derivat, compus. Atenţie la ortografia lor!

Ortografia adverbului

✓ Adverbele nederivate, derivate sau formate prin conversiune se scriu într-un singur cuvânt: *bine, repede, repejor, binişor, bătrânește*.

✓ Adverbele de mod formate de la substantive sau verbe cu sufixul **-iş/-âş** se scriu fără **i** la sfârşit: *cruciş*, (*pe*) *furiş, pieptiş, târâş*.

✓ Adverbele formate din *iară, tot*(*u*), *cât*(*u*), *acu* + *şi* se scriu cu **i** la sfârşit: *iarăşi, totuşi, câtuși, acuşi*.

✓ Adverbele constituite de la substantivele-nume de zile ale săptămânii şi de la alte adverbe, care se termină în **i**, primesc la formare litera **e** în loc de **i**: *luni*, dar *lunea*; *marţi*, dar *marţea*; *miercuri*, dar *miercurea*; *vineri*, dar *vinerea*; *aici*, dar *aicea*; *asemeni*, dar *asemenea*; *altminteri*, dar *altmintrelea*.

✓ Adverbele compuse, în care termenii s-au contopit demult, se scriu într-un singur cuvânt: *aşadar, înadins, aseară, acasă, alaltăieri, poimâine*.

✓ Adverbele compuse se scriu cu cratimă, dacă au următoarea structură:

- Adjectivul *astă* + substantiv: *astă-vară, astă-noapte, astă-seară*. Excepţie: *astăzi*.
- Prepoziţia *într*(*u*), *dintr*(*u*) + adverb: *într-adevăr, într-adins, dintr-acolo*.
- Prepoziţia *după* + substantiv: *după-prânz, după-masă, după-amiază*.
- Două cuvinte repetate sau rimate: *calea-valea, harcea-parcea, câine-câinește, hodoronc-tronc*.

✓ Locuţiunile adverbiale şi adverbele compuse din cuvinte care îşi păstrează înţelesul se scriu separat: *de abia, de aceea, de jur împrejur, pe atunci, pe de rost, pe din dos*.

21 Examinaţi conexiuni între regulile de scriere a cuvintelor compuse: substantive, adjective, numerale, pronume, adverbe. Comentaţi: în ce situaţii apare cratima?

Test-grilă de vocabular

- Scrieţi pe o foaie detaşabilă numerele de la 1 la 20.
- În dreptul fiecărui număr veţi indica litera corespunzătoare variantei corecte a afirmaţiei din item.

1. **Sinonimul cuvântului *comunitate* este:**
   a) proprietate; *b*) colectivitate; *c*) interes.
2. **Definiţia cuvântului *baştină* este:**
   a) loc unde s-a născut și trăiește (tot timpul) cineva; *b*) moştenire de familie; *c*) localitate marcată pe hartă.
3. **Varianta corectă a enunţului este:**
   a) Am pierdut meciul datorită ploii; *b*) Am pierdut meciul graţie ploii; *c*) Am pierdut meciul din cauza ploii.

4. **Sintagma corectă este:**
a) oralul trenurilor; *b*) orarul sunetelor; *c*) oralul lecţiilor.

5. **Seria sinonimică este alcătuită din:**
a) Sinonimele şi antonimele unui cuvânt; *b*) Totalitatea sensurilor unui cuvânt; *c*) Cuvintele care sunt sinonime în unul dintre sensuri.

6. **Antonimul cuvântului *a externa* este:**
a) a interioriza; *b*) a exterioriza; *c*) a interna.

7. **Şirul de sinonime ale adverbului *pururi* este:**
a) deseori, frecvent, adesea; *b*) puţin, rareori, ocazional; *c*) mereu, permanent, veşnic.

8. **Cuvântul care nu se potriveşte cu şirul *doină*, *baladă*, *romanţă*, *cântec*, *legendă*, *poem* este:**
a) strofă; *b*) ghicitoare; *c*) proverb.

9. **Se dă definiţia *Obiect de bagaj portabil, de formă dreptunghiulară şi relativ plată, cu încuietoare, confecţionat dintr-un material uşor*. Prin ea a fost definit cuvântul:**
a) geantă; *b*) rucsac; *c*) geamantan.

10. **Verbul *a devia* cere utilizarea prepoziţiei:**
a) din; *b*) de la; *c*) de.

11. **Subiectul adecvat pentru verbul *a deraia* este:**
a) autobuz; *b*) troleibuz; *c*) tren.

12. **Cuvintele *a stabili – a constata* sunt:**
a) sinonime; *b*) omonime; *c*) antonime.

13. **Cuvântul care se potriveşte cu şirul *stradă*, *bulevard*, *piaţă*, *stradelă*, *potecă* este:**
a) râu; *b*) cărare; *c*) port.

14. **În expresiile frazeologice *a pune ... de la ...*, *a avea ... liberă*, *de ... întâia* a fost omis cuvântul:**
a) palmă; *b*) mână; *c*) ureche.

15. **Cuvântul *carte* se raportează la cuvântul *bibliotecă* precum:**
a) *tablou* la *pinacotecă*; *b*) disc la *gramofon*; *c*) *sculptură* la parc.

16. **Termenul generic pentru *mov*, *violet*, *maro*, *gri*, *roşu* este:**
a) acuarelă; *b*) culoare; *c*) vopsea.

17. **Cuvântul care nu face parte din câmpul lexical *neam* este:**
a) familie; *b*) popor; *c*) avere.

18. **Echivalentul verbal al expresiei frazeologice *a se da bătut* este:**
a) a plânge; *b*) a învinge; *c*) a ceda.

19. **Adjectivul care nu se potriveşte cu substantivul *câine* este:**
a) roib; *b*) roşcat; *c*) grivei.

20. **În enunţul *Copilul s-a lăsat pe <u>tânjală</u>* cuvântul subliniat numeşte:**
a) tristeţe; *b*) lene; *c*) proţap pentru jug.

Fiecare răspuns corect valorează 1 punct.

Test de ortografie

Citiţi fiecare item şi scrieţi în caiet doar numărul lui şi opţiunea voastră: litera **A** pentru afirmaţiile pe care le consideraţi adevărate, litera **F** pentru afirmaţiile pe care le consideraţi false.

1	Substantivele abreviate în care e prezent începutul şi sfârşitul cuvântului se scriu fără cratimă.	**A F**
2	Locuţiunile adverbiale şi adverbele compuse din cuvinte care îşi păstrează înţelesul se scriu împreună.	**A F**
3	Substantivele compuse se scriu cu cratimă dacă sunt alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limba română.	**A F**
4	Formele de infinitiv şi supin se scriu în cuvinte aparte, prepoziţia şi pronumele fiind separate de verbul propriu-zis.	**A F**
5	Adjectivele compuse se scriu cu cratimă, dacă sunt formate dintr-un adverb şi un participiu sau adjectiv.	**A F**
6	Pronumele de politeţe se scriu întotdeauna cu majuscule.	**A F**
7	Numeralele compuse se ortografiază cu cratimă.	**A F**
8	Formele negative ale gerunziului sau ale participiului se scriu numai împreună.	**A F**
9	Denumirile sărbătorilor se scriu cu iniţială majusculă la fiecare cuvânt semnificativ.	**A F**
10	Pronumele nesilabice se scriu separat de cuvintele conjuncte.	**A F**
11	Forma corectă de genitiv-dativ, numărul singular, pentru substantivul *tinereţe* este *tinereţei*.	**A F**
12	Forma corectă de imperativ negativ a verbului *a se preface* este *nu te prefă!*.	**A F**
13	Forma corectă de imperfect a verbului *a bea* la persoana I sg. este *beiam*.	**A F**
14	Forma corectă a adjectivului *dragă* la vocativ plural este *dragile mele*.	**A F**
15	Forma inversată a ortogramei *să i se facă* este *facă-i-se*.	**A F**
16	Forma corectă a denumirii localităţii este: *Slobozia-Doamnei*.	**A F**
17	Forma corectă a denumirii localităţii este: *Slobozia-Cremene*.	**A F**
18	Forma corectă a denumirii localităţii este: *Vadul-lui-Vodă*.	**A F**
19	Forma corectă a denumirii localităţii este: *Vadul-Raşcov*.	**A F**
20	Forma corectă a denumirii localităţii este: *Jora de Mijloc*.	**A F**

TEME TRANSDISCIPLINARE

Literatura și geografia

Atelier de lectură: *Relieful şi societatea umană*

Evocare *Asocieri libere*

- Numiţi 5-7 substantive care se asociază cu noţiunea de ***relief***.
- Construiţi împreună câmpul asociativ al cuvântului, organizându-l într-o formă grafică.
- Comentaţi oral legătura de sens dintre noţiuni.
- Delimitaţi cuvintele utilizate cu sens propriu de cele utilizate cu sens figurat. Explicaţi cum aţi judecat.

Realizare a sensului *Lecturi paralele*

- Citiţi textele propuse.
- Împărţiţi foaia de caiet în 2 coloane egale.
- În prima coloană, extrageţi din fragmentele de texte artistice informaţiile referitoare la relief.
- În coloana a doua, înscrieţi datele ştiinţifice selectate din manualul de geografie la tema „Caracterizarea fluviului Nistru".
- Comparaţi relevanţa detaliilor din textul artistic cu exactitatea informaţiilor ştiinţifice.
- Consultaţi alte surse enciclopedice şi completaţi coloana a doua.
- Concluzionaţi: cum influenţează relieful asupra activităţilor umane.

Nistrul încă nu se vede, dar simţi undeva pe aproape suflarea apelor în fundul văilor. Câteva sute de case se încălzesc la soare pe malul drept al Nistrului. E un mal înalt de humă albă, cu crăpături adânci, umplute pe jumătate cu stânci de piatră. Pe creştetul stâncilor, prin văgăunile mai dosite, cu câte-o palmă de loc drept, vezi ici-colo câte-o casă. Şi dacă ograda unui frate e sus în vârful dealului, celălalt frate nu mai are unde-şi face acolo casă, şi o zideşte jos, la temelia aceluiaşi deal. Dar, neamuri fiind, de la un frate la altul coboară o cărare, care nu e atât cărare cât o frânghie spânzurată, pe care nici să urci, nici să cobori.

Ograda bunicii, o palmă de pământ amestecat cu maluri de piatră, desprinsă din vârful dealului şi care, alunecând la vale, nu se ştie cum şi de ce, s-a oprit. Acolo trăia bunica, acolo s-a născut tata şi toate neamurile noastre din Slobozia. Câţiva curpeni de cartofi, câţiva copăcei de mere pădureţe, iar încolo, toată ograda – numai stânci de piatră ce-şi scoteau din pământ care o falcă, care un grumaz. Păreau nişte animale ciudate, preistorice, adunate în ograda bătrânei, iar dincolo de ocol, după gărduceanul scund, pământul iară se rupea în două – un perete de humă împresurat cu bolovani de piatră cobora la vale, şi tocmai hăt la talpa lui se vedeau lucind la soare apele Nistrului.

Ion Druţă. *Horodişte*

Din umbrele nopţii se desprindeau încet, abia-abia încreionate, frumoasele văi nistrene. Se iţeau ruşinoase, una de după alta, ca nişte fete. Cum ochiul se obişnuieşte cu întunericul, de acolo de unde cerul se împreunează cu pământul, se desprinde o sprânceană de mal, care se face hotar între lumină şi întuneric. Tot ce urcă de la acea dungă în sus începe a se lumina, ceea ce vine în jos rămâne beznă. Peste un timp însă zorile prind a săpa şi bezna de sub mal.

O tot răzmoaie, şi-o topesc, făcând-o să curgă cu râul la vale. Întunericul se tot destramă, până ce apare, la fundul văii, străvechiul râu al neamului nostru. Apele coboară din noapte, ducând pe val cununa dimineţii, şi ţi se tulbură sufletul când şi tu îl vezi, şi el te vede.

Domol şi măsurat, râul neamului vine şi vine, şi vine la vale, căci mai este mult până la mare. A muncit ieri ziua întreagă şi toată noaptea a fost la drum, şi în ziua ce se naşte apele lui vor tot veni val după val, veac după veac, căci, dacă nimic nu este veşnic pe lume, Nistrul e singurul dintre noi care a trecut pe lângă nemurire.

Ion Druţă. *Biserica Albă*

Reflecţie *Descriere de natură*

- Descrieţi, în text coerent de 10-12 rânduri, relieful localităţii de baştină.
- Despre care dintre obiectivele geografice aţi putea spune că „au trecut pe lângă nemurire”?

Evenimente culturale

Atelier de scriere: *Reflecţii despre un concurs*

Evocare *Acumulare*

- Definiţi substantivele de mai jos.
- Specificaţi diferenţa de sens dintre cuvintele alăturate în şirul sinonimic:

competiţie	eveniment	concurs	gală	meci	întrecere	joc	campionat	cupă	partidă

- Examinaţi verbele din lista de mai jos şi raportaţi-le la substantivele din şirul sinonimic.

a se derula
a merge
a evolua
a se desfăşura
a disputa
a se petrece
a repurta
a izbândi
a cuceri
a dobândi
a învinge
a câştiga
a obţine

Realizare a sensului: *Maratonul de scriere* (*Un concurs memorabil*)

- Amintiţi-vă la ce concursuri/competiţii aţi participat.
- Elaboraţi câte un text coerent la fiecare etapă de scriere, răspunzând la întrebările propuse.

Etapa I: *În rol de organizator*

- De ce v-aţi implicat în organizarea concursului?
- Ce tip de concurs intenţionaţi să propuneţi?
- Cât timp va dura concursul?
- Când se va desfăşura?
- Cine este invitat să participe?
- Cum aţi mediatizat ştirea?

Citiţi cu voce textul produs.

Ascultaţi textele colegilor.

Competiții internaționale ale paralimpicilor

Etapa a II-a: ***În rol de premiant***

- Ce v-a determinat să participaţi la acest concurs?
- Cum v-aţi pregătit?
- Cine sunt suporterii voştri?
- Cine sunt concurenţii?
- Ce emoţii aveţi?
- Când aţi înţeles că aveţi şansa să câştigaţi concursul?

☞ Citiţi cu voce textul produs.

☞ Ascultaţi textele colegilor.

Etapa a III-a: ***În rol de suporter***

- Pe cine susţineţi în acest concurs?
- De ce?
- Cum vă manifestaţi susţinerea pentru un anumit concurent?
- Care este relaţia cu alţi suporteri?
- Cum veţi sărbători victoria? / Cum veţi suporta (eventual) înfrângerea?

☞ Citiţi cu voce textul produs.

☞ Ascultaţi textele colegilor.

Reflecţie ***Reportaj de la un eveniment***

- Elaboraţi un reportaj de la evenimentul descris mai sus.
- Redactaţi textul (până la perfecţiune).
- Înregistraţi personal reportajul pe un suport digital.
- Prezentaţi colegilor reportajul înregistrat.
- Ascultaţi reportajele realizate de colegi.
- Apreciaţi-vă reciproc discursurile.

TATIANA CARTALEANU
MIRCEA CIOBANU
OLGA COSOVAN

VIII

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a VIII-a

9 789975 854443 >

Știința